

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КОЖОКАР МАРИНА ВАСИЛІВНА

УДК [37.017.4–027.5]–053.87(498.6)«18/19»(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ
В СТУДЕНТСЬКИХ ТОВАРИСТВАХ БУКОВИНИ (1875-1939 РР.)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

М.В.Кожокар

Науковий керівник: Стражнікова Інна Василівна, доктор педагогічних наук,
доцент

Івано-Франківськ – 2018

АНОТАЦІЯ

Кожокар М. В. Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» МОН України; Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2018.

У дисертації висвітлено організаційно-педагогічні засади виховання молоді в студентських товариствах Чернівецького університету – єдиного на теренах Буковини вищого навчального закладу в 1875–1939 рр. Актуалізується науковий і практичний досвід, який потребує всебічного ґрунтовного вивчення і врахування в розробці нових підходів і стратегій вдосконалення змісту, методів, форм, засобів виховної роботи з студентами сучасних закладів вищої освіти України.

Доведено, що наукова розробка питань теоретико-методичного обґрунтування діяльності студентських товариств Чернівецького університету, зокрема, організаційно-педагогічних засад виховання молоді Буковини досліджуваного періоду, була започаткована істориками, педагогами, етнографами, громадськими діячами. Джерельною базою дослідження є комплекс різноманітних за характером, походженням та змістом матеріалів. Зокрема, в роботі використано документи Центрального державного архіву зарубіжної україніки (м. Київ), фонди Державного архіву Чернівецької області (ДАЧО) та Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

В дослідженні використано низку термінів – «спілка», «організація», «союз», «об'єднання», що є синонімами до ідеоми «товариство», яке означає групу людей, пов'язаних певною спільністю, котрі мають мету, завдання,

програму й діють відповідно для їх виконання. Терміном «студентське товариство» називались офіційні добровільні організації студентів.

Визначено передумови, які сприяли розвитку студентського громадського руху на Буковині досліджуваного періоду: політичні – зацікавленість влади у створенні університету в краї; економічні – потреба регіону у фахівцях, економічний розвиток краю; соціально-правові – наявність законодавчої бази, що регламентувала всі аспекти діяльності будь-яких об'єднань, активний громадський рух населення Буковини; освітньо-виховні – організований учнівський (молодіжний) рух на Буковині, багатий досвід функціонування студентських товариств у Європі (категорії студентських об'єднань, градація студентів, студентські традиції – фехтування, пивні ритуали, уніформа та відзнаки) тощо.

Обґрунтовано етапи діяльності студентських товариств Чернівецького університету:

1) 1875–1900 рр. – формування громадських студентських організацій поліетнічного та етнічного характеру у новоствореному вищому навчальному закладу в краї, кількісного та якісного зростання організованих формацій студентів тощо;

2) 1900–1914 рр. – реформування організаційно-виховних засад студентських товариств краю;

3) 1914–1918 рр. – призупинення діяльності товариств студентів університету під час військових дій на території Буковини;

4) 1919–1939 рр. – відновлення діяльності студентських товариств в період «румунізації» Буковини та їх заборона у 1937–1939 рр.

З'ясовано, що в Чернівецькому університеті досліджуваного періоду діяло чотири основні типи студентських організацій: академічні товариства, до яких відносимо й культурно-освітні, буршеншафти або корпорації, фахові спілки та християнські союзи. Але виховання як провідний напрям діяльності здебільшого декларувалось лише в двох групах – академічних товариствах та студентських корпораціях. Водночас наголошено на тому, що товариства були

організовані як поліетнічні або етнічні спілки.

Виокремлено основні організаційні засади діяльності студентських об'єднань Чернівецького університету (1875–1939 рр.): наявність статутних документів із визначенням мети, прав та обов'язків членів, шляхів фінансування діяльності, порядку ліквідації товариства; демократична атмосфера, підтримка ініціатив товариств представниками професорсько-викладацького складу; заборона політичної діяльності; можливість їх реформування та трансформації за типом, етнічною належністю та напрямками діяльності («Dacia» – «Verein deutscher Studenten» – «Arminia»; «Союз» – «Молода Україна» – «Січ»); обов'язкове проведення офіційних заходів та оприлюднення звітів; використання сталих і формування власних традицій (герби, девізи, однострої та різнобарвні стрічки), чітке підпорядкування й дисципліна, категорії членства – зокрема, пожиттєве («Союз», етнічні буршеншафти, «Чорноморе», «Запороже») тощо.

Розглянуто і розкрито зміст напрямів, методів і форм діяльності українських студентських організацій різного типу в Чернівецькому університеті досліджуваного періоду. Мета першого українського студентського «Общества Руских академиков «Союз» в Черновцах» (1875 р.) визначила основні напрямки його діяльності, а саме: культурно-освітній; видавничий; товариський (моральна й матеріальна підтримка власних членів); патріотичний (краєзнавство, народознавство, пропагандистська робота, фізичне виховання).

Відповідно до змісту виховної діяльності товариства виділено загальні методи реалізації напрямів виховної роботи, притаманні всім українським академічним товариствам: іспит з української історії та літератури; розповсюдження наукової та популярної літератури; офіційне діловодство українською мовою; створення видавничої комісії; листівки-одноденки «метелики»; видання ювілейного альманаху; змагальний та ігровий.

Виокремлено та охарактеризовано основні форми виховної діяльності товариства – декламаторські, пісенні, народні вечорниці, театральні вистави,

урочисті академії, концерти, народні гуляння та забави; пісенний, літературно-історичний гуртки; студентські наради, віче, з'їзди та ювілеї української літератури.

У товаристві активно діяли бібліотека і читальня, а також науковий, пісенний, літературно-історичний гуртки. Фізичне виховання студентів реалізовувалось шляхом створення фехтувальної школи та впровадження в систематичну діяльність спілки різноманітних прогулянок.

Відповідно, наступник академічного товариства «Союз», студентська «Молода Україна» (1900 р.), діяла за дотичними напрямками.

Серед стандартних форм (відчити, лекції, концерти, театральні вистави) виокремлено специфічні, притаманні тільки «Молодій Україні» – аграрні страйки та «комерси» (заходи організовані з метою збору коштів для благодійних заходів), які були запозичені іншими студентськими товариствами Чернівецького університету досліджуваного періоду. Незважаючи на академічний статус в «Молодій Україні» зберігались корпоративні традиції: крім традиційних тренувань та занять фізичними вправами, практикували змагання у вигляді дуелі на шаблях.

Наголошено, що в академічному товаристві «Січ» (наступник «Союзу» та «Молодої України») використовувались специфічні, або навіть, «авторські» форми: вечори реставрації книжок; подарунки у вигляді спортивного, пожежного інвентаря; паради вулицями міста. Прослідковуємо, що товариство «Січ» зберегло традиції ігнорування розважальних заходів у період обмеження владою громадянських прав.

Виокремлено та проаналізовано особливості виховання студентів у українських корпораціях «Запороже» та «Чорноморе», зокрема використання козацьких традицій як засадничих положень власної діяльності. Наслідком стала їх мілітаризованість – заняття бойовими мистецтвами, однострої, чітке підпорядкування тощо. Проілюстровано спільні форми виховної діяльності «Запороже» та «Чорноморе» – мандрівки, екскурсії та прогулянки краєзнавчого змісту; «пир», який об'єднав доповіді на патріотично-виховну тематику,

виконання народних пісень та активне дозвілля; уроки української історії та літератури, курси українознавства; «бумелі» й маніфестації. Означені та охарактеризовані специфічні форми роботи зі студентами – сільські літні курси, походи на човнах, фонд охорони здоров'я, антиалкогольні заходи.

До спільних рис діяльності українських студентських корпорацій, окрім формування засад діяльності на традиціях українського козацтва, віднесено чітку дисципліну та самосвідомість членів, заборону бійок; діяльність юнацьких організацій – «профуксій»; підтримка здорової конкуренції у студентському середовищі (відкриті лекції, показові виступи, загальні змагання); участь у консолідуванні студентських організацій тощо (створення КУСБ).

Специфічними для «Запороже» стали трансформація фізкультурного гуртка в окрему організацію – «Український спортивний клуб «Довбуш»», а для «Чорноморе» – організована протидія антиукраїнським заходам румунської влади (маніфестації), толерантність та свобода поглядів кожного члена (можливість відстоювати свою думку на заходах корпорацій).

Першою поліетнічною студентською організацією Чернівецького університету стало інтернаціональне консервативне об'єднання «Austria», яке формувало «австрійського студента» – відданого короні, вихованого і дисциплінованого, елітного молодого представника нації. Дотичні завдання мало товариство «Akademische Lesehalle», створене за ініціативи та всебічним сприянням ректора, професора К. Томашука.

З'ясовано, що провідним напрямом виховання у «Austria» та «Akademische Lesehalle» було культурно-просвітницьке спрямування, яке здійснювалось шляхом загальних лекцій («Австро-Угорський компроміс 1867 р.», «Мовне питання імперії – чи є рішення?») і бесід із обов'язковим обговоренням теми доповіді («Анальфабетизм серед народів імперії – як подолати?», «Сучасна читальня: клуб за інтересами чи осередок просвіти?»), спільного святкування державних (18 серпня – день народження імператора Франці-Йосифа, 21 грудня – день затвердження австро-угорської угоди) та

релігійних свят (Різдвяні та Великодні). Для їх реалізації використовувались методи переконання, дискусії, розповіді, лекції, бесіди, прикладу, заохочення, покарання, змагання, навіювання.

Доведено, що основною метою діяльності етнічних товариств студентів досліджуваного періоду – румунських «Arboroasa» та «Junimea», польського «Ognisko», німецького «Arminia», корпорацій єврейських студентів «Hasmonea», «Zephirah» та «Hebronía» – є сприяння й розвиток національного самовизначення та боротьба проти денационалізації. У цьому напрямі єврейські спілки були найагресивнішими. Відповідно, спектр діяльності був розширений за рахунок антиасиміляційного напрямку. Основними формами роботи стали конференції з національної історії та літератури, виїзні літературні та музичні вечори, організація бібліотеки та читальної зали, культурно-мистецькі заходи.

Специфічними формами можна вважати «літературний процес», організацію гуртожитку («Junimea»); внутрішню касу взаємодопомоги, збір коштів на створення поселення в Палестині («Hasmonea», «Zephirah» та «Hebronía»). В етнічних студентських товариствах досліджуваного періоду виокремлено такі методи виховної роботи, як фінансування виховних заходів, заняття в клубі за інтересами («Arminia»); розробка постійно діючого розкладу виховних заходів, дискусійний клуб, «бесіди за круглим столом» («Ognisko») тощо.

Зміст виховної діяльності конфесійного товариства «Православної Академії» та ідеологічного «Залізник» передбачав напрямами діяльності цих студентських спілок Чернівецького університет такі: патріотичне виховання; громадське виховання та пропаганда української історії, літератури і музики. Їх реалізація відбувалась шляхом проведення концертів, публічних репетицій, відчитів з української літератури, історії, церковного, громадського і політичного життя, занять грамотою для дітей. Специфічним напрямом діяльності «Православної Академії» виокремлюємо підготовку «допоміжних духовних кадрів», основною формою роботи були співбесіди зі студентами та гімназійною молоддю, відвідування «Служби божої», господарча робота при

храмах, спільні читання духовної літератури тощо.

Незважаючи на те, що фізичне виховання офіційно не визнано провідними напрямом цих товариств, вагому роль у повсякденному житті товариств відігравали заняття і тренування з бойових мистецтв, боксу, боротьби і фехтування, змагання з цих видів спорту, систематичні короточасні та тривалі прогулянки займали вагому роль в щоденному житті студентських організацій. Досягнення мети здійснювалось шляхом застосування у виховному процесі практичних методів, методів використання слова та методів демонстрації.

В період румунського панування виховання молодого покоління відбувалось і через діяльність жіночих спілок. Виховна діяльність в них в основному була спрямована на пропагандистсько-українознавчу роботу (методами формування суспільної поведінки, суспільної свідомості, стимулювання та самовиховання), мистецький (демонстраційно-образні, художньо-творчі методи) та просвітницький напрями (методи усвідомлення цінностей суспільства, формування досвіду суспільної поведінки, педагогічного спостереження, бесіди, опитування, аналізу результатів діяльності).

Серед форм роботи, що використовували дівчата, виокремлювались український павільйон на традиційних регіональних ярмарках та участь у міжнародних виставках народних промислів, курси кооперативного підприємства. Крім того, відзначено участь у проведенні з'їзду українок Буковини, у створенні «Жіночого Національного Фонду», «Організації студенток-українок в Чернівцях». З виховних форм популярними були літні курси з вивчення української мови та літні табори, обов'язковими складовими яких стали ранкова гімнастика, загартовуючі процедури, прогулянки й походи, розваги; а також лекції антиалкогольного спрямування.

Ключові слова: академічне об'єднання, Буковина, буршеншафт, бумель, виховання, студенти, спілка, напрямки, специфічні риси, тіловиховання, товариства, форми й методи.

SUMMARY

Organisational-Pedagogical Principles of Youth Education in Bukovyna Student Associations (1875–1939). – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.01 «General Pedagogy and History of Pedagogy». – SHEE «Vasyl Stefanyk Precarpathian National University» Ministry of Education and Science of Ukraine; Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2018.

The thesis reveals the organizational and pedagogical principles of youth education in student associations of Chernivtsi University – the only institution of higher education in Bukovina in 1875–1939. Scientific and practical experience is being updated, which requires a thorough comprehensive study and consideration in the development of new approaches and strategies for improving the content, methods, forms, and means of educational work with students of modern institutions of higher education in Ukraine.

It has been proved that the scientific development of the issues of theoretical and methodological substantiation of the activity of student associations of Chernivtsi University, in particular, the organizational and pedagogical principles of education of Bukovina youth in the studied period, was initiated by historians, educators, ethnographers, and public figures. The sources of the research were a complex of materials, various in character, origin and content. In particular, there were used the documents of the Central State Archives of Foreign Ukrainian Studies (Kyiv), the State Archive of Chernivtsi Oblast (SACHO) and the Scientific Library of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

The study uses a number of terms – «union», «organization», «association», which are synonymous with the ideom «society», which means a group of people associated with a certain community, having a purpose, a task, program and act accordingly for their execution. The term students «association» signified the official voluntary organization of students.

The preconditions, which contributed to the development of students social movement in Bukovina during the studied period, were determined, as follows: political – the interest of the authorities in the establishment of a university in the province; economic – the need for specialists in the region, economic development of the region; socio-legal – the existence of a legal framework regulating all aspects of the activities of any associations, the active social movement of the population of Bukovina; educational-upbringing – the organized students youth movement in Bukovina, a rich experience of the functioning of students societies in Europe (categories of students associations, gradation of students, students traditions – fencing, beer rituals, uniforms and honors), etc.

The stages of activity of student associations of Chernivtsi University are specified:

1) 1875–1900 – the formation of public students organizations of polyethnic and ethnic character in the newly established higher educational institution in the province, quantitative and qualitative growth of organized students formations;

2) 1900–1914 – the reform of the organizational and educational foundations of students societies of the region;

3) 1914–1918 – suspending the activities of the university students' associations during military operations in the territory of Bukovina;

4) 1919–1939 – the restoration of students societies activity during the «Romanization» of Bukovina and their prohibition in 1937–1939.

It was found out that there were four main types of students organizations at Chernivtsi University of the studied period: academic societies, including cultural and educational ones, «burschenschaft» or corporations, trade unions and Christian unions. But education as a leading activity was mostly declared only in two groups – academic societies and students corporations. At the same time, it was stressed that societies were organized as polyethnic or ethnic unions.

The main organizational principles of students associations of the University of Chernivtsi (1875–1939) were as follows: the availability of statutory documents with the definition of purpose, rights and obligations of members, ways of financing

activities, the order of liquidation of the society; democratic atmosphere, support for the societies initiatives by the representatives of the teaching staff; the prohibition of political activity; the possibility of their reformation and transformation by type, ethnicity and kinds of activities («Dacia» – «Verein deutscher Studenten» – «Arminia»; «Soyuz» – «Moloda Ukraina» – «Sich»); obligatory official events and the publication of reports; the use of steady traditions and the formation of their own ones (coat of arms, motto, uniforms and multi-colored ribbons), clear subordination and discipline, membership categories, etc. in particular, life-long («Soyuz», ethnic burschenschaft, «Chornomore», «Zaporozhe»), etc.

The content of the directions, methods and forms of activity of the Ukrainian student organizations of various types in the Chernivtsi University of the studied period is considered and disclosed. The purpose of the first Ukrainian students «Society of Russ Academicians «Soyuz» in Chernivtsi» (1875) defined the main directions of its activity, namely: cultural and educational; publishing; sociable (moral and material support of their own members); patriotic (ethnography, ethnology, propaganda work, physical education).

According to the content of the educational work of the organization inherent to all Ukrainian academic societies are highlighted: an examination in Ukrainian history and literature; distribution of scientific and popular literature; official paperwork in the Ukrainian language; creation of a publishing commission; single-day postcards «butterflies»; edition of the jubilee almanac; competitive and gaming.

The basic forms of educational activity of the society are distinguished and characterized – recital, song, folk evenings, games, theatrical performances, solemn academies, concerts, folk festivals and fun, literary and historical circles, students meetings, viche, congresses and anniversaries of the Ukrainian literature.

The library and reading room actively operated in the organization, as well as scientific, song, literary and historical clubs. Physical education of students was realized through the creation of a fencing school and the introduction of various walks in the systematic activities of the union.

Accordingly, the successor to the academic society «Soyuz», the students

association «Moloda Ukraina» (1900), acted in tangent directions.

Among the standard forms (readings, lectures, concerts, theatrical performances) some specific forms of educational work are singled out, which were typical only for the «Moloda Ukraina» – agrarian strikes and «komers» (events organized for the purpose of raising funds for charitable events), which were borrowed by other student associations of Chernivtsi University of the studied period. Despite the academic status of the «Moloda Ukraina», corporate traditions were kept: in addition to traditional trainings and physical exercises, they practiced competitions in the form of a duel on sabers.

It was emphasized that in the academic society «Sich» (the successor to the «Soyuz» and «Moloda Ukraina») they used specific or even «original» forms: evenings of books restoration; gifts in the form of sports and firefighting equipment. We observe that the «Sich» society kept the traditions of disregarding entertainment during the period of civil rights restrictions.

The peculiarities of students' education in the Ukrainian corporations «Zaporozhe» and «Chornomore» are singled out and analyzed, in particular, the use of Cossack traditions as the basis for their own activities. The joint forms of educational activities of «Zaporozhe» and «Chornomore» are illustrated – travels, excursions and strolls of the local lore character; the «feast», which combined reports on patriotic-educational subjects, folk songs and active leisure; lessons of the Ukrainian history and literature, Ukrainian studies courses; «bumels» and manifestations. The specific forms of work with students are defined and described – summer courses, boat trips, health care funds, anti-alcoholic activities.

The common features of the Ukrainian students corporations, in addition to forming the foundations of activity in the traditions of the Ukrainian Cossacks, include a clear discipline and self-awareness of its members, the prohibition of fights; activity of youth organizations – «profuksiy»; support of healthy competition in the students' environment (open lectures, demonstrations, general competitions); participation in the consolidation of students' organizations, etc.

Transformation of the physical culture circle into a separate organization –

«The Ukrainian sports club «Dovbush»» – was specific for «Zaporozhe», and for «Chornomore» it was an organized opposition to anti-Ukrainian measures of the Romanian authorities (manifestations), tolerance and freedom of opinion of each member (the opportunity to defend his opinion at the association events).

The first polyethnic student organization of Chernivtsi University was the international conservative association «Austria», which formed the «Austrian student» – a devoted to the crown, educated and disciplined, elite young representative of the nation. The «Akademische Lesehalle» society, which was founded on the initiative and with the full assistance of the rector, Professor K. Tomashchuk, had a tangible task.

It was found that the leading direction in the education of «Austria» and «Akademische Lesehalle» was the cultural and educational orientation, which was carried out through general lectures («Austro-Hungarian compromise of 1867», «The language issue of the empire – is there a solution?») and conversations with the obligatory discussions of the report topic («Illiteracy among the peoples of the empire – how to overcome it?», «Modern reading-room: interests club or the center of enlightenment?»), joint celebration of state (August 18 – the birthday of Emperor Franz-Josef, December 21 – the day of the approval of the Austro-Hungarian Agreement) and religious holidays (Christmas and Easter). For their implementation, methods of persuasion, discussion, storytelling, lectures, conversations, examples, encouragements, punishments, competitions, and suggestions were used.

It is proved that the main goal of the activities of the ethnic students societies of the studied period – the Romanian «Arboroasa» and «Junimea», the Polish «Ognisko», the German «Arminia», the corporations of the Jewish students «Hasmonea», «Zephirah» and «Hebronia» – was the promotion and development of the national self-determination and the struggle against denationalization. In this regard, Jewish unions were the most aggressive. Accordingly, the range of activities was expanded due to the anti-assimilation direction. The main forms of work were conferences on national history and literature, literary and musical evenings, the organization of a library and reading room, cultural and artistic events.

The following can be considered specific forms: «a literary process», the organization of a hostel («Junimea»); the domestic mutual aid fund, fundraising for the establishment of a settlement in Palestine («Hasmonea», «Zephirah» and «Hebronia»). In the ethnic student societies of the studied period, the following methods of educational work were used: the financing of educational activities, classes in the club of interests («Arminia»); the development of a permanent schedule of educational events, a discussion club, «round-table discussions» («Ognisko»), etc.

The content of the educational activity of the confessional society «The Orthodox Academy» and the ideological «Zalizniak» presupposed such types of the activities of these Chernivtsi University students unions as: patriotic education; public education and propaganda of the Ukrainian history, literature and music. Their realization was carried out by means of concerts, public rehearsals, readings on the Ukrainian literature, history, church, public and political life, and children's literacy classes. A specific line of activity of «The Orthodox Academy» was the training of «the assisting clerical personnel», the main forms of work were interviews with students and gymnasium youth, visits to the «divine services», household work at churches, joint readings of spiritual literature, etc.

Despite the fact that physical education is not officially recognized as the leading direction of these organizations, martial arts, boxing, wrestling and fencing, competition in these sports, and systematic short and long walks played a significant role in the daily life of the societies. The achievement of the goal was carried out in the educational process by applying practical methods, methods of using words and methods of demonstration.

During the Romanian rule the education of the younger generation also took place through the activities of women's unions. Upbringing activity in them was mainly directed at propaganda and Ukrainian studies (methods of forming social behavior, social consciousness, stimulation and self-education), artistic (demonstration-figurative, artistic and creative methods) and educational directions (methods of the awareness of the values of society, formation of the experience of social behavior, pedagogical observation, conversation, survey, analysis of the results

of activity).

Among the forms of work used by the girls, the Ukrainian pavilion was featured at traditional regional fairs and participation in international exhibitions of folk crafts, courses of the cooperative enterprise. In addition, participation in the congress of the Ukrainian women in Bukovina, in the creation of «Women's National Fund», «Organization of Ukrainian female students in Chernivtsi» was noted. Among the educational forms, the Ukrainian language summer courses and summer camps were popular, the mandatory components of which included morning gymnastics, tightening procedures, walks and hikes, entertainment; as well as anti-alcoholic lectures.

Key words: academic association, Bukovina, «burschenschaft», «bumel», education, students, union, directions, specific features, societies, physical education, forms and methods.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кожокар М. Організаційні засади діяльності Українських молодіжних товариств Буковини (II половини XIX – початку XX ст.). *Theory and methods of educational management* : scientific journal. 2014. № 3 (14). URL : www.tme.umo.edu.ua/docs/16/20.pdf.

2. Кожокар М. Основні форми діяльності українського студентського товариства «Союз» (1875 – початок XX ст.). *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. праць. Сер. : Педагогіка та психологія. Чернівці : ЧНУ, 2015. Вип. 764. С. 61–65.

3. Кожокар М. В. Фізичне виховання – як стрижень реалізації провідних напрямів діяльності академічної корпорації «Запороже» Чернівецького університету. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Чернігів, 2015. Вип. 129, т. I. С. 116–118.

4. Кожокар М. В. Форми патріотичного виховання молодого покоління

Буковини (II половина XIX ст.) у діяльності українського студентського товариства «Союз». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2015. Вип. 37. С. 74–77.

5. Кожокар М. В. Діяльність академічного товариства «Жунімія»: напрями, форми і методи (30-ті роки XX ст.). *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сер. : Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. Кам'янець-Подільський : КПНУ імені Івана Огієнка, 2016. Вип. 9. С. 210–218.

6. Kozhokar M. The main trends of education of students in the international societies of the university (1875 beginning of the XX century). *News of science and education*. Sheffield, 2016. № 20 (44). P. 23–27.

7. Kozhokar M. Basic structural components of students education in public polyethnic associations at the Chernivtsi university (1875 – the end of the nineteenth century). *Nauka i studia*. Przemyśl: Nauka i studia, 2017. P. 11–18.

8. Кожокар М. Виховання студентської молоді в поліетнічних товариствах Чернівецького університету (1875–1914). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. : Педагогіка. Тернопіль, 2017. № 2. С. 32–37.

9. Кожокар М. Специфіка формування особистості в етнічних студентських товариствах Буковини Австро-Угорського та Румунського періодів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журн. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. № 5 (69). С. 105–121. DOI: 10.24139/2312-5993/2017.05/105-121.

10. Кожокар М. В. Аспекти трансформації напрямів діяльності молодіжних товариств у нові студентські організації (Буковина, міжвоєнний період). *Молодий вчений* : наук. журн. Херсон, 2017. № 3.1 (43.1). С. 163–166.

Опубліковані праці апробаційного характеру

11. Кожокар М. Молодіжний рух як система та його основні складові. *Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (XIX – XXI ст.)* :

тези IV українсько-польських читань (Івано-Франківськ, 17–18 жовт. 2013 р.). Івано-Франківськ, 2013. С. 62–64.

12. Кожокар М. В. Створення та діяльність польського студентського товариства на Буковині. *Zprávy vědeckě Ideje – 2013* : Materiály IX mezinárodní vědecko-praktická conference (Praha, 27.10.2013–05.11.2013). Praha : Publishing House «Education and Science», 2013. Díl 12. Pedagogika. P. 78–82.

13. Кожокар М. В. Студентські об'єднання Буковини Австро-угорського періоду: етапи становлення. *Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2013*: materialy IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (Przemyśl, 07–15 listopada 2013 roku). Przemyśl : Nauka i studia, 2013. Vol. :19. Pedagogiczne nauki. P. 67–71.

14. Кожокар М. В. Особливості діяльності студентської організації «Жунімія» в напрямі всебічного виховання молоді (Буковина, кінець XIX – перша третина XX ст.). *Fundamental and applied science – 2014* : materials of the X Internationals scientific and practical conference (Sheffield, 30 October – 7 November, 2104). Sheffield : Science and education LTD, 2014. Vol. 9. Pedagogical sciences. P. 25–28.

15. Кожокар М. В. Українські молодіжні товариства Буковини (II половини XIX – початку XX ст.): чинники виникнення та організаційні засади. *Naukowa przestrzeń Europy – 2014* : materiály X Miedzynarodwej naukowo-praktycznej konferencji (Przemyśl, 07–15 kwietnia 2014 roku). Przemyśl : Nauka i studia, 2014. Vol. 18. Pedagogiczne nauki. P. 41–45.

16. Кожокар М. В. «Молода Україна» – українське студентське товариство Чернівецького університету Австро-угорського періоду. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини у сучасному суспільстві* : матеріали наук.-практ. конф. (Чернівці, 24–25 квіт. 2015 р.) Чернівці : ЧНУ, 2015. С. 129–130.

17. Кожокар М. В. Академічна корпорація «Запороже» Чернівецького університету: зміст, форми та методи роботи. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф.

(Чернівці, 05–06 лист. 2015 р.). Чернівці : Технодрук, 2015. С. 184–187.

18. Кожокар М. В. Академічне товариство «Січ» – осередок всебічного виховання молоді Буковини (1902–1923). *Fundamental and applied science – 2015 : materials of the XI International scientific and practical conference* (Sheffield, 30 October – 7 November, 2015). Sheffield : Science and education LTD, 2015. Vol. 8. Pedagogical sciences. P. 76–80.

19. Кожокар М. В. Основні напрями виховної діяльності студентського товариства «Союз» Чернівецького університету (1875–1922 рр). *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 30–31 січня 2015 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2015. С. 63–65.

20. Кожокар М. В. Союз – перше українське товариство Чернівецького університету: зміст і напрями діяльності. *Перспективні напрямки розвитку сучасних педагогічних і психологічних наук* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 13–14 лютого 2015 р.). Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2015. Ч. II. С. 61–65.

21. Кожокар М. Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в українському академічному товаристві «Союз» (1875 – початок XX ст.). *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* : матеріали XI всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 30–31 січня 2015 р.). Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 11. С. 271–274.

22. Кожокар М. В. Виховна діяльність дівочих гуртків українських студентських товариств Чернівецького університету (20-40 роки XX ст.). *Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11–12 берез. 2016 р.). Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2016. С. 61–65.

23. Кожокар М. В. Основні структурні компоненти виховання студентів у «Академічній читальні» Чернівецького університету (1875 – початок XX ст.). *Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі* :

зб. міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 15–16 квіт. 2016 р.). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С. 78–80.

24. Кожокар М. В. Організаційні аспекти виховної діяльності української корпорації Чернівецького університету «Запороже» у міжвоєнний період. *Theory and methods of educational management : scientific journal*. 2016. № 1 (17).

URL :

www.umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/11_kogokar.pdf.

*Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати
дисертації*

25. Методичні рекомендації до спецкурсу «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини» / укл. М. Кожокар. Чернівці : ЧНУ ім. Юрія Федьковича, 2017. 76 с.

ЗМІСТ

ВСТУП	22
РОЗДІЛ 1. ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СТУДЕНТСЬКИХ ТОВАРИСТВАХ БУКОВИНИ (1875–1939 рр.) ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	32
1.1 Історіографія проблеми.....	32
1.2 Передумови розвитку студентського громадського руху Буковини досліджуваного періоду.....	52
1.3 Основні організаційні засади діяльності студентських спілок Чернівецького університету (1875–1939 рр.)	66
Висновки до першого розділу	87
РОЗДІЛ 2. ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ ТОВАРИСТВ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ АВСТРО-УГОРСЬКОГО ТА РУМУНСЬКОГО ПЕРІОДІВ	90
2.1 Основні напрями, форми й методи виховання особистості в українських студентських академічних товариствах Буковини.....	90
2.2 Особливості виховання молоді в корпораціях українських студентів «Запороже» та «Чорноморе» досліджуваного періоду	110
Висновки до другого розділу	131
РОЗДІЛ 3. СПЕЦИФІКА ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ПОЛІЕТНІЧНИХ ТА ЕТНІЧНИХ ТОВАРИСТВАХ БУКОВИНИ ДОСЛІДЖУВАНОВОГО ПЕРІОДУ	135
3.1 Виховна діяльність поліетнічних студентських товариств університету в означений період	135
3.2 Сутність виховного процесу в етнічних товариствах студентів Чернівецького університету	142
3.3 Виховання молодого покоління як один із провідних напрямів діяльності конфесійних, ідеологічних та жіночих організацій Чернівецького університету (1875–1939 рр.)	170

3.4 Шляхи творчого використання історико-педагогічного досвіду виховної діяльності студентських товариств краю досліджуваного періоду в педагогічному та науково-дослідницькому процесах сучасної України	183
Висновки до третього розділу	198
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	202
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	207
ДОДАТКИ	245

ВСТУП

Актуальність теми. Розбудова громадянського суспільства, активне залучення до цього процесу молодого покоління є одним із найважливіших завдань суспільного розвитку в Україні на її шляху до успішної інтеграції у світову спільноту. Громадянське суспільство є певною системою самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів, які забезпечують умови та можливості для самореалізації громадян, захисту їхніх інтересів та прав, впливу на владу та контролю за її діяльністю. Такими інститутами є громадські організації, особливо молодіжні. Належний рівень організації молодіжного руху є пріоритетною умовою утвердження демократичного устрою. Світова практика та вітчизняний досвід свідчать, що в житті країни, особливо в переломні моменти її історії, провідну роль відіграє молода генерація. Українська історія зберігає переконливі факти вирішальної ролі молодіжної ініціативи й активності в самоорганізації українського суспільства. Сьогодні більшість молодіжних об'єднань в Україні показали себе активними носіями позитивних змін, учасниками процесів, на думку яких потрібно зважати на всіх рівнях державного управління і громадянського самоуправління. Справедливе визнання ролі молоді як ключового суб'єкта суспільно-політичного життя держави відображене в Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2016–2020 роки (2017 р.).

Об'єктивно склалося так, що основою молодіжного руху, авангардом і рушійною силою соціальних перетворень є студентська молодь. Студентство є найбільш мобільним і найактивнішим сегментом молоді з традиційно вищим, ніж у решти молодіжних категорій, рівнем соціально-політичної обізнаності, громадянської активності, готовності та прагнення до реальних вчинків, самостійності й прагматичності в діях. І саме такі характеристики студентства дозволяють розглядати його як соціальну групу, спроможну забезпечити відповідні умови для розвитку демократії в Україні, адже, як вчить історія, демократія може успішно виконувати соціальну роль лише тоді, коли вона

перетворюється із «суспільства спостерігачів» на «суспільство участі».

На сучасну студентську молодь, за положеннями Концепції національного виховання студентської молоді (2009 р.), покладено відповідальну місію формувати «ядро української інтелігенції на основі національної ідеї». Зважаючи на важливу роль молоді в становленні громадянського суспільства й демократичному поступі країни, стає зрозумілою актуальність виховання молодих людей громадянами, які усвідомлювали б свої політичні, громадянські й соціальні права та обов'язки, бачили б себе носіями суверенітету, джерелом влади, свідомими суб'єктами політичної діяльності, людьми, відповідальними за наслідки своїх дій, за майбутнє своєї країни і світової спільноти загалом.

Тому гостро назріла потреба переходу від пасивної, виконавської життєвої настанови, яка нещодавно домінувала в масовій свідомості, до активної, самостійної позиції. Молоді як соціальній групі, найбільш схильній до інновацій і найменше скутої стереотипами минулого, здійснити подібний перехід значно легше, ніж старшому поколінню. Для цього лише потрібно допомогти їй своєчасно й правильно визначитися з особистими і суспільними орієнтирами, формувати активну за формою й моральну за змістом життєву позицію.

Тому на часі є потреба переосмислення сутності й сенсу виховної роботи з студентською молоддю, модернізації освітнього процесу відповідно до сучасних викликів, розробки й апробації системного, ретельно вивіреного, науково обґрунтованого і довготермінового плану дій, результати якого стануть відчутні в близькій перспективі. Особливу роль у питаннях виховання сучасного студентства дослідники об'єктивно відводять громадським організаціям (Е. Головаха, Т. Гребеник, В. Кулик, Л. Ніколенко, А. Панчук, В. Філіпчук, Т. Ціпан, С. Чернета, І. Ящук та ін.).

Діяльність молодіжних, зокрема студентських товариств, є однією з вагомих сторінок української історії. Праці дослідників українського громадського руху (Л. Березівська, Г. Білавич, В. Вихрущ, Т. Дудка, Д. Герцюк,

І. Зуляк, О. Кін, О. Коновець, Б. Крищук, В. Мокляк, Р. Найда, І. Руснак, Н. Побірченко, Б. Савчук, К. Трибулькевич, С. Черкасова, І. Шоробура та ін.) доводять, що українські студентські товариства в різні часи були осередками наукового і громадського життя молоді в закладах вищої освіти (далі – ЗВО); організаціями, які обстоювали права та інтереси студентів ЗВО, дбали про покращення їхнього матеріального добробуту, підвищення культурно-освітнього рівня академічної молоді й широких народних мас. Студентські організації відіграли важливу роль у становленні української національно свідомої інтелігенції, сприяли національному вихованню й формуванню чіткої ідейної позиції молоді.

Окремої уваги заслуговують студентські товариства Чернівецького університету, єдиного закладу вищої освіти Буковини (1875–1939 рр.). Сьогодні їхня діяльність у різних сферах громадського життя краю є досить активною і помітною. По суті, ці добровільні студентські об'єднання, метою яких є залучення студентів до громадсько-виховної, спортивно-оздоровчої та науково-дослідної роботи, стали важливим засобом підвищення якості підготовки й виховання спеціалістів, духовного та морально-етичного зростання молодого покоління.

Водночас досі не досліджено функціонування студентських товариств Буковини в педагогічному ракурсі. Окремі аспекти виховного й освітнього потенціалу студентських об'єднань краю фрагментарно висвітлено в контексті історико-педагогічних розвідок (Н. Гнесь, І. Дутчак, Т. Завгородня, В. Звоздецька, Л. Кобилянська, В. Мужичок, С. Осачук, Л. Платаш, І. Стражнікова, Б. Ступарик, Л. Тимчук, Ю. Тумак, Т. Шоліна, О. Цибанюк та ін.).

У результаті аналізу наукових досліджень і стану виховної роботи з сучасною студентською молоддю було виявлено низку *суперечностей* між:

- рівнем участі молоді в громадсько-політичному житті країни й соціально-демографічною значущістю цієї категорії населення;
- потребами підвищення участі молоді в соціальних і державотворчих

процесах і модернізації молодіжної політики й сформованими історичними традиціями, досвідом розвинених країн Європи і світу;

– сучасною модернізацією молодіжної політики та вимогою підвищення участі у виховній роботі студентської молоді;

– масовим залученням юнаків та дівчат до діяльності студентських товариств та результативністю організованої ними виховної роботи;

– рівнем підготовки майбутніх фахівців та ступенем виховного впливу на них студентських товариств.

Важливим джерелом для розв'язання зазначених суперечностей та організації адекватної сучасним викликам виховної роботи зі студентами через залучення їх у молодіжні об'єднання і рухи є вивчення історичного досвіду і перевіреної часом практики.

Отже, актуальність проблеми та її недослідженість у педагогічній науці, потреба в подоланні вищезгаданих суперечностей зумовили вибір теми дисертації **«Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складником науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» – «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання в системі безперервної освіти» (номер державної реєстрації 0108U009122).

Тему дисертації затверджено вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол №11 від 27.11.2013 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол №10 від 17.12.2013 р.).

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей організації виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.) та виокремленні ідей, які мають перспективу творчого використання в сучасних

зкладах вищої освіти України.

Відповідно до мети сформульовано основні **завдання дослідження**:

1) визначити передумови розвитку студентського руху Буковини та основні організаційні засади діяльності студентських товариств Чернівецького університету в 1875–1939 рр.;

2) виокремити етапи діяльності студентських товариств Буковини в означені роки;

3) розкрити зміст, методи й форми виховання студентської молоді в українських товариствах різного типу досліджуваного періоду;

4) проаналізувати специфіку виховання студентів у поліетнічних та етнічних товариствах Чернівецького університету (1875–1939 рр.);

5) виявити творчий потенціал історичного досвіду виховання молоді в студентських товариствах Чернівецького університету австро-угорського та румунського періодів для його врахування в роботі сучасних студентських організацій.

Об'єкт дослідження – виховання студентської молоді Буковини австро-угорського та румунського періодів.

Предмет дослідження – виховна діяльність студентських товариств Чернівецького університету (1875–1939 рр.).

Для виконання визначених завдань використано **комплекс методів** дослідження: *загальнонаукові* (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація) – для обґрунтування актуальності дослідження, визначення понятійно-категоріального апарату, формулювання висновків; *конкретно-наукові* (теоретичний аналіз архівних документів, періодичних видань, історико-педагогічної літератури) – для формування історіографії проблеми, систематизації та класифікації філософської, історико-педагогічної, методичної літератури; *типологічний* – для виявлення специфічних і загальних рис товариств студентів Чернівецького університету, поділу їх за типом; *конкретно-історичний* – для визначення змісту, методів й форм виховання в різних за типом та етнічною належністю студентських товариств; *проблемно-*

хронологічний – для з'ясування трансформації та розвитку змісту виховної роботи із студентськими організаціями досліджуваного періоду. Вибір комплексу означених методів забезпечує логічність й цілісність наукового дослідження, дає можливість структурувати, порівнювати, типологізувати досліджувані процеси в їхній динаміці, визначати й обґрунтовувати практичну значущість результатів дослідження.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1875–1939 рр., коли Буковина перебувала в складі Австро-Угорської імперії та королівської Румунії. *Нижня межа* зумовлена створенням на Буковині Чернівецького університету; *верхня* – заборною всіх громадських товариств, зокрема студентських, унаслідок прийняття нової конституції королівства Румунія, розпуску парламенту та проголошення «королівської диктатури».

Джерельну базу дослідження склали: неопубліковані архівні документи: фонди Центрального державного архіву зарубіжної україніки (Ф. 46. Документи видавничої комісії «Зелена Буковина») – 12 одиниць зберігання, Державного архіву Чернівецької області (Ф. 3. Крайове управління Буковини м. Чернівці, Ф. 10. Дирекція поліції м. Чернівці, Ф. 43. Примарія м. Чернівці, Ф. 325. Єврейська релігійна спільнота м. Чернівці, Ф. 998. Православне товариство «Академия ортодоксе» м. Чернівці, Ф. 1001. Студентське товариство «Жунімя» м. Чернівці, Ф. 1014. Студентське товариство «Молода Україна» м. Чернівці, Ф. 1027. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях) – 80 одиниць; законодавчі та нормативні акти, що визначають зміст, характер виховного процесу в Чернівецькому університеті досліджуваного періоду; статuti товариств, їхня звітня та поточна документація; матеріали регіональних газет, календарів, часописів («Православний буковинський календар на рік», «Промінь», «Життя і Знання», «Allgemeine israelitische Allianz», «Bukowiner Bote», «Osterreichisher Grenzbote», «Czernowitzer Chronik»); фонди відділу рідкісної літератури Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (альманахи, статuti тощо); монографії та навчально-методичні посібники, що відображають

зміст, методи, форми, досвід виховної діяльності студентських товариств; Інтернет-матеріали; довідникова література (енциклопедії, довідники, каталоги).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* здійснено цілісне наукове дослідження організаційно-педагогічних засад виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.);

– *визначено й схарактеризовано* передумови, які сприяли розвитку студентського руху на Буковині досліджуваного періоду (політичні; економічні; соціально-правові; освітньо-виховні), виокремлено основні організаційні засади діяльності студентських спілок Чернівецького університету (статутні документи; демократичні основи; заборона політичної діяльності; можливість реформування та трансформації за типом, етнічною належністю та напрямками діяльності; обов’язкове звітування і проведення офіційних заходів; використання сталих і формування власних традицій; категорії членства), запропоновано періодизацію діяльності студентських товариств цього періоду (перший етап – 1875–1900 рр.; другий – 1900–1914 рр.; третій – 1914–1918 рр.; четвертий – 1919–1939 рр.);

– *установлено* специфічні особливості виховної діяльності студентських товариств Чернівецького університету означеного періоду (свідома відмова від організації розважальних заходів у час військових подій, жалоби або обмеження громадянських прав; ведення офіційної документації державною та українською мовами; політику непримирення з організаціями, що пропагували привілеї однієї нації над іншою; толерантність до національного руху інших народів);

– *обґрунтовано* основні напрями (товариський, національно-патріотичний, культурно-освітній, «тіловиховний»), форми (зустрічі, лекції, вечорниці, вистави, гуляння та забави, «бумель», віче і з’їзди, «літературний процес», тренування і змагання, піші переходи, екскурсії та прогулянки) та методи проведення (формування свідомості особистості, організації діяльності,

власного прикладу, практичні, ігровий та змагальний) виховної роботи в товариствах студентів краю австро-угорського та румунського періодів;

– *узагальнено* можливості творчого використання історико-педагогічного досвіду виховної діяльності студентських товариств Буковини в розвитку сучасного освітнього простору України.

У науковий обіг введено нові архівні документи Державного архіву Чернівецької області (Ф. 3, од. зб. 6073, 6232, 6563; Ф. 325, од. зб. 2730; Ф. 998, од. зб. 1; Ф. 1001, од. зб. 1-11; Ф. 1027, од. зб. 1-12) й маловідомі факти (виконано порівняльний аналіз діяльності українських корпорацій «Чорноморе» і «Запороже»).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що за результатами дослідження розроблено спецкурс «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини (1875–1939)». Зміст і результати наукового дослідження та авторське методичне забезпечення можуть використовуватися при викладанні історії педагогіки, історії фізичної культури, соціальної педагогіки, теорії і практики навчання та виховання в педагогічних закладах вищої освіти, інститутах та академії фізичної культури і спорту, на факультетах фізичної культури; для організації громадського життя сучасних студентів, при розробці навчальних програм і методичних рекомендацій, а також для слухачів курсів підвищення кваліфікації тощо. Викладений в дисертації фактографічний матеріал і теоретичні положення можуть бути використані для підготовки наукових досліджень, навчальної літератури з історії педагогіки, історії фізичної культури, туризму і краєзнавства.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (довідка про впровадження № 18 від 14.04.2017 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка про впровадження № 22 від 27.04.2017 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка про впровадження № 103-н від 15.05.2017 р.),

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка про впровадження № 10/15-3035 від 13.11.2017 р.), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка про впровадження № 01-15/03/1675 від 16.11.2017 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження були предметом обговорення під час виступів на науково-методичних і науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Zprávy vědecké ideje – 2013» (Praha, 2013), «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2013» (Przemyśl, 2013), «Naukowa przestrzeń Europy – 2014» (Przemyśl, 2014), «Naukowa przestrzeń Europy – 2014» (Przemyśl, 2014), «Перспективні напрямки розвитку сучасних педагогічних і психологічних наук» (Харків, 2015), «Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.» (Львів, 2015), «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини у сучасному суспільстві» (Чернівці, 2015), «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини» (Чернівці, 2015), «Fundamental and applied science» (Sheffield, 2015), «Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства» (Харків, 2016), «Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі» (Одеса, 2016); *всеукраїнські* – «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Актуальні проблеми університетської та професійної післядипломної освіти в кризових умовах» (Київ, 2015); *регіональні* – «Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки» (Івано-Франківськ, 2013); *щорічні звітні наукові конференції викладачів та аспірантів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»* (Івано-Франківськ, 2013–2017 рр.).

Результати дослідження заслуховувалися на засіданнях кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (2013–2017 рр.).

Публікації. Результати дисертації викладено у 25 одноосібних наукових

публікаціях, з яких 10 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема 2 публікації у зарубіжних наукових виданнях; 4 публікації у вітчизняних наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 14 – апробаційного характеру, 1 публікація, яка додатково відображає наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (358 найменувань, із них 92 – архівні джерела, 66 – іноземними мовами), додатків (9 на 87 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 313 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 187 сторінках. Роботу ілюстровано 12 таблицями.

РОЗДІЛ 1

ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СТУДЕНТСЬКИХ ТОВАРИСТВАХ БУКОВИНИ (1875–1939 рр.) ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1 Історіографія проблеми

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича – один із найстаріших класичних університетів в Україні, був заснований указом австро-угорського імператора Франца-Йосифа від 31 березня 1875 р. Восени, 4 жовтня 1875 р. відбулося урочисте відкриття університету. За досліджуваного періоду – 1875–1939 рр. – Чернівецький університет був єдиним закладом вищої освіти на Буковині, мав різні назви: імені Франца-Йосифа (німецькою Franz Josephs) у 1875–1918 рр., імені Кароля I (румунською Universitatea Regele Carol I din Cernăuți) у 1919–1940 рр.

Наукова розробка питань теоретико-методичного обґрунтування діяльності студентських товариств Чернівецького університету, зокрема організаційно-педагогічних засад виховання молоді Буковини досліджуваного періоду, була започаткована істориками, педагогами, етнографами, громадськими діячами. Джерельною базою дослідження є комплекс різноманітних за характером, походженням та змістом матеріалів. Зокрема, в роботі використано документи Центрального державного архіву зарубіжної україніки (м. Київ), фонди Державного архіву Чернівецької області (ДАЧО) та Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Архівні фонди містять примірники статутів товариств та інших установчих документів, звіти, протоколи, розпорядження, листування, що стосувались громадських товариств краю, в тому числі молодіжних та студентських організацій.

Відділ рідкісної літератури наукової бібліотеки Чернівецького національного університету містить численні щорічні звіти Чернівецького університету взагалі, і звітні повідомлення студентських товариств зокрема.

Щоправда, їх систематичність нами не прослідковується: з певних причин деякі звіти містили аналіз діяльності впродовж декількох років одразу («Junimea» – подано мовою оригіналу), або із приміткою «звіт за ...роки не друкувався» («Hebronia», «Teutonia», «Moldova»). Причинами такого явища банально ставав брак фінансів або друк звіту тільки для поліції [119; 135; 145; 150; 306; 323]. (Переклад назв товариств представлено в додатку А.1).

Цінною інформацією наповнені ювілейні видання товариств («Akademische Lesehalle», «Союз», «Молода Україна», «Запороже»), у яких зроблено спроби оцінки діяльності товариств, узагальнення результатів і недоліків, наведено статистичні дані й фінансові звіти.

Значне місце в джерельній базі наукового дослідження займають матеріали періодичних видань, преси краю. Товариства, зокрема студентські організації, вдало використовували сторінки газет і часописів для популяризації своїх ідей, оприлюднення власного доробку, а також у боротьбі за нових членів, залучаючи до своїх рядів активну молодь. Серед них – німецькомовні газети «Allgemeine Israelitische Allianz», «Bukowiner Bote», «Czernowitzer Chronik», «Österreichischer Grenzbote», журнал «Österreichischer Provinzial-Revue»; українські «Православний буковинський календар на рік», «Промінь», «Гасло», «Самостійна Думка», «Каменярі», «Час», «Самостійність» тощо.

З огляду на те, що дослідження охоплює період належності Буковини до Австро-Угорської імперії та Румунського королівства, коли на цій території функціонували німецька та румунська державні мови, а також на поліетнічність регіону й відповідне використання значної кількості мов (української, німецької, ідиш, вірменської, польської тощо), в роботі використано низку термінів, що є дотичними до визначення «товариства», яке у свою чергу, означає групу людей, пов'язаних певною спільністю (походженням, становищем у суспільстві, інтересами), котрі мають певні завдання, мету, програму й діють відповідно для їх виконання [203, с. 159]. Такими синонімами визначаємо поняття «спілка», «організація», «союз», «об'єднання».

До перших робіт, що розглядали різноманітні аспекти створення університетів у Європі в середні віки, їх фінансування та привілеї, діяльності громадських студентських утворень присвячена насичена статистичними даними публікація М. Суворова «Средневековые университеты» (1898). Розглядаючи організаційну структуру управління європейськими вищими навчальними закладами, аналізуючи відмінності й тотожності в цьому процесі, дослідник визначає студентську організацію – «націю» (або земляцтво, спілку вихідців з одного регіону, в якій земляки обстоювали спільні інтереси, дотримувалися традицій своєї батьківщини, допомагали один одному фінансово, відзначали свята тощо. – М.К.) – невід’ємною та впливовою частиною життя університету [231, с. 118].

Автор розробив структуру студентського громадського життя, визначивши «нації» та факультети її складовими, а також «колегії і бурси» – як прототип гуртожитків для магістрів і студентів, створених для «навчання і надзору» [231, с. 132–133].

Одним із прикладів значущості «націй» стала їх обов’язкова участь у виборах ректора. М. Суворов відзначав, що середньовічні громадські організації студентів діяли за статутом, обирали власних посадових осіб, мали печатки, оприлюднювали доходи й інформацію про майно, звітували про заходи й свята. Дохід зазвичай ділився між членами громадської студентської організації «і залишався у кабачку» [231, с. 132].

Досить інформативний матеріал з історії громадського руху на Буковині, зокрема різноманітної діяльності студентських товариств університету, оприлюднюють дослідження буковинців, темою яких стала характеристика економічного становища краю, демографії та суспільного життя. Серед них роботи К. Ромштофера і Х. Вігліцького, Й. Полека та С. Воробкевича [334; 336; 353]. Спільним у цих роботах став наголос на вагомості відкриття в столиці краю університету, зображення всього діапазону крайових громадських об’єднань та виокремлення національних спілок, а також статистичний аналіз студентського прошарку й членства в організаціях.

Окремою групою в історіографії досліджуваної проблеми постають праці, в яких діяльність студентських організацій Чернівецького університету проаналізована на тлі ґрунтовного вивчення окремих етносів краю. До таких належать праця Л.А. Сімігіновича-Штауфе «Групи народів на Буковині», стаття Г. Купчанко «Німці на Буковині», низка робіт професора Чернівецького університету Р.Ф. Кайндля, дослідження члена польського студентського товариства «Ognisko» Е. Беджицького «Історія поляков на Буковині» та інші [304; 326; 327; 331; 340]. Причому Р.Ф. Кайндль, звертаючи особливу увагу на становлення й розвиток німецтва в австрійській Буковині, вказував на те, що німці краю «проспали» час національного пробудження українців та румунів, в результаті чого німецькі організації лише проходили період становлення, а румуни, поляки й українці мали активно діючі товариства. Прикладом стало заснування одразу після відкриття університету українського академічного «Союзу», румунської «Arboroasa», польського «Ognisko» та числа інтернаціональних об'єднань.

Наприкінці ХІХ ст. з'явилися перші ювілейні видання, присвячені діяльності громадських організацій краю. Проте серед них тільки одне – «Ювілейне видання «Академічної читальні» при Чернівецькому університеті» – в достатньо розгорнутій формі презентувало результати діяльності товариства та проголошувало подальші перспективи. Члени спілки створили бібліотеку та читальню, проводили збори, оприлюднювали та обговорювали доповіді й реферати, створювали сприятливу товариську атмосферу. Саме в розгортанні таких заходів (від двох у 1875 р. до 24 у 1900 р.) та збільшенні одиниць фондів бібліотеки вбачали вони майбутнє своєї організації. Інші напрями діяльності реалізовувались за рахунок участі в акціях решти організацій. Друга частина видання присвячена студентській творчості й містить збірку віршів членів читальні, урочистих вітань та святкових листівок, надісланих на честь ювілею [322].

Неоднозначною видається думка С. Грюнхауза про те, що «Akademische Lesehalle» була чи не єдиною «мирною» спілкою в університеті. Йшлося про

ставлення її членів до інших студентських спілок та готовність брати участь у виховних та просвітницьких заходах будь-якого товариства. З одного боку, позицію самозамилування («у нас все добре!!» і «у нас не має проблем») ілюструє відсутність аналізу невдач та помилок та прагнення розширити сферу впливу. З іншого боку, бажання збільшити кількість своїх членів, навпаки, є свідченням діяльності [322, с. 14].

Однією із інформативних спроб проаналізувати виховну діяльність студентських товариств Чернівецького університету стала стаття В. Сімовича «Розвиток студентського життя в Чернівцях» надрукована на сторінках альманаху, присвяченого 40-річчю товариства «Січ» у Відні. Початковою тезою стала думка про те, що умови для навчання, створені в Чернівецькому університеті, значно відрізняються від умов віденського, львівського та інших вишів. Малось на увазі відносно лояльне ставлення влади до етносів, що населяли Буковину, демократичні традиції та розгорнутий громадський рух у порівняно невеличкому герцогстві, а також німецькі звичаї, що панували в університеті. Стосовно останніх, зміст студентського життя за німецьким зразком визначався автором «бути веселим, високо держать прапор товариства» [200, с. 502–531].

Необхідно сказати, що, хоча темою статті було студентське життя в Чернівецькому університеті взагалі, основні її положення все ж стосувались українських товариств. Національні спілки розглядалися лише в контексті співпраці з ними або, навпаки, ігнорування їх діяльності. Суттєву частину статті автор приділяє роздумам на тему правопису у статуті та звітних документах, (адже суперечки щодо нього – як писати «праця» чи «труд», «вкладка» чи «внос») мали здебільшого не граматичний характер, а демонстрували боротьбу в середині товариств між націоналістами та москвофілами [200, с. 505].

Автор відкрито виступив проти використання загальноприйнятих корпоративних термінів, зокрема проти визначення систематичного масового культурно-виховного заходу товариства «Союз» як «кабак» або «кнайпа»;

пропагував українську народну культуру, особливо пісню, як мирну, але потужну зброю в боротьбі за незалежність [там само, с. 505].

Необхідно зазначити, що члени студентських товариств краю, насамперед «Союзу», відкрито заявляли про свою релігійну терпимість, що є ще одним доказом толерантності, яка панувала у більшості «дорослих» спілок Буковини: «проти самого католицизму ніхто з товаришів ніколи не виступав (се відноситься до тих, що хотіли бути в «Unitas»)...» [200, с. 511].

В. Сімович зробив спробу визначити недоліки роботи українських товариств, аналізуючи здебільшого протоколи засідань та мемуари («враження поодиноких людей»), проте шляхів їх подолання та напрямів розвитку українського студентського руху не представив. Позиція автора щодо результативності власного аналізу виховної діяльності організованих спілок сформульована наступним чином: «Може колись хто, як буде охочий, зробить се ліпше» [200, с. 531].

З іншого боку, стаття В. Сімовича на сторінках «Української загальної енциклопедії» репрезентувала активну й різноманітну громадську діяльність населення краю як буковинський феномен, наголосивши на створенні Чернівецького університету як додатковому поштовху до організації студентської молоді [199, с. 647–680]

Австро-угорський період історіографії проблеми багатий на дослідження етносоціальних та культурних процесів краю, що відбувалися в національних групах, а також виховання гідних представників кожного етносу, в тому числі студентів Чернівецького університету. Така тема з'явилась у працях О.І. Нусбаума «Ювілейне видання загального гімнастичного товариства у Чернівцях 1867–1891», А. Вотави «Німецьке шкільне товариство 1880–1905», С. Смаль-Стоцького «Буковинська Русь», а також у розвідках Т. Йоргу, С. Касснера та Б. Штраухера [204; 323; 328; 332; 347; 354].

Необхідно зазначити, що автори досліджень цього періоду були або активними учасниками товариського руху, або безпосередньо спостерігали за студентськими спілками, їх діяльністю та результатами. Незважаючи на певне

демонстрування ролі власного національного товариства у справі виховання здорового, освіченого, патріотично налаштованого молодого покоління Буковини та домінування в такій роботі, в згаданих працях не спостерігається розбіжностей щодо розуміння потреби цього напрямку діяльності не тільки з дорослим населенням, а й студентською молоддю. Проте узагальнених висновків щодо організаційно-педагогічних засад виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.) нами не знайдено.

Інформація про діяльність громадських товариств краю, зокрема студентських, систематично з'являлась на сторінках періодичних видань Буковини у формі інформаційних нотаток, звітів, об'яв про заходи тощо. Наприклад, «Православний буковинський календар» щорічно друкував перелік українських громадських товариств із датою заснування, визначенням мети й завдань, короткою характеристикою діяльності, адресою тощо [190].

У міжвоєнний період, у зв'язку з новими громадсько-політичними умовами, одним із найважливіших завдань діяльності національних товариств (крім, звичайно, румунських. – М.К.) стало збереження власного осередку й популяризація їх діяльності. Саме тому з'являється низка публікацій, що мали на меті висвітлення національних успіхів на тлі громадського життя. Найбільш відомими є роботи Г. Піддубного «Буковина. Її минуле і сучасне», М. Гараса «Ілюстрована історія товариства «Українська школа» в Чернівцях», стаття В. Костащука «Громадське і культурне життя Буковини від 1848 до 1914 року» [33–34; 155; 182–183].

З числа цих досліджень виокремлюється «Історія румунського академічного товариства «Junimea» у Чернівцях» [310].

Необхідно відзначити праці, в яких докладно аналізується діяльність студентських товариств досліджуваного історичного періоду, зокрема Краківського університету, в паралелі з українськими спілками Буковини. Так, «Альманах українського студентського життя в Кракові» важливим для національного громадського молодіжного руху вважав розвиток різноманітних форм студентської діяльності й називав приклад «вольності» буковинських

спілок вартим для наслідування [4, с. 15]. Проте М. Бажанський наголошував на чіткому розподілі функцій товариств, які, на відміну від буковинських студентських організацій, були розділені на дві групи: перша об'єднала пластову та кооперативно-господарську секції, «які мають за завдання поширення суспільних ідей»; а друга – фахові секції, завданням яких була «допомога за певними ділянками науки» [8, с. 60–70]

Досить рідкісним явищем стала негативна оцінка роботи українських студентських товариств відомого громадського діяча Буковини досліджуваного періоду С. Гуцуляка. Стаття в часописі «Промінь» описувала цю діяльність як взаємне поборювання без уваги на етичність засобів цієї боротьби [49, с. 151].

Ще однією не великою за об'ємом, проте інформативною за змістом брошурою, виданою за кордоном, стала робота, присвячена 30-річчю діяльності «централі» Центрального союзу українського студентства (ЦеСус). Відмінністю цього звіту став аналіз організованого українського студентського руху починаючи з другої половини XVI ст. – створення «Юнацького Братства» при Острозькій академії.

На думку науковців, організоване життя української молоді започаткувалось при братствах – громадських об'єднаннях, створених для захисту прав релігійною, благодійною чи культурно-просвітницькою метою, членами яких були люди зрілого віку й одружені. Саме за їх ініціативи в XV–XVI ст. починають створюватись організації для молоді – «молодечі» або «младенческіє» братства. З початку XVII ст. такі організації існували в різних братських школах Замостя, Вільно, Тернополя. Такі братства офіційно визнавались як церковні формації, а їх організаційні засади відповідно, за церковним взірцем. Тому активну участь в їх створенні приймали представники верховного духовенства: «Юнацьке Братство» Замостя благословив єпископ Г. Балабан (1606 р.), а створене при церковній школі «Братство Благочестивих і Благородних Младенцов у мисті Тернополі обитаючих» – єпископ Йосип Шумлянський [159].

Буковинські студентські товариства в розвитку національного руху визнані як «рука допомоги» поруч із галицькими «Академічною громадою», «Січчю», «Українськими студентськими громадами» Російської імперії. Крім того, в роботі відзначено негативне ставлення більшості активно налаштованих українців-студентів до тих, хто вірний девізу «пильнуй книжки, а до політики не мішайся». Автор брошури підкреслює, що шкоду від них завжди відчують всі учасники громадського життя, тому що саме такі аполітичні типи й опиняються на вищих посадах, адже вони – «люди без пориву, тихі бюрократи і лояльні до будь-якої влади». Проте саме їх наявність і дає можливість порівняти здоровий студентський авангард у боротьбі за власну незалежність із зацікавленим у своїх справах, обмеженим «панчиком-непотребою» [23, с. 7].

Особливістю праці стало виокремлення з числа інших організацій українських студентських корпорацій – об'єднань на ідеологічних засадах із обмеженим числом учасників. Цікавим є висновок, що саме вони не виконали своїх обов'язків перед українською нацією, не виправдали сподівань свої симпатиків. «Малим» винятком, на думку автора, стали буковинські «Запороже» й «Чорноморе», що успішно діяли навіть в умовах румунської окупації краю [там само, с. 10].

Значну увагу в брошурі приділено різноманітним аспектам фізичного виховання студентів і спорту, зокрема питанню участі в міжнародних змаганнях як чиннику визнання української нації. За даними автора, така кропітка й важка праця, як намагання презентувати український студентський спорт на міжнародній арені, не мала успіху. Проте від організаторів Паризьких студентських ігор 1937 р. було отримано запевнення, що надалі команда української молоді буде мати власне представництво [23, с. 18].

Вагомий внесок в історіографію виховної діяльності студентських товариств Чернівецького університету (1875–1939 рр.) зробили дослідники, що проживали в еміграції. Характерною особливістю їхніх праць стало широке використання рукописів безпосередніх учасників подій на Буковині, спогадів і фотоматеріалів із власних архівів. До них належать рукописи М. Миковського

«Студентське товариство Буковина», О. Соколишина «Роль українського студентства в культурно-суспільним житті Буковини», В. Березана «Студентська громада», Я. Паладія «Студентське товариство Буковина в Румунії», Ю. Зав'янського «Українське академічне товариство «Запороже» в Чернівцях» та «Українське студентство під час румунської окупації» тощо [58–60].

Своєрідна енциклопедія буковинознавства, колективна монографія «Буковина: її минуле і минуле» (1956) за авторством Т. Бринзана, Л. Бурачинської, А. Жуковського, Д. Квітковського, В. Кубійовича та ін., представила різноманітні відомості про історію, данні про національно-соціальний склад та економічне становище, матеріали, зокрема і фото, щодо політичного і культурного життя краю від молдавського періоду до другої світової війни. Студентство та його виховна діяльність знайшли широке відображення на сторінках цієї праці. Зокрема, запропоновано періодизацію діяльності студентських товариств (здебільшого українських. – М.К.), в якій визначено одинадцять часових етапів; проаналізовано особливості організації спілок, що існували в краї ще до заснування університету в Чернівцях й були предтечею студентських спілок. Значну увагу приділено опису українських академічних товариств, зокрема «Союзу», обґрунтовано розподіл їх членів на категорії, окреслено основні напрями діяльності, методи й форми роботи, проаналізовано її результати, з'ясовано причини виявлених недоліків, виокремлено провідних учасників та активних членів. Проте, характерною рисою досліджень емігрантів, зокрема праці «Буковина: її минуле і сучасне» став описовий характер, базований на хронології. Це пояснюється недоступністю архівних матеріалів, що зберігалися на території Радянської України [17].

Українська історіографія радянського періоду нараховує певну кількість досліджень, які територіально визначені «на західноукраїнських землях» або «на Західній Україні». Часові обмеження окреслені як «кінець ХІХ – початок ХХ ст.». Загальною рисою цих праць став опис боротьби робітників та

селян за соціальні, економічні та політичні права, названої «революційною діяльністю». Цікаво, що ставлення до будь-яких проявів боротьби за незалежність, українську державність та національне самовизначення було суто негативне, а багатонаціональна та багатоконфесійна специфіка західноукраїнських земель або не визнавалась, або про неї взагалі не згадувалось. Здебільшого такі дослідження були присвячені становленню комуністичної партії на Буковині, Галичині та Закарпатті, діяльності громадсько-політичних організацій і рухів. Але функціонування національних спілок «Сокіл», «Пласт» та «Січ», значної кількості об'єднань українців, румунів, німців, євреїв, поляків, зокрема академічних товариств та студентських корпорацій, не знаходили місця в цих наукових працях [114; 157].

Необхідно зазначити, що радянські дослідники історичного розвитку західноукраїнських земель початку ХХ ст. не могли обійти факт наявності та активної діяльності, і, що важливо, впливу національних організацій краю на молодь, її свідомість та громадську активність. Але цей вплив або замовчувався, або їх діяльність була представлена в негативному світлі. Наприклад, «Січ» називалась поодинокую, незначною за кількістю членів сільською пожежною охороною. Причому, автори не забували дати їй «націоналістичну», войовничу та агресивну характеристику [184].

Певну інформацію про діяльність студентських товариств краю, зокрема їх участь у розвитку фізичної культури і спорту на Буковині, ми знаходимо в дисертаційному дослідженні М. Гонжи. Але, враховуючи той факт, що період дослідження обмежено 1940–1970 рр., дані про студентський спорт міжвоєнного періоду можна знайти тільки в першому розділі. Щодо ролі студентських організацій, то вона розглядається крізь призму «мілітаризації і насадження національної ворожнечі» та «націоналістичної» клубної системи. Саме неможливість для молоді з незаможних родин навчатись в Чернівецькому університеті, була, на його погляд, однією з негативних рис системи освіти та однією з причин відсторонення молодого населення краю від спорту вищих досягнень [39, с. 9–10].

Крім того, на думку дослідника фізичної культури і спорту в краї Ю. Тумака, досить дискусійним є твердження про низький загальний рівень фізичної культури в краї та слабе фінансове забезпечення галузі тощо [240–242].

Певну інформацію про розвиток студентського руху нам подають альманахи або ювілейні видання, наприклад, «Чернівецький національний університет» (1975), нестандартно охарактеризовано сутність діяльності студентських спілок, їх роль у студентському та товариському рухах визнано малопомітною, а знаковою особливістю названо конкуренцію між собою [284, с. 21].

На думку науковців радянського періоду, причиною «повільного темпу розвитку» студентського громадського руху стала відсутність саме інтернаціональних організацій в закладі [284, с. 21].

Становлення незалежної самостійної Української держави дало поштовх до ґрунтовного вивчення історії Буковини, етносоціальних та культурних процесів, що відбувались не тільки в радянський період. Характерною рисою новітніх досліджень громадського руху краю другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. стала відмова від ідеологічної штучності перегляду його результатів, відзначення активістів і діячів того часу. Одним із об'єктів наукового пошуку стала діяльність громадських студентських організацій українців за кордоном. Різні аспекти створення та розвитку українських студентських організацій в Кракові за часів Австро-угорської монархії та другої Речі Посполитої розглядала Ю. Новіцька; особливості руху студентської молоді Центрально-Східної Європи в еміграції аналізували Д. Бурім, О. Дуднік; культурно-освітня діяльність емігрантських студентських спілок Польщі в 1920–1940 рр ХХ ст. стала темою дослідження О. Гуменюк [22; 46; 62; 172].

Увагу дослідників привернула тема діяльності студентських організацій на території Наддніпрянської України та Поділлі. Дослідження М. Потапенко визначили структуру польського студентського руху, встановили особливості внутрішніх стосунків між «Корпорацією», «Союзом» і «Полонією» та їх

зв'язків із польськими політичними силами регіону, засадничі риси педагогічної та культурно-просвітницької діяльності на Поділлі визначив Б. Крищук [152, с. 384–392; 194, с. 153–159].

У своїх працях В. Мокляк аналізує діяльність студентського самоврядування університетів України XIX – початку XX ст. в контексті започаткування її нормативного регулювання, ставлення видатних педагогів і діячів досліджуваного періоду до об'єднань студентів, проблем з якими стикнулись ці організації тощо [164–165].

Автор приділяє багато уваги значенню статутів російських імператорських університетів. Наприклад, участь студентів у різних товариствах та організаціях Харківського університету початку XIX ст. взагалі не регламентувалась, а новий статутний документ 1835 р. заборонив створення «таємних товариств». Однак не було чіткого визначення таких спілок. За даними дослідника, в 1859 р. наказом Міністерства народної освіти студентський рух був підпорядкований поліції, тобто заборонений. На початку XX ст. уряд запровадив «Тимчасові правила про студентські організації і про влаштування зборів у вищих навчальних закладах», за якими такі спілки мають право на існування за умови лояльності до законів. Проте університетська адміністрація не вступала у будь-які відносини з цими гуртками [164, с. 144].

Дисертаційне дослідження С. Черкасової «Просвітницько-педагогічна діяльність студентських громадських організацій університетів України (друга половина XIX – поч. XX ст.)» присвячено суспільно-політичним та організаційним умовам їх створення й функціонування, де визначено етапи, зміст і напрями їх просвітницько-педагогічної діяльності.

Автор виявила та обґрунтувала етапи просвітницько-педагогічної діяльності студентських спілок, а першим етапом (1863–1901 рр.) назвала період створення організацій студентства (гуртки, українські студентські громади, хлопоманівські гуртки, земляцтва, бібліотеки-читальні, союзні ради, інститут курсових старост, ради старост, каси взаємодопомоги) тощо. Другий (1901–1917 рр.) – характеризує як період їх кількісного зростання та

легалізації. Ознаками цього етапу стали розширення змісту просвітницької діяльності й нові форми роботи, проведення масових заходів серед студентства та населення, поява організацій політичного спрямування. Важливу роль відіграло визначення напрямів просвітницько-педагогічної роботи студентських організацій: поглиблення наукових знань; формування національної свідомості молоді; підвищення освітнього рівня населення; розвиток студентського самоврядування. Цікавим для дослідників стало розкриття змісту національно-патріотичного виховання як напряму діяльності цих об'єднань – збереження та поширення серед широких верств населення традицій українського народу, видавнича діяльність, проведення народних читань та публічних лекцій для населення [281, с. 10].

Дослідниця виокремила та узагальнила форми просвітницько-педагогічної діяльності товариств в університетах досліджуваного періоду: реферати, лекції, бесіди, диспути, екскурсії, спортивні свята та змагання, тематичні вечори, вечори відпочинку, народні читання, з'їзди [281, с. 11].

Важливим для сучасної наукової думки стало визначення дисертанткою теоретичних ідей та практичного досвіду просвітницько-педагогічної діяльності студентських громадських організацій університетів України другої половини ХІХ – початку ХХ ст., що варто використовувати в сучасних студентських спілках. Йдеться про організацію гуртків, в яких молодь, окрім розширення власних знань, набувала б навички майбутньої професійної діяльності; виховання патріотизму на базі навчально-виховної діяльності; студентські каси взаємодопомоги та бюро з питань працевлаштування студентів тощо.

Питанням науково-теоретичної характеристики проблеми громадської діяльності студентської молоді, зокрема аналізу понять «громадська діяльність», «добродійна діяльність», «волонтерська діяльність» та основної тематичної термінології; визначенню особливостей організації такої роботи, виокремленню видів й форм суспільної активності; різноманітним аспектам діяльності студентів в умовах розвивального освітнього професійного середовища присвячені статті В. Вихрущ, О. Кін, І. Шоробури [30–31; 88–91; 288].

О. Кін встановлено, що участь студентів у громадській діяльності є перспективним напрямком роботи з підростаючим поколінням, сприяє формуванню комплексу «соціальних» особистісних якостей, розвитку громадянської відповідальності, ініціативи, самостійності. Студентство визнано соціальним феноменом, представлено його характеристику, вивчено значення громадської діяльності для студентів вищих навчальних закладів. Крім того, волонтерський рух визначено як напрям громадської діяльності студентів, проаналізовано його можливості задля формування професійних якостей майбутніх педагогів й схарактеризовано зміст, основні принципи, завдання, напрями та форми волонтерської діяльності студентів досліджуваного періоду [88; 90].

У статті дослідниці «Особливості громадської діяльності студентської молоді вищих навчальних закладів України на рубежі XIX – XX ст.» представлено аналіз становлення та розвитку громадської діяльності студентської молоді вищих навчальних закладів України кінця XIX – початку XX ст.; доведено, що прояви студентської активності беруть початок з моменту виникнення студентства як соціальної групи із власними прагнення до корпоративній діяльності, соціальної активності та об'єднання за інтересами. Автор встановила, що в означений період на результативність громадської діяльності студентів впливали: політика уряду, соціальні, політичні та економічні фактори, а також рівень державного нормативно-законодавчого регламентування (університетські статuti, правила для студентів). О. Кін зроблено висновок про факт еволюціонування форм й видів участі студентів в демократичному громадському русі, їх урізноманітнення тощо у відповідності з вектором розвитку суспільства [88, с. 234–243].

Монографія К. Трибулькевич «Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917–2010 рр.)» теоретично узагальнює й висвітлює новий підхід щодо обґрунтування особливостей студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України в контексті розвитку вітчизняної вищої освіти у 1917–2010 рр. Автором сконкретизовано визначення

«студентське самоврядування» як форми демократичного устрою, за якої студенти беруть активну участь у керівництві вищим навчальним закладом; визначено поняття «принципи студентського самоврядування» як правила взаємодії, що забезпечують злагодженність діяльності органів студентського самоврядування як групи однодумців, у якій кожен – індивідуальність [235].

Дослідницею охарактеризовано періодизацію розвитку студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917–2010 рр.), згідно з якою визначено сім етапів; виділено критерії її виокремлення; виявлено і класифіковано організаційно-процесуальні, структурно-змістовні, актуально-визначальні тенденції та суперечності у визначених періодах. У дослідженні обґрунтовано принципи студентського самоврядування, ефективні методи роботи зі студентами: організаційно-пізнавальні (бесіда, дискусія, диспут, лекція, приклад, розповідь тощо); формування досвіду управлінської поведінки (вимога, вправа, доручення, інструктаж, наказ, регламентування, розпорядження); соціально-психологічного стимулювання та корекції поведінки (заохочення, покарання, змагання, навіювання, формування позитивного морально-психологічного клімату в будь-якому колективі); самовиховання (порівняння, самооцінка, самоконтроль, самозвіт, самоспостереження, самоаналіз, самонаказ, самонавіювання, самовправління, самоінструктування, самозаохочення).

Особливістю даної роботи стало чітке визначення форм студентського самоврядування, характеристика їх організації, умов його функціонування тощо. До основних форм дослідниця віднесла загальноуніверситетські збори, студентський парламент, студентська рада, студентські профспілкові комітети та бюро. Крім того, значну увагу в роботі приділено діяльності молодіжним громадським організаціям, спілкам та комітетам, та їх складовим – штабам, секторам тощо, а також студентським загонам, клубам за інтересами, творчим об'єднанням і студентським радам в гуртожитках).

К. Трибулькевич визначено перспективи і шляхи розвитку студентського самоврядування, основним спрямуванням яких стало підвищення їх значущості

шляхом надання їм юридичного статусу. Внаслідок чого, забезпечення стабільного фінансування органів студентського самоврядування, розширення кола повноважень і підвищення відповідальності тощо. Ще одним перспективним шляхом розвитку дослідниця називає систематизацію перспективного планування розвитку студентського самоврядування в всеукраїнському значенні й кожного конкретного закладу вищої освіти. Щодо студентських громадських формувань, К. Трибулькевич наголошує на потребі використання потенціалу молодіжних громадських організацій, зокрема у здійсненні просвітницької роботи, вихованні навичок лідера, розвитку студентських засобів масової інформації тощо. Процес розширення мережі студентських товариств, клубів, спортивних секцій, на думку автора, повинен стати основним пріоритетом у діяльності студентського самоврядування.

Автором сформульовані рекомендації щодо доцільності використання та впровадження історичного досвіду студентського самоврядування в сучасних умовах на науково-теоретичному і практичному, організаційно-адміністративному рівнях [236–239].

Педагогічна діяльність молодіжних організацій на західноукраїнських землях ХІХ–ХХ ст. стала предметом зацікавлення сучасних дослідників (О. Винничук, Т. Завгородня, В. Леник, Т. Палагнюк, М. Пантюк, Б. Савчук, І. Стражнікова, О. Юзик), щоправда, здебільшого ці дослідження територіально обмежувались Галичиною [29; 72–73; 158; 176–177; 179; 197; 209–216; 290].

За роки незалежності з'являється низка досліджень, географічні межі яких охоплюють Буковину, Галичину й Закарпаття. Визначаючи цінність даних, презентованих у цих працях, водночас констатуємо їх спільну рису – нерівномірність проаналізованої інформації щодо Буковини й Закарпаття з одного боку, й Галичиною – з іншого. Крім того, найважливіший акцент був зроблений на поділі українських молодіжних товариств Буковини на «русофільські» та «українофільські» й непорозуміння між ними як причини всіх негараздів. Наприклад, заснування товариств «Согласіє» (1870 р.) і «Братній союз» (1871 р.) описано одним реченням, а про перше студентське

легальне товариство Чернівецького університету, об'єднання «Союз» (1875 р.), згадано ще лаконічніше: вказано лише кількість членів – 22 українських студенти; та перелік діючих при товаристві гуртків – хор, театральний та літературно-історичний гурток. Крім того, перше десятиліття ХХ ст. описано як період повного занепаду українського студентського руху краю, причинами якого названо протиріччя між народовцями, русофілами та радикалами; галичанами й буковинцями; а також дискусії про потребу залучення студентства до політичного руху взагалі [93].

Вагомим внеском у вивчення національно-культурного поступу краю, зокрема виховної діяльності університетських громадських товариств досліджуваного періоду, стала колективна робота чернівецьких науковців «Чернівецький університет. 1875–1995: сторінки історії». В дослідженні вперше проведено ретроспективний аналіз формування й діяльності факультетів як складових закладу за період понад сто років, виокремлено проблеми, з якими довелося боротись як нашим сучасникам, так і викладачам і студентам кінця ХХ ст. Автори колективної праці визнали внесок українських студентських товариств у становлення молодого буковинського покоління, щоправда, негативно характеризуючи їх «націоналістичний» нахил [285].

Одним із перших розробників буковинознавчої тематики став В. Ботушанський. В його численних дослідженнях проаналізовано структуру суспільства, рівень його економічного розвитку, національний та конфесійний склад населення. Водночас не залишилась осторонь його наукових інтересів виховна діяльність громадських спілок краю і виховна діяльність громадських спілок краю, зокрема створення й діяльність читалень на теренах Буковини [14–16; 169].

Серед вагомих досліджень історії краю загалом та історії громадського студентського руху Чернівецького університету, зокрема, помітне місце належить дисертаційним дослідженням, монографіям і статтям педагогів та істориків Буковини досліджуваного періоду. Праця Р. Пальчевського «Український молодіжний рух на західноукраїнських землях (20-30-і рр.

XX ст.)» розглядає відмінності розвитку молодіжного руху на Буковині, Галичині, Закарпатті [178]. Автор визначає риси, властиві лише руху української молоді на Буковині, і серед них – намагання жіноцтва організувати діяльність не тільки в межах існуючих структур, а й у власних спілках. Студентські товариства краю, зокрема їх жіночі гуртки, згадано побіжно в контексті співпраці з «Пластом», «Січчю» тощо.

Також до наукових праць, що виокремлюють суто українське соціально-політичне та культурне життя в контексті громадського руху Буковини належать дослідження О. Гнатчук, І. Дутчак, І. Піддубного [37; 63; 182].

Аналіз українського молодіжного руху Буковини, здійснений І. Дутчак, виявив особливості становлення, організаційні засади та структуру молодіжних товариств, динаміку розвитку, сформував об'єктивну картину діяльності організацій молоді краю. Значну увагу автор приділила формуванню та піднесенню товариства «Січ». Проте, як і попередні дослідники, науковець розглядала загальні аспекти громадсько-політичної, культурно-просвітницької та добродійної діяльності організацій [63].

Ще однією помітною науковою працею чернівецьких істориків стала монографія С. Осачука «Німці Буковини. Історія товариського руху (друга половина XIX – початок XX ст.)». Автор присвятив студентським корпораціям Чернівецького університету цілий підрозділ, розглядаючи їх діяльність в контексті соціально-культурного життя в краї, зокрема німецьких товариств. Історик досить докладно розглянув етапи підготовчої роботи зі створення на Буковині закладу вищої освіти, наголосив значущість заснування саме німецькомовного університету, проаналізував його перший професорсько-викладацький склад тощо. Не оминув автор і історію виникнення перших студентських об'єднань в Європі, зробив спробу окреслити організаційні засади їх створення. Вважаємо важливим висновок С. Осачука про те, що численні студентські товариства міжетнічного та національного характеру стали доброю школою для майбутньої еліти краю та стали рисою соціального прогресу Буковини досліджуваного періоду [175, с. 95–96].

Низка праць українських науковців присвячена національно-культурному руху етносів, що населяли край досліджуваного періоду. Мережі громадських товариств поляків Буковини, різним аспектам їх становлення та організації, успіхам та проблемам діяльності в часи панування Австро-Угорщини присвячене дослідження А. Горука; аналіз процесу створення та етапів діяльності «Товариства румунської культури та літератури», з моменту заснування у 1865 до 1944 рр. здійснив О. Міхаєса; розвиток єврейського національного руху на Буковині в останній чверті XVIII – на початку XX ст. в контексті піднесення європейського єврейства та його боротьби за власну національну ідентифікацію описали О. Добжанський, М. Кушнір, М. Нікірса [40; 67; 163].

Різним аспектам всебічного виховання молоді Буковини досліджуваного періоду, здебільшого фізичному вихованню, приділяли увагу Н. Гнесь, В. Мужичок, Ю. Тумак, О. Цибанюк [167; 240–242; 277–280; 317]. В дисертації В. Мужичка, присвяченій проблемі фізкультурно-спортивної роботи зі школярами Буковини, Галичини і Закарпаття (1919–1939 рр.), докладно проаналізовано урочну, позакласні і позаурочні форми фізичного виховання в школах, простежено наступність закладів освіти й громадських товариств у даному напрямі діяльності [62].

Темою дисертаційного дослідження О. Цибанюк стало управління системою фізичного виховання школярів Буковини зазначеного періоду. Автор розглянула культурно-освітні й спортивні товариства як громадські органи управління системою фізичного виховання, потужна діяльність яких впливала на процес всебічного виховання молоді Буковини другої половини XIX – початку XX ст. [268].

В даний час дослідниця аналізує різні аспекти фізичного виховання молодого покоління в навчальних закладах Румунії, починаючи з 1881 р. до сьогодення, зокрема роль громадських товариств у пропаганді здорового способу життя, фізичної культури і спорту, нормативне забезпечення товариського руху в цій сфері тощо [278–280].

Окреме місце серед цих розвідок займає праця Ю. Тумака на тему «Фізичне виховання дітей та молоді в громадських товариствах Буковини (друга половина XIX – початок XX ст.)», в якій автор розглядає чинники та тенденції розвитку фізичного виховання дітей та молоді в товариствах краю досліджуваного періоду, здійснює їх класифікацію та обґрунтовує місце фізкультурно-спортивної роботи в громадських організаціях Буковини, зміст, методи й форми фізичного виховання молодого покоління в товариствах регіону [242].

Відкриття в столиці краю в 1875 р. університету імені Франца Йосифа, що зумовило концентрацію тут кращої молоді регіону, спричинило, на думку автора, потужний розвиток нових громадсько-культурних осередків. Все це трактовано як одна з регіональних особливостей активізації фізичного виховання в громадських об'єднаннях Буковини. Крім того, дослідник зробив висновок, про те, що саме ініціативність студентів уможливила організацію мережі товариств різноманітного спрямування. Проте, студентські товариства не стали предметом зацікавлення науковця.

Як бачимо, сучасні дослідники постійно звертаються до вивчення громадського руху населення Буковини в різні історичні періоди. Однак питання організації виховання молоді в громадських студентських товариствах Чернівецького університету залишились переважно поза увагою вчених. Цей факт переконує в необхідності об'єктивного й цілісного історико-педагогічного дослідження проблем виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.).

1.2 Передумови розвитку студентського громадського руху Буковини досліджуваного періоду

Дослідження виховної діяльності буковинських студентських спілок (1875–1939 рр.) потребує аналізу підґрунтя для становлення товариського руху

в Чернівецькому університеті. Вивчення рукописів, монографій, статутів студентських товариств, їх звітної документації, аналіз оголошень, статей та іншої інформації на шпальтах регіональної преси досліджуваного періоду дають можливість виокремити низку передумов, що безпосередньо або опосередковано впливали на розвиток студентських товариств цього вищого навчального закладу. У дослідженні використано термін «передумови», який вказує на попередню умову існування, виникнення, діяння [25, с. 909]. Під цим поняттям ми розуміємо низку суспільно-політичних подій, які так чи інакше вплинули на формування студентського руху, зокрема виховної діяльності студентських організацій.

Історія створення університету починається з усвідомлення громадськістю й державною владою потреби в закладі спрямованому на підготовку фахівців високого рівня. Урядовці й німецькі колоністи, представники торгово-промислових і фінансових сфер Буковини були зацікавлені у заснуванні «школи» власних високо кваліфікованих кадрів, адже полонізація університетів Кракова і Львова зменшила перспективи навчання в них випускників німецькомовних гімназій Буковини. Проблеми в галузі культури, особливо в освіті, були актуальними для регіону в досліджуваний період, саме тому неодноразово обговорювались у пресі, в громаді та на державному рівні.

Так, 26 березня 1872 р. в парламенті Австро-Угорщини буковинський депутат К. Томащук порушив питання про організацію університету в Чернівцях. Його аргументи – потреба в центрі підготовки кваліфікованих фахівців; створення потужного осередку німецької освіти й науки в краї; необхідність презентації турботи держави про освіту власного народу, навіть, того, який проживає на крайньому сході Австро-Угорської монархії; а також можливість відзначити 100-річчя приєднання Буковини до неї – стали переконливими для більшості парламентарів.

Через півроку, 23 листопада 1872 р. доктор К. Томащук вже категорично вимагав підтримки буковинського ландтагу (місцевий представницький

законодавчий орган. – М.К.) у цьому питанні. За одностайною підтримкою петиція про заснування університету отримала статус постанови міністерства віросповідань та освіти. 7 грудня 1874 р. імператор Франц-Йосиф I схвалив створення Чернівецького університету з філософським, юридичним та теологічним факультетами, мовою діловодства було визначено німецьку [351, с. 29].

Політична зацікавленість влади у заснуванні осередку освіти та науки на Буковині вплинула на соціально-культурну атмосферу краю досліджуваного періоду, сприяла притоку в регіон нового активного, освіченого населення та розвитку громадського руху.

Урочисте відкриття цісарсько-королівського університету імені Франца-Йосифа в Чернівцях відбулося 4 жовтня 1875 р. Перший професорсько-викладацький склад закладу налічував 28 осіб і протягом десяти років був стабільним. Його національний склад було представлено 14 німцями, 10 румунами, 4 українцями. А національний склад студентства Чернівецького університету в перший навчальний рік був таким: румуни – 53, що складало 25% від загальної кількості студентів, євреї – 51 представник (25%), українці – 41(20%), німці – 31 (15%), поляки – 28 (13%) та 4 студенти інших національностей (2%) [270, с. 11].

За свідченням дослідників краю в другій половині ХІХ – початку ХХ ст. спостерігався його економічний розвиток, проте Буковина не втрачала рис аграрно-сировинного придатку Австро-Угорщини. Поступова ліквідація феодално-кріпосницьких відносин, економічне пожвавлення, зумовлене світовим промисловим переворотом, перевага іноземного капіталу в промисловості та створення монополістичних об'єднань, виникнення середніх і великих підприємств, перехід від їх кустарно-ремісничого характеру до механізованого, розширення мережі фінансово-кредитних установ, розгортання українських торгово-промислових об'єднань, спричинили збільшення кількості робочих місць, інженерних посад, підвищили попит на кадри з якісною фаховою освітою [9, с. 103].

Проблеми розвитку товариського руху краю другої половини XIX – початку XX ст. неодноразово опинялись у фокусі наукових досліджень. Зокрема, Ю. Тумак визначив як один із чинників розвитку громадського руху в краї та зростання громадської активності молоді Буковини досліджуваного періоду організацію університету та появу студентських організацій [240, с. 62].

Звичайно, громадський рух в його широкому спектрі потребував законодавчого регламентування. Саме таку функцію виконав закон «Про товариське право», що вступив у дію 15 листопада 1867 р. Його положеннями регламентувалась діяльність всіх громадських організацій Австро-Угорської імперії та визначалось ставлення держави до будь-якої громадської спілки, яке базувалось, насамперед, на засадах свободи кожного та права громадянина створювати та приймати участь в її діяльності [7].

Саме цим законом дано чітке трактування терміну «товариство», виокремлено вимоги до оформлення установчих документів, визначено порядок контролю за діяльністю громадського товариства, запроваджено класифікацію громадських об'єднань. За формулюванням, представленим у законі про «Про товариське право», товариство – це добровільне об'єднання декількох осіб, які керуються встановленим внутрішнім порядком для досягнення певної сформульованої мети [333, s. 712].

Враховуючи, що державною мовою Буковини досліджуваного періоду була німецька, то в законі спілки, асоціації, товариства, об'єднання узагальнювались терміном «vereine».

Безпосередня діяльність товариства розпочиналась після надання крайовим урядом офіційного дозволу, якому передував розгляд установчих документів, термін для якого становив чотири тижні. Питання про те, чи не має новостворена спілка неполітичного характеру, уряд вирішував самостійно на основі статуту, характеристики на організаторів, інформації поліції тощо.

Контролюючу функцію здійснювали поліція та крайовий уряд, використовуючи різноманітні форми контролю, серед яких розповсюдженими

були присутність представників цих органів на заходах, систематичний аналіз проектів, протоколів засідань, письмових звітів правлінь спілок [50, акр. 1–2].

Законом «Про товариське право» було виокремлено два типи товариств – загальні та політичні. До загальних належали всі товариства, крім організацій фінансового спрямування (прибуткових та кас взаємодопомоги), профспілок та релігійних духовних орденів. З моменту створення Чернівецького університету, крім трьох основних груп (благодійницьких, загальнокорисних товариств та об'єднань для розваг) в тексті закону з'явилась ще й «студентські» [251].

Ю. Тумак відзначає факт діяльності в краї понад 16 спілок благодійного та культурного спрямування вже в середині XIX ст. До таких об'єднань належали «Verein für Landeskultur im Herzogtume Bukowina» (1851 р.), «Der Kaiser-Franz-Josef-Verein» (1856 р.), «Der Kaiserin Elisabeth-Verein in Czernowitz» (1857 р.), «Der Kronprinz Rudólf's-Verein in Czernowitz» (1866 р.) [302, s. 4; 307; 353]. Ці організації мали на меті всебічну допомогу бідним буковинцям, хворим і сиротам, а також фінансову підтримку незаможних учнів та ремісників всіх національностей [242].

Зростання соціокультурних запитів усіх верств населення спричинило заснування професійних, літературно-наукових та мистецьких спілок, спрямованих на національно-культурологічний та фаховий розвиток. До них належали «Gesellschaft zur Förderung wissenschaftlicher Bildung in Czernowitz» (1869 р.), «Volksfreund» (1883 р.) тощо [297–299; 313, s. 25; 346, s. 3].

«Загальнокорисними» вважались професійні товариства самопомоги: «Der Verein der Aertzte in Czernowitz» (1869 р.), «Der Verein der Freiwilligen Feuerwehr in Czernowitz» (1869 р.), «Bukowiner Landes-Lehrer Verein» (1870 р.).

Період другої половини XIX – початку XX ст. характеризувався формуванням національних об'єднань. 1 травня 1862 р. в Чернівцях було засноване перше суто національне «Societatea de Literatură și Cultură Română din Bucovina», чисельність якого одразу сягнула 183 членів. За даними О. Міхаєса, основні завдання товариства розглядались у культурно-національній площині. Зокрема, йшлося про вивчення румунської мови, літератури й культури взагалі,

значна увага приділялась роботі в цьому напрямі з підростаючим поколінням [163, с. 47].

Заснування товариства сприяння українській літературі «Руська Бесіда» (1869 р.) стало «відповіддю» української громади на появу румунської спілки. У статуті було визначено мету поширення просвіти й добробуту українського народу на Буковині. Одним з основних напрямів діяльності товариства стала популяризація товариського життя між українцями краю, пропаганда цієї спілки. Задля досягнення мети використовувались лекції та бесіди, господарсько-промислові та етнографічні виставки, читальні, бібліотеки, музей. Значну увагу товариство приділяло фізкультурно-масовим заходам – розвагам, іграм і прогулянкам [45, с. 44].

Ідея просвіти українців, захисту й пропаганди української мови сприяла створенню на буковинських землях товариства «Просвіта» (1868 р.) на зразок Галичини. Головною метою діяльності була визначена допомога народу в матеріальному й політичному житті, поширення народної культури, зокрема за допомогою власних видань [45, с. 65].

Слідом за румунами та українцями в 1867 р. «Towarzystwo polskiego bratniej pomocy i czytelni polskiej w Czerniowcach» створили поляки, а через два роки розпочала свою діяльність і польська «Czytelnia» [273, с. 92]. Мета заснування польських читалень не відрізнялась від дотичних українських та румунських спілок: підтримка національної мови й культури, розвиток освіти, всебічне виховання молоді.

Бурхливе гуртування румунів, українців і поляків, а також розвій таких спілок підштовхнули до об'єднання буковинських німців. В результаті в столиці краю у 1871 р. з'являється товариство «Deutsche Lesehalle in Czernowits» [344].

Крім цього, бажання забезпечити процес всебічного виховання молодого покоління призвело до створення першого спортивного товариства німців – «Der Deutscher Fußballklub» (1903 р.), який, крім розвитку футболу, впроваджував гімнастику, туризм та організовував активний відпочинок просто

неба для всіх бажаючих. У 1909 р. клуб був реформований у «Geschichte des Turn- und Sportverein «Jahn» in Czernowitz». Заняття фізичною культурою тут базувались на принципі: не для рекордів, а заради фізичного й духовного виховання [318, s. 5]. Розвиваючи гімнастику, футбол, теніс, плавання, зимові види спорту, одним із основних завдань своєї діяльності товариство вважало гармонійне виховання дітей та молоді засобами туризму, ігор і розваг, заняття музикою та її використання під час інших занять. Ореол діяльності не обмежувався столицею краю, осередки товариства виникли в інших населених пунктах – у Сторожинці й Радівцях тощо [5–6].

З метою підвищення якості роботи з юнацтвом та активно співпрацюючи зі школою, товариство «Ян» планувало заснувати за допомогою «Австрійської імперської спілки призивної молоді» осередок для юнаків та дівчат і скаутський корпус.

Національно свідомі кола євреїв Чернівців об'єдналися в дотичне товариство «Чернівецька єврейська читальня» (1887 р.), яке проголошувало основним напрямом своєї діяльності збереження свідомості серед євреїв, їх духовну та літературну освіту тощо.

У цей же період з'являються товариства, що мали на меті пропаганду здорового способу життя. До них належали «Allgemeiner Turnverein in Czernowitz» (1867 р.), «Czernowitzer Eislaufverein» (1873 р.), «I. Bukowinaer Radfahrerclub» (1887 р.).

Активне зацікавлення здоровим способом життя, природні й кліматичні умови, загальна тенденція розвитку та популяризації фізичної культури і спорту сприяли культивуванню в краї таких видів спорту як альпінізм, туризм, теніс, фехтування. Тому в Чернівцях створюються спортивний клуб «Esterraischer Turstlenclub» (1883 р.), «Laun-Tennis-Club» (1896 р.), «Chernfehtklub» (1902 р.) [5; 234].

До «Casino-Vereine», метою яких стало світське спілкування та відпочинок, належала мережа закладів, створених на Буковині: у Чернівцях в 1860 та 1877 рр.; Сучаві й Радівцях протягом 1861–1862 рр.; в семи населених

пунктах регіону протягом 1868–1881 рр. було відкрито близько десятка відпочинкових спілок. Спортклуб «Casino-Keggellbann» (1881 р.) систематично проводив змагання з кегельбану. Крім них, популярними в еліти краю були стрілецькі об'єднання: в столиці герцогства (79 постійних членів у 1879 р.), у Кимпилунзі (1868 р.), Радівцях (1871 р.), Дорнаватрі (1883 р.), Сучаві (1886 р.) [242].

Впливала на розвиток товариського руху на Буковині й політична ситуація в Європі початку ХХ ст. В цей період розпочали активну діяльність різноманітні товариства мілітаристичного спрямування. Польський «Sokol» (1892 р.), український гімнастичний союз «Січ» (1904 р.) стали представниками громадської пожежної охорони на селах, осередками фізкультурно-туристичної діяльності, національного та культурного руху.

Буковинський січовий рух розпочався з створення першої пожежно-гімнастичної організації «Січ» у м. Кіцмані (1902). Поряд із пожежною діяльністю та гімнастичною роботою, координаційний центр січового руху на Буковині – «Січ» у м. Чернівці (1904 р.) – утримував власну бібліотеку зі значними фондами фахових творів, брошур, часописів.

Характеризуючи діяльність громадських товариств краю, Ю. Тумак виокремив молодіжні організації, що діяли на засадах баденпауелівської теорії саме на початку ХХ ст. У 1913 р. німецька молодь краю була залучена до загального австрійського скаутського руху. В травні 1913 р. на Буковині було відкрито філію «Österreichischer reisender Vogel» – об'єднання, що розвивало молодіжний туризм, виховувало «відчуття прекрасного в природі» й надавало можливість вивчати свою країну, край, народ.

В цей самий час студенти Чернівецького університету, активні члени «Січі» та «Союзу», розгорнули роботу по вивченню світового досвіду скаутизму та напрацювань українського «Пласту». Внаслідок широкої агітаційної роботи серед шкільної молоді на початку 1914 р. розпочав свою діяльність гурток прихильників «Пласту». В кінці березня відбулись загальні збори, на яких більшістю було прийнято рішення заснувати регіональне формування –

II Буковинський полк «Українського Пласта імені Івана Богуна», першими інструкторами якого стали буковинські офіцери запасу.

Швидке поширення «Пласту» в краї відображає поява широкої мережі гуртків зі значною кількістю членів: у червні 1914 р. їх нараховувалось близько 800 осіб. Однією з причин такого розповсюдження став брак організацій, членами яких могли би стати представники української гімназійної молоді краю [17, с. 760]. На відміну від інших організацій цього типу, розповсюджених на західноукраїнських землях, буковинський «Пласт» не мав чіткого промілітарного спрямування [197, с. 79].

Ще однією групою організацій, що діяли на теренах краю та опікувались різноманітними аспектами громадського життя в досліджуваний період, були національно-конфесійні товариства, здебільшого католицькі. Так, наприклад, «Християнсько-німецький молодіжний союз у Гурагуморі», «Католицько-німецький молодіжний союз у Радівцях», «Католицько-німецький молодіжний союз у Чернівцях» основною метою діяльності визначали духовне благо християнської молоді, організацію взаємодопомоги, піднесення національної свідомості, створення системи самоосвіти тощо [151, арк. 5].

Значна кількість мистецьких, освітніх, професійних спілок, фізкультурно-туристичних та пожежних організацій, конфесійних товариств у краї досліджуваного періоду, різноманітність напрямів їх діяльності, багатоманітність форм і методів роботи, з одного боку, й спільна загальна мета – підтримка національної мови та культури, розвиток освіти, виховання здорового, освіченого, згуртованого молодого покоління з іншого, – дають підстави для висновку про наявність та активний розвиток громадського руху населення Буковини.

Необхідно зазначити, що ще однією передумовою становлення товариського руху студентів Чернівецького університету стало існування в столиці краю учнівських громадських об'єднань ще до моменту відкриття цього закладу освіти. І хоча участь гімназистів у громадських товариствах була заборонена, в чернівецькій німецькій гімназії, за ініціативи гімназистів

В. Вільчинського та А. Манастирського було створено товариство «Согласіє» (1870 р.). Ця подія, дещо спонтанного характеру, стала стихійною реакцією учнів на засилля румунів та німців у закладі [283, с. 254–255].

Необхідно підкреслити його напівлегальний статус, адже, за змінами закону №93 від 25.10.1873 р. Австро-Угорщини учні середніх закладів освіти не мали права приймати участь у діяльності товариств, проте якогось тиску на членів з боку влади не спостерігалось. Цим пояснюється фрагментарний характер інформації про товариство: в архівних фондах навіть збереглися списки членів, а даних про заходи – обмаль [117, с. 2аб].

Група активних учасників, в яку входили І. Козаркевич (голова з листопада 1871 р. по квітень 1872 р.), І. Тимінський, Т. Драбик, Є. Козак, І. Семака, Є. Вітошинський (голова в 1872–1873 рр.), організовують перші збори (29 жовтня 1870 р.), чітко визначають організаційні основи, зокрема мету, напрями діяльності, обов'язки та права членів. Товариство мало на меті: згуртування молоді у спільноту, її освіти «розбудження руского духа межи молодцю, образования єї в рускім язиці» [53, с. 302].

Одним із напрямків, в якому «Согласіє» діяло найактивніше, стало запровадження освіти українською мовою в гімназіях та інших навчальних закладах Буковини. Гімназисти навіть домовились відповідати на заняттях з релігії виключно українською мовою. Вони знайшли підручники рідною мовою, домоглися окремої православної української служби. Цікаво, що своїми діями вони протестували проти позиції запеклого румунізатора, викладача релігії О.М. Калиновського (згодом М. Калінеску).

Ще однією сферою діяльності товариства стало культурне життя. При «Согласії» був організований аматорський театр, популярність якого зростала із кожним днем. Відомий буковинський діяч Омелян Попович (член «Согласія» з 1874 р., працівник бібліотеки, згодом секретар, а в 1876–1877 рр. – його голова) писав: «Представлення нашого аматорского театру причинялись немало до виплекання патріотизму у рускої молодіжи». Широкого розголосу набули прем'єри «Наталки-Полтавки», водевіля «Галя», комедій «Козак»,

«Мисливець». У своїх споминах членів товариства згадували, що часто камуфляжем для зборів товариства під репетицію театру [185, с. 11].

Від самого початку існування «Согласія» на його засадничі положення, ідеї та планування діяльності потужно впливало консульство Російської імперії на чолі з Д. Кіра-Дінжаном. Останній покладав на буковинську молодь особливі надії – саме вона, на його думку, мала стати носієм проросійських ідей і зброєю проти поширення національної ідеології. Саме тому товариство одержувало значну матеріальну допомогу, чимало його членів мали можливість отримувати стипендії, а також навчатись у російських університетах [17].

О. Попович в автобіографії зауважував, що через товариство пройшло чимало лідерів українського руху. Отже, незважаючи на проросійську політику, розглядаємо «Согласіє» як одну із перших спроб офіційної організації молоді, школу формування патріотів краю [174, с. 156].

Ще одним представником учнівського руху краю досліджуваного періоду стало товариство, яке не підтримувало орієнтацію на російську культуру – «Братній Союз» (1871 р.), в якому передбачалась «учнівська», «національна» й «розважальна» робота. Як зазначав С. Смаль-Стоцький, товариство пропагувало освіту українською мовою, українську літературу, збирало фольклорний та етнографічний матеріал. Крім того, ця молодіжна спілка випустила декілька номерів газети «Зазуля», жоден примірник якого, на жаль, не зберігся.

Саме такий «національний» зміст виховної діяльності та її ініціатора І. Турчмановича, гостро критикували у львівській пресі. Наприклад, газета «Слово», писала у листопаді 1872 р., що цей громадський діяч проголошуючи ідеї, що не знайшли підтримки у дорослих українців, «кинувся» на молодь [19, с. 4].

Саме поширення національних, народовських ідей не тільки серед дорослого населення, але, й серед молоді, відбувалось через публікації та фінансові вливання російського консульства. Внаслідок цього, між молодіжними товариствами виникали гострі суперечки. І, незважаючи на

бесіди та вмовляння старших провідників, деколи доходило до бійок. У 1873 р. «Братній Союз» припинив свою діяльність через брак коштів, відсутність підтримки з боку інших «дорослих» товариств та від'їзд його головного ідеолога І. Турчмановича.

Без огляду на короткий термін існування, повну протилежність засад діяльності, розглядаємо учнівські товариства «Согласіє» і «Братній Союз» як провісника організованого учнівського життя в краї, осередок виховання українських патріотів.

Історія виникнення перших студентських об'єднань накладається на історію заснування університетів. Багатий досвід організації студентських товариств європейських університетів став ще однією освітньо-виховною передумовою розвитку таких спілок в Чернівцях. Вже в 1222 р., за твердженням С. Осачука, спостерігається поділ студентів на «нації» (lat. natio – плем'я, народ) у Паризькому університеті, пізніше – Празі (1348 р.), Лейпцигу (1409 р.), а згодом – в інших середньовічних вишах. Університети Х–ХІІІ ст. характеризувались відкритістю для студентів з інших країн. У цей період слово «іноземець» у сучасному розумінні не використовувалось, а населення розподілялось за релігійним або майновим принципом. Стосовно групи людей, народжених в одному місці, які говорили однією мовою, починають використовувати термін «нація». В другій половині ХІІ – початку ХІІІ ст. такі земляцтва отримують офіційний статус та закріплену назву «нація».

Кожна «нація» була керувана власним самоуправлінням, головою призначався вибраний «прокурор» (римський термін, що означав намісника над територією. – М.К.), до обов'язків якого належав захист фінансових і майнових інтересів, вирішення спірних питань. Найчисленніші за складом «нації» розділялись на секції, які також формувались за регіональним принципом. Наприклад, у 1249 р. при Паризькому університеті діяли чотири «нації» – «Франція», «Англія», «Нормандія» та «Пікардія». Між ними існувало гостре суперництво, в результаті якого масові вуличні бійки стали звичайною

справою. Щоби відрізнити своїх, члени націй стали прикріплювати різнобарвні стрічки до одягу [36].

До організаційних основ таких спільнот належало: намагання служити месу у «власній» церкві, дотримання спільних правил та обов'язків. Земляцтва допомагали новим членам, а соціально-незахищеним – забезпечували фінансування житла, організовували відправку й отримання пошти.

Згодом французька та англійська «нації» стали етнічно не однорідними: до «Франції» належали також італійці та іспанці, до «Англії» – німці, скандинави, шотландці. Взагалі, належність до «нації» була престижною відзнакою. Так, польський студент Болонського університету М. Коперник у 1496 р. вступив у найвпливовішу в закладі «германську націю» [38].

Аналізуючи виховну діяльність студентських товариств Буковини, не можемо абстрагуватись від діяльності Чернівецького університету, як закладу вищої освіти. Спираємось на думку С. Осачука про те, що він був створений на взірць західних німецьких університетів, де обов'язково розвивався студентський рух [175, с. 88].

У свою чергу, ці німецькі виші відіграли визначну роль в духовному, ідеологічному, культурному житті Європи, адже, з одного боку, вони були осередком нових ідей та настроїв, що сприяло розвитку гуманізму XV–XVII ст., а згодом – становленню реформаторського руху на німецьких землях, а з іншого – центром консервативної, ортодоксальної думки та ідеології. Причини такої суперечності слід шукати в юридичній площині, економічних умовах, взаємодії університетів з духовною та світською владою в досліджуваний період, у спрямованості змісту, форм і методів навчання [218, с. 96].

В Австро-Угорській імперії домінувала німецька культурна традиція, що передбачала копіювання системи вищої освіти. Звичайно, стосунки між різними закладами освіти, зокрема університетами, різні погляди на студентську честь та життя спричинили виокремлення груп студентів, які отримали назви корпорацій. Необхідно зазначити, що спільними для них стала відмова від політики та суворе дотримання принципів – збереження чоловічої честі,

насолоти безтурботними студентськими роками, збереження корпоративних (буршівських) традицій: рангової різниці між «буршами» – студентами старших курсів та «фуксами» – першокурсниками та «ренонсами» – студентами молодших; пивні та фехтувальні ритуали (див. додаток А.2, Б.3) [271; 321, s. 772–780].

Керівну функцію в таких організаціях виконували двоє-троє вибраних «шаржистів» з числа студентів старшого курсу. Корпоративною відзнакою була здебільшого трибарвна нагрудна стрічка, члени-студенти молодших курсів або не носили стрічок, або мали особливу двоколірну [348, s. 538].

За твердженням С. Осачука, до початку XIX ст. назва «буршеншафт» була синонімом «студентства», але вже в 1815 р. вона стає назвою новоствореної спілки студентів університету у м. Єні. Девізом першої студентської корпорації християнсько-німецького характеру стали слова: «Честь, Свобода, Вітчизна». Створення цієї організації започаткувало окремий напрям у студентському товариському русі – корпоративний, який згодом поширився в усіх німецьких університетах [175, с. 91].

На нашу думку, причиною такого поширення став притаманний йому порядок – вимога чіткого виконання усталених правил і традицій, підпорядкування молодших старшим, багатогранне студентське життя внаслідок використання різноманітних форм діяльності.

Отже, передумов, які сприяли розвитку студентського громадського руху на Буковині досліджуваного періоду, належали політичні (політична зацікавленість влади у заснуванні університету в краї), економічні (економічний розвиток краю, потреба регіону у фахівцях), соціально-правові (наявність законодавчої бази, що регламентувала всі аспекти діяльності будь-яких об'єднань, активний громадський рух населення Буковини), освітньо-виховні (наявність організованого учнівського (молодіжного) руху на Буковині, багатий досвід організації студентських товариств у Європі, ритуали) чинники тощо.

1.3 Основні організаційні засади діяльності студентських спілок Чернівецького університету (1875–1939 рр.)

Чернівецький університет імені Франца Йосифа, як і більшість заснованих в досліджуваний період європейських вишів, був створений на зразок німецьких. Користуючись широкою свободою, що панувала в цих закладах, студенти мали право створювати власні організації, де зароджувались їх дружні відносини й формувались суспільні погляди. Австрійська влада забороняла студентській молоді брати участь у політичних організаціях. Дозвіл на заснування студентських товариств давався лише у випадку спеціального застереження про неполітичний характер у статутних документах.

Звичайно, в досліджуваний період статuti товариств не були стандартними, декілька з них змінювали назву, тип організації або трансформувались в інший. Наприклад, німецьке академічне товариство «Dacia» через рік існування перетворилось у «Клуб німецьких студентів» («Verein deutscher Studenten»), а згодом – у німецьку корпорацію «Arminia».

Деякі (наприклад, румунські «Arboroasa» та «Junimea») були наступниками одне одного, деякі, залишаючись корпорацією, відмовлялись від класичних буршівських традицій – проведення вільного часу за келихом та зацікавленість жінками (наприклад, українські «Запороже» і «Чорноморе»), а деякі не визначали у назві та в статутних положеннях свій тип (наприклад, консервативне об'єднання «Austria»). Тому ми узагальнили належність товариств до певного типу. Здебільшого вони були нечисленними, що пояснювалось невеликою кількістю студентів університету, особливо на початку діяльності. Кількість їх не була сталою, й за різними даними, сягала до 30 [175; 285].

Національний склад студентства впливав на кількість національних товариств, що діяли в буковинському виші. Його динаміка за перші п'ятнадцять років діяльності дає підставу констатувати зростання кількості німецьких, єврейських, румунських та польських студентів. Наприклад, число німецьких

та єврейських студентів юридичного факультету збільшилось в декілька разів – з 52 до 179, румунів – з 10 до 47, а поляків – з 17 до 34. Число українців-студентів протягом цих років було сталим – 23–29 осіб [285, с. 46]. (див. додаток А.4).

Отже, значна кількість студентських організацій, наявність дотичних товариств, їх неоднорідність за національним складом, трансформація та наступність деяких із них зумовлюють потребу в їх класифікації.

У наукових дослідженнях представлено декілька класифікацій студентських організацій, наприклад колективна монографія «Чернівецький університет. 1875–1995: Сторінки історії» ділила їх на земляцтва, які мали на меті матеріальну взаємодопомогу студентів; буршівські корпорації, в яких основним було дотримання кодексу честі; культурно-освітні й товариства поглибленого вивчення певних наук [285, с. 31].

Аналіз архівних фондів, статутів і звітів товариств, матеріали історичних та педагогічних досліджень, інформація преси досліджуваного періоду дають підстави стверджувати, що особливо вирізнялись такі чотири основні типи: академічні товариства; корпорації; фахові та християнські спілки [164, с. 145].

Усі ці спілки, які необхідно відрізнити від політичних партій, мали єдину мету – згуртованість заради культу честі, релігії, свободи та любові до батьківщини, а також оволодіння знаннями в різних галузях науки [там само].

Крім того, фахові спілки Чернівецького університету містили у своїй назві термін «академічне», хоча метою їх діяльності стало набуття вузьких фахових здібностей і навичок, отримання різноманітної тематичної інформації, налагодження професійних зв'язків, розширення майбутньої клієнтської бази.

Таблиця 1.1 подає інформацію про назви і типи студентських товариств Чернівецького університету, їх національну належність, роки діяльності та трансформацію за назвою та типом (показано стрілками). Наприклад, перетворення українського академічного товариства «Союз» в дотичні спілки – «Молода Україна» і «Січ» із збереженням основних засад діяльності, а бо наступність румунських «Arboroasa» й «Junimea» (див. табл. 1.1).

**Типи студентських товариств, їх національна приналежність
та роки діяльності**

Тип студентської організації	Назва	Національна належність	Роки діяльності
I. Академічні товариства	«Austria»	Поліетнічне	1875-1918
	«Akademische Lesehalle»	Поліетнічне	1875-1918
	«Ognisko»	Польське	1875-1938
	«Gotia»	Поліетнічне	1876-1930
	«Alemannia»	Поліетнічне	1877-1938
	«Humanitas»	Поліетнічне	1900-1906
	«Arboroasa»	Румунське	1875-1877
	«Junimea»	Румунське	1878-1900; 1919-1939
	«Общество Руских академиков «Союз» в Черновцах»	Українське	1875-1902; 1904-1914; 1920-1922
	«Молода Україна»	Українське	1900-1902
	«Січ»	Українське	1902-1923
	«Православна Академія»	Українське	1907-1923
	«Dacia»	Німецьке	1876-1877
	«Verein deutscher Studenten»	Німецьке	1877
	II. Корпорації / буршеншафти	«Arminia»	Німецьке
«Hasmonea»		Єврейське	1891-1938
«Zephirah»		Єврейське	1897-1938
«Hebronia»		Єврейське	1899-1938
«Teutonia»		Німецьке	1903-1938
«Запороже»		Українське	1909-1938
«Lechia»		Польське	1910-1938
«Bukovina»		Румунське	1880-1938
«Moldova»		Румунське	1910-1938
«Чорноморе»		Українське	1913-1938
Ідеологічне	«Залізник»	Українське	1934-1937
III. Релігійні	«Frankonia»	Німецьке	1903-1938
	«Academia Ortodoxa»	Румунське	1884-1938
IV. Фахові спілки	Природознавців	Поліетнічне	1877
	математиків і фізиків	Поліетнічне	1881
Фармацевтів	«Hygiea»	Єврейське	1885

Діяльність такої організації передбачала систематичні тематичні збори, облаштування власної бібліотеки й розширення її фондів, практичні заняття з досвідченими науковцями й практиками. Товариство фармацевтів протягом 1885–1887 рр. відвідувало відому чернівецьку аптеку на Рингплац (сучасна Центральна площа. – М.К.) [242].

Прикладом ще одного типу таких громадських організацій, які об'єднували у своїх лавах студентів Чернівецького університету, але мали на меті релігійну освіту та відмежовувались від справи всебічного виховання, стали богословські (релігійні) товариства. Серед них товариство студентів-богословів «Academia ortodoxa» (1884 р.), яке виступало під румунськими прапорами (більшість студентів теологічного факультету становили румуни, наприклад 29 із 36 у 1900 р. – М.К.) [284, с. 48].

До кола його інтересів належало вивчення Біблії й тлумачення Старого і Нового Завітів, друк церковно-літературних видань, збирання й публікація церковних стародруків тощо. Фінансування діяльності таких спілок здійснювалось за рахунок церкви, а не членських внесків та благодійних пожертв, а збори членів, звітні збори, чиєсь головування та процес виборів керівництва навіть не передбачали.

Отже, із чотирьох типів громадських організацій виховання як провідний напрям діяльності розглядалося лише у двох групах – академічних товариствах та студентських корпораціях.

Розглянемо засадничі положення діяльності таких організацій відповідно до їх типу. Датою започаткування буковинського студентського руху вважаємо заснування університету в Чернівцях 4 жовтня 1875 р. Одразу після його відкриття виникає низка студентських організацій (об'єднань, товариств): інтернаціональне консервативне об'єднання «Austria» (17.10.1875), український «Союз» (22.10.1875), «Akademische Lesehalle» («Академічна читальня») (26.10.1875), румунське «Arboroasa» (22.12.1875) тощо.

За державними законами, зокрема відповідно до закону «Про товариське право», громадська організація була зобов'язана мати статут із визначенням

мети й напрямів роботи, категорій членства, прав та обов'язків їх учасників, відзнак, шляхів фінансування тощо.

Так, прагнення української молоді мати власну організацію в університеті обернулось створенням «Общества Руских академиков «Союз» в Черновцах», яке згідно зі статутом, мало на меті об'єднання всіх «руських академіков» – студентів та викладачів університету – задля товариського життя, наукового вдосконалення. Крім того статут закріпив прагнення національного самовизначення – «виховувати щиро руські почуття в серцях руської молоді» [20, с. 5]. Право на членство у товаристві отримували українці Буковини, Галичини і Закарпаття та представники інших слов'ян, що «сприяють» русинам.

За статутом, обов'язки членів товариства розподілялись на дві групи: 1) щодо своїх товаришів; 2) щодо українського народу та суспільства. Зокрема, наголошувалось: «Союзане мають спомагати друг друга матеріально й морально, а то все під проводом таких руських мужів набрати змолоду гарту характеру, щоб побороти ворожі сили у будучності» [20, с. 12].

Члени товариства повинні були свідомо морально та матеріально підтримувати один одного та під керівництвом старших набувати такі якості, як освіченість, витривалість, здатність на самопожертву, чесність, патріотизм тощо, вміти ці якості проявити в дорослому житті й, зайнявши в суспільстві гідну позицію, докладати максимальних зусиль для процвітання українського народу «...все й всюди явно і з відкритим серцем яко русин виступати й для добра нашого народу ділати...» [20, с. 12].

Опікунами товариства серед професорсько-викладацького складу стали професори університету Е. Калужницький та Г. Онишкевич [20, с. 6].

Необхідно зазначити, що корпоративні традиції знаходили відлуння й в організації академічних товариств. Наприклад, вони використовували різнокольорові стрічки як відзнаку членів. Відзнакою членства в «Союзі» була синьо-біло-червона стрічка, яку через 10 років замінено на синьо-золоту [202, с. 508].

Специфічною організаційною рисою академічного товариства «Союз» став розподіл членства на чотири категорії: дійсні члени; члени-засновники – заклади та визначні особи, що сприяли організації «Союзу»; почесні та спомагаючі члени. Протягом першого року діяльності дійсних членів вищезгаданого товариства було 30. Представники решти трьох груп представлені в табл. 1.2.

Необхідно звернути увагу, що до категорії членів-засновників, крім громадських діячів, священиків, педагогів тощо, належали й громадські організації. Зокрема, літературне товариство «Руська Бесіда» допомогло ініціативній групі з розробкою та оформленням установчих документів, взяло на себе видавництво статуту, листівок, запрошень на заходи. При чому така допомога здійснювалась на початку діяльності «Союзу», надалі – це консультативна підтримка та співпраця. Крім заохочення та організаційного сприяння, літературне товариство «Руська Бесіда» надало в користування «Союзу» власні приміщення, що одразу вирішило досить серйозну проблему із розміщенням. Взагалі, вплив «Руської Бесіди» на «Союз» досить потужний: товариство наслідувало її відкритість для всіх охочих, на всі заходи товариства оголошувався вільний вхід, декларувалося прагнення до співпраці з різними громадськими спілками краю і т. ін.

Статут академічного товариства «Союз» не визначав форми роботи, проте чітко виокремлював обов'язковість проведення офіційних зборів, визначав їх систематичність (не менше чотирьох разів на рік) та тематику: організаційні, святкові, звітні.

До програми офіційних зборів «Союзу», так званих «вечерків» або вечірок (систематичних, запланованих, тематичних масових заходів – М.К.) обов'язково входили офіційні складові, зокрема – звіт голови товариства про діяльність протягом року, лекції або виступи впливових осіб, членів і гостей, концертні заходи – декламаторські та хорові імпрези. Необхідно зазначити, що такі події в житті товариства відвідувала значна кількість представників української громади – члени «Союзу» та інших громадських організацій,

викладачі університету, учні середніх закладів освіти тощо. Альманах, виданий до 10-річчя діяльності товариства, засвідчує, що ці заходи були єдиним місцем, де могли «зійтися всі українці без різниці віку, походження чи віросповідання» для обміну думками, гуртування «в користь нашого народу» [20, с. 7].

Таблиця 1.2

Структура членства «Общества Руских академиков «Союз» в Черновцах»

Члени-засновники	Прізвища/Назви
Визначні особи	О. Сабат, М. Гакман, І. Пасічинський, М. Сабат, І. Кисілевський, Т. Максимович, М. Драгоманів, Г. Носієвич, Ф. Кальоцик, Т. Усатюк, В. Харинович.
Редакції засобів масової інформації	«Слово», «Наука», «Правда», «Руський Сіон» (м. Львів)
Громадські організації	«Руська Бесіда»
Почесні члени	о. В.Продан, І. Наумович, І. Шараневич, А. Петрушевич, Г. Онишкевич, І. Браник, Е. Калужняцький, І. Воробкевич, Ю. Федькович, М. Михалюк, Б. Дідицький, М. Устіянович, Є. Федорович, І. Озаркевич, В. Ясеницький, І. Глібовицький, Я. Головацький, М. Димет, О. Огоновський, В. Федорович, О. Кониський, С. Смаль-Стоцький.
Спомагаючі члени	В. Кисілевський, В. Данчул, М. Шармакевич, В. Волян, Ю. Кобилянський

До академічних товариств зараховуємо також «Молоду Україну» і «Січ». Крім того, значна кількість академічних об'єднань, зокрема етнічних – корпорації «Gotia» (13.05.1876), «Dacia» (10.04.1876), «Alemania» (13.05.1877) – на початку діяльності або не виокремлювали національний характер та охоплювали студентів всіх національностей, або називались «німецькими» на кшталт «інтернаціональних».

Також спостерігалась тенденція до трансформації академічного товариства в корпорацію: німецька «Dacia» була перейменована у «Verein deutscher Studenten», а в липні 1877 р. – створено «буршеншафт» «Arminia». Метою діяльності якого стало: «об'єднання всіх студентів німецької національності, сприяння німецькому спілкуванню та захист інтересів німецьких студентів у кожному напрямку». В процесі трансформування типу та назви цієї організації загальна мета зберігалась у сталому формулюванні [118, арк. 3].

Отже, академічні товариства Чернівецького університету підпорядковувались загальним правилам, виокремленим законом «Про товариське право», а саме регламентувались статутом. На відміну від корпорацій, цими організаціями опікувались представники професорсько-викладацького складу цього освітнього закладу. Узагальненою метою створення академічних товариств стало об'єднання студентів та викладачів задля активного громадського життя, наукового вдосконалення тощо. Відповідно, в національних – виховання свідомості нації, вивчення культурної спадщини.

Ще однією специфічною організаційною рисою вважаємо розподіл членів на чотири категорії, а також зарахування до категорії членів засновників громадських організацій та засобів масової інформації.

В академічних товариствах досліджуваного періоду копіювалося правило «буршеншафтів» – носіння різнокольорової стрічки як особливої відзнаки. Проте, вважаємо його способом оприлюднити власну належність до певної спільноти й можливістю прикрасити одяг.

Ще одним видом консолідування студентської молоді Чернівецького університету досліджуваного періоду стали корпорації. До їх чила належали німецькі («б'ючі») корпорації «Arminia» і «Teutonia», румунські «Bucovina» й «Moldova», єврейські «Hasmonea» і «Hebronja», українські «Запороже» й «Чорноморе».

Студентські корпорації Чернівецького університету культивували корпоративні традиції, визнані в європейському студентстві, в тому числі ієрархічну структуру членства, демократичне прийняття рішень, загальну символіку та зовнішні атрибути, пожиттєве членство, збереження «буршівських» зв'язків у вигляді асоціації випускників вищих навчальних закладів, і, звичайно, використання фізичних вправ, здебільшого фехтування, як ознаки статусу, належності до касти обраних та засобу вирішення спірних питань, реакції на образу тощо.

Внаслідок конфлікту в рядах академічного товариства «Ognisko», 1910 р. була створена польська корпорація «Lechia». До неї увійшли колишні члени «Alemania» та корпусу «Gotia», отже на початку в ній змішались академічні та буршівські засади. Проте, новостворена польська корпорація декларувала й впроваджувала суто класичні традиції буршеншафту. Кольорами організації стали білий – синій – червоний, а девіз проголошував: «Через любов – до єдності, з єдністю – до волі» [325].

Всі корпорації університету підпорядковувались усталеним буршівським правилам, але деякі, здебільшого національні, впроваджували певні власні риси діяльності, наприклад єврейські корпорації «Hasmonea» (1891–1938), «Zephirah» (1897–1938) та «Hebronia» (1899–1938) дуже активно боролись проти асиміляції, і визначали цей напрям як провідний в усіх установчих документах та на практиці.

Характерно, що «Lechia» та «Hasmonea», на відміну від інших національних корпорацій, були «дуелянськими» і статутно закріпили захист честі зі зброєю в руках [127, арк. 4; 325].

Таким чином, класичні студентські «буршеншафти» представляли собою закриті клуби зі строго обмеженим доступом і характерною спрямованістю проведення часу (спільні «пивні вечори», дуелі, декламація віршів та диспути). Невід'ємну частину діяльності братств складали яскраві ритуали – посвята в студенти, присвоєння звання, вищезгадані дуелі, виконання застільних пісень.

Традицій товариств випускники університетів зберігали все своє життя, звертаючись до колишніх «побратимів» за допомогою в разі потреби.

Автори колективної праці «Буковина, її минуле і сучасне», характеризуючи українські академічні корпорації, однією з причин їх виникнення та популярності називають потребу реалізації «войовничо-гулящих» бажань студентів та наявність взірця – німецьких «буршеншафтів» [17, с. 788]. Але українські корпорації «Запороже» та «Чорноморе» використали формацію корпоративних спілок, а за формою та товариською атмосферою дотримались правил «Війська Запорозького», впроваджуючи Генеральну козацьку раду як вищий орган влади, кіш (виконавча влада належала кошовому отаману і центральному органу управління Січі – Кошу), присягу, побратимство тощо. Від інших українських студентських організацій вони відрізнялись особливостями організаційної структури та специфікою діяльності. Українські академічні корпорації – це студентські об'єднання для плекання патріотизму, відваги й дисципліни в малих гуртках. Вони представляли собою ідеологічні організації з обмеженим членством, завданнями яких було забезпечення матеріальних і моральних потреб студентства [64, с. 1141].

За ініціативи українського історика східно-європейської історії, професора Чернівецького університету В. Мільковича (1869–1916) 10 травня 1910 р. була проведена Генеральна козацька рада, на якій проголошено створення академічної корпорації «Запороже». Саме тоді прийнято кольори та відзнаки, затверджено статут і вибрано старшину на чолі з Наполеоном Бігарієм. (Псевдонім Теодора Галіпа (1873–1943), українського письменника та державного діяча. Випускник Чернівецького університету, Т. Галіп з 1907 р. очолював Українську радикальну партію Буковини, видавав власним коштом двотижневик «Народна освіта») [27].

Однією із причин такого призначення став той факт, що Н. Бігарій був найкращим фахівцем з фехтування в краї, учасником та переможцем інтернаціональних поєдинків, відомим консультантом з питань двобоїв. Серед

членів-засновників були також С. Цурканович, В. Федорович, О. Попович, П. Мігуля, Т. Кушнірук, К. Купчанко, О. Костинюк, Г. Дарійчук, В. Одинський, В. Кавуля, І. Сорохан, В. Ілащук, Л. Аліськевич [12].

Необхідно зазначити, що інші студентські організації зреагували на появу «Запороже» неоднозначно, здебільшого негативно. Наприклад, напруження між «Союзом» і корпорацією проіснувало аж до заснування Комітету українського студентства Буковини (КУСБ) у 1921–1922 рр.

Причиною такого ставлення було наслідування буршівських традицій, особливо «кнайп» та «бумелів». Противники української корпорації «Запороже» характеризували мету організації фразою: «Пити і шаблями бити» [206]. Проте, корпорація швидко здобула симпатії в різних вікових прошарках. Доказом цього є членство у лавах «Запороже» відомих політичних і культурних діячів краю – почесними батьками стали університетські професори О. Калужницький, С. Яричевський, Костинюк, В. Залозецький тощо.

Відзнакою організації був герб – символічний щит малиново-біло-золотих барв (які символізували кров, невинність і сонце), на якому було зображено «ключ» – прикрашену заголовну букв назви – та загальний корпоративний клич «Борімося – Поборемо!» (див. додаток Б.1) [17, с. 788].

Членство у корпорації поділялось на звичайних (юнаки, козаки, неактивні козаки, батьки), та надзвичайних членів (почесні батьки, допомагаючі члени (спонсори, які фінансували діяльність корпорації. – М.К.), а також «конкнайпантів», що в дослівному перекладі означало «товариш по чарці». У німецьких буршеншафтах для «конкнайпантів» повне членство не передбачалось – вони були позбавлені права викликати на дуель і приймати виклики [161, с. 21].

Так, студент-першокурсник, який вступив до академічного козацтва як юнак, складав присягу на барви козацтва (шапку і стрічку) та на шаблі, зобов'язувався виконувати приписи статуту, правильника (регламенту), розпорядження старшини та «стояти на сторожі інтересів української нації та оборони українського народу». До 1932 р. шапки були звичайними, зшитими з

оксамиту, пізніше їх замінено на восьми-клинні мазепинки з ключем товариства. Запорожці-юнаки носили малиново-білу стрічку, а козаки – малиново-біло-золоту. Святкова форма складався з «кабату» (див. додаток А.2), широкої стрічки, білих шкіряних рукавиць, чорних лакових чобіт вище коліна, шаблі. Старший юнак носив на поясі лисячий хвіст [17, с. 788; 84].

Отже, виконавча дисципліна та повага до старших розглядалась як одна із форм виховання сильного, відповідального, здатного на вчинок патріота свого народу та рідного краю. Присяга складалась у присутності всіх старшин козацтва. Кожен юнак вибирав собі побратима – козака, який допомагав, підтримував, мав право голосу на заходах у разі його відсутності. Саме таким чином у корпорації була створена система наставництва.

Через рік членства юнак повинен був здати «козацький іспит», що складався з історії, географії і літератури України; продемонструвати знання статуту і правильника козацтва, Кодексу честі та правил двобою. Спеціальна комісія, яку затверджувала Козацька рада, офіційно проголошувала переведення з «юнаків» у «козаки» після присяги на барви козацтва. Після закінчення університету та членства в козацтві щонайменше впродовж шести семестрів кожен мав право бути переведеним у стан «неактивних козаків». Останні не були зобов'язані брати участь в усіх заходах корпорації, проте їх присутність та активність віталась. За заслуги перед козацтвом Рада надавала неактивним козакам статус «батьків» (отримували право стати радниками старшини членів козацької ради).

Отже, українські академічні корпорації створили систему наступності й наставництва, прагнули стимулювати подальшу громадську активність своїх членів, намагались зберегти досвід випускників університету з метою його подальшого використання, підтримували традиції взаємозв'язку з представниками громадськості краю.

Почесними членами ставали ті українці, які мали особливі заслуги перед українською громадою – М. Василько, О. Попович, В. Залозецький, С. Смаль-Стоцький А. Галіп, О. Калужняцький, С. Яричевський (до 1914 р.).

Основними засадами діяльності корпорації були: 1) виконання всіх обов'язків, «добровільно перебраних чи накладених»; 2) мужня боротьба за національну та особисту честь; 3) виховання рис характеру та фізичних якостей, що дають можливість прямо дивитися небезпеці в очі; 4) плекання дисципліни, корисності як члена суспільства [232, с. 2].

Органами управління корпорацією були старшина, що діяла постійно, та чотири категорії рад, що скликались періодично. Статус, терміни проведення рад та їх повноваження представлено у табл. 1.3.

В Козацьких радах право участі мали козаки, неактивні козаки й «батьки» товариства, а Рада юнаків лише висувала пропозиції, які затверджувались Козацькою радою.

Таблиця 1.3

**Категорії рад української академічної корпорації «Запороже»,
їх періодичність та повноваження**

Категорії рад	Термін проведення	Повноваження
Генеральна Рада Козацька	1 раз на семестр квітень, жовтень	Вибори старшини Іменування почесних батьків Вирішення загальних організаційних питань Звіти
Надзвичайна генеральна рада Козацька	за потребою	Вирішення надзвичайних проблем
Рада Козацька	раз на місяць	Зміни в статуті та правильнику Прийом нових членів Вирішення організаційних питань Призначення покарань Доручення та вказівки старшині
Рада юнаків	за потребою	Вишкільно-інформаційний характер

Старшина була виконавчим органом Генеральної та Козацької рад, складалась зі старшого («сеньора»), заступника («консеньора»), писаря та старшого над юнаками («фукс майора»). Крім загальних обов'язків, кожний член старшини систематично звітував про свою діяльність на Генеральній раді. (Дивись Додаток 1.1).

За порушення правил козацтва винуватців карали досить суворо: в залежності від провини накладались такі кари: попередження, усна та внесена в протокол догана, виключення (демітування) на визначений час або назавжди, «shas» – виключення із неславою, «suminfamia» – за нечесність та «suma suminfamia» – за боягузтво при двобої, зраду національних інтересів тощо. Причиною суворого покарання могло стати навіть одруження з дівчиною-чужинкою, яке розглядалось під кутом національної зради [38].

Такі організаційні засади діяльності українських академічних корпорацій збереглися із незначними змінами аж до їх заборони румунською владою.

Отже, всі студентські корпорації Чернівецького університету підпорядковувались єдиним «буршівськими» стандартам, а саме: основну мету своєї діяльності вони вбачали в насолоді студентським життям та підтримці корпоративних традицій; проповідували ігнорування політики та збереження рангової різниці між студентами старших та молодших курсів; управління вибраною радою, обов'язковість носіння відзнак та певного одягу. Проте їх національна приналежність вплинула на організаційні засади, зокрема саме основною метою єврейських студентських корпорацій стала антиасиміляційна боротьба, внаслідок чого діяльність «Hasmonea» і «Hebronia», їх форми й методи роботи синтезували агресію, войовничість і культурно-освітні заходи.

Крім того, відчутні зміни спостерігались і в організації українських корпорацій. Адже їх платформою стають статут і правильник Запорізької Січі, адаптовані відповідно вимог часу. Козацький іспит, виконання студентського гімну під час будь-якого заходу, категорійність козацьких рад як органів управління, система наступності й наставництва – ось неповний перелік новостворених українських корпоративних засад.

З огляду на історичний період дослідження, класифікацію громадських товариств студентів Буковини, їх різноманітність і варіювання кількості, аналіз виховної діяльності таких організацій потребує визначення періодизації їх функціонування. На принциповому значенні наукової періодизації наголошували сучасні дослідники педагогічної думки, історії освіти на українських землях (Т. Завгородня, Д. Пенішкевич, Б. Ступарик, М. Чепіль тощо).

Нами віднайдено декілька спроб періодизації діяльності студентських товариств Чернівецького університету. Більшість із них визначають періоди діяльності одного товариства або певної згурпованої кількості, але з назвою «студентські організації Буковини». Саме така односторонність є негативною рисою цих періодизацій.

Спробу створити періодизацію розвитку студентського життя на Буковині здійснили автори монографії «Буковина, її минуле і сучасне» [17, с. 767–772]. На їх думку, нараховувалось десять етапів організованого громадського життя студентів досліджуваного періоду, при чому перший, доорганізаційний, розпочався на початку ХІХ ст., коли в краї почали виникати заклади середньої освіти. Наступний, «передстудентський етап», охоплює п'ять років – з 1870 по 1875 р. Причиною саме такого виокремлення стала, крім діяльності гімназійних товариств «Согласіє» та «Братній Союз», низка активних виступів шкільної молоді, а саме: участь у богослужінні з нагоди річниці смерті Т. Шевченка (29 лютого 1864 р.; 21 березня 1870 р.), офіційні збори при реальній школі (жовтень 1872 р. – М.К.), організовані богословами духовної семінарії та старшокласниками гімназії [19, с. 5].

Необхідно зазначити, що, називаючи об'єктом свого розподілу та аналізу всі студентські товариства, автори розглядають етапи діяльності лише українських організацій.

Саме в такому контексті виокремлені наступні етапи: початок студентської організації та боротьба з москвофільством, який тривав з 1875 до 1879 рр., та перемога «народовців» і розквіт студентської діяльності –

відповідно до 1900. Тому основною характеристикою цього періоду є боротьба із москвофільською орієнтацією деяких членів академічного товариства «Союз» та перемога національно-свідомих учасників («народовців» – М.К.). Отже, на думку дослідників, двадцять п'ять років розвитку організованого студентського життя Чернівецького університету були позначені лише внутрішніми змаганнями між москвофілами і націоналістами та прибічниками і противниками поєдинків серед членів товариств.

Урізноманітнення форм студентської діяльності стало причиною виокремлення етапу, який тривав з 1900 по 1914 рр., при чому в аналізі розкрито особливості розвитку академічних корпорацій «Запороже» та «Чорноморе», напіввійськових руханкових формацій «Січ» і «Сокіл» та буковинського «Пласту» тощо.

Період першої світової війни та визвольних змагань – шостий етап – описаний як час «скромного» існування товариств, внаслідок участі їх членів у бойових діях.

Близько двадцяти років румунської окупації краю авторами монографії «Буковина, її минуле і сучасне» розділено на чотири етапи, серед яких – відновлення діяльності у змінених умовах (1920–1926) та період руїн (1926–1929), що стали часом занепаду й закриття студентських організацій.

Цікавим для розгляду є наступний етап, у назві якого з'являється слово «український» та загальним змістом якого стала спільна діяльність таких товариств у Бухаресті і Яссах, а також створення організаційної надбудови над всіма українськими студентськими спілками – «Союзу українських студентських товариств в Румунії» (СУСОП). Активність студентських громадських організацій Буковини цього етапу (1929–1937) охарактеризовано у терміном «вершки організованого українського студентства». Але попереду був етап чергової заборони (1937–1940).

Аналіз рукописів членів товариств, звітів голів цих організацій, оголошень та статей у засобах масової інформації краю, альманахів, присвячених річницям діяльності студентських спілок Чернівецького

університету досліджуваного періоду дають нам можливість поточнити дану періодизацію.

Перший етап діяльності студентських товариств Чернівецького університету визначаємо період 1875–1900 рр., час відкриття першого вищого навчального закладу в краї, створення перших громадських студентських організацій інтернаціонального та національного характерів, в яких приймали участь і представники професорсько-викладацького складу, час проявів єдиного молодіжного руху, кількісного та якісного зростання організованих формацій студентів тощо.

Типовою ознакою цього часу стала певна «апробація» статунних норм, зокрема, напрями діяльності або не виокремлювались, або чітко не визначались. Відповідно, на практиці складові виховної спрямованості здебільшого накладались і перетинались між собою, один і той же захід об'єднував у собі елементи всіх напрямів. З'являлись нові форми виховної роботи, деякі з них закріплювались в товариствах, і, навіть, починали використовувати інші спілки, а деякі – не приживались і не використовувались на практиці. Крім цього, студентські організації змінюються за типом, національною належністю і назвою.

Саме для цього періоду характерна не тільки підтримка академічних товариств з сторони ректора, професорів та працівників університету, а й активна участь в їх різноманітних заходах (лекціях, бесідах, святкуваннях), створення умов для їх діяльності (виділення приміщень, придбання літератури).

Притаманною ознакою першого етапу визначаємо протиріччя в середині студентських спілок – між прихильниками «москвофільської» та національної течії («Союз»); а також наявність політики мирного активного співіснування в студентському русу Чернівецького університету поруч (Akademische Lesehalle) із холодним нейтральним ставленням до національних товариств (Austria).

Студентство Чернівецького університету одразу стає повноцінною складовою громадського руху Буковини, західно-українських земель, Європи: члени студентських товариств беруть участь в організації та проведенні з'їздів

студентства, «ювілеїв відродження української літератури», державних свят та подій, активно листуються з учасникам Конгресу академіків у м. Тулуза (Франція) тощо.

Крім того, в результаті оприлюднення на засіданні товариства результатів дослідження професора Ф. Міклесича (Відень), в якому він, порівнюючи граматику слов'янських мов, підкреслив та остаточно визначив відмінність української мови від російської, її особливість, індивідуальність та «незалежність». 24 квітня 1886 р. «Союз» офіційно позбавився членів, що пропагували «московський шлях», в 1896 р. було запроваджено іспит з української історії та літератури, «щоби отрясти з товариства заколотників» [200, с. 508].

Другий етап (1900–1914 рр.) характеризується реформуванням, трансформацією організаційно-виховних засад товариств студентів краю, і як наслідок – виокремлення (сецесія) з їх рядів певної кількості членів та створення організаційного новоутворення. Наприклад, показовою визначаємо сецесію (термін вжито в контексті виходу студентів з лав товариства. – М.К.) 15 союзанців і організацію нового товариства «Молода Україна» у 1902 р. Яке, в свою чергу, в парі із вищезначеним українським академічним товариством «Союз» започатковує студентську «Січ» (1904 р.). В результаті таких змін у багатьох спілках спостерігалось зменшення або збільшення членів, звуження або поширення кола інтересів, урізноманітнення або концентрація напрямів діяльності, зникнення сталих або поява нових форм і методів роботи.

В цей період зразок «буршеншафту» як єдиний варіант корпоративної спільноти, здебільшого «австро-угорської» або «німецької», втрачає свою однозначність і появляються студентські корпорації, що зберігають їх загальні засади, але запроваджують потужні, власні національні положення діяльності. До таких відносимо німецьку «Teutonia», українські «Запороже» і «Чорноморе».

Третій період охоплює роки Першої світової війни (1914–1918). Робота в університеті під час військових дій була дезорганізована і поставлена під

питання. Більшість студентів була мобілізована в санітари, трудові загони, ополчення та діючу австро-угорську армію. Понад 100 студентів, представників молоді краю та учнів старших класів гімназій в серпні 1914 р. згуртувались у загін «Українська січ». Викладачі знаходились у евакуації.

Російські війська, що вступили на Буковину, не заподіяли університетові значної шкоди з метою перетворити його у російський вищий навчальний заклад. 3 грудня 1916 р. у приміщенні університету працювала початкова школа.

Навесні 1918 р. почалося відновлення університету австрійцями, планувалось повернення з Київського університету обладнання хімічного інституту, вивезеного російською владою. Про часткове відновлення занять було оголошено у травні, а повне – у жовтні 1918 р. Але революція в Австро-Угорщині та розвал Габсбурзької монархії перешкодили реалізації будь-яких планів: відкриття, перебазування чи ліквідації Чернівецького університету.

Не зважаючи на швидкі зміни влади у краї протягом означеного періоду, студенти були активними учасниками подій на Буковині. Нарада за участю представників товариств «Союз», «Січ», «Запороже» і «Православна Академія», що була скликана 28 жовтня 1918 р. оголосила створення єдиної організації студентів-українців. Того ж дня збори української молоді вітали проголошення території північної частини Буковини українською і проголосували за возз'єднання з матір'ю-вітчиною в Києві. До студентів доєднались учасники Буковинського народного віча 3 листопада 1918 р. Румунські та німецькі студенти навпаки домагались приєднання всього краю до румунських земель. Представники німецького населення створили «Німецьку національну раду», яка виробила 10 пунктів умов, на яких би вони приєднались до румунської частини. А після окупації Буковини румунськими військами продовжили переговори з Я. Флондором. Однією з вимог було збереження німецького університету та офіційно дозволений студентський рух.

Отже, наступним, четвертим етапом визначаємо період з 1919 по 1938 рр., особливістю якого стала реорганізація університету, відновлення діяльності

студентських товариств під час «румунізації» Буковини та їх заборона. 12 вересня 1919 р. румунський король Фердинанд I видав декрет про реорганізацію німецькомовного університету в м. Чернівці в румунський заклад. Відповідно, більшість професорсько-викладацького складу не володіла румунською мовою і не могла продовжити педагогічну і наукову діяльність в ньому. Вакантні місця зайняли колишні випускники-румуни та фахівці запрошені з Яського і Бухарестського університетів.

Взимку 1919 р. університет відвідувало 1040 студентів, з яких 915 – уродженці Буковини (88%). За національним складом вони поділялись так: євреї – 525, румуни – 217, українці – 151, німці – 83, поляки – 55. Решта – росіяни, вірмени, чехи та угорці [285, с. 73].

Звичайно, національний склад студентського колективу різко змінюється на користь представників румунської національності. Наприклад, на природничому факультеті протягом 1924–1925 н.р. 68 студентів визначали рідною мовою румунську, 49 – німецьку, 22 – українську, 17 – єврейську, 12 – польську, 5 – російську, 1 – чеську. Згодом відсоток українців-студентів Чернівецького університету становить 4,8% (1933) та 2,9% (1937).

Вимоги румунської влади щодо громадського руху в краї не вплинули на діяльність національних товариств – регенеруються польське «Ognisko», румунські корпорації «Bukovina» і «Moldova», культурно-освітнє «Junimea», німецьке «Teutonia», єврейські «Hasmonea», «Zephirah» та «Hebronia»; відновлюють свою діяльність інтернаціональні «Alemannia» і корпус «Gotia».

Проте політика румунізації неоднозначно позначилась на активності саме українських товариств, наприклад, в цей період припиняють діяльність академічні товариства «Православна Академія» і «Січ» (1923). Однак українські корпорації продовжували активну діяльність незважаючи на утиски з сторони румунської влади. Період характеризувався активізацією спілок, виокремленням нових напрямів діяльності, урізноманітненням форм і методів роботи. Потужним прикладом стало виділення товариства фізкультурно-спортивного спрямування «Довбуш» з лав «Запороже». В кінці 1930-тих рр. у

зв'язку із посиленням фашистських та великодержавно-шовіністичних тенденцій в країні напередодні Другої світової війни згортаються демократичні свободи, забороняються профспілки, накладається вето на громадський рух. Припиняють свою діяльність «Alemania», «Hasmonea», «Zephirah», «Hebronia», «Teutonia», «Запороже», «Lechia», «Bukovina».

У 1937 р. на Буковині запроваджено військовий стан, а в 1938 р. в Румунії прийнята нова конституція реакційного змісту: нерумунське населення не мало права володіти землею, працювати в державних установах і брати участь у виборах. Припиняють діяльність навіть румунські організації «Junimea», «Moldova» і «Academia Ortodoxa», організації українців переходять на нелегальне положення, а всі студенти повинні були стати членами єдиного офіційного державного студентського товариства.

Отже, нами виділено такі періоди діяльності студентських товариств Чернівецького університету:

– перший – період 1875–1900 рр., – час відкриття першого вищого навчального закладу в краї, створення перших громадських студентських організацій інтернаціонального та національного характерів, кількісного та якісного зростання організованих формацій студентів тощо;

– другий (1900–1914) – характеризується реформуванням, трансформацією організаційно-виховних засад товариств студентів краю, виокремлення з їх рядів певної кількості членів та створення нової організації;

– третій період охоплює собою роки 1914–1918 рр., коли діяльність товариств студентів під час військових дій була призупинена;

– четвертий – період з 1919 по 1939 рр., особливістю якого стала реорганізація університету, відновлення діяльності студентських товариств під час «румунізації» Буковини та їх заборона у 1937–1939 рр.

Висновки до першого розділу

Наукова розробка питань теоретико-методичного обґрунтування діяльності студентських товариств Чернівецького університету досліджуваного періоду була започаткована істориками, педагогами, етнографами, громадськими діячами. Джерельною базою дослідження є комплекс різноманітних за характером, походженням і змістом матеріалів і документів Центрального державного архіву зарубіжної україніки (м. Київ), Державного архіву Чернівецької області (ДАЧО) та Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

В дослідженні використано низку термінів: «спілка», «організація», «союз», «об'єднання» – що є синонімами до визначення «товариства» і тлумачиться як група людей, пов'язаних певною спільністю, які мають єдині мету, завдання, програму й діють відповідно для їх виконання.

До перших робіт, що розглядали різноманітні аспекти створення та діяльності громадських студентських утворень належить публікація М. Суворова «Средневековые университеты», Л.А. Сімігіновича-Штауфе «Групи народів на Буковині», Г. Купчанко «Німці на Буковині», низка робіт Р.Ф. Кайндля, Е. Беджицького «Історія поляков на Буковині», «Ювілейне видання «Академічної читальні» при Чернівецькому університеті». Аналіз виховної діяльності студентських товариств Чернівецького університету здійснено в статті В. Сімовича «Розвиток студентського життя в Чернівцях».

Різним аспектам всебічного виховання молоді Буковини досліджуваного періоду, здебільшого фізичному вихованню, приділяли увагу Н. Гнесь, В. Мужичок, Ю. Тумак, О. Цибанюк. Проте, питання організації виховання молоді в студентських товариствах Чернівецького університету залишились переважно поза увагою вчених. Цей факт свідчить про необхідність об'єктивного й цілісного історико-педагогічного дослідження проблем виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.).

Виокремлено низку передумов, що впливали на розвиток студентського руху університету: політичні (політична зацікавленість влади у відкритті університету в краї), економічні (економічний розвиток краю, потреба регіону у фахівцях), соціально-правові (наявність законодавчої бази, що регламентувала всі аспекти діяльності будь-яких об'єднань, активний громадський рух населення Буковини), освітньо-виховні (наявність організованого учнівського (молодіжного) руху на Буковині, багатий досвід функціонування студентських товариств у Європі) тощо.

Аналіз архівних фондів, статутів і звітів таких організацій, матеріали історичних, педагогічних та інших наукових розвідок досліджуваного періоду дали можливість виокремити чотири основні типи студентських організацій: академічні товариства, зокрема й культурно-освітні, корпорації (буршеншафти), фахові спілки та християнські союзи. З них виховання як провідний напрям діяльності декларувалось лише в академічних товариствах та студентських корпораціях.

Академічні товариства об'єднували студентів різних національностей під загальним гаслом «університет для науки» і відстоювали ідеї утворення наукових, літературних та освітніх організацій. Засадничі організаційні положення діяльності академічних товариств (інтернаціональне консервативне об'єднання «Austria», український «Союз», «Akademische Lesehalle» («Академічна читальня»), румунське «Arboroasa») включали чітке виконання статутних положень, зокрема «академічності» та освітньо-виховного змісту діяльності; розподіл членства на чітко визначені категорії; сприяння професорів й викладачів університету в розвитку спілок тощо.

За статутом, обов'язки членів товариств розподілялись на дві групи: 1) щодо своїх товаришів; 2) щодо громади та суспільства. Члени товариства повинні були свідомо морально та матеріально підтримувати один одного та під керівництвом старших виховувати такі риси характеру як освіченість, витривалість, здатність на самопожертву, чесність, патріотизм тощо, вміти ці якості проявити в дорослому житті. Специфічною організаційною рисою

академічного товариства «Союз» став розподіл членства на чотири категорії: дійсні члени; члени-засновники; почесні та спомагаючі члени.

Студентські корпорації Чернівецького університету (німецькі «Arminia» і «Teutonia», румунські «Bucovina» і «Moldova», єврейські «Hasmonea» і «Hebronía», українські «Запороже» і «Чорноморе») культивували корпоративні традиції, визнані в європейському студентстві: ієрархічну структуру членства, демократичне прийняття рішень, загальну символіку та зовнішні атрибути, пивні традиції, пожиттєве членство, збереження «буршівських» зв'язків у вигляді асоціації випускників вищих навчальних закладів, і, звичайно, використання фізичних вправ, здебільшого фехтування. Українські корпорації за формою та товариською атмосферою дотримались правил «Війська Запорозького». Членство у корпорації поділялось на звичайних та надзвичайних членів. В українських корпораціях використовували жорсткі покарання за порушення правил козацтва: попередження, догана, виключення із членів на визначений час або назавжди, виключення із неславою за нечесність та боягузтво при двобої, зраду національних інтересів тощо.

Нами виокремлено такі періоди діяльності студентських товариств Чернівецького університету: перший – 1875–1900 рр. – період заснування першого вищого навчального закладу в краї, створення перших громадських студентських організацій інтернаціонального та національного характеру, кількісного та якісного зростання організованих формацій студентів тощо; другий – 1900–1914 рр. – трансформації організаційно-виховних засад товариств студентів краю, виокремленням з їх лав певної кількості членів, котрі створювали нові організації; третій – 1914–1918 рр. – призупинення діяльності студентських товариств під час військових дій; четвертий – 1919–1939 рр. – відновлення діяльності студентських товариств під час «румунізації» Буковини та їх заборона в 1937–1939 рр. [111, с. 67–71].

Основні результати розділу відображено в наукових працях автора: [96; 100; 102; 111; 112].

РОЗДІЛ 2

ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ ТОВАРИСТВ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ АВСТРО- УГОРСЬКОГО ТА РУМУНСЬКОГО ПЕРІОДІВ

2.1 Основні напрями, форми й методи виховання особистості в українських академічних товариствах Буковини

Студентські товариства Чернівецького університету досліджуваного періоду за типом розподілялися на чотири групи: академічні; корпораційні або буршеншафти; релігійні; фахові спілки. У свою чергу, вони ділилися за національною приналежністю на поліетнічні («Austria», «Akademische Lesehalle») та етнічні («Союз», «Arboroasa», «Junimea», «Hasmonea»). Дані табл. 1.1 дають можливість визначити кількість спілок українців, румунів, німців, євреїв, поляків. Виховну діяльність українських громадських організацій студентів Буковини досліджуваного періоду розглянемо першими в хронологічній послідовності.

Ініціативна група у складі Д. Вінцковського, В. Ступницького, І. Семака, О. Кисілевського, Ю. Війчука, О. Шушковського, В. Вільчинського протягом п'яти нарад (7, 9, 16, 18 та 19 жовтня 1875 р.) зконцентрувала зусилля громадських діячів, студентів, представників молоді краю в єдиному напрямку – організації українського студентського товариства. Було прийнято назву товариства «Общество Руских академиков «Союз» в Черновцах» та положення його статуту [20, с. 3].

Як було зазначено вище, академічне товариство мало на меті об'єднання «руських» (слов'ян. – М.К.) студентів і викладачів: «Союз має задачу об'єднати всіх руських академиків тутейшого університету втісну зв'язь для товариського життя, наукового удосконалення, він має заціплювати широ

руські почуття в серцях руської молодіжи, піддержувати любов до всього, що руське» [20, с. 5; 243, арк. 6].

Саме мета «Союзу» визначила основні напрямки його діяльності: товариський (моральна та матеріальна підтримка членів); патріотичний (краєзнавство та народознавство); фізичне виховання; видавничий; культурно-освітній. Вони чітко не виокремлювались, а здебільшого накладались і перетинались між собою. Часто один і той же захід об'єднував у собі складові всіх напрямів [20, с. 12].

Однією з основних форм діяльності товариства стали вечорниці. На початку лише деякі з них планувались заздалегідь і мали певну тематику. Вечорниці, присвячені А. Міцкевичу (натхненні дотичним заходом, проведеним польською громадою), передбачали читання поетичної новели «Дзяди», обговорення участі автора в національно-визвольному русі, презентацію власних поетичних творів тощо.

Практикувались і вечорниці, присвячені народним, Різдвяним і Великоднім святкам, Дню Св. Миколая. Організатори проводили народні гуляння та забави, широко використовували рухливі ігри та ігри з пісенним супроводом, хороводи та імпрези [108, с. 61–65].

Патріотичні погляди членів товариства проявляються одразу. Задля вивчення тогочасних суспільно-політичних течій протягом перших років діяльності на вечорницях серед активних учасників студентського руху висловлювалась думка про придбання творів впливових борців національно-визвольного руху Європи та царської Росії (В. Антоновича, М. Зібера, О. Кистяковського, М. Костомарова). У грудні 1877 р. книгозбірня «союзанської» громади поповнилась великою кількістю примірників нового видання поезії Тараса Шевченка [263, арк. 22].

Теми дискусій, що проводились під час вечорниць у 1877 р., охоплювали значний спектр тогочасних проблем, зокрема секретну угоду між Австро-Угорщиною і Російською імперією щодо нейтралітету в майбутній російсько-турецькій війні); резонанс у європейській пресі, викликаний критичною

промовою П. Алексеєва щодо аграрної реформи та державної політики Російської імперії на підприємствах; перше застосування бойової торпеди на морі; старт першого Уїмблдонського чемпіонату з тенісу; відкриття американським астрономом А. Холлом супутників планети Марс – Фобос і Деймос тощо [260, арк. 6].

Аналіз протоколів товариства доводить різноплановість та різноманітність його заходів. Наприклад, 27 березня 1880 р. «Союз» організував вечірку на честь скасування панщини, 5 лютого 1882 р. – на честь Т.Г. Шевченка, 4 червня 1881 р. – благодійний захід, з метою збору коштів на пам'ятник М. Шашкевичу [259, арк. 14–15].

Але не тільки приємні події опинялись у фокусі уваги членів «Союзу». Учасники організації віддавали останню шану визначним українцям, відвідали похорони отця В. Продана, М. Мільковича, Г. Онишкевича у Відні, отця Г. Воробкевича. Враховуючи той факт, що організація об'єднала і православних, і греко-католиків, 1 травня 1876 р. «Союз» організував академію в пам'ять митрополита Є. Гакмана, а через п'ять днів – поминки за уніатом Яхимовичем [200, с. 504].

Необхідно зазначити, що під час сербсько-турецької війни в 1876 р. із солідарності з князівством Сербія «Союз» не організував жодного заходу розважального характеру «в то время, коли браття нашії Сербии так великого поражения дознали» [256, арк. 12].

Цікавим прикладом патріотичної виховної роботи стало подання ректору університету списків членів товариства українською мовою та офіційний лист товариству «Deutscher Klub» від 25 лютого 1876 р. виготовлений по «руськи» [202, с. 504].

Академічне товариство «Союз» продовжувало принципову політику мирного співіснування та співпрацю з дотичними організаціями. Проте союзанці не спілкувались із тими, хто пропагував вищість однієї нації над іншою та германізацію Буковини: в протоколі зборів «Союзу» від 18 січня 1891 р. зафіксовано відмову від участі у святкуванні дня народження

австрійського поета та драматурга Ф. Грільпарцера, яку організувала «Akademische Lesehalle», «яка нехтує національні стремління в Австрії» [248, арк. 10].

Ще один протокол зборів товариства від 3 лютого 1891 р. засвідчив негативне ставлення до новозаснованого католицького товариства «Unitas». У ньому зазначено: «Ми, Русини, маємо інші ...ідеали, ніж пропаговане католицизму, а проти нього самого ніхто ... ніколи не виступав» [121, арк. 3].

А ворожість до всього німецького («Буковина – се не виключно волоський край, політий зверху німецькою культурою») стала, за твердженням В. Сімовича, візитівкою товариства [202, с. 504].

Майже одразу діяльність «Союзу» охопила якнайширші ділянки товариського життя. Прагнення консолідувати різноманітні друковані наукові праці, поезію та прозу, газети та часописи різних регіонів з метою ознайомлення з цим матеріалом усіх бажаючих підштовхнуло членів до заснування власної товариської читальні та бібліотеки із потужним бібліотечним фондом [208, с. 43]. (Див. Додаток В.2).

Перші протоколи засідань товариства затвердили видання власним коштом 30 тиражів листівок-односторінок, так званих «метеликів», протягом зими–весни 1875–1876 рр. Їх тематика загалом поділялась на три напрями: пропагандистський, інформаційний та розважальний. Аналіз діяльності європейських університетів, мережі студентських організацій та їх специфіка в різних країнах стала темою серії весняних листівок 1876 р. Інформаційні, «метелики» часто пропагували вищу освіту, активну громадську позицію для молоді, публікуючи на своїх шпальтах коротку, але яскраву розповідь про проведений концерт, цікаву бесіду, і, навіть, історію про подорож студентського хору [261, арк. 4].

На «метелику» 1876 року рекламувалось свято, організоване «Союзом» із оприлюдненням його програми. Додаток В.5 представив список почесних гостей цього заходу.

В 1877 р. окремим накладом надруковано промову К. Ганкевича «Гостинець з Черновець» з приводу початку викладання української літератури в Чернівецькому університеті. Від 1893 р. «Союз» перебирає на себе видавництво «Бібліотеки для руської молодіжи» [200, с. 507, 512]. На жаль, більшість примірників «Бібліотеки» знаходяться у приватних колекціях.

Діяльність товариства «Союз» не обмежувалась столицею Буковини. Налагоджуючи контакти із селянами, члени організації відвідували місцеві читальні та розширювали їхню мережу. Так, систематично та активно союзанці допомагали читальням в селах Раранча, Самушин, Валява та в галицькому селищі Панківці: восени 1886 р. тут було проведено 15 різноманітних заходів, передано у використання 6 примірників часопису «Лопата» [265, арк. 33].

Співпрацю «Союзу» із сільськими громадами активно підтримував існуючий при академічному товаристві пісенний гурток. Виїзні концерти, основною метою яких була пропаганда української пісні як складової культурного надбання та пробудження патріотичних почуттів українців, ставали все більш популярними. Така діяльність «...притягала і своїх і чужих на вечерки та комерси і товариство такою романтичною роботою робило своє, робило багато» [200, с. 505]. Декламаторсько-пісенні вечорниці, відчити, театральні вистави, народні танці, організовані «Союзом», збирали численну аудиторію. Виступ хору товариства, яким диригував студент О. Кисілевський, зібрав «таку кількість русинів, що не вмщала заля» У подальшому диригентами хору були С. Смаль-Стоцький, С. Видінівський [287].

Крім того, «союзанці» охоплювали не лише студентство, але й учнів середніх закладів освіти, зокрема гімназистів. Разом із ними члени товариства розгорнули просвітницьку та пропагандистську роботу: розповсюджували наукову та популярну літературу, збирали кошти на друк та брали участь у розробці листівок, одноденних газетних «листоків»; виступали на організованих ними ж концертах. Таке активне зацікавлення «Союзу» справами шкільної молоді сприяло відкриттю в 1880 р. «Літературно-історичного гуртку» задля

«усовершення наукового и піддержки духа національного mezi членами» [266, арк. 17–19].

Протягом 1882 р. члени товариства допомагали в організації української гімназії в Кіцмані – долучились до роботи по формуванню гімназійних бібліотечних фондів та створили умови для життя двом запрошеним вчителям – відремонтували приміщення для житла, знайшли меблі тощо. Крім того, хор та театральний гурток «Союзу» систематично давали вистави за творами відомих українських авторів та власними сценаріями в регіоні. Визнаними активістами цього напряму були І. Окунівський, Є. Пігуляк, В. Волян, О. Манастирський [244, арк. 56].

В громадському житті члени «Союзу» вирізнялись систематичною та жвавою діяльністю на регіональному рівні. Ця активність стала результатом головування С. Смаль-Стоцького: в 1880 р. делегація товариства брала участь в організації візиту цісаря Франца-Йосифа, 1881 р. – віча у Коломиї. В 1884 р. товариство разом з іншими українськими, польськими та чеським організаціями Буковини організувало величний день пам'яті з нагоди 1000-річчя смерті апостола Кирила, а згодом «Союз» розпочав підготовку до відзначення річниці своєї діяльності [245, арк. 55].

У 1892 р. «Союз» ініціював скликання З'їзду українських «академіків» у Львові, в якому взяли участь галицькі товариства «Січ», «Ватра», «Академічне Братство» і «Академічна Громада» [246, с. 78]. За даними інших дослідників, «Академічна Громада» виникла 26 січня 1896 р., після злиття «Академічного Братства» й студентського товариства «Ватра», тому долучитись до заходу не могла (див. додаток А).

Співпраця зі студентськими товариствами Буковини та Галичини протягом 1898 р. зумовила участь «Союзу» в організації та проведенні З'їзду українського студентства в Києві, «ювілеїв відродження української літератури» у Львові та Чернівцях, ювілею скасування панщини у Львові, та оформленні привітального листа «по руськи і по французьки» учасникам Конгресу академіків у м. Тулуза (Франція) [200, с. 518].

Високою оцінкою виховної діяльності «Союза» стало його урочисте членство в «Науковому товаристві імені Шевченка» протягом 1874–1883, про що свідчить посвідчення, представлене в Додатку В.1.

Друге десятиріччя існування українського академічного товариства «Союз» було традиційно завершено ювілейними заходами. Участь у них визначних осіб з місцевої громади, представників польського «Ognisko» та німецької «Arminia», галицької делегації студентських товариств, зокрема «Академічної громади», а також розмах святкувань, дали сучасникам підставу назвати ці події національним здвигом [247, арк. 121].

Не менш активними були й зовнішні відносини товариства – його представники Л. Когут та О. Безпалко (тоді ще учень гімназії. – М.К.) разом із 2500 українських студентів і гімназистів взяли участь у віче на честь заснування українського університету у Львові (7 липня 1899 р.). Через рік делегація буковинців долучилась до історичного з'їзду студентства, на якому Л. Цегельський проголосив ідею самостійної України (див. додаток А.3) [3, с. 35].

Студенти-буковинці підтримували його думку, що національна держава – це єдина можлива форма й наріжний камінь добробуту нації, запорука її подальшого розвитку; результатом намагань поневолених націй бути на рівних з іншими повинно стати створення власної самостійної національної держави в її етнічних кордонах, зокрема української.

Л. Цегельський підкреслював, що дилема бути, чи не бути такій Україні вирішується наступним чином: «Нам бути! Без України нам нема життя!»; і характеризував віру українців в це як тверду, непорушну скалу [181, с. 307]. У рефераті Л. Цегельського звучав заклик до об'єднання всіх українців «з обох боків Збруча» [181, с. 308]. Звичайно, виступ такого змісту відгукнувся в серцях українських студентів Буковини та суттєво вплинув на національне самоусвідомлення широких мас на західноукраїнських землях.

Саме 1885 р. відзначився ростом кількості членів товариства: 17 засновників, 29 почесних та 49 допомагаючих членів. (Див. Додаток

В.3–В.4). Значно розширилась бібліотека: фонди збільшилися до 219 одиниць зберігання, а число газет та часописів українською, німецькою, польською, сербською мовою, що передплачував «Союз» сягнуло 30. В серпні того ж року святкування 10-ліття заснування «Союзу» перетворилось на з'їзд української студентської молоді з Києва, Львова, Кракова, Відня та Чернівців. У програмі святкувань були студентські наради, академія на честь Ю. Федьковича, прогулянки, поетичні вечорниці, урочистий вечір. Вітання до «союзанців» промовляли найкращі представники студентства Арабажин з Наддніпрянщини та Є. Калитовський з Галичини [257]. Фото з учасниками свята представлено в Додатку Г.1.

До цієї дати буковинськими студентами було видано ювілейний «Буковинський альманах». Видавнича комісія складалася із О. Волянського, Г. Никоровича, К. Лукашевича, Л. Бачинського та запрошеного викладача українського мови та літератури Чернівецького університету К. Ганкевича; відповідальним за друк призначили О. Поповича. Це видання містило огляд історії «Союзу» та багатогранну белетристику, тут були представлені історична поема «Тиміш Хмельницький», вірші П. Куліша, В. Масляка, К. Устіяновича, вірш-заповіт першого голови «Союзу» Д. Вінцовського. З прози – повість О. Федьковича «Довбуша скарб» [249, арк. 14–18].

Розглядаючи діяльність українського товариства «Союз» в контексті виховання молоді, не можемо не відзначити, що саме в напрямі патріотичного виховання студентів серед членів організації існували протиріччя. На початку своєї діяльності товариство «Союз» перебувало під потужним впливом москвофілів: Григорович, Грабович, Війчук, Шушковський, Березовський, Подлуський, Фольварків, Жалковський, Клим – студенти Чернівецького університету які отримували стипендію російського консула, а по завершенню навчання виїхали на роботу в Російську імперію [255, арк. 11–13]

Народницький напрям розвитку товариства очолили в 1878 році студенти С. Смаль-Стоцький та К. Лукашевич, які визначили «жваву активність та пробоевість українофільських елементів серед студентства». На думку

останнього, загальна мета діяльності «Союзу» полягала в усвідомленні молоддю власного українського «Я» через різноманітні форми роботи.

Крім того, в результаті оприлюднення на засіданні товариства результатів дослідження професора Ф. Міклесича (Відень), в якому він, порівнюючи граматику слов'янських мов, підкреслив та остаточно визначив відмінність української мови від російської, її особливість, індивідуальність та «незалежність» [187, с. 507]. 24 квітня 1886 р. «Союз» офіційно позбавився членів, що пропагували «московський шлях», в 1896 р. було запроваджено іспит з української історії та літератури, «щоби отрясти з товариства заколотників» [253, арк. 56–58].

Наступним кроком на шляху національного визначення членів товариства стало рішення засідання «Союзу» 17 грудня 1886 р. про ведення ділової документації українською мовою. Згодом, навесні 1889 р. затверджено використання фонетичного правопису [254, арк. 58].

Пожвавлення діяльності «Союзу» в 1891–1895 рр. виявилось у відновленні «Наукового кружка» під проводом О. Колесси, українського мовознавця і громадського діяча. Гурток мав на меті індивідуальну освіту членів товариства шляхом опрацювання рефератів, наукової літератури, газетних статей тощо. Кожний учасник був зобов'язаний виступати з доповідями як на власних заходах, так і на різних інших громадських зібраннях. Саме такі виступи виховували з молодих студентів освічених, сміливих, упевнених в собі «вправних суспільників» [81, с. 209–213; 252, арк. 30–32].

Призначення О. Колесси доцентом (1895 р.) і професором Львівського університету (1898–1918) спричинило гальмування діяльності цього гуртка, проте вміння його членів працювати з різноманітним матеріалом, аналізувати та структурувати інформацію, здійснювати класифікацію, періодизацію фактів та дат сприяло майбутнім науковим та фаховим досягненням українських студентів. Наприклад, вихованець гуртка, професор та директор Чернівецької гімназії в 1921–1924 рр. І. Ізопеску відзначав: «Мої схильності до глибокого аналізу інформації, відчуття і виокремлення цікавого матеріалу, «за який

чипляється око», плекались у тому науковому кружку, над яким спочатку всі сміялись, а потім хотіли потрапити» [294, с. 2].

Члени товариства намагались не тільки зберегти сталу кількість учасників, а й розширити власні ряди. Для цього використовувались різні, деколи спірні, методи. Наприклад, наприкінці 1892 р. заходи «Союзу» переносять у звичайні кнайпи, «на які має ся запрошувати гімназистів і педагогів». Для перших пропонувалось читання «Ілюстрованої історії Руси» О. Барвинського, для останніх – гра у карти [83; 267, арк. 5].

Проблема визнання чи заборони гри в карти на заходах товариства тягнеться червоною ниткою аж до ліквідації спілки, при чому члени одночасно приймають картярство, «щоб удержати те, що ще не розлетілося», навіть, ухвалюють рішення купити їх за кошти товариства, або ставляться негативно – «виключити тих, котрих застане ся в карти грати» [264, арк. 13].

Розуміючи, що зберегти та примножити кількість активних учасників, допоможуть сучасні та цікаві для громади заходи, товариство починає активно сприяти фізичному вихованню своїх членів. Звичайно, враховуючи той факт, що більшість із них – молодь, необхідно було розвивати силові або бойові мистецтва. Отже, паралельно із «кнайповими» заходами «Союз» започатковує школу борбництва (фехтування), в якій запроваджуються тренування та дуелі на шаблях (див. додаток Б.3) [258, арк. 13].

До дискусії про поєдинки зі зброєю як негативне явище члени товариства повернулись на зламі XIX та XX ст. За ініціативою прогресивних студентів таку форму з'ясування стосунків було визнано «варварською і неморальною» та наприкінці 1899 р. забороняють участь у ній під загрозою виключення з лав спілки [200, с. 519].

Останні роки XIX ст. відзначаються активністю «Союзу» в національному вихованні молоді краю: влаштовувались систематичні вечірки й концерти в столиці краю та за її межами, активно працював науковий гурток, розширювались фонди бібліотеки, тривала активна пропаганда всього українського та боротьба з організаціями, які нівелювали роль української

культури в розвитку Буковини та інших західно-українських земель [106, с. 61–65]. До таких товариств, зокрема, належало товариство «Русских студентов Карпат».

Конфлікт між народовцями та москофільською течією спричиняє вихід із «Союзу» 15 членів та створення товариства «Молода Україна», зафіксоване протоколом загальних зборів від 22 листопада 1900 р. Такий поділ українського студентства одночасно поглибив взаємопоборювання та став стимулом до активнішої діяльності.

Так, «союзанці» опікувались буковинською українською громадою – розвивали товариський патріотичний, в тому числі «тіловиховний», культурно-освітній та видавничий напрями; працювали в управах інших громадських організацій, організовували лекції, концерти та театральні вистави в сільській місцевості [105, с. 63–65]. Форми роботи та їх зміст представлено в табл. 2.1.

Непорозуміння й неприязнь між «Союзом» та «Молодою Україною» зникають внаслідок сецесії львівських студентів у 1901 р. (тут поняття вжито як їх вихід із лав студіюючої молоді Львівського університету – М.К.) [103, с. 271]. Результатом спільних ліквідаційних зборів, які відбулися вранці 27 жовтня 1902 р., стало припинення діяльності «Союзу» та «Молодої України». А ввечері того ж дня за участю 50 членів обох організацій, засновано нове українське академічне товариство «Січ», яке наслідувало традиції та майно попередників [262, арк. 30].

Проте напруження між двома таборами студіюючих буковинців і галичан земляцтв не зникало, а навпаки сягнуло максимуму. І на початку 1904 р. група буковинців на чолі з П. Климом і Т. Галіпом відновила старе академічне товариство «Союз». Суперечка із «Січчю» – «хто відтепер є приємником союзанських традицій?» – протягом двох років сіяла ворожнечу між двома українськими академічними організаціями. Нарешті, погоджуючись із закликem «Січі», що два академічних товариства українських студентів, які існують поруч, повині формувати свою діяльність на засадах співпраці, а не розбрату, обидві організації дійшли згоди [200, с. 578].

Назва організації, рік заснування та тип	Мета діяльності	Напрями діяльності	Форми роботи	Методи
«Общество Руских академиков Союз в Черновцах» (22.10.1875) академічне товариство	Об'єднання студентів і викладачів університету для товариського життя, наукового удосконалення, патріотичного виховання.	Товариський Культурно-освітній Патріотичний Фізичне виховання Видавничий.	Вечорниці (декламаторські, пісенні) Студентські наради; Відчити; Концерти, зокрема виїзні Театральні вистави Бібліотека і читальня Гуртки: науковий, пісенний, літературно-історичний Участь у крайових заходах – візиті цесаря Франца Йосифа, урочистих академіях; Участь у регіональних заходах – вічах, з'їздах та ювілеях української літератури Прогулянки Школа фехтування	Іспит з української історії та літератури Перенесення заходів у звичайні кнайпи Визнання чи заборона гри у карти на офіційних заходах Розповсюдження наукової та популярної літератури Офіційне діловодство українською мовою Створення видавничої комісії; Листівки Періодичне видання «Бібліотека для руської молодіжи» Видання ювілейного альманаху Тренування і дуелі на шаблях.
«Молода Україна» 22.11.1900. академічне товариство	Згуртування задля активного громадського життя, наукового удосконалення та виховання національної свідомості і вивчення культурної спадщини.	Товариський Патріотичний (фізичне виховання) Культурно-освітній Видавничий	Українські віча, аграрні страйки Лекції Тренування Відчити Концерти «Комерси» Театральні вистави Видавнича спілка.	Полеміка, бесіди, чаювання Презентації матеріалів газет та журналів Передрук творів відомих українських поетів та прозаїків Підтримка місцевих авторів

Отже, в 1900 р. з членів «Союзу» виокремилась група студентів, яка організувала товариство «Молода Україна». Сучасники називали декілька причин такого від'єднання: національна активізація на Наддніпрянщині (заснування в Харкові у 1900 р. першої політичної сили – Революційної української партії (РУП), поява партійної мережі в центральних та східних українських землях. – М.К.) та Галичині (створення журналу «Молода Україна» і змагання за український університет у Львові), покладені на прагнення чогось нового, іншого, та внутрішній конфлікт спричинили вихід 15 студентів. Процес оформлення статутних документів затягнувся, саме тому перші загальні збори товариства «Молода Україна» відбулися 30 вересня 1901 р.

У своїй діяльності новостворена організація не розпилювалась, а вибрала напрямами своєї роботи всебічне виховання молоді (культурне, фізичне, громадське, краєзнавче, патріотичне) та видавничу справу.

Виховання молоді полягало, зокрема у згуртуванні гімназистів та семінаристів шляхом організації занять фехтуванням. Необхідно зазначити, що поєдинки проводились у чітко визначений час, під керівництвом старших членів. Неофіційно для участі в них передбачалась наявність спеціального одягу та взуття. Саме такі тренування, які не визнавались «Союзом», стали точкою порозуміння з єврейським товариством «Zephirah» та основною формою спільної діяльності [250–251].

Мета та напрями діяльності, форми й методи роботи українських академічних товариств Чернівецького університету – «Общества Руских академиков Союз в Черновцах» та «Молодої Україна», спілки, що була утворена внаслідок виходу певної кількості членів із лав «Союзу» представлені в таблиці 2.1.

На громадських засадах «Молода Україна» співпрацювала з буковинськими товариствами «Зоря», «Боян», «Міщанська читальня» тощо, влаштовуючи двічі на тиждень відчити та зустрічі для учнів закладів середньої освіти та міщан. Теми відчитів розподілялись на дві великі групи: просвітні та розважальні, серед яких значна увага приділялась новим драматичним і

комедійним постановкам в європейських провідних театрах та кіно [99, с. 129–130].

Патріотичне виховання студентської молоді передбачало участь у різноманітних масових заходах. Українські віча у Львові, що проводились щорічно з 1899 р., сконцентрували прагнення буковинців до національної незалежності та виокремили шляхи та форми боротьби за неї: «молодіж академічна...приступає до систематичної праці серед народу під кличами сеї борні; організування українських робочих клас для здобуття соціальної рівності і справедливості; інтенсивне співділення для культурного і економічного підвищення дорогою просвітної роботи». Ще однією результативною практичною формою такої боротьби вважались аграрні страйки [32, с. 1].

Резолюція З'їзду студентства Буковини та Галичини (25–27 липня 1902 р.), участь в якому взяли понад 600 делегатів студентських осередків Львова, Чернівців, Відня, Кракова, Праги тощо, виокремила ще один напрям діяльності – боротьбу з москвофільськими настроями в молодіжному середовищі шляхом розірвання офіційних та приватних відносин із москвофілами. Лідери чернівецької «Молодої України» В. Симович, Л. Когут, І. Стрийський, О. Попович, І. Гошовський, з метою заміщення цих стосунків, організували систематичні «посиденьки» для членів товариства та їх друзів. Такі неофіційні зустрічі здобули популярність завдяки відкритій полеміці та бесідам, гостинному чаюванню в кімнаті для відпочинку, презентаціям нових видань, можливості ознайомитись із коштовними книгами та журналами тощо [2, арк. 6–9].

Майже одразу при товаристві засновано однойменну видавничу спілку, яка протягом дворічного терміну активно працювала під керівництвом В. Симовича. Крім передруку відомих творів українських поетів та прозаїків, спілка підтримувала невідомих та молодих місцевих авторів. У 1902 р. за підтримки Л. Когута та І. Стрийського, побачила світ збірка поезії «Молода

Буковина». На жаль, у повному варіанті збірка нами не знайдена [1, арк. 8–9; 34, с. 641].

Необхідно зазначити, що сецесія майбутніх членів «Молодої України» із числа союзанців була сприйнята неоднозначно. Адже цей вихід розбив єдину студентську організацію українців. Проте, дворічна діяльність «Молодої України» реабілітувала її в очах громадськості, – об'єднання буковинських студентів, організація спільних заходів (концертів, комерсів, відчитів, посиденьок тощо) із різноманітними молодіжними організаціями, потужна робота з гімназійною та семінарійною молоддю – ось неповний перелік особливостей діяльності спілки. 27 жовтня 1902 р. товариство «Молода Україна» самоліквідувалось, а його члени увійшли в число засновників нового академічного товариства «Січ».

Об'єднання «Союзу» та «Молодої України» в академічне товариство «Січ» (27.10.1902) принесло в студентський рух Буковини рівновагу: «черновецька молодіж найшла ся в однім товаристві, в однім таборі» [193, с. 56].

На думку спостерігачів, новосторена позитивна атмосфера сприяла збільшенню членів організації: вже в 1903 р. «Січ» нараховувала 74 члени. Проте В. Сімович пише про взаємні претензії на кшалт «преємником якого товариства є Січ?» або «чи варто було закривати «Союз» та «Молоду Україну»?». Тому один із наступних протоколів зборів січовиків-студентів зазначав, що вони тільки радітимуть, якщо поруч будуть існувати дві українські студентські спілки. Адже їх взаємна співпраця та конкуренція послужить рідному краю [95, с. 76–80].

Для досягнення визначених завдань січовики-студенти використовували такі методи робота як віча й з'їзди, в тому числі регіонального та міжнародного масштабу. Намагання й спроби відвідати віча студентів-слов'ян (Грац, 1903; Прага, 1907 рр.) хоч і не мали результату, але зорганізували товариство, дали новий потужний поштовх, нову мотивацію до членства в організації.

Активна участь «Січі» у 1 та 2 Всеукраїнських з'їздах у Львові (1909 та 1913 рр.), які В. Благій назвав з'їздами українських студентів вищих шкіл Австрії, дала можливість продемонструвати власні доробки, ознайомитись із досвідом інших, налагодити зв'язки, як офіційні, так і особисті [13]. Наприклад, після детального вивчення діяльності пластових організацій Галичини, ознайомлення з українським перекладом О. Тисовського книги Бейден-Пауела «Скаутинг для хлопців» студенти-січовики О. Гундич та І. Храпливий започаткували пластовий рух на Буковині [207, с. 43–44].

Одним із збережених та культивованих напрямів діяльності попередників стало зміцнення зв'язків зі студентством Наддніпрянщини та Галичини, з громадськими діячами всіх українських земель, художниками, поетами та прозаїками. Одним із найбільш вдалих прикладів такої співпраці стала участь академічного товариства «Січ» у відкритті пам'ятника І. Котляревському в Полтаві (1903). Серед делегатів Буковини був В. Сімович, вітальне слово якого було тепло сприйнято учасниками [259, арк. 11].

З 1909 р. «Січ» особливу увагу стала приділяти усвідомленню національного «Я» в селянському середовищі. Спрямовуючи зусилля саме в цьому напрямі, члени товариства активно розгорнули процес створення пожежно-руханкових «Січей» в селах Буковини. Важливими формами роботи стали пропагандистські бесіди в селах, нагородження вже заснованих осередків подарунками у вигляді спортивного та пожежного обладнання. В 1909 р. громадам містечка Кимполунг та села Кам'яна було видано подарунків на сумму 270 флоринів – мячі, скакалки, обручі та гімнастичні коні [202, с. 508].

Академічне студентське товариство «Січ» було повноцінною складовою буковинського січового руху. Офіційно визначаючи фізичне виховання одним із провідних напрямів своєї роботи, студентська спілка не створювала окремого осередку для занять фізичними вправами у своїй формації, а використала для цього організоване у 1904 р. гімнастичне товариство «Січ» у м. Чернівці. Основними завданнями якого стали розвиток фізичної культури і спорту та пропаганда січового руху. До засобів вирішення ступтних завдань організації

відносимо розвиток гімнастики як масового виду спорту; організацію занять: пожежними вправами, стрільбою, плаванням, веслуванням, боротьбою та танцями. Формами виховної роботи зі студентами-січовиками стали тренування з гімнастики, змагання і показові виступи, січові свята та розваги.

Період становлення товариства студентів «Січ» завершився потужним розвитком драматичного осередку. Талановиті аматори, величезне бажання заявити про себе в Чернівцях та на теренах краю зумовили постановку численних драматичних вистав. З 1904 р. товариство щорічно презентувало найкращий репертуар: «Мартин Боруля», «Суєта», «Понад Дніпром» тощо [200, с. 529]. Такі аматорські вистави були поширеною формою просвітницької роботи товариства на селі (див. табл. 2.2).

З літа 1905 р. організовувалась низка концертів на честь М. Драгоманова, в програмі яких були відчити про «того, хто був розумом України». На весь край славились концерти з декламаціями на честь Б. Хмельницького, які були організовані протягом 1907 р. в Чернівцях і чисельних селах. Крім цього, члени товариства проводили низку масових заходів. З нагоди прийняття конституції в Росії (1906 р.) січовики влаштували святкування. Разом з іншими громадськими спілками Буковини та Галичини «Січ» взяла участь в організації віча (14 травня 1904 та 20 червня 1906 рр.), у святкуванні ювілеїв композитора М. Лисенка та засновника та лідера Русько-Української радикальної партії М. Павлика, приймає в себе студентські делегації з інших регіонів (24 лютого 1905 р.) [200, с. 530; 201, с. 310–314].

З нагоди візиту українського політичного та державного діяча, прозаїка та драматурга В. Винниченка, члени товариства спільно з галичанами взяли участь в театральній постановці драми «Базар». Зустріч з автором здобула позитивні відгуки її учасників. В подарунок йому січовики приготували вишиту сорочку [17, с. 787].

Отже, в 1900 р. з членів «Союзу» виокремилась група студентів, яка організувала товариство «Молода Україна».

**Напрями і форми роботи українського академічного товариства «Січ»
Чернівецького університету**

Напрями діяльності	Громадське виховання	Фізичне виховання	Пропагандистський	Культурно-освітній
Осередок реалізації		Пожежно-руханкова «Січ» м. Чернівці		Драматичний гурток Бібліотека
Форми діяльності	Сходина, бесіди Делегатство в комітетах по організації заходів крайового та регіонального характеру Ювілеї відомих персон Віче, з'їзди	Тренування Змагання Паради Показові виступи Свята і розваги	Зустрічі із відомими діячами та чиновниками Звернення до громади через пресу «Газетка на злобу дня» Подарунки (пожежно-спортивний інвентарь)	Вистави Концерти і відчити Вечори реставрації книжок Вечорниці, «комерси», бали Збір благодійних пожертв

Сучасники називали декілька причин такого від'єднання: національна активізація на Наддніпрянщині (заснування в Харкові у 1900 р. першої політичної сили – Революційної української партії (РУП), поява партійної мережі в центральних та східних українських землях. – М.К.) та Галичині (створення журналу «Молода Україна» і змагання за український університет у Львові), покладені на прагнення чогось нового, іншого, та внутрішній конфлікт спричинили вихід 15 студентів. Процес оформлення статутних документів затягнувся, саме тому перші загальні збори товариства «Молода Україна» відбулися 30 вересня 1901 р.

Зберігається традиція ігнорування розважальних заходів у час, коли влада обмежує громадянські права: львівські студенти потрапили у в'язницю й

розпочали голодування (29 січня 1907 р.), а в березні «Січ» збирає збори та ухвалює рішення про збір благодійних пожертв для допомоги львів'янам. Крім того, 16 жовтня 1905 р. товариство не бере участі в інавгурації ректора власного університету, мотивуючи своє рішення тим, що останній голосував проти загального права голосування в парламенті [200, с. 530]. Взагалі товариство відгукується на всі суспільні події як у краї, так і на українських землях в складі різних держав, висловлює власну позицію, активно долучається до заходів, організованих в інших містах.

Незважаючи на те, що більшість фондів бібліотеки товариства були упорядковані за рахунок дарування книжок, вона одразу ж стала потужною – більше 1400 примірників у вільному доступі для читачів. Її ефективність і популярність стали принциповою справою для колишніх «союзанців» та теперішніх січовиків. Молодь вподобала відділ шкільної літератури, що зумовило потребу в чіткому контролі за станом книжок. Тому, крім огляду, фіксації в журналах видачі фактичних кондицій кожного примірника, з їх ініціативи були проведені вечори реставрації книжок [200, с. 530].

Важливою формою боротьби з анальфаетизмом у краї студентська «Січ» вважала популяризацію друкованих видань. Тому 29 квітня 1904 р. було започатковано гумористичний часопис «Січове слово» – «газетка на злобу дня» [95, с. 76–80].

Аналізуючи діяльність студентського січового товариства, В. Сімович виокремлював основні форми всебічного виховання молоді, а саме: сходини (збори, зібрання) для лекцій та дискусій, вечорниці, зустрічі, комерси. За перший рік існування «Січ» провела по чотири таких заходи у столиці краю і в провінції. Однак автор висловлює думку про те, що товариству варто було винайти інші, більш практичні та сучасні форми, які стали би ближчими для молоді: «ті комерси, балі, ті вечорниці завдавали клопоту». Мовляв, цілі засідання спливають у дискусіях з дрібних питань, а важливі проблеми не вирішуються [200, с. 525].

Необхідно зазначити, що «Січ» відрізнялась від інших студентських товариств практичною підтримкою національного руху інших народів, зокрема вимагала на публічних зборах визнання євреїв повноцінними учасниками громадського життя, заявляла свої симпатії шляхом участі в численних заходах, що організовували будь-які єврейські організації та розповсюдженням публікацій про звичаї та побут єврейського народу. Крім того, автор статті про студентські організації Чернівецького університету («Буковина, її минуле і сучасне») А. Жуковський навіть називав такі відносини «найтіснішим зв'язком» [17, с. 787].

Отже, студентській «Січі» були притаманні толерантність і терпимість, здатність до мирного співіснування й співпраці. Активними членами товариства стали В. Сімович, Л. Когут, М. Равлюк, І. Стрийський, Л. Рудницький, В. Костецький, Є. Ярошинський [200, с. 530].

Напередодні першої світової війни суперечки між українськими академічними товариствами «Січ» і «Союз» та українськими корпораціями «Запороже» й «Чорноморе» загострились. Однією з причин стало бажання членів цих організацій головувати серед студентів та учнів краю. Проте військові дії та спільна участь українських студентів у визвольних змаганнях затерли всі непорозуміння та антагонізм.

Під час першої світової війни більшість студентів-членів українських товариств була мобілізована, їх громадська діяльність звелась до мінімуму. Еміграція буковинців, зокрема молоді до Галичини, внаслідок утвердження в листопаді 1918 р. румунської влади, сильно скоротила кількість членів «Січі». Зростання їх числа наприкінці 1922 р. пояснюється вступом до лав спілки студентів-«союзанців» внаслідок закриття владою «Союзу». Проте, активізувати діяльність не судилось, адже в січні 1923 р. товариство було ліквідовано.

Отже, основними напрямками виховання особистості в українських товариствах Чернівецького університету досліджуваного періоду визначено громадське та фізичне виховання, пропагандистська та культурно-освітня

діяльність. Задля їх реалізації використовувались такі форми роботи як збори, бесіди, делегатство у заходах крайового та регіонального характеру, участь в організаціях ювілеїв відомих персон, віче, з'їзди. Крім цього, в товаристві активно запроваджувались тренування, паради, показові виступи тощо. Серед сталих методів виховання виокремимо нестандартні: дарування та реставрацію книжок; методи переконання й заохочення – нагородження вже заснованих січових осередків на селі подарунками у вигляді спортивного та пожежного обладнання; ігри-драматизації та метод вільної трибуни.

2.2 Особливості виховання молоді в корпораціях українських студентів «Запороже» та «Чорноморе» досліджуваного періоду

Автори колективної праці «Буковина, її минуле і сучасне» відзначали відмінність українських академічних корпорацій Чернівецького університету від аналогічних німецьких «буршеншафтів». Приміром, «Запороже» та «Чорноморе» дотримувались системи організації та товариської атмосфери правил «Війська Запорозького», тому їх напрями, форми й методи роботи відрізнялись від інших. Необхідно зазначити, що ініціатором створення студентської організації саме такого зразка став студент Григорович [17, с. 788].

Проаналізуємо організаційно-педагогічні засади виховання молоді в студентській корпорації «Запороже», заснованій на початку 1907 р. Дослідники історії Буковини констатують факт існування двох організацій з ідентичною назвою – українська академічна корпорація «Запороже». Перша перестала існувати в 1908 р., а друга, хоч і була остаточно оформлена офіційно у 1910 р., діяла протягом 1908–1910 рр. Ідентичність назв, дотичність мети, загальних засадничих положень, напрямів, форм та методів роботи, корпоративна специфіка дають підстави розглядати діяльність першого «Запороже» як етап

становлення першої української студентської корпорації не тільки на буковинських землях, але на західноукраїнських загалом.

Генеральна козацька рада (10 травня 1910 р.) остаточно підтвердила заснування академічної корпорації «Запороже», затвердила кольори та відзнаки, статут, а також вибрала старшину корпорації на чолі з Наполеоном Бігарієм. Загальне фото членів корпорації за 1912 р. представлено в Додатку Г 1.2.

Внаслідок особистих непорозумінь, частина членів «Запороже» вийшла з його складу та утворила українську корпорацію «Чорноморе». Заснована у 1913 р. О. Найдюю, К. Купчанко, А. Циганюком, вона мала дотичний до організаційних засад «запорожанців» статут і характер роботи. А основною відмінністю на початку діяльності став вибір корпоративних кольорів – синьо-жовто-синіх [17, с. 802].

Основні організаційні засади корпорацій визначені нами у підрозділі 1.3, як і особливості діяльності українських корпорацій, що відрізнялись від інших, охарактеризовано їх специфічні риси тощо.

Основним напрямом виховання студентства в українських корпоративних товариствах вважалось громадянське, воно розглядалось як формування громадянськості – якості особистості, що дає людині можливість відчувати себе морально, соціально та юридично дієздатною й захищеною. Саме воно було покликане виховувати у найкращих представників молодого покоління високі моральні ідеали, патріотичні почуття, потребу служити Батьківщини. Так, виховання громадянина спрямовувалось на розвиток патріотизму, національної свідомості, дбайливого ставлення до природи, культури поведінки особистості. Незважаючи на те, що керівництво університету вбачало основну виховну мету діяльності товариств у формуванні громадянина Австро-Угорської імперії, статут української корпорації «Запороже» наголошував: «Запорожець зобов'язаний реагувати на місці на всяку образу українського народу і його особистої гідності, навіть якби згори бачив, що стоїть перед ворожою перевагою, бо не в певній побіді лежить сатисфакція, а у гідній і відважній

реакції» [26, б/с]. На подібних принципах виховувались і «чорноморці». В. Гнідий виокремлює завдання, які визначили для себе члени корпорації «Чорноморе»: «виховувати своїх членів на гідних і чесних українських громадян, вести всебічну моральну, культурну та матеріальну поміч своїм членам в їх стремлінні набувати вищої освіти; підняти боротьбу за культурні і політичні права українського народу» [59, арк. 7–8].

Протягом 1913 р. українські корпорації організували більше 10 мандрівок та прогулянок краєзнавчого змісту. Кожний із цих заходів складався з нетривалої екскурсії або розповіді про якесь визначне місце в столиці краю або її околицях (наприклад, на двох перших мандрівках розповідалось про історію району Роша), комплексу рухливих та народних ігор та обов'язковим прибиранням сміття після себе, на чому неодноразово наголошували організатори мандрівок [55, арк. 7–8].

Під час туристичних мандрівок влітку 1934 р. українські корпоранти відвідали місце народження Ю. Федьковича – с. Путила, організували активне дозвілля в с. Розтоки (див. Додатки Г 1.7 та Г 1.8)

Типовою, проте неоднозначною, організаційною формою для українських корпорацій «Запороже» й «Чорноморе» був «пир», який на студентському жаргоні називався «кнайпою». Структура заходу складалась із двох частин – офіційної та неофіційної. Під час першої старшина козацтва проголошував доповідь на патріотично-виховну тематику, під його керівництвом усі учасники співали українські пісні патріотичного спрямування, зокрема студентський гімн «О, Україно, о, люба Ненько...» [18, с. 11; 33; 278]. Неофіційну частину присвячено розвагам та забавам, які організовувались із метою приємного проведення часу. Зафіксовані факти застілля, вживання алкогольних напоїв під час «пиру», крім того, такі заходи часто відбувались у ресторанах. Проте сам факт активного дозвілля членів корпорації не можливо заперечити [113, с. 116–118].

Отже, виховання свідомого самовизначення, солідарності, честі як окремої особи, так і національної, дисциплінованості було спільною базовою засадою діяльності українських студентських корпорацій.

Ще однією специфічною формою роботи став так званий «бумель» – загальний урочистий парад вулицями міста на чолі зі старшиною у корпоративних одностроях. Подібні заходи мали на меті популяризацію ідеї консолідації всього українського народу, проголошення потреби у спільноті української молоді; а також виховання нової генерації освічених, національно свідомих, фізично розвинених та морально загартованих українців [101].

Такі паради проводились з нагоди різноманітних свят, річниць подій, а саме: до дня народження Т.Г. Шевченка (щороку), найпотужніший з яких було проведено 10 березня 1910 р. травневі бумелі, присвячені заснуванню першого українського спортивно-пожежного товариства «Січ» (1907–1910 рр.); з нагоди десятої річниці проведення нелегального з'їзду студентів в Одесі тощо. В 1930-х рр. така форма всебічного виховання молоді в студентських товариствах занепала [17, с. 791].

Отже, обізнаність студентів-членів «Запороже» в регіональних та міжнародних подіях, їх активна громадянська позиція та швидка реакція свідчать про значну роль українських корпорацій Буковини в розвитку українського студентського руху – важеля суспільної активності не тільки на західноукраїнських землях, але й в Росії та Європі.

Крім вищезгаданої діяльності, корпорація опікувалась українцями-учнями закладів середньої освіти краю, що проявлялось у їх залученні до заходів організації. Так, в 1916 р. при корпорації засновано середньошкільне товариство «Пороги». Але участь школярів у будь-яких організаціях була заборонена, і тому такі юнацькі організації – «профуксії» визнавались таємними або напівлегальними спілками [113, с. 116–118].

Такий осередок був характерним й для «Чорноморе». «Чорноморці» проводили пропагандистські вечори з чітким націоналістичним вектором:

читалась поезія Т. Шевченка, вивчались тексти українських народних пісень з різних регіонів Галичини, Закарпаття, Наддніпрянщини.

Внутрішня діяльність українських корпорацій відбувалась у власному осередку, який називався кошем. Тут щодня організовувались ігри в шахи, співи, танці та відчити, проводились тренування з фехтування. Підготовка до національних свят зрозуміло, відбувалась тут же. Однак така систематична організація не мала чіткого розкладу й планування. У фондах Чернівецького архіву збереглась інформаційна довідка, основною тезою якої стало звернення до активних членів української корпорації «Запороже» з метою узагальнення та систематизації роботи коша. Невідомий автор наголошував на необхідності певного розкладу: «Той, хто хоче шаблювати, нехай шаблює і не заважає, тим, хто співає і навпаки» [149, арк. 5–6].

Звіт про діяльність корпорації за 1912 р. констатував як окремий недолік те, що відчити не плануються та їх теми здебільшого не є на часі або вибрані спонтанно: «Давайте, браття, не відвертатись, а ставитись до відчитів правильно. Хто, як не ви самі зробите їх цікавими та потрібними» [148, арк. 11–14]. В березні 1913 р. були проведені такі тематичні лекції – «Козацький гарт, як його створити», «Дівочи характери чи як із дівчиною себе повести», «Україно, ненька, як тебе врятувати?» [148, арк. 11–14].

Незважаючи на вільне відвідування кошу та заходів, дисципліна була однією з обов'язкових умов участі в них. Для цього лідери корпорації, які, зокрема, опікувались фехтуванням або шахами, спромоглися чітко розділити заняття та тренування за часом та днями тижня. Однак двобої на шаблях були у фаворі «запорожанців», тому мали привілеї за вибором дня та часу проведення.

Певна войовничість та мілітаризованість (заняття бойовими мистецтвами, однострої, чітке підпорядкування та ін.) не обмежували діяльність у культурно-освітньому струмені: курси танців, вечірки, «маланки» були найбільш популярними серед членів корпорації [60, арк. 9–11]. (Дивись Додаток Г 1.8).

Аналіз діяльності української корпорації «Запороже» до першої світової війни дає підставу виокремити поряд із громадським та культурно-освітнім, «тіловиховний» напрям діяльності [94, с. 184–187].

Фізичне виховання розглядалося тут як засіб продовження українських лицарських традицій, гартування не тільки тіла, але й душі, підготовки молоді до свідомого дорослого життя, заснованого на нормах і правилах українського козацтва. Одним із видів фізичних вправ, яким приділялась максимальна увага, стало фехтування, практикувались двобої на шаблях [206].

Ще одним популярним видом спорту в козацтві та в краї став футбол. Кольорами футбольної секції були малиново-біло-золоті відтінки. Незважаючи на скупі відомості про роботу цієї секції вважаємо її базою для майбутнього спортивного клубу «Довбуш». Однією з причин стрімкого розвитку футболу стало обладнання придатних для гри майданчиків, найвідоміші на вулицях Полева, Монастирсько-Толока, Руська, Монастирсько-Роша [268, с. 17].

Численні очевидці залишили свідчення про хоробрих, фізично витривалих, сміливих членів товариства які брали участь в національно-визвольних змаганнях 1917–1920 рр. Зокрема, ці факти зафіксувала історико-краєзнавча праця «Буковина: її минуле і сучасне»: «запорожці» були добрими артилеристами, які вміло керували своїми батареями; 1918 р. вони взяли участь у спробі встановлення української влади на Буковині, 1919 р. – у воєнних діях у Галичині, Східній Україні. Активна громадська позиція, фізична підготовка та патріотичне налаштування виокремлювали «запорожців» серед інших: в боях у Галичині та Наддніпрянщині відзначились В. Тотескул, О. Костинюк, І. Сорохан, К. Костинчук, Т. Кушнірук, І. Шпанюк, О. Вельничук, Я. Злепко, І. Іванович, С. Попович, І. Кирстюк, В. Кавтиш, К. Купчанко та багато інших [21; 102].

Разом із вищезгаданими українськими академічними товариствами Чернівецького університету корпорації «Запороже» й «Чорноморе» активно брали участь у створенні буковинських «Січей» як у містах, так і в сільській місцевості. Саме «корпоранти» допомогли остаточно укласти основні

положення статуту січовиків, який був перевиданий після цих змін; а також сформувані «український козацький дух» за допомогою єдиного однострою, пропагандистських шиків та парадів; наголосити на потребі використання елементарного, «народного» інвентаря: шнури, сітки, набивні м'ячі,

Під час першої світової війни корпорація припинила свою активну діяльність, адже значна кількість її членів була призвана до лав армії [51, с. 110].

У 1920 р. українська академічна корпорація «Запороже» відновлює свою роботу. Напрями виховання, його методи і форми, що розвивались у корпорації, розширюються та урізноманітнюються, трансформуються та консоліднуються. Зокрема, внаслідок активної діяльності футбольної секції (копаного м'яча) «Запороже», активної пропаганди фізичного гарту серед членів організації, зросла кількість бажаючих займатись спортом. Восени цього ж року «Запороже» створює «Український спортивний клуб «Довбуш». Протягом двадцяти років «Запороже» систематично підтримує та підсилює фізкультурний напрям у власній діяльності, який виокремився та трансформувався в окрему організацію фізкультурно-спортивного спрямування. Серед визначних «запорожців», які працювали в «Довбуші» слід згадати Ф. Єнджейовського, Ю. Зав'янського, С. Буша, Т. Суховерського, С. Бошняка, П. Козуба, В. Карповича, Р. Буша, М. Івановича, С. Будного.

На початку своєї діяльності «Довбуш» «мов би був прибудовою «Запороже» [268, с. 19]. Натомість, незважаючи на чітке офіційне розмежування – окремі статuti, вимоги до членів, шляхи фінансування тощо, національно свідомі представники української молоді належали до обох спілок та активно брали участь у їх діяльності [112, с. 41–45].

Аналіз діяльності товариства, його методи й форми роботи дає підстави для висновку про вплив на діяльність «Довбуша» в контексті його трансформації суто фізкультурного товариства в організацію виховного спрямування [96, с. 163–166].

Пропаганда фізичної культури та спорту серед учнівської молоді, залучення учнів середніх шкіл до фізичного гарту, розвиток сили, витривалості, швидкості тощо, виховання в них дисципліни, командного духу та гордості за власну націю під час тренувань і змагань перетворились на перспективний напрям діяльності «Довбуша». Захоплення молоді футболом, товариські відносини зі старшими по команді, войовничий настрій щодо суперників, можливість безкоштовного тренування на найкращих у той час фізкультурних майданчиках міста забезпечили систематичне збільшення кількості нових членів: С. Тарко (Коко), М. Тарко, П. Довганчук, Б. Мандрик, М. Пестик, молодший Зотта та ін. [85, с. 102].

Необхідно зазначити, що члени «Довбуша» брали активну участь у змаганнях української діаспори Чехословаччини, Румунії та Німеччини. Особливістю таких заходів були загальні відкриті тренування під орудою провідних фахівців з різних колективів, обговорення нагальних проблем, що були на часі: методика тренування голкіперів та нападників, тренування в зимово-весняний період, індивідуальна робота з гравцями тощо. Налагоджені зв'язки, згодом дали можливість підвищувати рівень майстерності тренерів, розвивати культурні відносини між українцями різних країн [24, с. 136].

Вільний і братерський дух, який вирував у спілці, зокрема під час фізкультурних вправ та змагань, зіграв злий жарт над студентським козацтвом. У 1921 р. 11 юнаків та один козак, здебільшого колишні учні Вижницької гімназії, внесли до загальної ради так званий «Меморіал» – вимогу запровадити зміни в регламенті корпорації. В першу чергу йшлося про право голосування, рівні обов'язки для юнаків та козаків, полегшення умов козацького іспиту тощо. Результатом стало виключення «реформаторів» з числа «Запороже» [268].

Отже, процес трансформації фізкультурної секції української академічної корпорації «Запороже» в окрему спілку виховного спрямування «Український спортовий клуб «Довбуш», його активна пропагандиська робота і кількість членів доводить потужність тіловиховного напряму діяльності товариства.

Прикладом культурно-освітньої діяльності «Запороже», зокрема естетичного виховання, стала робота театрального гуртка та студентського хору. Основну свою мету вони вбачали у вихованні любові до природи рідного краю; формуванні почуття прекрасного; оволодінні знаннями та вмінням творити прекрасне в житті. Розуміючи, що спів і, зокрема, хорове мистецтво є першоджерелом та основою всієї української музичної культури, «Запороже» синтезувало патріотичне й естетичне виховання студентства. Про це свідчив репертуар студентського хору, який складався з народних («Сонце низенько», «За лісом качки летять», «Лугом іду, коня веду»), релігійних та патріотичних пісень («Україно, рідна ненько!», «Ой, ой, ой рідно земле!»), в яких закодовано світоглядну символіку, історичні події, характер народу, його ментальність, етичні засади, звичаї, традиції тощо [56, арк. 4–7].

Виїзди з виступами в населених пунктах Буковини, гастролі хору та театрального гуртка стали систематичною традиційною формою діяльності українських студентських корпорацій. Фото фрагмент гастролів театрального гуртка селами Буковини представлено в Додатку Г 1.4.

Крім того, хорове мистецтво досліджуваного періоду ставало найдоступнішою формою культурного життя. Необхідно зазначити, що репетиції хору та виступи об'єднували не тільки студентів університету, але й усіх бажаючих. Протягом 1913 р. у хорових виступах брали участь дев'ять ремісників, учнів закладів середньої освіти та міщан.

Студенти-«запорожанці» систематично долучались до благодійних концертів, допомагали у зборах коштів, зокрема на спорудження Музею визвольної боротьби у Празі.

Під керівництвом активіста корпорації О. Шкраба було відновлено культурно-освітню роботу, зокрема, того ж 1920 р. члени «Запороже» стали співорганізаторами музичного товариства «Буковинський Кобзар». Причому студентська спілка стала наступницею найстарішого українського співацького товариства «Буковинський боян», що діяв на теренах краю [234, с. 121].

У структуру подібних урочистостей входили доповіді або реферати про життєвий шлях, творчу й громадсько-політичну діяльність видатних людей. Наприклад, у травні 1925 р. на вечорі, присвяченому І. Франкові, був оприлюднений реферат І. Стасюка на тему «Іван Франко як громадянин». Він же прочитав реферат «Т. Шевченко в світлі епохи» в березні наступного року на вечорі, проведеному «Буковинським кобзарем» на честь видатного поета. Протягом цього ж року перед концертами були організовані вечори та лекції, присвячені М. Лисенкові [149, арк. 8–9].

Ще одним напрямом виховання молоді у товаристві стала просвітницька робота, що була започаткована ще до першої світової війни. А у 1920-х рр. ХХ ст. широко розвинулася така форма діяльності, як курси українознавства. Вони мали дві аудиторії – дітей, бажаючих вступити до гімназії, та студентів, міщан, робітників тощо. Вакаційні курси проводились під час зимових та літніх канікул. В 1923–1924 рр. було проведено два курси з підготовки до навчання в гімназії, які відвідали понад 80 українських дітей. Взагалі, курсами під керівництвом О. Поповича, Є. Томоруга, Є. Масікевича, В. Войновича, цікавились близько 200 осіб. Щоправда, така кількість не була сталою, на неї впливали навіть погодні умови, адже майже половина курсантів проживала за межами міста Чернівці (дивись Додаток Г. 1.3).

Члени «Запороже» й «Чорноморе» завжди намагались консолідувати студентське життя, зміцнити позицію українського студента в ньому, сформувати та розвивати всі напрямки діяльності, зокрема виховної. Саме для цього корпорація взяла участь у створенні Комітету українських студентів Буковини (КУСБ), який координував роботу академічних товариств краю. Серед активістів були О. Вельничук, О. Попович, К. Томоруг, В. Добровольський, С. Буш та ін. [17, с. 795].

Аналіз діяльності українських студентських корпорацій «Запороже» та «Чорноморе» досліджуваного періоду дозволяє нам виокремити спільні та специфічні форми організації, назвати методи й сконкретизувати загальні та особливі риси виховної практики корпорацій, які представлені в таблиці 2.3.

**Напрями, форми, методи й риси діяльності українських студентських
корпорацій «Запороже» та «Чорноморе» досліджуваного періоду**

Напрями, форми, методи і риси діяльності	Назви товариств	
	«Запороже» (1907)	«Чорноморе» (1913)
Громадянське виховання	Розвиток патріотизму Формування національної свідомості Виховання дбайливого ставлення до природи Становлення культури поведінки особистості	
спільні форми	Мандрівки, екскурсії та прогулянки із краєзнавчим змістом Пир [<ul style="list-style-type: none"> - доповіді на патріотично-виховну тематику - виконання народних пісень - активне дозвілля Уроки української історії та літератури, курси українознавства Бумель, маніфестації	
специфічні форми	Походи на човнах річками до Чорного моря	Співпраця із крайовими товариствами та партіями Публічні лекції Сільські літні курси
Методи	Метод відкритої трибуни, соціально-психологічні заняття, метод аналізу соціальних ситуацій морально-етичного характеру, ігри- драматизації Бесіди, диспути, лекції, робота з книгою, з періодичною пресою, самостійне рецензування	
Культурно-освітня діяльність	Естетичне виховання Ліквідація анальфabetизму серед українців	
	Просвітницька робота	Здоров'язберігаюча діяльність Видавнича діяльність – «Життя», «Зоря», «Промінь», «Самостійність», «Боротьба» Розбудова «Української народної книгозбірні в Чернівцях»
спільні форми	Курси танців Підготовка і проведення свят, вечірок; «маланки» Театральний гурток і хор, лотереї Гастролі і благодійні концерти	
специфічні форми	«Культурно-спортове товариство «Роксоланія» (1928 р.)	Урочисті академії, вистави, імпрези Фонд охорони здоров'я Антиалкогольні заходи
Методи	Гри Театралізації Змагання Рівноправного духовного контакту	

Тіловиховання		
спільні форми	Участь у заходах, організованих українською і студентською громадами, допомога в їх організації	
специфічні форми	Загальні й відкриті тренування, змагання Заняття з шахів, фехтування, футболу «Український спортовий клуб «Довбуш».	Пасивна участь в масових фізкультурних і спортивних заходах Участь у відновленні «Пласту» в краї
Методи	Змагальний Тренування	
спільні риси діяльності	Формування засад діяльності на традиціях українського козацтва Чітка дисципліна та самосвідомість членів, заборона бійок Наявність юнацьких організацій – профуксій Підтримка здорової конкуренції в студентському середовищі Участь у консолідуванні студентських організацій (КУСБ)	
відмінні риси діяльності	Ініціатива створення належала студентам Чітко визначене відношення до інших студентських формувань університету Трансформація гуртка в окрему організацію: «Український спортовий клуб «Довбуш»	Організована протидія антиукраїнським заходам румунської влади Толерантність та свобода думки, право кожного члена на власні політичні погляди

Отже, з метою створення умов для ефективного існування та охоплення більшої кількості активних членів, пропаганди власних засад та принципів українські академічні корпорації «Запороже» й «Чорноморе», врахувавши попередній досвід та профілюючи напрями діяльності, синтезувавши досягнення в патріотичному, естетичному, фізичному та громадському вихованні, виокремили провідні тематичні секції, які згодом трансформувались у спеціалізовані спілки. Згодом вони досягли значних результатів саме завдяки зосередженню уваги на певному напрямі, тісній співпраці, використанню різноманітних форм роботи (тренувань, змагань, майстер-класів, прогулянок).

Члени забороненого у 1925 р. «Запороже» не залишали спроб відновити роботу саме за цими напрямками. Тому в 1928 р. було створено українське «Культурно-спортове товариство «Роксоланія», яке очолили Є. Томоруг, Л. Романовський, О. Деренецький. Результатом подальших спроб стало

реконструювання «Запороже» як українського козацтва зі старшинами Є. Масікевичем, С. Бушем.

Діяльність корпорації «Запороже» у 1930-х рр. характеризувалась широким спектром виховної та освітньої роботи. Окремим перспективним напрямом стала співпраця з громадськими організаціями університету, краю, інших країн. Зокрема, у 1929 р. відновленим товариством було підписано «Братній союз» (угоду про співпрацю. – М.К.) з українською корпорацією «Чорноморе». Саме з цього часу «чорноморці» або брали участь у всіх масштабних заходах українського козацтва, або обов'язково запрошувались на них. Протягом цього періоду систематичними стали прогулянки «запорожанців», причому в організації та проведенні коротких та довготривалих прогулянок брали участь і члени «Чорноморе». У 1932 р. двічі було організовано похід човном річками з Чернівців до Чорного моря. Такі заходи мали на меті пошуки нащадків «Придунайської Січі», місця розташування кошів, предметів побуту. Окремою місією першого походу стало віднайдення місця поховання гетьмана І. Мазепи в Галаці [79, б/с].

Збереглась і традиція участі студентів у місцевих подіях, зокрема 24 березня 1930 р. делегація на чолі із А. Живком взяла участь у похоронах почесного батька козацтва, визначного буковинця О. Поповича в Заліщиках. А 1932 р. відзначився спільною працею «Чорноморе», «Запороже» та хору «Міщанської читальні», зокрема організацією концерту на честь О. Кобилянської, масового параду українських студентів з нагоди Великодніх свят, липневої розваги на свято Івана Купали тощо.

Члени «Запороже» брали участь і в підтримці студентів Української господарчої академії в Подебрадах (Чехія), обидві корпорації стали співзасновниками Союзу українських студентських організацій у Румунії (СУСОП). Саме вони у складі СУСОП ініціювали організацію та проведення загальнонаціональних свят і маніфестацій (дивись Додаток Г 1.5). Наприклад, програма свята шевченківської поезії (березень 1933 р.) передбачала триденні заходи, а саме: читання поезії Т.Г. Шевченка, автобіографічну лекцію, концерт

силами студентів, урочисту ходу вулицями міста. В тому ж році отримала широкий розголос маніфестація проти голоду в Україні, на яку вийшло близько 100 студентів та міщан [57, арк. 11–12].

Для охорони здоров'я українських студентів «Чорноморе» запропонувало організацію відповідного фонду, ідею якого підтримали всі українські товариства. Проте, вже зафіксований на папері й сформульований статут (1926 р.) не був затверджений румунською владою. Тим не менше, турбота про здоров'я власної нації простежувалась майже в усіх формах роботи корпорацій: відчити на антиалкогольну тематику; введення в програму культурно-масових заходів творів, що пропагували здоровий спосіб життя; впровадження нових видів фізичної активності; систематичні прогулянки й мандрівки; групові ознайомлення з новими матеріалами на цю тематику в регіональній та європейській пресі.

Влітку 1936 р., за старшинством В. Гнідого, на загальних зборах корпорації «Чорноморе» було вирішено заборонити вживання алкоголю під час будь-яких власних заходів. Необхідно зазначити, що таке рішення не відразу знайшло підтримку рядових членів. Проте, після низки відкритих бесід та лекцій, загальною темою яких став «Вплив алкоголю на здоров'я та свідомість українців», ідея була підтримана. У січні 1937 р. «Чорноморе» організувало першу безалкогольну «Маланку» [38, б/с].

Окремою ділянкою діяльності двох побратимів – «Запороже» й «Чорноморе» стали щорічні курси танцю. Вони були фактором запобігання асиміляції української молоді, її розчинення в «чужих» товариствах та залучення до громадського життя не тільки студентства. Танцювальні композиції, що входили в програму курсів, були сучасними на той момент, адже незважаючи на використання українських народних мелодій, комбінували в собі європейські тенденції, класику народної творчості та імпровізації. Звичайно, ці курси мали неабиякий попит серед жіноцтва. Наприклад, до репертуару входили танцювальна імпреза «Гуцулочка» з використанням переступань, елементів хороводу, підтримувань, так і імпровізація «Класика» із

подачею позицій рук, присідань «пліє», стрибків «батман» тощо. Кількість учасників курсів коливалась від 20 до 40. Широкого розголосу набули «Буковинські вечорниці» та щорічна «Маланка», представлені громаді Чернівців, Заставни, Кіцмані, Вашківців, сіл Веренчанка, Мамаївці, Ленківці та ін. [17, с. 799].

Необхідно зазначити, що такі спільні для дівчат і хлопців репетиції та виступи були школою статеких відносин, вчили молодих людей із повагою та відповідальністю ставитися до слабкої статі; крім того, давали можливість вивчати досвід поколінь у побудові відносин чоловіка й жінки, переносити їх на власні стосунки.

У 1930-х рр., коли серед студентства ширився дух українського націоналізму, молодь, зокрема члени українських студентських корпорацій, повністю прийняли ідею самовизначення нації. О. Шипинський у статті «Боремося – поборемо!» характеризував цей процес таким чином: «Тепер «Запороже» стремить до створення нового типу. Для цього треба жертв зо сторони дрібної амбіції індивідуалістів, обмеження неоправданої буйності, самолюбства і самсобіпанства, усуваючи всіх протиукраїнських учинків» [286, с. 3]. Визнанням досягнень чернівецької корпорації на ниві виховання свідомого, організованого, фізично сильного, дисциплінованого молодого українця стало заснування студентських корпорацій «Запоріжжя» у Львові, Кракові й Празі, які базувалися на націоналістично-державницькому ґрунті та традиціях козацтва.

У 1931 р. в Станіславові відбувся з'їзд корпорацій «Запороже» з Чернівців, Львова, Варшави, Данцігу, Праги та Відня, результатом роботи якого стало заснування «Союзу Запорожа».

Корпорація «Запороже» завжди шукала шляхи збереження та збільшення кількості власних членів, зокрема через організацію таємних юнацьких спілок, наприклад «профуксії» «Пороги», з якої вийшла ціла низка визначних буковинських громадських діячів – В. Тодорюк, С. Білинський,

Л. Романовський, Ц. Суховерський, брати Масікевичі, С. Будний та ін. [54, арк. 9].

Необхідно зазначити, що, як і інші українські студентські спілки, «Чорноморе» розглядало учнівську молодь як товаришів у громадській діяльності, вважало обов'язковою підтримку прагнень і намагань хлопців і дівчат. Протягом тринадцяти років (1923–1936 рр.) при товаристві існувала «профуксія» гімназистів «Кубань». На секретних зборах, які переважно відбувались у книгозбірні, обов'язковими формами роботи були уроки української історії та літератури, обговорення подій в Європі та світі тощо.

У «профуксії» дотримувались усіх організаційних засад, прийнятих в «Чорноморе», виховувалась дисципліна, повага до старших не тільки за віком, а й становищем у лавах товариства. Незважаючи на нелегальність, серед учасників було прийнято офіційне привітання «Салют!» Серед старших «Кубані» своїми активними діями виокремлювались Б. Сірецький, Р. Шлемко, А. Суховерський, Я. Жуковський, І. Балюк, Х. Кудринський, О. Старчук.

У 1923 р. між членами «Порогів» та «Кубані» була укладена дружня угода про заборону бійок та двобоїв між ними, проголошення спільних акцій і заходів – тренувань, лекцій та їх обговорення, вечірок, урочистостей тощо.

Характерною рисою діяльності корпорації «Чорноморе», стала агресивна протидія будь-якому антиукраїнському заходу румунської влади. Приміром, ініціаторів антирумунської акції Т. Городинського, Т. Когута, Зоту виключили з гімназії за знищення дерев, насаджених румунами на знак прилучення Буковини до Румунії у 1924 р. На знак протесту проти виключення, студенти організували короткі страйки перед приміщенням гімназії із голосним скандуванням «Ми проти!» та «Українці за українців!». Спроба керівництва гімназії та поліції затримати студентських активістів була без результату. У переслідуванні членів українських профуксій відзначився Є. Тудан, колишній директор української гімназії, який отримав прізвисько «україножер» [86, б/с].

Ще однією рисою діяльності притаманною «Запороже» та «Чорноморе», було ставлення корпорації до інших національних організацій. При чому воно з

часом змінювалось. Українські академічні корпорації створили своєрідний загальний фронт, виступаючи під єдиними гаслами та з єдиною метою. Це стосувалось і неприязних відносин: з румунськими корпораціями («Bucovina», «Moldova») та культурно-освітніми («Junimea», «Arboroasa», «Dacia») «Запороже» не мало жодних стосунків, з польським «Ognisko» відносини офіційно не зав'язувались; з німецькими корпораціями «Arminia» й «Teutonia» та інтернаціональною «Gothia» – знаходилось у «фершісі» (див. додаток А.2), а згодом відбулося офіційне розірвання всіх стосунків, розпочався бойкот (внаслідок інциденту між членами вказаних корпорацій у 1914 р.). Однією з причин посилення антагонізму, стали прорумунські настрої більшості буковинських німців [286, б/с].

Натомість, визнавали один одного українська академічна корпорація «Запороже» та німецьке католицьке товариство «Franconia», а також єврейські академічні товариства «Hasmonea» і «Hebronica». Причому з єврейськими спілками відносини були дружніми, «братерськими», мотивом до цього стало вороже ставлення останніх до румунської окупації. Аналогічну позицію щодо інших громадських організацій займало «Чорноморе».

Співпраця та дружні відносини встановилися в українських студентів із бухарестських академічних товариств «Зоря» та «Буковина» й «Громадою міста Яси.

Основною сферою виховної діяльності «Запороже» став спортивно-культурно-мистецьким напрям, тоді як «Чорноморе» звертало основну увагу на культурно-соціально-політичний («Книгозбірня», «Руська Бесіда», преса тощо).

Протягом двох років, з 1935 по 1937 рр. під патронатом СУСОР та українських корпорацій видавався додаток до газет «Час» і «Самостійність» – «Студентські Вісті» [64, с. 112].

Значною подією у історії «Запороже» стало святкування 25-річчя власної діяльності. Програма свята, що відбулося 6 та 7 липня 1935 р. складалась з офіційної частини з вітальними промовами почесних батьків та представників делегацій, урочистого шиккування та ходи вулицями столиці краю в

корпоративних одностроях та розгорнутими прапорами, «комерсу» (лотереєю, фотосесією, концерту) (див. додаток В). Ювілейний альманах «Запороже» був запроектований саме під час святкувань і згодом виданий літографічним способом.

Підсумки діяльності української корпорації «Запороже» свідчили про зацікавленість буковинської молоді в її роботі, про популярність саме цієї спілки серед представників студентства говорять такі цифри: протягом 25 років право носити звання «запорожця» мали понад 600 українських студентів. Ще одним доказом став стрімкий ріст кількості членів «Запороже»: в 1934 р. нараховувалось 238, з них – 70 батьків, 2 почесних, 39 діючих та 29 неактивних, 35 козаків, 85 юнаків, 31 юначка та 11 допомагаючих членів [34, с. 69.]

Темі успіхів та досягнень цієї організації було присвячено статті в буковинській пресі, серед яких виділялись матеріали О. Шипинського «Борімося – поборемо!», А. Тарновецького «Чверть століття!», С. Поповича «Запорожці у визвольній боротьбі» [188, с. 1; 232, с. 2].

Щодо «Чорноморе», то влітку 1923 р. кількість членів становила 110 осіб, яка постійно зростала. У 1934 р. членів товариства нараховувалось вже 267, з них – 12 почесних батьків, 27 батьків, 45 козаків, 169 юнаків, 11 неактивних козаків і 3 допомогових члени [17, с. 809].

Як і всі українські спільноти, студентські корпорації «Запороже» і «Чорноморе» були заборонені у 1937 р., хоча формально вони існували до 1940 р.

Упродовж трьох років, з 1926 р. по 1928 р., «Чорноморе» було єдиним українським академічним товариством на Буковині, адже «Запороже» перебувало в статусі забороненого. Саме на плечі членів цієї спільноти лягло відновлення товариського життя в краї. Після заборони української мови в народних школах, українські студенти нелегально створили на селах літні курси, які відвідувала молодь, при чому не тільки сільська. Крім того, несистематичні «Курси українознавства» під керівництвом професора Т. Бринзана порушували на своїх заняттях актуальні політично-світоглядні та

економічні теми, розглядали традиції та звичаї різних українських земель та в еміграції [17, с. 804–805].

Результатом жвавої діяльності стала низка заходів різноманітного спрямування: літературний вечір на честь поета О. Олеся; серія публічних лекцій про життя видатних персоналій, зокрема М. Драгоманова; відвідування історичних пам'яток краю – могил Ю. Федьковича, С. Воробкевича та Є. Ярошинської. «Чорноморці» брали участь у роботі робітничого товариства «Воля» й допомагали видавати часописи «Життя», «Зоря», «Боротьба» та журнал «Промінь» [17, с. 803].

Аналізуючи глобальну участь «Чорноморе» в громадському житті всього краю саме цього періоду, Д. Квітковський відзначав, що «безжурне студентське життя» відступило на другий план, а змістом діяльності стала боротьба за власне національне обличчя. Тому будь-який захід, лекція або розвага, музичний вечір або імпреза мали безперечну підтримку членів як в організації (розширене планування заздалегідь, інформування про подію на шпальтах газет, створення умов для запрошених), так і в проведенні (максимальне відвідування самими членами, залучення відомих персон тощо) [87, с. 433].

Розуміючи, що в спільноті можна досягти більших результатів, чорноморці активно співпрацюють з «Руською Бесідою», «Народним Домом», «Українською Національною партією». Активісти «Чорноморе» Вітан і Петрюк беруть участь в організації акцій української партії, саме тому їх прізвища зустрічаються у діловій документації цих спілок [146, арк. 11].

Члени «Чорноморе» підсилювали працю «Буковинського Кобзаря», «Українського театру», «Довбуша», «Мужеского хору». Наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. члени українського студентського товариства В. Антонюк, Л. Гузар, А. Козак, Б. Сірецький долучилися до відновлення українського «Пласту» на Буковині [43, с. 18].

З особливо вдалих заходів, організованих «Чорноморе», слід виокремити низку акцій, присвячених визначним датам і постатям. Вистава «Лісова пісня», під керівництвом В. Залозецького і М. Бойченко, присвячена річниці Лесі

Українки (1934 р.), виступ В. Якубовича в пам'ять С. Воробкевича, концерт до 100-річчя від дня народження Ю. Федьковича (1935 р.) охопили майже всю українську молодь. У травні 1936 р. з нагоди 20-річчя смерті І. Франка був організований пам'ятний вечір, родзинкою якої стала доповідь Н. Русової і В. Якубовича під гаслом «Appolon militants» (войовниче мистецтво) [146, арк. 13].

В інсценізаціях «Іван Вишенський», «Богданова слава», «Конкістадори» і «Святвечірня казка» відзначились як організатори та актори В. Баранецький, М. Городинська, В. Карбулицький, М. Козарічук, В. Кулішпир, А. Лазорак, М. Павлусович, О. Тарангул, О. Щербанович, Д. Яремчук. В липні 1936 р. чорноморці допомогли Н. Русовій і В. Якубовичу в постановці вистави «Чотири пори року» в Бухаресті [17, с. 804].

Кращою оцінкою такої роботи стала прихильність громадськості до українства Буковини, окремо відзначалась роль студентства у відновленні, сприянні та активній опіці всього товариського життя в краї [48, с. 4].

Саме в цей період члени товариства приділяли особливу увагу організації та розбудові «Української народної книгозбірні в Чернівцях на Буковині», яка була найбільшою громадською українською бібліотекою в краї. Цікаво, що її послугами користувались українці цілого королівства. До 1939 р. керівництво книгозбірнею здійснювали «чорноморці», а саме: В. Антонюк, В. Гоменко, В. Руснак, О. Мегеденюк, Б. і Я. Сірецькі, Р. Шавло, О. Щербанович, Д. Яремчук.

Члени товариства опікувались українською пресою, взяли активну участь у її відродженні. В 1930 р. О. Мегеденюк став першим редактором «Часу»; за ініціативи членів «Запороже» Я. Канюка, С. Нікоровича та В. Якубовича розпочалося видавництво журналу «Самостійна думка»; а в 1934 р. «чорноморці» почали видавати тижневик «Самостійність», до редколегії якого входили І. Григорович, Л. Гузар, Д. Квітковський [17, с. 804].

Суттєвою рисою, притаманною «Чорноморе», стала ідеологічна толерантність: кожний член мав право на власні політичні погляди.

Переслідування та покарання за будь-які переконання, за винятком комуністичних, заборонялись [86, б/с]. Д. Яремчук навіть визначив світоглядно-політичну диференціацію членів корпорації. До першої групи, націоналістичної, входили С. Никорович, Я. Канюк, Д. Квітковський, В. Гузар, Д. Дідів, М. Марко. Засадничою ідеєю групи стала розбудова української нації, створення незалежної держави на етнічних землях, виховання дітей та молоді на українських традиціях. Інші групи – нейтральна, демократична (прихильники І. Жуковський, Т. Бриндзан, Е. Липецький), драгоманівсько-соціалістична (І. Стасюк, В. Руснак, І. Смерека) та монархічна – мирно співіснували та співпрацювали в рамках товариства. Саме такою атмосферою пишалися українські студенти.

Отже, аналіз виховної діяльності українських студентських корпорацій «Запороже» й «Чорноморе» дає можливість виокремити її спільні та специфічні форми, визначити методи, відмінні та загальні риси роботи корпорацій тощо. До спільних форм діяльності належали, зокрема, мандрівки, екскурсії та прогулянки краєзнавчого змісту, «пир», уроки української історії та літератури, курси українознавства, «бумелі», маніфестації. Специфічні форми об'єднали походи на човнах річками до Чорного моря, антиалкогольні заходи, фонд охорони здоров'я студентів тощо. Загальними рисами українських буршеншафтів стали: формування засад діяльності на традиціях українського козацтва; чітка дисципліна та самосвідомість членів, заборона бійок; наявність юнацьких організацій – «профуксій»; підтримка здорової конкуренції у студентському середовищі та активна участь у консолідуванні студентських організацій (створення КУСБ). Відмінними особливостями діяльності «Чорноморе» стали культивування культурно-суспільно-політичного напрямку, толерантність і свобода думки, а також організована протидія антиукраїнським заходам румунської влади.

Висновки до другого розділу

Аналіз діяльності студентських товариств Чернівецького університету дає можливість охарактеризувати ці організації як школу майбутніх громадських, політичних та культурних діячів краю. Їх різноманітність та чисельність, масштабність мети, розмаїття форм, методів і засобів діяльності були ознакою динамічного розвитку та прогресу. В розділі розглянуто напрями, методи і форми українських студентських організацій різного типу.

Мета діяльності українського студентського «Общества Руских академиков Союз в Черновцах», закріплена статутом товариства зумовила виокремлення основних напрямків, а саме: культурно-освітній; видавничий; товариський, що консолідував моральну і матеріальну підтримку власних членів; патріотичний, який об'єднав краєзнавство, народознавство, пропагандистську роботу, а також фізичне виховання. Причому в контексті багатьох заходів, що проводив «Союз», напрями діяльності здебільшого перетинались. Як провідні форми виховної роботи українського академічного товариства «Союз» простежуються: організаційні (як місцевого, так і регіонального характеру) – студентські наради та відчити, віче, з'їзд тощо, участь у крайових заходах державного рівня (візиті цісаря Франца-Йосифа); мистецькі – вечорниці (декламаторські, пісенні, інші), концерти, театральні вистави. Крім того, в товаристві активно діяли бібліотека й читальня, а також науковий, пісенний, літературно-історичний гуртки. Фізичне виховання студентів реалізовувалось шляхом створення фехтувальної школи та впровадження в систематичну діяльність спілки різноманітних прогулянок.

Пошук оптимальних шляхів педагогічного впливу на студентів зі сторони «Союзу» зумовив до використання таких методів роботи як іспит з української історії та літератури для кожного члена товариства, офіційне діловодство українською мовою. Для збільшення кількості членів та власної популяризації «союзанці» перенесли заходи у звичайні кнайпи і навіть певний час дозволяли гру в карти.

Відповідно, наступник академічного товариства «Союз», студентська «Молода Україна» (22.11.1900 р.), діяла за аналогічними напрямками. Серед стандартних форм реалізації виховної діяльності новоствореної спілки (відчити, лекції, концерти, театральні вистави) виокремились специфічні, притаманні тільки «Молодій Україні» – аграрні страйки та «комерси». Необхідно зазначити, що ці форми була взяті на озброєння іншими студентськими товариствами Чернівецького університету досліджуваного періоду. Задля виховання здорового, витривалого молодого покоління, крім традиційних тренувань, використовувались дуелі на шаблях як змагання і як метод з'ясування стосунків всередині товариства. Також розповсюдженими методами стали полеміка, бесіди, чаювання.

Об'єднання «Союзу» та «Молодої України» в академічне товариство «Січ» (27.10.1902 р.) створило умови для збереження напрямів, методів і форм виховної діяльності попередників із певним осучасненням та корекцією помилок. Отже, напрямками своєї роботи «Січ» визначила громадське й фізичне виховання, пропагандистську та культурно-освітню діяльність. Остання, у свою чергу, ділилась на два спрямування: бібліотека та драматичний осередок. Крім відповідних класичних форм – зборів, бесід, віче та з'їздів; делегатства в громадських заходах крайового та регіонального характеру; вистав і концертів; звернень до громади через пресу тощо, у академічному товаристві «Січ» використовувались специфічні, навіть, авторські, форми – вечори реставрації книжок, подарунки у вигляді спортивного, пожежного інвентаря, масові паради вулицями міста.

Товариство «Січ» зберегло традиції ігнорування розважальних заходів в період обмеження владою громадянських прав. Воно відгукувалось на всі суспільні події, як у краї, так і на українських землях у складі різних держав, та висловлювало власну позицію, брало активну участь у заходах, організованих в інших регіонах.

Однією з особливостей виховання молоді в українських студентських корпораціях «Запороже» та «Чорноморе» Чернівецького університету

досліджуваного періоду стало використання козацьких традицій як засадничих положень власної діяльності. Це зумовило певну мілітаризованість університетських корпорацій – заняття бойовими мистецтвами, однострої, чітке підпорядкування тощо.

Форми виховної діяльності «Запороже» та «Чорноморе» розділились на спільні та специфічні. Серед спільних – мандрівки, екскурсії та прогулянки із краєзнавчим змістом; пир, який об'єднував у своєму змісті доповіді на патріотично-виховну тематику, виконання народних пісень та активне дозвілля. Крім того, українським корпораціям притаманні уроки української історії та літератури, курси українознавства; бумелі і маніфестації.

Культурно-освітня діяльність «Запороже» та «Чорноморе» здійснювалась шляхом організації танцювальних курсів, театрального гуртка й хору; підготовки й відзначення свят, проведення вечірок, «маланок», гастролів і благодійних концертів. До специфічних форм діяльності корпорації «Чорноморе» належали фонд охорони здоров'я, сільські літні курси, а в «Запороже» – походи на човнах, культурно-спортивне товариство «Роксолана».

У громадянському вихованні пріоритетна роль належала активним методам, що базувались на демократичному стилі взаємодії. До них належали: метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, метод аналізу соціальних ситуацій морально-етичного характеру, ігри-драматизації тощо. Крім цього, практикувались традиційні бесіди, диспути, лекції, різні форми роботи з книгою, з періодичною пресою.

Як спільні риси українських студентських корпорацій простежуються формування засад діяльності на традиціях українського козацтва; чітка дисципліна та самосвідомість членів, заборона бійок; наявність юнацьких організацій – «профуксій»; підтримка здорової конкуренції в студентському середовищі; консолідування студентських організацій (створення КУСБ тощо). Особливістю «Запороже» стало його створення за ініціативою студентів; чітко визначене ставлення до інших студентських формувань університету. Специфічною була також трансформація фізкультурного гуртка в окрему

організацію – «Український спортовий клуб «Довбуш». Характерною для «Чорноморе» стала організована протидія антиукраїнським заходам румунської влади та толерантність, право кожного члена на власні політичні погляди.

Основні результати розділу відображено в наукових працях автора: [94; 95; 99; 101; 103; 105; 108; 112; 113].

РОЗДІЛ 3

СПЕЦИФІКА ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ПОЛІЕТНІЧНИХ ТА ЕТНІЧНИХ ТОВАРИСТВАХ БУКОВИНИ ДОСЛІДЖУВАНОВОГО ПЕРІОДУ

3.1 Виховна діяльність поліетнічних студентських товариств університету в означений період

Результатом класифікації студентських товариств Чернівецького університету досліджуваного періоду, аналізу їх національної приналежності, наведені в першому розділі, дають підстави для висновку, що академічні організації студентів здебільшого були поліетнічними, а корпорації, навпаки, мали яскраво виражений національний характер. Характерно, що з 12 академічних студентських товариств, представлених в табл. 1.1, на різних історичних етапах фактично діяли сім (решта були правонаступниками одне одного, або змінювали власні назви), з них п'ять були поліетнічними.

Зразком для створення всіх студентських товариств у Чернівецькому університеті стало об'єднання буковинських студентів віденських закладів освіти – «Bukowiner Studentenverein», яких об'єднав чернівецький німець Міхаель Кіппер. Серед низки причин активності цього земляцтва – полонізація Львівського університету; традиційна для європейських університетів потужна діяльність студентських організацій, що групували саме земляків; та сформовані у буковинців «родинні зв'язки» [299, с. 114; 309, с. 2]. (див. додаток Б.1)

З перших днів функціонування університету з'явилась та збереглась тенденція до утворення академічних об'єднань, у формуванні та діяльності яких активно брали участь представники професорсько-викладацького складу. Такою стала перша організація, до якої увійшли студенти всіх національностей. Інтернаціональне консервативне об'єднання «Austria» було створено 17 жовтня

1875 р. Не зважаючи на представництво викладачів та студентів у лавах спілки, консерватизм «Austria» проявлявся в чіткому розмежуванні членів. Засадничим завданням її діяльності стало формування особистості «австрійського студента» – вірного імперській короні, вихованого і організованого, представника молоді еліти країни. Передбачалось, що така особа не повинна мати характерних національних рис обличчя, власних звичаїв і традицій [140, арк. 15].

Характерною особливістю товариства стала ст. 290, с. 114; 300, стратегія «відмови»: тут не вважали за потрібне збільшувати кількість членів або пропагувати свою діяльність, мотивуючи це власною елітарністю [140, арк. 16].

До участі в «Austria» на першому етапі діяльності зголосились значна кількість студентів і викладачів, проте згодом їх число значно зменшилось внаслідок появи національних, більш демократичних організацій студентської молоді. «Відтік» кадрів, спричинений появою «Ognisko», «Junimea», «Dacia» та ін. не дав поштовху до розвитку та розширення напрямів та перспектив, а, навпаки, викликав негативну реакцію: голова товариства М. Коллер звернувся до ректора університету із проханням «наказати тих, хто йде. Адже «Austria» має підтримку ректора, тому вихід розглядається як зрада» через навчання. Тобто викладачі-члени товариства мали би свідомо створити складні умови під час навчання, для тих, хто покинув ряди спілки. Офіційної відповіді ректора нами не винайдено, проте архівні документи зафіксували протокол зборів товариства «Unitas» від 19 жовтня 1879 р. в якому члени останнього закликають не «бути як «австрійці», а пам'ятати про свободу вибору» [150, арк. 14-18].

Отже, порушення основних засад товариського життя студентів, а саме демократичність у всьому, що пов'язано із вибором окремого студента, спостерігалось майже з початку функціонування товариства.

Щодо національних формувань Чернівецького університету, «Austria» була холодно нейтральна, розглядаючи їх як «недолугих конкурентів». Адже, як би не гучно промовляли про підтримку студентського руху з сторони керівництва Чернівецького університету, повноцінно її отримували «Austria» та «Akademische Lesehalle» (за австро-угорського періоду), «Junimea» (за

румунського). Саме тому, у «Austria» були ширші можливості: отримати приміщення для потреб товариства, книги та періодичну пресу із фондів бібліотеки, кошти для придбання меблів, інвентаря тощо.

Напрями діяльності «Austria» офіційно не були сформовані, проте аналіз змісту виховної роботи дозволяє виокремити провідний курс – культурно-просвітницьке спрямування. Відповідно виховання здійснювалось шляхом загальних лекцій («Австро-Угорський компроміс 1867 р.», «Мовне питання імперії – чи є рішення?») і бесід із обов'язковим обговоренням теми доповіді («Анальфаетизм серед народів імперії – як подолати?», «Сучасна читальня: клуб за інтересами чи осередок просвіти?»), спільного святкування державних (18 серпня – День народження імператора Франці-Йосифа, 21 грудня – день затвердження австро-угорської угоди) та релігійних свят (Різдвяні та Великодні) із офіційною та розважальною частиною [128, арк. 5].

Офіційна частина складалась із тих же лекцій: наприклад, з нагоди Дня народження цісаря Франца-Йосифа в першій половині заходу прозвучала урочиста промова на його честь, а потім відбувся танцювальний вечір, запрошення на який роздавались персонально. Серед учасниць танцювального бала були представниці найзаможніших родин Буковини, викладачі мали нагоду відвідати захід із дружинами. В такому ж дусі відзначались Новий рік, річниця діяльності «Austria», пасхальні свята тощо [140, арк. 26–28].

Програму вищезначених заходів планували заздалегідь, учасники організаційного комітету, в який завжди входили і студенти і викладачі, намагались щоразу провести щось сучасне, цікаве для молоді, і навіть, повчальне. Урок етикету, організований напередодні Новорічного балу зустрів повне схвалення членів «Austria», а активісти «Arminia», «Ognisko» та «Союзу» навіть звернулись з проханням провести такий урок для них, що і було зроблено 12 грудня 1889 р. Танцювальний клас, відкритий для членів у 1891 р., зібрав найпотужнішу аудиторію в університеті, заняття відвідували 14 професорів, 26 «австрійців», і, після довгих переговорів, більше 30 членів інших студентських товариств [141, арк. 34–36].

Незважаючи на елітарність спілки, певним домінуючим над іншими спілками статусом, особливо на початку діяльності, не можемо не відзначити, що «Austria» стало першою спілкою, що проводило відкриті, масові заходи із запрошенням на них дівчат та жінок із буковинських родин, які ставали значними подіями в культурному житті краю.

Отже, консерватизм і елітарність стали характеристиками інтернаціонального об'єднання «Austria». Виховна діяльність товариства здійснювалась за рахунок спільної громадської роботи, дотичних ідей та прагнень студентів і викладачів, а його основними формами стали лекції та бесіди, тематичні зустрічі й масові розважальні заходи (див. табл. 3.1).

За ініціативи керівництва університету та всебічного сприяння ректора, професора К. Томащука, майже одразу після заснування університету 26 жовтня 1875 р. було організовано товариство «Akademische Lesehalle» («Академічна читальня») [138, арк. 3; 60].

Статут товариства визначав основною метою його діяльності виховання духовно збагачених, освічених, вірних громадян австро-угорської імперії, які визнають провідну роль німецької мови та культури, при цьому проголошував рівні права всіх націй та конфесій. Будь-які національні аспекти розвитку товариства виключались. Членами товариства стали студенти, викладачі та службовці університету, що підкреслювало демократичність та відкритість цього міжнаціонального об'єднання, яке мало сприяти мирному співіснуванню та гармонійним стосункам у краї [344, с. 1–16]. (див. додаток Б)

Таким чином, статутні положення «Akademische Lesehalle» віддзеркалювали стан «соціально-культурної умовної рівноваги» Буковини досліджуваного періоду – вільний розвиток всіх національностей краю та державні привілеї німецькій культурі.

Реалізація мети здійснювалась через напрямки діяльності, які офіційно не були виокремлені, але впроваджувались на практиці та були визначені як культурно-просвітницький та благодійний (див. табл. 3.1).

Зміст, форми та специфіка діяльності інтернаціональних товариств студентів «Austria» та «Akademische Lesehalle» Чернівецького університету досліджуваного періоду

Назви товариств	«Austria»	«Akademische Lesehalle»
Напрями діяльності	Громадянське виховання	Культурно-просвітницький Благодійний
Форми роботи	Лекції Бесіди Тематичні зустрічі Масові розважальні заходи	Бесіди та дискусії Читання і зустрічі із видатними особистостями Масові святкові заходи Підтримка соціально та матеріально не захищених студентів: збір коштів Створення робочих місць
Ставлення до інших громадських спілок	Холодно нейтральне до національних організацій Співпраця із «Akademische Lesehalle» та «Союзом»	Демократичне і позитивне
Спільні риси	Спільна участь «на рівних» в діяльності товариства студентів і викладачів Офіційно не сформовані в статутах напрями діяльності Спроби національного виокремлення в межах інтернаціональних товариств.	
Особливості організації	Елітарність спілки Активне залучення до власних заходів представників еліти краю	Високий рівень матеріально-технічного забезпечення Пропаганда провідної ролі німецької мови та культури

Звичайно, нейтральна «Akademische Lesehalle» одразу привернула до своїх лав активне студентство, адже тут були створені максимальні умови для змістовного дозвілля, спілкування з викладачами, лекцій, обговорення статей, технологій, подій тощо для всіх без винятку студентів. Наприклад, бурхливе обговорення публікації Л. Герцберг-Френкеля «Польські євреї» спричинило проведення ще двох публічних читань (березень, 1879 р.). Презентація передруку книги Е.-Р. Нойбауера «Ілюстрована Буковина» була проведена на відкритих зборах товариства, а зустріч із автором зібрала маже всіх членів товариства. Вона тривала більше трьох годин, учасники відкрито спілкувались на тему національних претензій етносів краю, зокрема провідної ролі німецької культури та мови (лютий, 1881 р.). Саме така демократична та позитивна позиція товариства сприяла вступу до його лав представників різних етносів: за різними даними, на початку діяльності в «Читальні» згуртувались близько 70 студентів і викладачів університету [117, арк. 2; 11; 14].

Підтримка та сприяння керівництва університету одразу відчули у матеріально-технічному забезпеченні читальні. Наприклад, через два роки товариство мало у своєму розпорядженні кімнату для доповідей, бібліотеку із фондами регіональних та іноземних газет та журналів, книг і рукописів, загалом 724 примірники [133, арк.12].

Студенти-члени товариства активно займались благодійною діяльністю: пріоритетною була підтримка соціально та матеріально вразливих спілчан. При чому вона здійснювалась не лише шляхом збору коштів та пожертв, але й допомоги з працевлаштування. З метою покращення матеріального стану таких студентів силами членів товариства на літній період 1881 р. було знайдено шість робочих місць: два – в редакції газети, три – на будівництві, одне – у видавництві [295, с. 3]. Крім того, студенти Шандро та Кауфф (можливе неправильне прочитання внаслідок «сліпої» копії звіту в архіві. – М.К.) були запрошені як лектори з оплатою на заходи «Німецького шкільного товариства» [134, арк. 12; 144, арк. 4].

Але благодійність «Akademische Lesehalle» як напрям виховної діяльності не тільки не виокремлено, але навіть не висвітлено радою товариства. Інформацію про ці заходи знайдено у звітах інших студентських товариств університету досліджуваного періоду, що зберіглись у Державному архіві Чернівецької області та у фондах Наукової бібліотеки університету імені Юрія Федьковича [350, с. 237].

Дослідник історії німецького товариського руху Буковини досліджуваного періоду, описуючи атмосферу новоствореного Чернівецького університету, відзначав загострення національних, конфесійних та соціальних протиріч, які не могли не віддзеркалюватись в прошарку студентської молоді. «Akademische Lesehalle» була лояльною до всіх націй, проте в 1879 р. загострилась конфронтація між національними та ліберальними таборами. Суперечки в середині товариства не завжди мали конструктивний характер, і керівництво університету неофіційно наказало «не допускати і стримувати войовничі настрої» [142, арк. 11; 13; 14-17].

Газета «Чернівецькі хроніки» повідомляла про різке зменшення кількості членів «Akademische Lesehalle» в 1881 р. – до 33 – на національному підґрунті [296, с. 3–4].

На початку 1880-х рр. німецькі студенти, підбурені активістами академічної корпорації «Arminia», вибороли більшість в «Akademische Lesehalle» й змінили її засади, виступаючи під націоналістичним гаслом «Німецькому університетові та «Академічній читальні» – німецький характер!» [322, с. 14].

Саме тоді, у 1881 р. та протягом наступних років основною виховною формою діяльності читальні стали бесіди та дискусії, що мали на меті нівелювання національних непорозумінь та виховання «духу громадянина Австро-Угорської монархії». З дотичною метою в «Akademische Lesehalle» протягом 1882 р. було проведено низку заходів з приводу визначних дат: 18 серпня – Дня народження цісаря Франца-Йосифа, 7 травня – приєднання Буковини до Австрійської (Австро-Угорської) імперії тощо. Тимчасова

німецька більшість у складі товариства та її позиція змусила інших активістів вступати до нього та відновлювати національний баланс.

Вищесказане дало підстави дослідникам, зокрема С. Осачуку, негативно оцінювати спроби ректора К. Томащука скерувати освітній заклад на виховання відданих цісареві, національно аморфних «австрійців» і, відповідно, мережу студентських товариств, на формування підпорядкованої, стабільної та передбачуваної молоді.

Проаналізовані дані дають підстави для висновку, що товариства здебільшого виконували роль освітньо-розважального клубу із сучасною бібліотекою та певною загальною метою – спілкування із цікавими особистостями та обговорення подій у затишній атмосфері.

Проте, звичайно, ми не можемо нівелювати важливу роль перших поліетнічних товариств студентів Чернівецького університету у справі виховання освіченого, здатного згуртуватись заради великої мети, передового молодого населення краю.

Швидке зростання кількості студентів призвело до появи інших студентських товариств, що об'єднували студентів усіх національностей: академічний корпус «Gothia» (1876 р.), «Alemannia» (1877 р.), «Академічне товариство природознавців» (1877 р.), «Академічне товариство математиків і фізиків» (1881 р.), «Академічне товариство «Humanitas» (1900 р.) [100, с. 129–130; 104, с. 78–80; 109, с. 105–121; 139; 300, с. 3; 329, с. 11–18; 330, с. 23–27].

3.2 Сутність виховного процесу в етнічних товариствах студентів Чернівецького університету

Студентство буковинського університету репрезентувало всі основні етнічні групи, що проживали в краї, і, звичайно, його представники приділяли значну увагу обстоюванню власних національних інтересів. Тому поруч з інтернаціональними студентськими організаціями виникають академічні

товариства з чітко окресленими національними засадами. Одразу після створення академічного товариства «Союз», 22 грудня 1875 р. в столиці герцогства Буковина виникло румунське студентське товариство «Arboroasa». Про його популярність свідчать такі дані: 44 з 54 румунських студентів одразу зголосилися до участі у ньому [335, с. 111–112].

Товариство мало на меті виховання освічених, культурних членів суспільства з яскраво вираженою національною ідентифікацією, а також розвиток благодійності в суспільному контексті. Статут зафіксував основні напрями діяльності студентського товариства «Arboroasa» – патріотичний, культурно-просвітницький, благодійний та розважальний.

Основним його завданням стало створення та зміцнення авторитету румунської спільноти в краї і світі. Для цього систематично організовувались студентські конференції з національної історії та літератури, виїзні літературні та музичні вечори. Протягом 1875–1877 рр. таких заходів було проведено близько 25, майже двічі на місяць. І саме форми виїздної діяльності привернули увагу багатьох любителів музики й літератури. Серед «двигунів» такої роботи окреме місце займав композитор Ч. Порумбеску (див. додаток А.4; Г.2) [293].

Власною бібліотекою могла похизуватись не одна громадська спілка, а облаштованим читальним залом – тільки «Arboroasa». Саме це приміщення стало центром усіх заходів будь-якого спрямування: тут листувались зі студентськими громадами інших країн, планували розважальні концерти та свята, доглядали за книжковим фондом тощо [311, с. 13–16]

Благодійність перетворилась на обов'язкову систематичну роботу членів товариства не тільки в межах спілки, але й сягнула до масштабів державної справи: товариство заснувало стипендіальний фонд для найкращих студентів, забезпечило безкоштовну медичну допомогу всім потребуючим в румунських громадах, організувало збір речей для нужденних жителів краю. Протягом 1876 р. стипендію товариства отримали 16 студентів Чернівецького університету.

Отже, основними методами роботи з студентами були: метод пошуку, особистого прикладу, доручення, діалогу, переконання тощо.

11 листопада 1877 р. товариство «Arboroasa» було закрито імперською владою після арешту його активістів Ч. Порумбеску, О. Попеску, К. Мораріу та інших, авторів телеграми співчуття у м. Ясси (Румунія) з нагоди 100 років із дня страти Григора III Гика (який відмовив у передачі території Буковини Австрійській державі. – М.К.). Австрійська влада, кваліфікувала цей факт як акт державної зради [52, с. 6; 219, арк. 12–14].

Такі події спричинили бурхливу реакцію румунської преси, товариств та дипломатичних кіл. Зокрема, стаття С. Розетті неодноразово передруковується в газетах Бухареста і Ясс із цитуванням офіційного повідомлення віденського уряду. Автор охарактеризував політику Австро-Угорщини щодо буковинських румунів як відверто дискримінаційну [335, с. 55].

Після суду, що відбувся в Чернівцях на початку лютого 1878 р. обвинувачені були виправдані й звільнені після одинадцяти тижнів у в'язниці [219, арк. 26]. Незважаючи на обмеження й утиски, потреба в громадській діяльності, активність румунських студентів Буковини спричинили створення нової національної формації Чернівецького університету – в грудні 1878 р. затверджено статут академічного товариства «Junimea» (переклад з рум. мови «Молодість». – М.К.).

Необхідно зазначити, що організації з такими назвами з'являються в Румунії як національні літературні товариства, перше – засноване в Яссах в 1863 р. з ініціативи Т. Мейореску, П. Короп, В. Погор, Т. Розетті і Я. Негруцци. Перетворившись на найвпливовішу інтелектуальну асоціацію румунського королівства XIX ст., «Junimea» пропагувала всебічний розвиток молодого покоління та його збереження протягом життя. Т. Віану підкреслює п'ять рис, притаманних члену товариства «Junimea»: філософський склад розуму, ораторський талант або бажання його плекати, іронія та самоіронія, критичне мислення та потреба освіти (класичної та академічної) [311, с. 114].

Саме таку концепцію діяльності обирають для себе засновники студентського товариства в Чернівецькому університеті. Історія спілки ділиться на два загальних етапи: австро-угорський (1878–1914 рр.) та румунський (1919–1939 рр.). Період 1914–1918 рр. характеризується призупиненням її роботи внаслідок бойових дій на Буковині.

Метою створення національного товариства була «підтримка румунського духу на Буковині – австрійській провінції», аж до приєднання її до румунських земель (в тексті статуту – старої Молдови. – М.К.). Але основним завданням першого етапу діяльності «Junimea» стало відновлення власного реноме в суспільстві та стосунків із владою краю й керівництвом університету. Саме тому в пріоритеті була благодійна, культурно-розважальна та пропагандистська робота. При чому національний контекст, зокрема відзначення знаменних дат, святкування національних свят, використання традицій і елементів народної творчості, відходить на другий план.

Підтримка незаможних представників румунської молоді й фінансування стипендій кращих студентів-членів товариства здійснювались за рахунок коштів, зібраних під час вечорів, свят та інших масових заходів. Взагалі, традиція встановлювати благодійні скриньки закріплюється майже з початку існування «Junimea». Крім того, підтримка успішних студентів стала частиною видатків з фонду товариства. Рішення про це більшістю голосів було прийнято на загальних зборах в січні 1882 р. [220, арк. 12–28; 221, арк. 33; 44; 55–57].

Літературні або тематичні вечори, урочисті свята та фестивалі перетворились на традиційну форму культурно-просвітницької роботи. Характерною рисою виховної діяльності товариства стала систематичність у застосуванні цих форм. Життя спілки завмирало тільки в період екзаменаційної сесії або на початку навчального року. Отже, рада товариства у плануванні своєї роботи враховувала специфіку організації навчального процесу в Чернівецькому університеті. 5 грудня 1882 р. «Junimea» водночас день Святого Миколая – благодійне свято з подарунками для дітей з бідних румунських родин та влаштовує урочисту вечерю з нагоди початку другого року діяльності.

Саме в цей період «Junimea» розпочинає систематичну роботу в провінціях краю. Лише протягом 1882–1883 рр. було проведено чотири літературні вечори – в містах Сторожинець, Берегомет, Чудей, Кимпилунг; чотири лекції на тему «Відносини чоловіка і жінки – релігія і сучасність» (листопад, лютий, березень 1883 р.); літературну зустріч (серпень, 1882 р.); 4 розваги та народних свята – в селах Теремблече, Топорівці (грудень-січень, 1883 р.); низку танцювальних вечорів [222, арк. 20–23; 76; 84–87; 213; 233; 270].

Таблиця 3.2

Зміст, мета, напрямки, методи та форми виховної діяльності румунських товариств Чернівецького університету «Arboroasa» і «Junimea»

Назва	«Arboroasa»	«Junimea»
Мета	Зміцнення авторитету румунської спільноти в краї та в світі	«Підтримка румунського духу на Буковині до приєднання її до румунських земель»
Напрями діяльності	Патріотичний Культурно-просвітицький Благодійний Розважальний	I етап Благодійний Культурно-розважальний Пропагандистський
		II етап Освітньо-виховний Національно-пропагандистський Культурно-мистецький Підготовка товариських кадрів
Форми діяльності	Конференції з національної історії та літератури Літературні та музичні вечори Бібліотечна робота Розважальні концерти та свята	Фестивалі, пропагандистський диспут Благодійні акції Літературні вечори і зустрічі Лекції та читання Розваги та народні свята; Танцювальні вечори і конкурси Спортивні змагання Паради Благодійні скриньки
Методи	Пошуку Особистого прикладу доручення, діалогу Переконання	Створення ситуації успіху Заохочення Доручення, Міжособистісного діалогу
Особливості	Благодіяльність як напрям державного рівня Відкрита прорумунська позиція	Врахування специфіки організації навчального процесу в плануванні виховної діяльності Державний статус товариства

Відкриття румунських бібліотек на селі гальмувалось з одного боку, відсутністю приміщень, а з другого – протидією дорослого населення, яке не дозволяло дітям та молоді відвідувати такі читальні. З цими проблемами члени товариства боролись шляхом систематичного зацікавлення і дорослих, і дітей – читанням казок, літературних творів; відзначенням народних та релігійних свят, забав та ігор, фінансування оренди приміщень.

Початок ХХ ст. ознаменовано скасуванням негласного нагляду за діяльністю товариства, проте палітра його напрямів і форм не змінюється. Саме в цей період «Junimea» починає активно брати участь у заходах інших студентських товариств Чернівецького університету. Причина – зміни в головуванні, адже лідер товариства К. Мораріу виступав за відокремлення румунської спільноти від студентства взагалі. Разом із членами «Akademische Lesehalle» протягом 1883–1885 рр. румунські студенти організували більше 10 загальноуніверситетських заходів розважального характеру: концерти, бали, лекції – ось неповний їх перелік. Фонди Державного архіву Чернівецької області зберегли листування між цими товариствами щодо відзначення річниці заснування університету. При чому у своєму зверненні «Junimea» різко критикує спроби «Akademische Lesehalle» «протягнути» проект святкових заходів, запропонований ректором і не погоджений зі студентськими товариствами [222, арк. 27].

Отже, саме за участі «Junimea» студенство університету чи не вперше намагається діяти узгоджено як в організації спільних заходів, так і в обстоюванні громадських прав. Зміст, мета, напрямки, методи та форми виховної діяльності румунського товариства Чернівецького університету «Junimea» I етапу – австро-угорського та II – румунського періодів представлено в табл. 3.2.

Приєднання Буковини до королівської Румунії було охарактеризовано членами «Junimea» як «досягнення столітньої мрії про територіальну цілісність» – відповідно, необхідність існування в краї національного

румунського студентського товариства різко зростає: «нація досягає прогресу лише шляхом духовного і культурного розвитку» [337, с. 2].

Збільшення кількості членів, розширення діапазону діяльності «Junimea», нові політичні та економічні умови життя, зумовили потребу нових статутних положень. Саме з метою ефективного адміністрування та досягнення відповідності тогочасним умовам функціонування, загальні збори товариства проголосували за новий статут (4 жовтня 1934 р. його ще раз було прийнято в новій редакції).

Новозатверджений статут товариства визначав мету діяльності наступним чином: «Національна культура і пропаганда є і мають бути одним з головних і достойних завдань академічного товариства і кожного студента, зокрема. Оскільки, студент своїм інстинктом і імпульсом ідеалізму молодості, духовним поривом найбільш здатний здійснювати зв'язок між «вченими людьми» з міст і тими, хто змушений був важкою долею жити в темряві. Студент найбільш здатний через свою інтелектуальну підготовку і духовну чистоту, нести і передавати з покоління в покоління запалений факел націоналізму» [337, с. 2–3].

З цього моменту завдання і напрями діяльності були розширені (крім того, з 1919 р. товариство отримало державний статус. – М.К.): оскільки «Junimea» – це школа проникнення в сферу краси і мистецтва.... загартування характеру і моралі.... розвитку духу товариства.... підтримки.... підготовки державних людей, які були би здатні виконувати важну і малооплачувану роботу». Тому основні напрями діяльності товариства були окреслені наступним чином: національно-пропагандистський; освітньо-виховний; культурно-мистецький; підготовка товариських кадрів [107, с. 25–28].

Проілюструємо ці напрями діяльності подіями та заходами, організованими товариством. Цікаво, що віднайдені нами звіти «Junimea» румунського періоду, засвідчують факт відсутності друкованих матеріалів про діяльність товариства в 1925–1930 рр. Основна причина – брак коштів [337, с. 2].

Такий звіт за 1930 р. ілюструє різноманітні форми культурно-просвітницької та національно-пропагандистської роботи, причому проведені заходи здебільшого синтезували в собі ці напрямки. Наприклад, 24 січня відбулося два потужні заходи – «Фестиваль румунської культури», організований в Національному театрі та «Великий вечір» у Будинку офіцерів. Програма свят складалась з літературних читань за участю як відомих румунських авторів, так і членів товариства – Б. Слушанські, В. Боти, Ф. Дорофтей, Т. Плопа та ін.; пропагандистського диспуту «Румунська нація – сильна нація» з роздачею листівок; урочистої вечері та танцювального вечора; масових спортивних змагань (на жаль, не визначено, з якого виду спорту. – М.К); спектаклю-комедії; параду тощо.

1930-х рр. потужно розвинулась літературна складова культурно-просвітницької діяльності товариства. 28 травня того ж року в залі Національного театру активістами товариства організовано «Великий літературний вечір». Урочиста частина розпочалась виступом Б. Слушанські на тему «Літературні течії в «Junimea», продовжилась читанням оригінальних творів Д. Вітенку, Т. Келаріу, Т. Кантеміра, М. Плопа. Спектакль-комедія «Вчений Омега», сценарій якого переклав з французької Д. Вітенку, зібрав надзвичайну кількість глядачів. Головні ролі у виставі зіграли активні члени товариства І. Костюк і Р. Стефанелі.

Наступного року в урочистостях взяв участь почесний член товариства, фундатор «Junimea» О. Попеску, архімандрит в селищі Сучавиця. Згодом на Цецино (найвища гора Чернівецької височини, розташована на західній околиці Чернівців, район міста. – М.К.) організовано літературний вечір із читанням казок А. Дугана, драматизацією «Майстра Палук», танцювальними конкурсами.

Літературні вечори були основною формою роботи академічного товариства «Junimea». Їх тематика й зміст, час і місце проведення, тривалість дають підстави для висновку про широке охоплення різних аспектів культурно-мистецької діяльності.

Ще одним прикладом комбінації пропаганди культури, освіти й збереження традицій товариства стало святкування 60-річного ювілею видатного члена товариства, почесного генерального консула Г. де Пантазі 31 березня 1932 р. В організації свята взяли активну участь пані Стругаріу, директор загальної школи для дівчат, пані Стефанюк, директор професійної школи для дівчат, директор Національного театру, капітану поліції Міля [223, арк. 7–9].

Програма заходу була складена наступним чином: нагородження ювіляра срібним лавровим вінком, виступ духового оркестру, спектакль «Оповідання Сонця», танцювальна імпреза тощо.

Крім літературних вечорів, ефетивним комбінованим видом діяльності спілчан стали конференції, де літературна частина синтезувалась із лекціями, науковими доповідями тощо. Їх вдало використовували, зокрема на виїзді. Наведемо теми проведення таких заходів. Впродовж 1931–1932 рр. відбулася низка конференцій, що супроводжуються цікавими лекціями, а саме: А. Ропчану «Криза сучасної культури»; Г. Галатюк «Художні аспекти в фольклорі Сімона Флоря Маріан»; А. Мойсюк «Економічна криза»; І. Іванович «Великі люди в малій Румунії»; Н. Рошка «Іон Барбу. Замітки сучасної лірики»; В. Бота «Радянська погроза»; Г. Галатюк «Епігон Іона Крянге: Іон Драгослав»; Н. Паулович «Вина з фруктів»; священник О. Сімігановські «Поезія в естетико-етичному світлі». Необхідно зазначити, що теми конференцій віддзеркалювали актуальні суспільно-політичні проблеми краю, країни, Європи. Наприклад, у 1933 р. більшість із них із була присвячена проблемі фашизму: доповідач А. Болохан «Роздуми щодо італійського фашизму», В. Слімак «Проблема роззброєння», І. Іванович «Фашистські діяння», Я. Опаїць «Соціалістичні течії» [337, с. 8].

Участь членів спілки у змішаному хорі спочатку розглядалась більшістю негативно, мовляв, не варто «розпиляти творчі сили товариств». Проте фестиваль, що відбувся 10 травня 1933 р., а особливо виступ цього хору під керівництвом З. Петровича, репертуар, самостійно зроблені костюми, отримали

настільки позитивну оцінку та підтримку, що це одразу вплинуло на кількість членів «Junimea» та учасників хору. Впродовж травня-червня 1933 р. вона збільшилась на 18 осіб [226, арк. 14; 56; 80].

У 1934 р. члени цієї спілки вперше звернулися до такої інноваційної для Буковини форми діяльності, як «літературний процес». Один із них розглядав винуватість Іона – героя роману «Іон» П. Ребряну. Головував у цьому процесі Т. Попович, обвинувачем виступав Д. Вітенку, захисником – Н. Гошка. «Членами журі присяжних» стали всі присутні. Учасники винесли свій вердикт – визнання вини героя роману. Інший процес розглядав зовсім не літературну проблему «Чи є війна необхідною і невідворотною?» – така тема була запропонована самими слухачами [225, арк. 101–114].

«Junimea» продовжує активну діяльність у сільській місцевості, започатковану ще на початку ХХ ст. Неповний перелік заходів, що були проведені на тренах Буковинського краю складав:

- літературний вечір в Берегометі (січень, 1930 р.);
- лекція на тему «Студентство, як культурний фактор в селах» (липень, 1930 р.);
- літературна зустріч в містечку Кимпилунг (серпень, 1930 р.);
- свято в селі Терблече (серпень, 1930 р.);
- зустріч із членом товариства З. Петрович в селі Вижниця (серпень, 1930 р.);
- танцювальний вечір в селі Чудей (2 січня 1932 р.).

Крім того, в сільській місцевості тривало заснування загальних сільських бібліотек. Саме такий заклад відкрив 20 липня 1934 р. в селі Солка почесний член «Junimea» І. Тороуціу. З нагоди відкриття бібліотеки громада села підготувала концерт, в програмі якого були літературні читання, танці та виступ співаків [Р. 12]. Цей самий активіст (І. Тороуціу) подарував спілці 1000 книг, які були розподілені між народними бібліотеками, а саме: 1. «Арбороаса» с. Йорданешті, 2. «Кабінету лекцій» с. Ліпкани, 3. «Рана» с. Стража; 4. «Тріколор» с. Клокучка; 5. «Лучаферул» с. Петричени; 6. «Феклія»

с. Космін; «Міхай Емінеску» с. Купка; 8. «Ренвієря» с. Валя-Саке; 9. початковій змішаній школі с. Мітокул Драгомірней; 10. «Junimea» с. Банилів; 11. «Товариство стрільців» с. Віковул де Сує; 13. «Міхай Емінеску» с. Купки; 14. «Лучаферул» с. Банчени. Останній пункт призначення книг – іменна «Бібліотека Іліє Тороуціу» с. Солка [98, с. 210–217].

Румунські громадські та культурні діячі, артисти, музиканти систематично підтримували діяльність «Junimea» з метою пропаганди товариства, збору коштів під час благодійних акцій тощо. Взимку того ж року були організовані зустрічі з поетом О. Гога, скрипалем Д. Енеску, романістом Л. Ребряну. В книзі відвідувань Енеску так описує характер діяльності товариства: «Праця, честь, самопожертва» [227, арк. 4–7; 16].

На початку ХХ ст. ще одним напрямом роботи товариства «Junimea» стала видавнича діяльність. З 1904 р. вийшов друком журнал «Junimea – літературна», незмінним керівником якого протягом 30 років був почесний член товариства І. Нестор. Видавці журналу мали на меті «створення засобу для широкої і продуктивної національної і культурної пропаганди» [337, с. 5].

17 травня 1934 р. в залі Національного театру відбулися урочистості з нагоди ювілею журналу, відтак «Junimea» нагороджує головного редактора срібним лавровим вінком за багаторічне керівництво виданням «в дусі духовного об'єднання румунів». Програма святкувань складалась із читання уривків з творів працівників цього журналу: Г. Тофана, Г. Поповича, М. Телемана, І. Грамади, К. Мораріу, К. Бераціу, Т. Штефанелі, В. Герасім, Н. і Т. Драчинських, Т. Бреїляну, Г. Ротіка, Л. Буландри; а також класичного балету «Прометей» Г. Пантазі, почесного члена товариства «Junimea».

Традиційно в студентських товариствах університету досліджуваного періоду, зокрема «Junimea», зберігалися зв'язки між дійсними та почесними членами. Заходи, організовані останніми, мали здебільшого культурно-просвітницьке спрямування:

– вечір, присвячений творчості Ч. Петреску, відбувся під головуванням академіка С. Прокоповича 25 лютого 1931 р.;

– конференція на тему «Гітлер і нацистський рух в Германії» під керівництвом академіка Л. Чауш 25 березня 1931 р.;

– конференція на тему «Філософія нашої народної поезії», під орудою О. Сімігановські 8 травня 1931 р.

Причому такі зв'язки не обмежувались лише лекціями та урочистими заходами. 22 листопада 1930 р. товариство вшанувало пам'ять свого колишнього почесного члена Костантина (Стеніке) Бераріу. В залі мерії м. Чернівці відбувся вечір, програму якого склали: доповідь академіка А. Вітенку на тему: «Націоналізм Константина Бераріу», музичні виступи членів товариства та гостей тощо [337, с. 4].

Необхідно зазначити, що лише протягом 1930–1931 рр. академік, доктор Д. Вітенку неодноразово брав участь у заходах товариства: виступ на вечорі в с. Адинката (сучасна назва – Глибока, Чернівецька область. – М.К.) 19 липня 1931 р.; участь у постановці комедії «Вчений Омега», яку особисто перекладав з французької мови і де грав як актор (28 травня 1931 р.).

Офіційний звіт «Junimea» засвідчив подяку активістам громадського руху й учасниками товариства: почесному члену Г. Пантазі; директору загальної школи для дівчат в селі Панка пані Цопа; А. Штефуряку, Л. Мораріу, директору Національного театру А. Літяну; командирі полку №3 прикордонників пану С. Буріческу тощо.

Отже, наступність між молоддю й дорослими почесними членами товариства забезпечувалась не тільки шляхом керівництва або контролю, але й безпосередньої активної участі в усіх ініціативах, підтримки «старшими» всього нового й нестандартного та базувалась на власному прикладі.

В середовищі товариства традиційно продовжувалась підготовка (навчання) громадських діячів. Слід зазначити, що старші та досвідчені учасники готували «нову зміну», доручаючи молодим організацію та проведення частини або навіть усього товариського заходу. Молодь готувала його план, визначала шляхи фінансування, складала список запрошених гостей, знаходила приміщення тощо. Старші члени товариства спостерігали та

координували дії молодших, а не диктували жорстко умови та правила. Так, у тісний співпраці було урочисто відзначено 50-річчя румунського студентського руху (1935 р.).

Ще один характерний саме для «Junimea» напрям діяльності відображає важлива подія: в 1928 р. товариство відкрило гуртожиток для студентів та молоді у приміщенні, яке в її власність передав почесний член організації К. Косович [228, арк. 11–19; 26].

Отримана будівля не була пристосована для проживання, зокрема покрівля була пошкоджена в декількох місцях. Керівництво університету спільно із Міністерством народної освіти Румунії надало 70 000 лей на ремонт, заміну покрівлі, а префектура м. Чернівці – 10 000 лей на придбання меблів та необхідного обладнання. Крім того, влада Буковини забезпечила гуртожиток 100 м³ дров, перерозподіливши щорічний план Міністерства сільського господарства [337, с. 15].

Влада столиці краю систематично підтримувала товариство. Одним із прикладів такої допомоги стало зменшення заборгованості «Junimea» перед міським бюджетом шляхом передачі 10000 лей від мерії міста (її очільник Д. Мармелюк). А колишній мер, почесний член товариства Н. Севяну, передав благодійну пожертву в сумі 2000 лей [224, арк. 15].

Цікаво, що громадська організація знайшла можливість підтримати «старанних» студентів, оплативши університетські курси або призначивши товариську стипендію. К. Косович надав раді товариства 100000 лей, з яких було три стипендії для соціально вразливих членів. Впродовж 1930–1934 рр. стипендію імені К. Косовича отримували Т. Керулян, К. Куку, І. Космович, Д. Лецчук, Т. Марікару, В і С. Патраш, В. Заводовський [224, арк. 14, 88–90, 104–106; 114].

Освітньо-виховна діяльність спілки потребувала потужного матеріально-технічного забезпечення. Протягом 1930–1931 рр. ілюстративний фонд збагатився іконами «Ісус в саду Кіцмань» і «Таємна вечеря»; картиною «Іон Гремадев» (подарована інспектором Є. Ілцу. – М.К.). Всі члени товариства

мали можливість користуватись бібліотекою, кабінетом для лекцій, великим і різноплановим фондом. Кількість книг і друкованих видань, що знаходились у бібліотеці, постійно збільшувалась шляхом передачі книг із власних зібрань. Так, у 1933 р. колишній почесний член спілки В. Болдур залишив їй у спадщину 212 книг юридичної тематики [229, арк. 2–3].

Організаційні та господарські роботи були невід'ємною частиною діяльності членів товариства. Ремонт у його приміщенні (нині, Центральна площа, 3. – М.К.) виконувався спільно з румунською громадою за кошти «Junimea» [337, с. 20].

Отже, крім затверджених статутом напрямів діяльності: національно-пропагандистський, освітньо-виховний, культурно-мистецький та підготовка товариських кадрів, в спілці розвинулась робота із соціального патронату потребуючих представників молоді та студентів.

З моменту заснування Чернівецького університету в ньому з'явилась значна кількість студентських об'єднань. Переважно вони не мали національного характеру та охоплювали студентів усіх національностей або містили в назві слово «німецьке», проте фактично були поліетнічними: корпус «Gotia» (1876 р.), «Dacia» (1876 р.), «Alemania» (1877 р.). Тим не менше, згодом саме з них були створені академічні товариства з чітко виокремленими національними ідеями. Німецьке академічне товариство «Dacia» було перейменовано у «Verein deutscher Studenten» («Клуб німецьких студентів»), членами якого стало 66 студентів Чернівецького університету, а 5 липня 1877 р. з нього було утворено німецьке академічне товариство «Arminia».

Спілка мала на меті: «об'єднання всіх студентів німецької національності, сприяння німецькому спілкуванню та захист інтересів німецьких студентів у кожному напрямку». Необхідно зазначити, що в процесі трансформування типу та назви цієї організації загальна мета зберігалась у певному сталому формулюванні [118].

Є. Турчинський охарактеризував ставлення керівництва університету до «Arminia» як привілігійоване, на одному щаблі з «елітним продуктом»

К. Томащука – «Akademische Lesehalle» [349, с. 154]. Засновниками «Arminia» були Ф. Нойтойфель, О. Маєр, Ю. Герцог, А. Бухер, активні студентські діячі та успішні студенти. Підтримка ректорату дала товариству можливість впроваджувати, крім класичних форм діяльності, «коштовні» форми – святкові вечори, національні свята й бали.

Національна конфронтація, що майже одразу з'явилась у товариському русі, змусила переглянути засади діяльності та формат «Arminia»: з 1 січня 1881 р. земляцтво перейменовано в корпорацію «Arminia» (Burschenschaft «Arminia»). Перевага саме такого типу формування визначалась як «справжній прояв німецької національної ідеї» [300, с. 3].

Гаслом нової формації стала активна громадсько-політична та національна позиція членів: «Студентство мусить присвячувати себе не тільки науці, а й бути носієм переконань».

Необхідно зазначити, що німецькі організації краю досліджуваного періоду намагались систематично співпрацювати, навіть рухатись у свій діяльності в одному напрямку. Приклад численних систематичних заходів – святкування нового семестру (22 вересня 1882 р.), організацію якого взяли на себе представники «Deutsche Lesehalle in Czernowitz» та «Arminia» (Дивись Додаток Д).

Крім того, діяльність «Arminia» в галузі співпраці з німецькими корпораціями Австро-Угорщини була високо оцінена самими громадськими організаціями краю, організаційні зміни зустрінуті з ентузіазмом. В досліджуваний період корпорації розглядались чи не як єдина можлива форма товариської організації німецької молоді, покликана виховувати в ній віру в німецьку силу, стати форпостом цієї сили, використовувати всі можливі форми й засоби для плекання справжнього німця [307, с. 3].

Аналіз архівних фондів, звітної документації, спогадів та статей розглянутого періоду дає підстави стверджувати, що саме такі засадничі положення, загальний напрям діяльності, форми й методи їх реалізації були

притаманні всім німецьким буршеншафтам (корпораціям) у Чернівецькому університеті.

Дух змагальності, притаманний громадському життю національних спільнот Буковини, наявність інших студентських спілок – українського «Союзу», румунської «Arboroasa», німецької «Arminia» – та прагнення етнічних поляків до об'єднання зумовили створення товариства польських студентів «Ognisko» (в перекладі з польської «вогнище». – М.К.) через два роки після заснування Чернівецького університету. Факт його створення та статут товариства було затверджено резолюцією крайового уряду від 27 грудня 1877 р. за номером L11.461 [126, арк. 1].

Згідно із статутом товариства, головним завданням діяльності стало: «боронити польську молодь від денаціоналізації... ушляхетнити серця, загартувати характери членів за допомогою праці по відродженню нації та поступу людства». Виконати це завдання передбачалось перед усім, шляхом активної культурно-просвітницької роботи [343].

Постійний обмін думками, гарячі дискусії, товариські зібрання, спільні з «Czytelnia polska» культурно-артистичні імпрези, – все це формувало світогляд польської студентської молоді, сприяло формуванню свідомої позиції у відносинах з іншими національними громадами Буковини. Протягом перших чотирьох років існування «Ognisko» досить жваво діяло в напрямі розвитку культури краю. Але дотичність та схожість заходів, відсутність підтримки його ініціативи, обмеженість у фінансах, заборона займатись збором благодійних коштів, а також активна робота «Czytelnia polska» спричинили занепад товариства в 1882 р.

Поштовхом до подальшої діяльності польського студентства стало заснування в 1883 р. чернівецького періодичного видання «Gazeta polska». Її редактор К. Колаковський разом з відомим активістом польського національно-культурного руху на Буковині В. Прусом-Межвінським, розуміючи важливість польського представництва в студентському русі, у своїх статтях закликали «...відродити дух пізнання, діяльності і поступу в «Ognisko».

Саме аналіз роботи інших громадських спільнот Буковини, зокрема студентських, перспективи співіснування та співпраці з іншими національними товариствами, а також гостра полеміка читачів на сторінках «Gazeta polska» з вимогою відродити «Ognisko», допомогли відновити товариство [320].

Відтоді «Gazeta polska» почала слідкувати за урядовою етнонаціональною статистикою університету, постійно оприлюднювала її дані та порівнювала загальну кількість польських студентів з кількістю членів «Ognisko» [320].

Перед початком першої світової війни майже всі студенти-поляки університету (близько 50 осіб) були членами цієї полонійної академічної інституції [312, с. 4–6; 341]. (Див. Додаток Г 3.).

Варто також відзначити, що протягом другої половини 1880-х – початку 1890-х рр. відносини «Ognisko» з українськими, румунськими, німецькими, єврейськими національними студентськими корпораціями університету не були безхмарними. Це закономірно, адже в той час поступово загострювалися національні, конфесійні, соціальні протиріччя в рамках обмеженого простору так званої «Малої Австрії», тобто Буковини, загалом. Реакція на один і той же захід, подію або ініціативу національних студентських товариств могла бути різною. Наприклад, тренування у фехтувальній школі українського «Союзу» відвідують майже всі польські студенти, до того ж беруть активну участь у популяризації спорту – проводять показові виступи перед учнями середніх закладів освіти, навіть дозволяли їм «взяти в руки справжню фехтувальну зброю» [120, арк. 9–10].

Проте члени «Ognisko» категорично відмовились долучатися до відкритої першості «Союзу», мотивуючи це тим, що не вони є організаторами, а пропагувати «чуже слово і діло» вони не бажають, і це не є важливим напрямком їх діяльності [131, арк. 2–3].

Друга половина 1880-х – початок 1890-х рр. минули для «Ognisko» під знаком внутрішньої організаційної динаміки, остаточного формування ідеологічного підґрунтя студентської корпорації та визначення пріоритетних напрямків громадських ініціатив. Зваживши на культурно-просвітні методи

провадження національного руху старших і більш досвідчених буковинських товариств, польські студенти в міру своїх сил підтримували цей вектор діяльності. Його, наприклад, характеризують дані про активну участь членів «Ognisko» в організації спільних акцій з «Czytelnia polska». Протягом 1985 р. всі члени «Ognisko» взяли участь у двох лекціях на тему «Культурні традиції поляків різних регіонів Австро-Угорської імперії», в організації шести благодійних акцій польської громади краю, підтримали своєю присутністю відзначення національних свят – Дня Св. Сільвестра, дня народження імператора Франца-Йосифа тощо. В 1900 р. товариство запросило всіх бажаючих відсвяткувати гуртом день народження А. Міцкевича, в 1904 р. – відзначилось проведенням низки благодійних лотерей [132, арк. 2–3; 136, арк. 4-5; 137, арк. 8]. (Дивись Додаток Д 5).

В 1896 р. до складу організаційного комітету «Czytelnia» на постійних засадах входило чотири студенти-члени «Ognisko», що стали ініціаторами велопробігу теренами Буковини, який було проведено в травні цього ж року. Програма відвідування сіл Глибоцького та Сторожинецького районів передбачала зустрічі з громадами сіл, обмін думками щодо економічних та політичних подій у краї, імперії та Європі, лекції та заходи для дітей та молоді. Зокрема, в селі Панка відбувся турнір по футболу за участю команд місцевої молоді та «гостей». Крім того, користуючись нагодою, «Czytelnia» передала для сільських бібліотек понад 50 примірників буковинських газет та часописів [136, арк. 2–3].

Члени «Ognisko» запрошувались як доповідачі або керівники курсів з історії та польської літератури в «Czytelnia polska» міста Чернівці. Така робота здійснювалась на громадських засадах, проте участь у ній вважалась почесною. Пропозиції проводити курси або читати лекції отримали, зокрема, Є. Панченко, Ю. Юліус (можливі помилки в написанні прізвищ через «сліпу» архівну копію. – М.К.) [143, арк. 4–11].

Крім того, товариство проводить активну співпрацю із гімнастичним товариством «Sokol» у м. Чернівці. Запрошення для членів «Ognisko» на змагання з гімнастики, що були заплановані на

Також товариство підтримувало тісні стосунки з польськими студентськими організаціями Галичини, зокрема Львівського університету («Czytelnia Akademicka we Lwowie», заснованою наприкінці 1860-х рр.), Львівської політехніки, Ягеллонського університету (м. Краків). Також чернівецьке «Ognisko» було постійним і активним членом спілки польських студентських товариств «Ognivo» зі штаб-квартирою у м. Львові; окрім того, його учасники постійно долучались до ювілейних святкувань товариств польських студентів «Ognisko» Відня й Грааца тощо.

Підтримувало співробітництво з польськими культурно-просвітніми товариствами Галичини й Тешинської Сілезії, – делегати «Ognisko» були постійними гостями з'їздів та урочистостей [308, с. 3].

Значну увагу діячі студентського товариства «Ognisko» приділяли організації туристичних і краєзнавчих екскурсій для членів польської громади Буковини. Необхідно зазначити, що саме в цьому напрямі роботи студентам-полякам була притаманна певна «пихатість». Туристично-краєзнавча справа на Буковині досліджуваного періоду була визнаним пріоритетом діяльності громадських організацій, зокрема студентських. І аматори, і фахівці цієї справи (провідники, екскурсоводи тощо) перетинались один з одним і співпрацювали: наприклад, відомий у студентських колах «чорноморець» М. Садовий систематично проводив дво-триденні туристичні «прогульки» буковинськими Карпатами, Дністром для поліетнічних, німецьких, румунських та українських товариств, деколи «змішуючи» учасників в одну групу без будь-яких наслідків. Натомість «Ognisko» у своєму офіційному зверненні до студентських товариств університету наголосило на «чистих відносинах»: мовляв, його заходи – це суто польські ініціативи, тому просили всіх інших «не активізуватись». Саме в такому контексті була організована краєзнавча екскурсія 14 вересня 1890 р. І саме внаслідок такої позиції правління товариства захід виявився провальним:

у порівнянні із іншими, кількість учасників екскурсії була втричі меншою – всього четверо студентів. Цей випадок змусив спілчан переглянути свої погляди на проблему співіснування націй в краї, зокрема в університеті [342, с. 14].

Нову програму екскурсії, розроблену студентом польського товариства «Ognisko» С. Маліком, позитивно оцінили 15 учасників «Запороже», четверо студентів з «Нашомеа», а також редактори газети «Буковина» та «Православного Календаря». Метою екскурсії було ознайомлення з «національними пам'ятками справжніх буковинців». Вона об'єднувала в один маршрут місця, пов'язані з митрополитом Є. Гакманом, А. Пумнулом, М. Емінеску. Тривалість подорожі сягала п'яти годин [352, с. 77].

Але «свої», «закриті» заходи польського «Ognisko» систематично організовувались. Проте така закритість не трактувалась як «гонор», а була пов'язана із власними потребами товариства організаційного або фінансового характеру.

Отже, толерантне співіснування з націями, що населяли Буковину досліджуваного періоду, бажання зберегти й розвивати національну самоідентифікацію визначаємо характерними рисами діяльності студентських товариств краю. Виховання в такому дусі здійснювалось з допомогою різних за впливом, обсягом та аудиторії методами (загальна поінформованість щодо особистості або групи; формування загального позитивного уявлення; обмін думками; визначення принципів та умов спілкування і співробітництва; формування ефективних відносин: спільної участі, взаємодії) і формами (спільні концерти, екскурсії, походи; відкриті лекції та бесіди; участь на правах лектора у заходах інших товариств).

Вищезначене дає підстави стверджувати, що товариство «Ognisko» справді неабияк прислужило справі розвитку національно-культурного руху поляків на Буковині, сприяло піднесенню патріотичних почуттів у середовищі учнівської молоді та поважних учасників буковинської «Полонії». Члени організації з кінця 1870-х до початку 1890-х рр. докладали максимум зусиль до

поширення просвіти в різних верствах польської громади Буковини, поширення знань про історію та культурні традиції своєї нації [110, с. 78–81]. Систематичні зустрічі учасників спілки для обміну думками, товариські зібрання, дискусії, культурно-артистичні імпрези – ось неповний перелік форм громадської роботи організації в цьому напрямку.

Отже, основною метою діяльності етнічних товариств студентів досліджуваного періоду – румунських «Arboroasa» (1875 р.) та «Junimea» (1878 р.), польського «Ognisko» (1877 р.), німецького «Arminia» (1877 р.) – було сприяння й розвиток національного самовизначення та боротьба проти денаціоналізації шляхом активної культурно-просвітницької роботи. Але корпорацій єврейських студентів «Hasmonea» (1891 р.), «Zephirah» (1897 р.) та «Hebronia» (1899 р.) офіційно пропагуючи таку мету, відзначались агресивністю щодо німецьких товариств та активною сіоністською спрямованістю світового масштабу (дивись табл. 3.3).

До 1882 р. в німецьких студентських корпораціях та поліетнічних товариствах Чернівецького університету активну участь брали студенти-євреї. Восени цього року у Відні було створене одне з перших сіоністських студентських товариств «Kadimah» («Вперед»), що мало на меті «безкомпромісну націоналістичну» орієнтацію та боротьбу проти будь-якої асиміляції євреїв.

Незважаючи на активну участь ортодоксальних буковинців у діяльності віденської спілки та об'єднання національно свідомих євреїв м. Чернівці у товариство «Agudath Ididim» («Чернівецька єврейська читальня») (1887 р.), прогресивні ідеї прийшли на Буковину лише влітку 1891 р. і трансформувались у так звану «б'ючу» корпорацію єврейських студентів «Hasmonea» [65, с. 584].

Її засновники, М. Ебнер, Й. Бірер та І. Шмірер, створили дотичну до «Kadimah» агресивну спілку, статут якої проголошував відмову від політичної діяльності будь-якого гатунку, і мав на меті виховання та розвиток національної самоідентифікації й свідомості [345, с. 2–7].

Товариства Зміст	Німецьке академічне товариство «Arminia» (1877 р.)	Товариство польських студентів «Ognisko» (1877 р.)	Корпорації єврейських студентів «Hasmonea» (1891 р.), «Zephirah» (1897 р.) та «Hebronia» (1899 р.)
Мета діяльності	«Об'єднання студентів німецької національності, сприяння німецькому спілкуванню та захист інтересів студентів у кожному напрямку»	«Боронити польську молодь від денаціоналізації...ушляхетнити серця, загартувати характери за допомогою праці по відродженню нації...»	Виховання та розвиток національної приналежності і свідомості буковинських євреїв
Напрями	Не визначені	Культурно-просвітній	Національно-культурний Виховний Антиасиміляційний
Форми роботи	«Коштовні»: святкові вечори, національні свята і бали Святкування нового семестру	Дискусійний клуб, товариські зібрання, культурно-артистичні імпрези, зїзди Курси з історії та літератури Благодійні акції, національні свята Походи і краєзнавчі екскурсії Велопробіги і спортивні турніри Розповсюдження газет та часописів	Видання сіоністської літератури, збір коштів на створення поселення в Палестині Семінари, бесіди та лекції, екскурсії до культурних пам'яток, прогулянки Свята та бали, концертні виступи Тренування і змагання з фехтування Ігри та танці, інтелектуальні розваги внутрішня каса взаємодопомоги
Методи роботи	Фінансування виховних заходів; опрацювання літератури та преси, заняття в клубі за інтересами; індивідуальна робота під опікою студентів старших курсів.	Формування розкладу молодіжних вечорів, історичних, літературних, етно-фольклорних конференцій, святкових вікторин Бесіди за «круглим столом», дискусії	Підготовка, видання методичних розробок виховного спрямування; Створення матеріально-технічної бази (спортінвентар, література, карти, схеми) Урочиста посадка дерев
Специфічні риси/ особливості	Реформування земляцтва (січень 1881 р.) в академічну корпорацію з розширенням сфери інтересів: «Студентство мусить присвячувати себе не тільки науці, а й бути носієм переконань»	Активна співпраця іншими товариствами краю, Галичини, Австро-Угорщини Офіційна «закритість» заходів	Агресивність спілки у ставленні до німецьких товариств, але не до німців Активна сіоністська діяльність не тільки регіонального, але й світового масштабу «Войовничість» як візитівка товариства реалізовувалась через бої на шаблях

Сіоністські ідеї, що поширились Буковиною, були підтримані студентством саме в контексті протиставлення цієї ідеології процесам асиміляції євреїв шляхом їх повернення до німецької культури й німецької мови. Саме студентське товариство активно займалось виданням літератури, яка популяризувала сіоністський рух, збором коштів на створення поселення в Палестині, проведення семінарів на тему сіонізму. (Див. Додаток Г.4.2).

Відповідно до положень статуту, напрями діяльності товариства поділились наступним чином: національно-культурний, виховний, антиасиміляційний. Останній був синтезом двох попередніх, комбінуючи в собі відповідні форми й методи роботи. Ще члени «Kadimah», у своєму першому публічному зверненні, написаному двома мовами й розвішаному на стінах Віденського університету, закликали євреїв боротися з байдужістю у своїх рядах.

Учасники «Hasmonea» вважали, що єврейський народ може досягти духовного добробуту, тільки спираючись на свою літературну спадщину та досвід своєї багатовікової історії [274, с. 14–18].

Національно-культурний напрям втілювався за рахунок систематичних зборів, які мали деколи офіційний, а деколи – напівофіційний характер. При чому збори корпорації відбувались систематично за попередньою домовленістю, з оприлюдненням порядку денного і відповідального за проведення. Саме така традиція була запроваджена у віденського «Kadimah». «Дошкою оголошень» були чернівецькі засоби масової інформації, в яких почергово, в розділі «Новини» або оголошень наводився зміст зборів, перераховувались імена лекторів або виступаючих [130, арк. 3].

Стаття «Наша молодь і прогрес» наголошувала на необхідності роботи з молоддю та дітьми, що покликана виховувати їх як «стрижень майбутнього єврейства». Автори зауважували, що вживання кошерної їжі та перебування в синагозі з непокритою головою не є ознакою поступу. Крім обов'язкової освіти дівчат, вивчення сучасних технічних новацій, вони наголошували тісному контакті в кожній єврейській громаді, зокрема шляхом проведення цікавих для

молодого покоління лекцій та бесід: «Участь молодих євреїв у сіоністському русі», «Гігієна євреїв», «Рабин і його відносини з молоддю» [170, с. 3].

Також, у буковинських газетах друкувались звіти про проведені заходи, більше схожі на аналіз проблем в організації та результатів. Такою виявилась стаття про відзначення свята на честь Маковеїв. Основною думкою стало визнання провалу організаторів свята, що спричинило неабияке задоволення віденських газет, зокрема «NOI zeitung», яка «відразу сурмить відбій гучному і радісному вшануванню свята» [198, с. 1]. Члени «Hasmonea» вбачали у проведенні таких заходів школу пробудження єврейства, виховання не тільки дітей та молоді, але й всієї нації.

Саме в цей період поступово перемагає дефініція «євреї – народ», виникає питання про майбутню державність, і, відповідно розвиток культурного життя [166, с. 73–110].

Ще однією сталою формою виховної роботи «Hasmonea» стали концерти, що збирали не тільки єврейську громаду міста та регіону, а й всіх охочих. Її особливою складовою були короткі благодійні виступи в лікарні та військовій частині. Товариство – єдине в краї – отримало дозвіл на виступи в цих державних закладах і щомісяця запрошувало відомих музикантів, співаків та декламаторів, зокрема, протягом 1895 р. тут виступали В. Штекель (учень Фрейда), А. Золь [92, с. 5].

Знову ж таки, наслідуючи віденську спілку, корпорація одразу створила власну бібліотеку з невеличким читальним залом і книжковим фондом німецькою мовою та івритом. Саме вона стала осередком і місцем зібрань, в тому числі неофіційних [338, с. 584].

Притаманна товариству «войовничість» стала його візитівкою: єврейська національна студентська корпорація практикувала бої на шаблях, хоча фізичне виховання розглядалось лише як складова виховання сміливості, рішучості та лідерських якостей; з видів спорту в пріоритеті було фехтування. До категорії розваг належали ігри й танці, «як природний потяг кожного єврея», прогулянки [305, с. 585].

Перший заклик «Hasmonea», надрукований на листівці, призивав протистояти асиміляції всіма способами, навіть у двобої на шаблях [123, арк. 8].

Необхідно зазначити, що, на відміну від Буковини, в інших землях Австро-Угорщини ставлення до євреїв було неоднозначне, зокрема, їх не приймали в інші корпорації, ображали на етнічному ґрунті («Judenjunge» – єврейський хлопець. – М.К.). Потреба у вправному володінні шаблею, обізнаності у зброї змусили членів товариства серйозно поставитись до фізичного виховання, адже дуель на шаблях або пістолетах була небезпечною і могла призвести до загибелі або травмування учасників. Отже, вже на початку ХХ ст. на фізичні вправи дивились по-іншому й запровадили тренування, а також внутрішні змагання. Підвищувати рівень майстерності у володінні зброєю спілчанам допомагали запрошені фахівці з Відня (тренерів або інструкторів фехтування в штаті корпорації не було. – М.К.) [71, арк. 10–12].

Необхідно зазначити, що єврейські студенти агресивно ставились до процесу німецької асиміляції, а не до німецької молоді, тому активно брали участь у заходах, організованих іншими корпораціями й товариствами, а також запрошували всіх охочих на власні заходи, особливо систематичного характеру. Недільні прогулянки, що організовувались товариством у місті за умови «підходящої» погоди, характеризувались як «багатоколірне, яскраве видовище». Адже здебільшого це були тематичні прогулянки, що складались із краєзнавчих бесід або громадських лекцій, екскурсійного відвідування культурних пам'яток у центрі та на окраїнах, певного комплексу ігор регіонального або національного змісту. Популярності на той час набули «Себіхуза» – перетягування супротивника на свою сторону через намальовану лінію та «Більбоке», в якому змагались і дівчата. Крім того, учасники спостерігали за показовими боями на шаблях, брали участь в інтелектуальних розвагах, базованих на виконанні логічних завдань [349, с. 14]. (Див. Додаток Г. 4.7 – Г.4.10; Д.4).

Проте такий настрій студентів не отримав повного розуміння й підтримки в буковинського єврейства старшого віку, певна кількість якого відповіла на

заснування корпорації та її «національної платформи»: «Наше місце – на боці німців» [319, с. 69].

Тому, на думку сучасників, найважливішим результатом діяльності «Hasmonea» можна вважати повагу та визнання національного єврейського товариства з боку буковинської громади, ефективну боротьбу із зневажливим ставленням як з боку «неєврейського оточення, так з боку самих євреїв». Саме так оцінено діяльність товариства у статті, присвяченій 20-річному ювілею заснування єврейського національного студентського товариства, де «гасмонеїців» названо піонерами сіоністської ідеї в краї та засновниками інших єврейських спілок в університеті [289, с. 3].

Святкування ювілею «Hasmonea» було розплановано на два дні: 14 липня 1911 р. відбулася урочиста хода улицями міста до університету, де сеньйор товариства, студент-юрист Л. Коммер, звернувся від імені членів товариства до ректора університету, професора Кромаєра, із подякою за багаторазовий вияв прихильності впродовж 20 років його існування. На що ректор відповів словами дружнього визнання й високої оцінки [68, арк. 14–16; 22].

Святковий бенкет зібрав всіх членів спілки в саду Румунського національного дому (приміщення Єврейського національного дому не могло вмістити всіх запрошених. – М.К.). 15 липня об 11 годині відбулося урочисте засідання, в якому взяли участь представники старшого та молодшого покоління, а також численні гості, яке, у свою чергу, переросло у святковий «комерс». Учасниками святкових заходів стали представники віденських товариств «Kadimah», «Libanonia», «Zephirah», товариства зі Львова «Емуна», почесні члени товариства Й. Бірер (лікар, с. Радівці), Й. Шмірер, М. Ебнер, П. Рібер, М. Ліфтер (адвокати, м. Чернівці) Н. Гольдфельд (суддя, м. Снятин), Й. Блюм (інженер, м. Бухарест) тощо. Програма складалась з урочистих промов, привітань, виступів співаків, лотереї [67, с. 353; 123, арк. 12–13].

Крім розважальних заходів, на честь події було висаджено 10 оливкових дерев у майбутньому парку Герця (частина сучасного Чернівецького дендрологічного парку. – М.К.) [289]. (Дивись Додаток Г 4.8–4.9).

У подальшому заходи, організовані студентами-євреями, мали неабияку популярність серед усього населення м. Чернівці та регіону. В наступному, 1912 р., 7 січня відбувся представницький бал буковинських євреїв. Список присутніх, ілюструє широке коло учасників громадського руху Буковини, поінформованих про діяльність єврейських студентських товариств Чернівецького університету. Цікавим для нас є докладний перепис пар, що танцювали на балу, та повний опис вбрання присутніх дам. У своїх публікаціях газета «Czernowitzer Allgemeine Zeitung» констатувала популярність «Hasmonea» та заходів, організованих студентами [301, с. 3].

В останні роки XIX ст. у Чернівцях були створені ще два єврейські національні студентські об'єднання з ідентичними «Hasmonea» метою і завданнями, формами й методами роботи: «Zephirah» (1897 р.) «Hebronia» (1899 р.) [314, с. 4].

Дослідники історії єврейської спільноти європейських країн того періоду відзначали «елітність» та толерантність студентських товариств євреїв Чернівецького університету, зокрема, наголошували на їх культурному спрямуванні, на відміну від типових корпорацій цих країн.

Важливою формою їх діяльності стала організація внутрішньої каси взаємодопомоги. Фонди каси складались із щосеместрових внесків її членів та пожертв пересічних громадян. Необхідно зазначити, що діяльність каси не обмежувалась допомогою студентам: у 1902 р. члени корпорації провели низку занять для дітей, таку собі школу без оплати свого вчительства; у 1903 р. суми, скеровані на підтримку малозабезпечених членів товариства або громади, сягали значних сум: «можна утримувати цілу родину цілий рік» [316]. Крім того, фонди каси передбачали фінансування поїздок членів «Hasmonea», «Zephirah» та «Hebronia» або організації пропагандистських заходів. На пропозицію членів каси, були затверджені нові правила її діяльності, відповідно до яких всі єврейські студенти Чернівецького університету стали її членами. Вищим керівним органом були загальні збори, які на початку кожного семестру вибирали раду та голову, секретаря та скарбника. Вже з 1900 р. каса

оприлюднює звіти про діяльність з чітким фінансовим визначенням усіх видатків та переліком боржників [70, арк. 4].

Члени згаданих товариств були активними учасниками громадського життя європейських євреїв, наприклад, представник національної єврейської студентської спільноти міста А. Мох брав участь у лондонській конференції «Допомога для євреїв у Східній Європі» [69, арк. 11].

Крім того, члени «Zephirah» та «Hebronia» приймали участь у концертах, організованих у шпиталі, в проведенні спортивних свят, організованих Єврейським спорклубу «Hagibog» в Празі (1924 р.), атлетичним клубом м. Будапешт (1927 р.) (Дивись Додаток Г 4.3–4.6).

1 вересня 1908 р. розпочала свою роботу єврейська мовна конференція, в організації та проведенні якої взяли участь члени всіх єврейських організацій м. Чернівці та регіону, зокрема студентських. Саме студенти відповідали за формування змісту та вигляду запрошень, їх відправку та зробили можливою зустріч понад 100 делегатів та 150 гостей з усіх куточків світу [66, с. 5].

Вагомість та потужність заходу ілюструє той факт, що роботу конференції висвітлювали на своїх сторінках, крім буковинських періодичних видань, газети – «Die Welt» (Кельн), «Sozialdemokrat» (Львів), «Unser Leben» (Варшава), «Hed Hasman» (Вільно), «Der Fraind» (Санкт-Петербург) та «New-Yorker Tagblatt» (Нью-Йорк). Програма була розпланована на п'ять днів, під час яких відбулися лекції про необхідність формування граматичних та орфографічних норм мови «ідиш» і, відповідно, розвитку «здорової єврейської літератури», створення бібліотеки для дівчат і жінок, підтримки заходів виховного спрямування та їх систематичного проведення в різних країнах Європи та світу, а також перепису населення.

Фіналом форуму став великий поетичний вечір. Вперше на сцені драматичного театру м. Чернівці зібрались відомі єврейські поети та драматурги – Х. Житловський, І. Перец, Аш. Серед декламаторів, які виконували пісні й вірші Г. Номберга були студенти-члени «Hasmonea» та «Hebronia» І. Кляйнрок і Л. Чайкель [66, с. 5].

Отже, основною метою діяльності етнічних товариств студентів досліджуваного періоду – румунських «Arboroasa» та «Junimea», польського «Ognisko», німецького «Arminia», корпорацій єврейських студентів «Hasmonea», «Zephirah» та «Hebronіa» – є сприяння й розвиток національного самовизначення та боротьба проти денационалізації. У цьому напрямі єврейські спілки були найагресивнішими. Відповідно, спектр діяльності був розширений за рахунок антиасиміляційного напрямку. Основними формами роботи стали конференції з національної історії та літератури, виїзні літературні та музичні вечори, організація бібліотеки та читальної зали, культурно-мистецькі заходи.

Специфічними формами можна вважати «літературний процес», організацію гуртожитку («Junimea»); внутрішню касу взаємодопомоги, збір коштів на створення поселення в Палестині («Hasmonea», «Zephirah» та «Hebronіa»). В етнічних студентських товариствах досліджуваного періоду виокремлено такі методи виховної роботи, як фінансування виховних заходів, заняття в клубі за інтересами («Arminia»); розробка постійно діючого розкладу виховних заходів, дискусійний клуб, «бесіди за круглим столом» («Ognisko») тощо.

3.3 Виховання молодого покоління як один із провідних напрямів діяльності конфесійних, ідеологічних та жіночих організацій Чернівецького університету (1875–1939 рр.)

На початку ХХ ст. однією з тенденцій розвитку громадського руху Буковини, й студентських організацій, зокрема, стало розгалуження мережі таких товариств шляхом виокремлення за певним напрямом діяльності. Такими спілками стали конфесійна «Православна академія», ідеологічне товариство «Залізник» та жіночі гуртки українських студентських спільнот.

У 1907 р. колишні союзанці та січовики кількістю 28 активістів організували окрему конфесійну студентську спілку – «Православну

академію». Ініціаторами заснування стали богослови П. Катеринюк, І. Джулинський, М. Копачук, І. Радик, І. Щербанович, І. Бриндзан, А. Міський. Керівництво товариством здійснювала управа, що складалась з голови, двох секретарів, бухгалтера, бібліотекаря та економічного референта. Першим головою товариства був П. Катеринюк, згодом – М. Копачук і Г. Ревуцький. У роки першої світової війни діяльністю «Православної академії» керував І. Винницький, а за румунської окупації – І. Цуркан. Духовними опікунами українських богословів були архімандрит Т. Тимінський і отець Т. Драчинський.

Аналіз установчих документів дає можливість визначити мету діяльності «Академії» наступним чином: плекання та розвиток товариського життя, виховання молоді в патріотичному українському дусі, вивчення та пропаганда української історії, літератури й музики. Відповідно, в товаристві діяло дві секції: культурно-освітня й музична.

Основною формою роботи були періодичні відчити з української історії, літератури, церковного, громадського й політичного життя. Такі збори (зібрання) організовувались щотижня. Якщо протягом першого року діяльності вони дотримувались суто конфесійної тематики, то згодом їх палітра значно урізноманітнюється. З'явилися виступи на тему політичного життя в Європі, розглядались питання можливості вибуху нової війни, необхідності вивчення іноземних мов [75, с. 112–116].

Члени «Православної академії» особливу увагу приділяли музиці та співу, не тільки церковному, але й світському. Хор українських семінаристів, відомий своїми концертами в столиці краю та провінції, став своєрідним міцним ланцюгом зв'язку з буковинцями та здобув популярність у молоді. Підтримкою товариства заручилось таємне товариство молоді в м. Кіцмань. Саме маскування таємних зборів кіцманчан під відкрите заняття хором мистецтвом «Православної академії» допомогло учасникам уникнути арешту румунською поліцією у вересні 1921 р. [191, арк. 303]. Звичайно, українські богослови усвідомлювали потужність свого впливу на населення краю, зокрема дітей та

молоді сільських населених пунктів. Завдяки цьому, раз спонтанно проведена зустріч (1908) в с. Банилів-Підгірний перетворилась на низку систематичних відвідувань сіл із чіткою програмою. Вона складалось із духовних бесід з населенням, концертів хору, народних ігор та вивчення українських традицій, занять для малечі, читання оповідань та казок. Крім того, члени «Православної академії» привозили газети, часописи та книги власного видавництва.

Відчувши брак богословської літератури та нот, члени товариства зайнялися створенням літографованих викладів-скриптів. За участі Д. Єремійчука та К. Пігуляка було надруковано «Пастирське богослов'я» (окремою книгою), п'ять томів «Церковної історії» професора Е. Поповича (німецькою мовою), різні партитури і ноти для власного вжитку.

Навчаючись поруч із румуномовними студентами, члени «Православної академії» знаходились із ними в постійному конфлікті за зривання товариських стрічок. Часто такі сутички переростали в серйозні бійки, в які втручалась місцева поліція. Результатом інциденту між М. Капічуком та А. Міським із представниками румунської «бючої» корпорації стало звернення депутата М. Василька до віденського парламенту і закликом до засудження тиску на українців. Внаслідок цієї інтерпеляції, українці отримали паритетне число вихованців у Чернівецькій семінарії, проте проблема студентських бійок залишилась не вирішеною. (Додаток Д.3).

Саме тому українські теологи, не виокремлюючи тіловиховний напрям діяльності як статутний, досить уважно поставились до занять фізичними вправами, цікавилися бойовими мистецтвами, боксом, боротьбою та фехтуванням. При чому, розглядаючи фізичне виховання і спорт спочатку як засіб опору, надалі члени товариства запроваджують систематичні тренування за розкладом, запрошують відомих спортсменів та активістів, беруть участь у різних заходах і змаганнях, збирають тематичні методичні рекомендації, збірки, статті та книги. Українські богослови були відомою командою футбольних вболівальників та супроводжували команду «Довбуша» під час чемпіонату міста та країни [268, с. 77].

Одним із завдань «Православної академії» стало створення системи підготовки кваліфікованих українських духовних кадрів. Зокрема, передбачались співбесіди із студентами, спостереження, індивідуальна наставницька робота, заохочення до вступу в товариство або мотивування активної громадської позиції осіб, які не є учасниками спілки. Із членів організації здобули статус доктора теології Ф. Григорій, М. Копачук, С. Смерека, К. Бриндзан [17, с. 811].

Після першої світової війни «Православна академія» відновила свою діяльність за тими самими напрямками, активно долучившись до товариського життя краю. Разом із членами «Січі» та «Запороже» активісти спілки стали ініціаторами створення студентської організаційної надбудови – Комітету українських студентів Буковини (КУСБ). Він мав на меті координацію національно-культурної діяльності українських студентських товариств зокрема, опіку над студентською «харчевнею» [51, с. 342].

Член товариства І. Данилюк був висунутий КУСБ делегатом від Буковини на Третій студентський з'їзд, що відбувався у Празі в 1922 р. Цей вибір засвідчив довіру всієї української студентської громади до товариства, в порівнянні з іншими крайовими організаціями, діяло нетривалий час та не мало представництва в комітеті [51, с. 368].

Важливим кроком для організації результативної діяльності товариства стало оприлюднення досягнень «Православної академії». Декілька спроб, зроблених засновниками, завершилася виданням власного альманаху «На зустріч волі» в 1922 р. [187, с. 156]

Лояльне ставлення певної частини спілчан до румунської влади та їх перехід до румунської «Academia Ortodoxa», призвели до бойкоту товариства та його ліквідації у кінці 1923 р. Свідомі, україноорієнтовані, її члени вступили до козацтв «Чорноморе» і «Запороже».

Отже, студентське академічне товариство «Православна академія» займало визначну позицію в релігійно-освітньому житті української молоді Буковини, гуртуючи в своїх рядах студентів-богословів. Майбутні священники

їздили селами з духовними бесідами, концертами, організовували змістовне дозвілля молоді, приймали участь в «службі Божій». Їх орієнтиром була основна мета – піднесення на високий рівень національної свідомості українців, зокрема селян. Напрями діяльності товариства поділялись на «статутно визначені» та «існуючі»: культурно-освітній, музичний, тіловиховний, пропагандистський, створення системи підготовки кваліфікованих українських духовних кадрів тощо (див. табл. 3.4)

Ще одним об'єднанням студентів, яке виокремилось із лав українських спілок досліджуваного періоду, стало ідеологічне товариство «Залізник». Засноване в липні 1934 р., воно згуртувало тільки прихильників українського націоналізму, саме тому визначаємо «Залізник» як ідеологічну організацію. Воно мало на меті формування нового стилю діяльності студентства та нового типу українського молодого громадянина шляхом плекання козацьких звичаїв й українського націоналізму.

Ідеологічні засади «Залізника» відрізнялись від інших студентських формацій відмовою від старих «буршівських» традицій – провадження безвідповідального життя «вільного студента». На переконання одного з лідерів товариства Д. Квітковського, студент – це майбутній провідник нації, тому його розвиток спрямовується на «виховання і вдосконалення чеснот людини і громадянина», щоб виправдати очікування свого народу. Саме такий вишкіл – теоретичний і практичний – є, на думку засновників і активних учасників спілки, завданням створення новітньої студентської організації [196, с. 4].

Саме тому члени товариства висунули на перше місце ідеологічний вишкіл та фізичне загартування (табл. 3.4). Практична реалізація цього завдання полягала зокрема, в публікацій як офіційних, так і «законспірованих» матеріалів. Через свої антирумунські настрої, члени «Залізника» зазнавали переслідувань з боку влади, тому в статтях подавали інформацію про історію та звичаї українського народу, пропагандистські заклики, метафорично – її у вигляді казки або притчі: «Як кум із кумом новий год святкували», «Сварка» та «На весні» [192, арк. 4].

**Основні напрями методи й форми виховної діяльності конфесійної
«Православної академії» та ідеологічного товариства «Залізняка»**

	«Православна Академія»	«Залізняка»
Напрями діяльності	Патріотичне виховання Плекання товариського життя Пропаганда української історії, літератури й музики	Ідеологічний Фізичне виховання
Осередки	Музична секція Хор Культурно-освітня секція	Спортивне товариство «Мазепа»
Методи	Слова; наочності; практичної вправи Змагальний і ігровий Методи формування свідомості особистості	Словесний Власного прикладу Змагальний та ігровий Методи організації діяльності, спілкування, формування позитивного досвіду суспільної поведінки (привчання, тренування, педагогічна вимога, громадська думка)
Форми роботи	Концерти Публічні репетиції Гастролі Духовні бесіди Лекції з української літератури, історії, церковного і політичного життя; Заняття грамотою Друк-викладів-скриптів Видання власного альманаху «На зустріч волі»	Бесіди і лекції Лекції з української літератури, історії, громадського і політичного життя Видання тематичних публікацій Велике лицарське віче
	Тренування та змагання з бойових мистецтв, боксу, боротьби і фехтування Акумулювання тематичних рекомендацій, книг, статей і підручників Інститут вболівальництва	Тренування і змагання Загартування Літні табори вишколу та оздоровлення Прогулянки і походи Створення власної бази спортивного обладнання

Утиски з боку окупаційної румунської влади зумовили невелику кількість членів «Залізняка»: їх було не більше 40 осіб, а деякі члени одночасно брали

участь і інших спілках, приміром «Запороже», як О. Зибачинський та В. Тодорюк [17. с. 780].

Фізичне виховання «залізняка» здійснювали під час посилених тренувань, здебільшого в спортивному товаристві «Мазепа», систематичних короточасних та тривалих прогулянок в літніх таборах вишколу.

Проте, незначна чисельність не впливала на організаційний устрій спілки. Щороку відбувались загальні збори, так зване «Велике лицарське віче», на яких – окрім звіту – обговорювались нагальні проблеми. Наприклад, до порядку денного зборів 14 грудня 1935 р. увійшло питання створення власної бази спортивного обладнання. М. Насадюк у своєму виступі оголосив перелік наявного спорядження – 12 пар бігових лиж «для зимових прогулянок», 6 пар боксерських рукавичок, гімнастичне обладнання. Його виступ закінчився закликком мобілізувати «зусилля і зібрати повноцінну тіловиховну колекцію» [355, с. 13–15].

Діяльність «Залізняка» була припинена арештом активу товариства під час Шевченківського свята 10 березня 1937 р. Суд над членами товариства виніс вирок: В. Тодорюк отримав п'ять років в'язниці, М. Насадюк – чотири роки, Д. Квітковський – два роки. І. Григоровичу суд до двох років додав ще три роки в'язниці за антирумунські статті в тижневику «Самостійність».

Діяльність ідеологічного товариства «Залізник» була яскравою ілюстрацією загальної націоналістичної течії, притаманної періоду 1930-х рр. у краї. Основними напрямками виховної роботи конфесійної «Православної академії» та ідеологічного товариства «Залізник» визначено патріотичне виховання; громадське виховання та пропаганду української історії, літератури й музики. Ці напрями реалізовувались шляхом проведення концертів, публічних репетицій, лекцій з української літератури, історії, церковного, громадського й політичного життя, занять для дітей.

Незважаючи на те, що фізичне виховання офіційно не визнано провідним напрямом діяльності цих товариств, заняття й тренування з бойових мистецтв, боксу, боротьби та фехтування, змагання з цих видів спорту, систематичні

короткочасні та тривалі прогулянки відігравали важливу роль у щоденному житті студентських організацій. Іншими формами «тіловиховної діяльності» можна вважати акумулювання тематичних рекомендацій, книг, статей і підручників та створення власної спілки вболівальників. Формою організації процесу стали гуртки та спортивне товариство «Мазепа». При чому використовувались методи слова, наочності, практичної справи, змагальний та ігровий (табл. 3.4).

Жіночі організації краю досліджуваного періоду являли собою два основні напрями феміністичного руху українок: релігійно-доброчинні спілки – «Мироносиці» та «Товариство православних жінок»; громадсько-суспільні – «Общество русских женщин», «Кружок українських дівчат», «Жіноча громада» та «Кружки жіночої громади» [37, с. 76].

Діяльність цих товариств, зокрема виховна, в основному була представлена культурно-просвітницькими напрямками та була зорієнтована на:

- організацію курсів з ліквідації анальфabetизму;
- створення та супровід закладів перебування для дітей дошкільного віку – «захоронок»;
- запровадження ефективного дозвілля або покращення матеріального стану – курси крою та шиття, опанування народних ремесел;
- надання матеріальної допомоги сиротам та незаможним дівчатам;
- проведення виставок і виставок-ярмарків народного мистецтва та благодійних заходів тощо.

Крім того, громадська діяльність передбачала організацію літературних вечорів, «вечорів з чаєм», «днів квітів», «маланок», лекцій і доповідей на різні теми. Активний розвиток жіночого громадського руху Буковини не міг не позначитись на студентках Чернівецького університету. Проте інформації про існування їх окремої організації в австро-угорський період нами не знайдено.

На початку 1930 р. зі складу української корпорації «Чорноморе» виокремлюється секція студенток, в окрему громадську студентську організацію вона трансформувалась у 1931 р. Секція студенток при

«Чорноморе» відрізнялась повною організаційною автономією в рамках козацтва, що регламентувалось власним правильником (збіркою прав та обов'язків членів. – М.К.). Дівчата одразу визначали пріоритетними пропагандистсько-українознавчий, мистецький та просвітницький напрями своєї роботи.

Новаторством дівочих спілок краю, до яких долучилась секція студенток корпорації «Чорноморе», стали регулярні медичні рейди селами Буковини. Медичні огляди дітей і людей похилого віку, забезпечення потребуючих лікарськими засобами, практична допомога молодим мамам, демонстрування навичок першої медичної допомоги – це не повний перелік заходів під час таких рейдів. Атмосфера довіри, що панувала на просвітницьких бесідах із сільськими дівчатами, давала можливість обговорити питання відносин між чоловіком і жінкою, шкоди для здоров'я раннього статевого життя, користі фізичних вправ для організму жінки тощо. Серед молоді були популярними лекції про негативні наслідки паління та вживання алкоголю, зокрема самогонки. (див. табл. 3.5).

Таку систематичну, серйозну роботу жінок надзвичайно позитивно оцінювало місцеве населення. Дівчата були активними учасницями соціальних подій в регіоні, Європі, світі. Результатом діяльності курсів кройки та шиття стала участь гаптування Марії (прізвище не збереглося. – М.К.), картини А. Джулинської та інших робіт буковинок у виставці народного промислу в м. Чикаго в 1933 р. Крім того, студентки-активістки разом із учасницями «Жіночої громади» долучились до облаштування надгробку І. Франко у Львові.

Відомий в усьому регіоні літній ярмарок міста Чернівці використовувався студентками як майданчик для донесення до громадськості ідей жіночого товариського життя, пропаганди національного українського світогляду та мистецтва, популяризації української народної пісенної та танцювальної творчості. Український павільйон з вишивками й різьбою, ручними виробами із соломи, глини, ниток тощо зібрав велику кількість покупців і привернув увагу англійських, німецьких та французьких гостей торгів [17, с. 805]. (Дивись

Додаток Г 1.9). Серед низки імпрез, що були проведені за ініціативи студенток, слід згадати «Вечір народної вишивки» (1935 р.), «Вечір народної ноші» (1936 р.). Взагалі, щодо форм виховної роботи, дівоча секція української корпорації «Чорноморе» практикувала цілу низку різноманітних заходів та акцій (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Напрями, методи й форми виховної діяльності дівочої секції української корпорації «Чорноморе»

Напрями діяльності	Методи	Форми
Пропагандистсько-українознавчий	Формування поведінки громадська вправління, доручення) формування свідомості (бесіда, лекція, дискусія, переконання) Методи стимулювання Методи самовиховання	Український павільйон на традиційних регіональних ярмарках Міжнародні виставки народного промислу Літні курси з вивчення української мови З'їзд українок Буковини; Участь в «Жіночому національному фонді» «Організація студенток-українок в Чернівцях»
Мистецький	Демонстраційно-образні (демонстрація художніх творів) Художньо-творчі (імпровізація, створення художніх образів)	Тематичні вечорниці Вечір народної вишивки Вечір народної ноші
Просвітницький	Усвідомлення цінностей суспільства, організації діяльності та формування досвіду суспільної поведінки Педагогічне спостереження, бесіда, опитування, аналіз результатів діяльності	Медичні рейди Бесіди з дівчатами; Лекції антиалкогольні Курси кооперативного підприємства Літні табори (ранкова гімнастика; загартовуючі процедури; заняття з грамоти, праці) Прогулянки і походи Розваги

Організаційний комітет під керівництвом М. Веселовської та І. Гордійчук не просто влаштував вечори розваг. Завжди тематичні, заздалегідь сплановані, з багатогранною, цікавою та насиченою програмою, запрошеними відомими українськими громадськими діячами, письменниками та акторами – ці заходи стали неабиякими подіями в культурному і громадському житті міста і краю.

Незмінною складовою щорічних вечорниць були «мистецькі частини». Різні за тривалістю, вони завжди презентували музичний твір когось із буковинських або українських композиторів з обов'язковою інформаційною замальовкою про автора, його творчість. З аншлагом проходили весняні вечорниці 1934 р., де було виконано сім пісень С. Гулака-Артемовського під загальною назвою «Українська свадьба», зокрема «Стоїть явір над водою» [97, с. 61–65].

Крім того, невід'ємною частиною таких заходів були українські народні танці й пісні у виконанні як учасниць секції, так і всіх охочих. Так, у вечорницях 1935 р. брала участь відома оперна прима Є. Азерська, причому рішення про виступ вона прийняла спонтанно, в день концерту [205].

Саме така відкритість дівочої секції та її заходів вносила корективи в планування та організацію, вимагала вміння миттєво реагувати на зміни.

Усі напрями діяльності секції студенток корпорації «Чорноморе» синтезувались і тісно переплітались під час літніх таборів у гірських селах Рівне, Підзахаричи, Виженка. Відкриті для співпраці, дівчата запрошували до спільної роботи в таборах галицьких студентів. Протягом червня–серпня 1936 р. в цих трьох таборах просвітницьку роботу вели львів'яни С. Костецкий, П. Рідняк, О. Wachowski (збережено правопис оригіналу. – М. К.) [356, с. 4].

Майже одразу ці табори зацікавили сільських дітей та молодь. Вони здалеку спостерігали за заняттями й розвагами студентів. А ті, у свою чергу, створили курси для селянських дітей, які майже одразу перетворилися на денний табір, розклад якого передбачав ранкову гімнастику й загартовуючі

процедури, загальний ранковий збір, навчання з грамоти, уроки малювання та праці, прогулянки й походи, розваги тощо.

Необхідно зазначити, що діти збирались у табір не тільки з найближчих, але й віддалених сіл. Тому постало питання про письмові дозволи батьків, харчування та ночівлю. В більшості випадків такі документи не були отримані, але фінансування проживання цих дітей в умовах табору взяли на себе їх родини.

Активними учасницями всіх заходів гуртка були М. Весоловська, І. Жуковська, В. Кушнірюк, А. Лазоряк, М. Мойсюк, М. Павлусевич, О. Смерека, О. і А. Тарангул, С. Хортик, О. Щербанович та ін.

Студентки корпорації також виявляли активну громадську позицію у своїх публікаціях на сторінках газет та журналів. Наприклад, О. Щербанович від імені товариства різко засудила статті коломийського журналу «Світ молоді» в 1936 р., де пропагувалася ідея підкорення владі в національних питаннях. «Революційним» було названо виступ активісток проти вчинку редактора «Хліборобської Правди» К. Кракалія, який «безпідставно і в хамський спосіб» образив одну із студенток. 16 жовтня 1936 р. дівчата прилюдно дали йому ляпаса, про що написали в замітках у буковинському часописі з точним зазначенням дати, місця й часу акції [356, с. 30].

Нестандартний погляд на організаційні питання, ініціативність та здатність швидко реагувати на суспільні зміни були притаманні студенткам-учасницям товариства «Чорноморе». Зокрема, саме за допомогою цих дівчат відбувались регулярні дитячі «літні курси» з вивчення української мови.

Цікавим є факт співчленства дівчат (участі в роботі) в різних жіночих товариствах краю. Зокрема, студентка К. Костецька була однією з організаторок «Жіночої громади», активними діячками якої були «мироносиці» – Т. Маєр, Г. Ясенецька, О. Сімович, Е. Балицька, В. Кухта.

Традиція співпраці громадських організацій Буковини збереглась і у випадку жіночої спільноти. Наприклад, гурток студенток при «Чорноморе» підтримував зв'язки з жіночими товариствами Буковини. Секція студенток

співпрацювала з «Жіночою громадою» і «Мироносицями» та активно брала участь у всіх заходах. Так, на Першому жіночому з'їзді українок Буковини 2 лютого 1929 р. в столиці краю делегація студенток під головуванням О. Гузар була в організаційному комітеті. Почесне головування довірили О. Кобилянській. Зібрання ухвалило рішення про реорганізацію роботи «Жіночої громади», поширення її діяльності на всі населені пункти краю, запланувало низку спільних заходів для покращення освіти та економічного становища на селі. Крім того, було засновано «Жіночий національний фонд», що мав на меті акумулювання коштів для забезпечення потреб дитячих садків, сиротинця, майстерень. На вимогу студенток, до спільного плану діяльності було внесено рішення про залучення матеріальних засобів для організації навчання дівчат та жінок, зокрема жіночої бурси.

У контексті співпраці жіночі товариства краю створили «Курси кооперативного підприємництва», ідея організації яких остаточно сформувалась ще у 1920-х рр. Саме молодь краю, зокрема випускники університету та середніх закладів освіти, потребувала підприємницької, економічної просвіти та консультацій, тому така форма роботи зумовила чималий інтерес до неї. Популярними ці курси зробила простота викладання, їх прикладне значення – темою низки теоретичних та практичних занять стало вивчення грошової системи Канади та Америки. До них долучалися члени інших національних товариств, і не тільки студентських [205].

Саме завдяки такої активності, в 1936 р. в столиці краю було засновано «Організацію студенток-українок в Чернівцях». Одним із чинників її виокремлення, на думку сучасників, стало намагання здобути повну автономію від студентського козацтва й частково – розбіжності в поглядах на організаційні засади, зокрема, на роль у діяльності товариства молодих учасниць [269].

Необхідно зазначити, що українки були новаторками, прагнули покращити роботу власної організації та громадського руху краю. Одним із шляхів оптимізації діяльності українських товариств вони розглядали розподіл

напрямів діяльності. На їх думку, «Чорноморе» мало би займатись книгозбірнею, «Запороже» – спортивним товариством «Довбуш», а «Залізник» – пресою.

Перед другою світовою війною на Буковині знову було відновлено стан облоги й, відповідно, заборонено діяльність будь-яких українських організацій.

Отже, роботи дівочої секції української студентської корпорації «Чорноморе» варто розглядатись лише в контексті співіснування та щільної співпраці з усім товаришким рухом Буковини, зокрема студентським і жіночим. Виховна діяльність цієї спілки здійснювалась в пропагандистсько-українознавчому, мистецькому та просвітницькому напрямі. Задля досягнення визначеної мети дівоча секція використовувала низку методів формування суспільної поведінки та свідомості; стимулювання; самовиховання; демонстраційно-образні та художньо-творчі. Серед форм її діяльності виокремлюються український павільйон на традиційних регіональних ярмарках, участь у міжнародних виставках народного промислу, курси кооперативного підприємництва, а також участь у з'їзді українок Буковини, у створенні «Жіночого національного фонду», «Організації студенток-українок в Чернівцях». З виховних форм популярності набули літні курси з вивчення української мови та літні табори, а також лекції антиалкогольного спрямування, ранкова гімнастика; загартовуючі процедури; прогулянки й походи, розваги.

3.4 Шляхи творчого використання історико-педагогічного досвіду виховної діяльності студентських товариств краю досліджуваного періоду в педагогічному та науково-дослідницькому процесах сучасної України

Необхідно зазначити, що навчальний процес, наукова робота, професіоналізація й гуманітаризація освіти складають основу студентоцентрованого навчання студента сучасного закладу вищої освіти. Саме у цьому контексті здійснюється процес гуманітаризації освіти в університеті,

основне завдання якої полягає у подоланні одновимірності молодого фахівця, зумовленої професійною підготовкою й сприянні формування у нього основ гуманного світогляду.

Діяльність університету у сфері гуманітаризації освіти здійснюється відповідно до Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року й Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 рр., які визначають провідні вищі навчальні заклади сучасними центрами гуманітарного спрямування. Основними складниками виховання молоді є громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне і духовно-моральне виховання [216]. Відповідно, в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича сформовано низку напрямів діяльності у системі гуманітарно-виховної політики, а саме:

- національно-патріотичний;
- культури, мистецтва і дозвілля;
- спортивно-оздоровчий;
- соціально-психологічної роботи та превентивного виховання;
- діяльності студентського парламенту і студентського профкому;
- туристичної діяльності та співпраці у рамках ЮНЕСКО;
- інформаційної діяльності і зв'язків із засобами масової інформації.

Координацію та методичне забезпечення виховної діяльності здійснює рада з гуманітарної освіти і виховання, заступники директорів інститутів та деканів факультетів, ради кураторів.

Звіт проректора з науково-педагогічної роботи з питань навчально-виховного процесу Марусик Т.В. за 2016–2017 н.р. визначає національно-патріотичний напрям одним із основних векторів діяльності університету у сфері гуманітаризації освіти. Низка відповідних заходів: «Низький уклін тобі, Університете!», Федьковичеві і Шевченківські читання, круглий стіл з нагоди 145-річчя від дня народження Лесі Українки, відзначення 25 річниці студентської революції на граніті, День героїв Небесної сотні, заупокійна панахида за жертвами Чернобильської катастрофи 1986 р., акція «Запалимо

свічку», присвячена пам'яті жертв голодомору і політичних репресій 1932–1933 рр. підтверджує систематичну і різноманітну роботу у даному питанні.

У Шевченківській залі університету була презентована унікальна виставка членів Всеукраїнської спілки художників України Романа й Надії Федини «Україна у променях Західного сонця».

Проведення традиційного «Дня вишиванки» збіглося із днем депортації кримськотатарського народу, саме тому загальноуніверситетські святкові урочистості було переформатовано у заходи на факультетах та інститутах.

Участь студентів у акціях, ініційованих громадськими організаціями краю щодо підтримки буковинських військовослужбовців, які перебувають у зоні АТО, полягає у зборі благодійних внесків та участі в історичній військово-патріотичній грі «Квест Козацька Покрова», присвяченій Дню українського козацтва та Дню захисника України (22.10.2016 р.). Кількість учасників патріотичного квесту становила 36 (!) студентів усіх закладів вищої освіти Буковини.

Звичайно, вищезначений діяльнісний напрям корелюється із вектором культури, мистецтва й дозвілля. Кількість учасників саме таких заходів зростає з кожним роком – у конкурсах «Студент-студентка року», «Університет має талант», народної та естрадної пісні «Живиця», «Брейн-ринзі» у 2017 році прийняло участь вдвічі більше студентів, порівняно із 2010 рр. Популярності серед дівчат набули конкурси «Міс Чернівці» та «Міс Західна Україна», студентська збірна КВК здобула срібло у «Битві ВНЗ» у м. Хмельницькому.

Унікальний захід, організований доцентом кафедри музики факультету педагогіки, психології та соціальної роботи І. Бойчук – зустріч із видатним чернівчанином, професором музики американського університету Г. Скупинським – викликав зацікавленість лише у студентів кафедри музики. Майстер-клас та мистецькі спогади автора відвідало близько 20-ти студентів, більшість яких беруть активну участь у студентському народному хорі «Резонанс» та жіночому хорі «Аміна».

Серед рідкісних мистецьких дійств, організованих протягом 2015–2016 та 2016–2017 рр., – авторська програма кобзаря-лірника О. Триуса, персональна виставка Народного художника України М. Отковича «Нація, історія, культура», презентація книги відомої буковинської писанкарки Н. Суруджій «Писанки наших бабусь», творча зустріч лідера гурту «Антитіла», яка викликала неабиякий інтерес серед студентів. Велику кількість учасників можна пояснити рекламою подій з представниками студентського профкому і парламенту в гуртожитках.

У звіті визначено, що в активізації спортивно-масової роботи університету відіграло зміцнення матеріальної бази: відкрито новий сучасний спортивний майданчик із штучним покриттям, функціонують тенісний корт, шаховий і більярдний клуб, діє спортивний клуб «Університет». Але з 19 тис. студентів 1-6 курсів у змаганнях з десяти видів спорту 68 Спартакіади Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича брало участь близько 1800 спортсменів, що складає близько 10%. І ця цифра є такою за рахунок участі чотирьох численних збірних команд факультету фізичної культури та здоров'я людини.

Звичайно, не можна недооцінювати друге місце у чемпіонаті України з футболу серед ВНЗ III–IV рівня акредитації футбольної команди «Університет», третє місце команди орієнтувальників на Чемпіонаті України серед студентів; участь чотирьох студентів університету в складі команди-переможниці на Чемпіонаті Європи з панкратіону. Проте участь лише десятої частини студентів у традиційному найпотужнішому спортивно-масовому заході рідного університету за цілий навчальний рік у порівнянні із дискотекою на День студентства, яку відвідали більше 400 осіб, є кричущим фактом.

Значну увагу в звіті голови ради з гуманітарної освіти і виховання Т. Марусик приділено діяльності органів студентського самоврядування: студентським парламенту і профкому. Діяльність органів студентського самоврядування базована на принципах добровільності, колегіальності,

відкритості; виборності та звітності; рівності права студентів на участь у самоврядуванні; незалежності від впливу політичних партій тощо.

Проте підтримуємо думку соціологів, педагогів, психологів про те, що пріоритетною функцією сучасного студентського руху є лише розв'язання соціально-економічних проблем студентства, захист їхніх прав та інтересів [151].

Підтвердженням цього називаємо витяг із рекламного проспекту профспілкової організації студентів Чернівецького університету імені Юрія Федьковича на його офіційному сайті: «Роблячи вибір на користь профспілкового членства, кожен першокурсник задасться таким: для чого мені бути членом профспілки і що це мені дасть? За чимало років плідної роботи ми сформували 10 основних переваг членства у нашому осередку». Цей перелік можна умовно поділити на 2 групи положень, перша з яких, найпотужніша – економічні переваги – користь, «зиск» від членства (можливість отримання матеріальної допомоги, бути премійованим у випадку активної громадської позиції (!!), дешевого літнього відпочинку, економія власних коштів за допомогою «Профспілкової ID картки студента ЧНУ») тощо. А друга група презентує можливості пошуку роботи через «центр кар'єри» та «цікаве і незабутнє студентське життя» [170]

Типовими рисами сучасного студента вважаються самостійність та прагматичність у діях, бажання вчитися, здобувати вищу освіту задля певного соціального статусу, саморозвитку та самореалізації. Але його особливістю визнано зниження культурних запитів, нехтування ціннісними орієнтаціями, кризу життєвих ідеалів, втрату духовних орієнтирів. Ще однією знаковою рисою названо досить низький рівень соціальної активності, й, навіть втрату свідомої громадянської позиції [287].

Отже, нове приміщення студентського парламенту, виділене адміністрацією ЗВО, суттєва фінансова допомога в організації I Всеукраїнської конференції представників органів студентського самоврядування «UkrainianHogwarts»; функціонування студентського медіацентру: газети

«Ньюформат», студентського радіо «Студвейв», інформаційного відеожурналу «Профлайн» дозволяють охарактеризувати умови, створені в університеті для ефективної громадської діяльності більш, ніж «гарні».

Щодо показників, то типовим для університету стало афішування, що 200 студентів знайшли роботу завдяки проекту студентського профкому «Центр карєри», 10% студентів-членів студентського парламенту увійшли до складу вчених рад факультетів, зібрано 62 тис. гривень у рамках акції «Подаруй солдату свято». Велика кількість студентів взяла участь у благодійних акціях «Плече побратима», «Миколаєві янголята» та інших заходах волонтерського руху студентів «Крок назустріч», скільки без примусу, із власною позицією вийшли на «Весняну руханку» або «Олімпійську листівку», заохотили інших студентів до співпраці в проекті «Біблійний сад» або у «кулінарному суботнику».

Отже, не зважаючи на різноманітну і систематичну виховну діяльність, яка традиційно організована Радою з гуманітарної освіти і виховання, відділом з виховної роботи та гуманітарної освіти, деканами факультетів і директорами інститутів, кураторами і викладачами, спостерігається недостатній рівень участі на добровільних засадах студентів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Причинами такого становища називаємо несформовану культуру громадської активності, прагнення студентів вирішувати лише особисті соціально-економічні проблеми, адресна зацікавленість у заходах лише спортивно-розважального характеру та необізнаність в історичних традиціях громадського руху студентів власного університету.

Зауважимо, що електронна е-мейл розсилка, організована студентським парламентом та профкомом студентів, метою якої є оповіщення студентів про будь-які заходи, організовані в університеті, суттєво збільшила кількість поінформованих. Вищезначений звіт називає лише 3000 студентів-активістів, адреси яких введено в базу для розсилки. Крім того, опитування студентів I-IV-го курсів факультетів педагогіки, психології та соціальної роботи, фізичної культури та здоров'я людини, історії, політології та міжнародних відносин,

іноземних мов, математики та інформатики, в якому прийняло більше 1600 студентів, засвідчило низький рівень ознайомлення студентів за класичними формами донесення інформації: об'яв на дошках (11%) і на шпальтах студентських газет (6%), оголошень кураторів та викладачів (15%) тощо. Деяко вищий показник у передачі інформації самими студентами (40%), особливо тих, що проживають у гуртожитку. І найбільш ефективним у наш час способом оприлюднення інформації про виховний захід, що проводиться в університеті, визначаємо його висвітлення в соцмережах – інстаграмі та фейсбуці: більше 60% студентської молоді дізнались про його організацію саме там. Отже, важливим компонентом ефективної виховної роботи стало запровадження сучасних методів комунікації із студентами.

Упродовж досліджуваного періоду на Буковині накопичено значний досвід організації студентських товариств, вивірено часом низку організаційно-педагогічних засад виховної діяльності, спектр яких постійно розширювався. Чинниками змін ставали різні державно-політичні режими, регіональні особливості, вимоги суспільства до громадського руху взагалі тощо. Його зміст та ідеї заслуговують на узагальнення й творче використання в сучасній практиці виховання студентської молоді в умовах вищого навчального закладу. Впровадження рекомендацій щодо оптимізації діяльності у гуманітарній сфері в закладах вищої освіти України, зокрема посилення організації виховної роботи, визначаємо провідним напрямом творчого використання історико-педагогічного досвіду виховної діяльності студентських товариств Буковини досліджуваного періоду в педагогічному та науково-дослідницькому процесах сучасної України, який, у свою чергу, реалізувався декількома шляхами. Першим визначаємо застосування результатів дослідження при викладанні дисциплін «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Методика виховної роботи», «Історія української освіти», «Історичне минуле Північної Буковини (з найдавніших часів до 1940 р.)», «Суспільно-політичне життя на Буковині у другій половині XIX – на початку XX ст.», «Історія фізичної культури», «Історія спортивного та олімпійського руху». Матеріали дослідження

використано для написання дипломних, курсових робіт та рефератів студентами факультетів педагогіки, психології та соціальної роботи, фізичної культури та здоров'я людини, факультету історії, політології та міжнародних відносин. Представимо варіанти орієнтовних тем дипломних проектів для студентів: «Фізичне виховання молоді як один із провідних напрямів діяльності українських корпорацій «Чорноморе» і «Запороже» початок ХХ ст. – 1939 рр.», «Жіночі товариства Буковини як осередок виховання українського молодого покоління (1920-1930 рр.)», «Толерантність як основна характеристика діяльності студентських товариств Чернівецького університету (1875–1939 рр.)» тощо. Наведемо короткий перелік тем реферативних робіт, а саме: 1. Передумови, що сприяли становленню товариського руху студентів Чернівецького університету досліджуваного періоду. 2. Система законодавчих та нормативних актів, що регламентували діяльність спілок студентів університету м. Чернівці (1875-1939). 3. Основні напрями, форми і методи виховної діяльності українських студентських академічних товариств Чернівецького університету австро-угорського та румунського періодів. 4. Трансформація фізкультурної секції української академічної корпорації «Запороже» в окрему спілку виховного спрямування «Український спортивний клуб «Довбуш». 5. Педагогічна діяльність жіночої секції як окремої громадської одиниці Чернівецького університету досліджуваного періоду.

Наступним напрямом вбачаємо у практичному використанні розробленого спецкурсу «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини (1875–1939)».

Його особливість полягає в тому, що він може бути проведений як для студентів, бакалаврів і магістрів, що навчаються у вищих навчальних закладах за різними спеціальностями (на факультетах фізичної культури і спорту, педагогічних, історичних тощо), діячів студентського громадського руху, так і для слухачів обласних інститутів підвищення кваліфікації педагогічних працівників тощо.

Структура курсу представлена у табл. 3.6, а зміст його головних компонентів (опис навчального курсу, анотація, тематика лекцій, семінарських занять, пошукові й творчі завдання тощо) відображено в додатку Е. Спецкурс розрахований на 90 год. (16 год. лекцій, 14 год. практичних занять, 60 год. самостійної роботи).

Метою вивчення курсу є ознайомлення студентів із основними напрямками, формами і методами виховної діяльності громадських організацій студентів на Буковині (1875–1939 рр.).

Таблиця 3.6

Структура спецкурсу «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини (1875–1939 рр.)»

Тема	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		Л	сз	с.р.		Л	сз	с.р.
Змістовий модуль 1. Становлення і розвиток громадського студентського руху на Буковині (1875-1939)								
<i>Тема 1.1.</i> Виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875 – 1939) як історико-педагогічна проблема	8	2	2	4	8	1	-	7
<i>Тема 1.2.</i> Організаційно-правові основи діяльності громадських товариств на Буковині у 1875 – 1939 рр.	8	2	2	4	8	1	-	7

<i>Тема 1.3.</i> Виховна діяльність українських студентських академічних товариств Чернівецького університету австро-угорського та румунського періодів	12	2	2	6	12	-	2	10
Змістовий модуль 2. Виховна діяльність громадських студентських організацій на Буковині (1875-1939)								
<i>Тема 2.1.</i> Особливості виховання молоді в українських студентських корпораціях «Запороже» та «Чорноморе»	8	2	2	4	8	1	-	7
<i>Тема 2.2.</i> Спортивний клуб «Довбуш» – організація, трансформована із фізкультурного гуртка українського студентського товариства	8	2	2	4	8	1	-	7
<i>Тема 2.3.</i> Виховання молодого покоління як один із провідних напрямів діяльності конфесійної та ідеологічної організацій Чернівецького університету	10	2	2	6	10	1	-	9
<i>Тема 2.4.</i> Педагогічна діяльність жіночої секції як окремої громадської одиниці Чернівецького університету	8	2	2	4	8	1	-	7

Тема 2.5. Основні структурні компоненти виховання студентів в поліетнічних та етнічних товариствах Чернівецького університету (1875 – 1939 рр.)	8	2	-	6	8	-	-	8
Усього годин	70	16	14	40	70	6	2	62
ІНДЗ	20	-	-	20	20	-	-	20
Усього годин	90	16	14	60	90	6	2	82

У результаті вивчення курсу студенти повинні знати: передумови становлення та етапи розвитку студентського громадського руху на Буковині у 1875–1939 рр.; організаційно-правові засади діяльності студентських організацій Буковини досліджуваного періоду; класифікацію студентських організацій Буковини; напрями, форми і методи виховної роботи у громадських організаціях студентів Буковини. А також вміти: аналізувати діяльність студентських громадських організацій досліджуваного періоду задля виокремлення творчих ідей з метою їх використання у навчально-виховному процесі сучасної вищої школи.

Спецкурс був успішно апробований у навчально-виховному процесі чотирьох вищих навчальних закладів (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»).

Інтегрування ефективних історичних ідей організації виховного процесу в студентських спілках краю до функціонування органів студентського самоврядування ЗВО під час круглих столів, прес-конференцій, програм студентського радіо і статей для студентської газети, оформлення стендів тощо

розглядається нами як можливість стимулювання процесу формування саме добровільних засад активної участі у громадському студентському русі, власної соціальної позиції щодо подій, що відбуваються в світі, країні, регіоні, рідному університеті. З метою ознайомлення студентів з історією Чернівецького університету, із особливостями діяльності студентських формацій, у редакцію газети «Newформат» представлена низка тематичних статей, підготовлених та розміщених на інформаційних стендах ілюстрований матеріал – «Корпорація студентів «Запороже» – школа виховання молодого покоління українських патріотів». Проведено два відкриті ефіри на студентському радіо «StudWave» на загальну тему: «Сторінки історії рідної alma-mater», у яких представлено інформацію про результати діяльності буковинських студентських буршеншафтів.

Ефективним шляхом творчої реалізації результатів дослідження стала екстраполяція досвіду виховної діяльності у спілках Чернівецького університету в зміст науково-дослідницької роботи зі студентами, зокрема студентського наукового гуртка «Молодий науковець». На факультеті фізичної культури та здоров'я людини Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича організована мережа студентських гуртків. У зміст роботи гуртка «Молодий науковець» під керівництвом М.В. Кожокар, який профільною науковою темою обрав ретроспективний аналіз організації виховання, зокрема фізичного, в закладах освіти Європи, протягом 2017 р. введено питання виховної роботи студентських товариств Чернівецького університету в історико-педагогічному контексті. Гурток має на меті:

– стимулювання професійного наукового та творчого інтересу до розробки проектів, спрямованих на використання історичного досвіду організації фізичного виховання і спорту у закладах освіти, громадських організаціях тощо;

– формування у студентів дослідницько-пошукових компетенцій, їх залучення до наукової діяльності;

– розвиток творчого мислення, наукової самостійності, підвищення внутрішньої організованості;

– забезпечення активної участі студентів у роботі міжнародних, всеукраїнських та внутрішньовузівських студентських конференцій, наукових семінарів, у конкурсах на кращу наукову працю.

Завдання наукового гуртка «Молодий науковець» полягають у реалізації наукової складової підготовки фахівців з фізичного виховання й спорту; формуванні інтересу до наукової творчості; ознайомленні з принципами, методами, інструментарієм наукової та дослідницької роботи; набутті досвіду організації науково-дослідної роботи, участь у наукових дискусіях, конференціях, семінарах, круглих столах тощо; формуванні здорових ціннісних орієнтацій, вихованні патріотизму тощо.

Серед професійних компетенцій, що формуються у студентів внаслідок активної науково-пошукової діяльності гуртка, виокремлюються загальні (вміння самостійного пошуку та опрацювання інформації з різних джерел для дослідження конкретних питань; здатність до постійного саморозвитку й самоосвіти) та спеціальні, фахові (розвиток професійних здібностей як передумови самостійної професійної творчості; здатність проектувати своє подальше професійне зростання, впроваджувати різноманітні способи розв'язання творчих завдань у власній діяльності).

Серед форм роботи наукового гуртка (проекти; зустрічі з провідними вченими та фахівцями у сфері фізичного виховання і спорту, педагогіки та психології; наукові семінари, круглі столи, конференції та конкурси; масові краєзнавчі, фізкультурно-спортивні заходи та акції) особливої популярними протягом 2016–2017 та 2017–2018 н. рр. стали круглі столи та конференції.

Так, учасниками круглого столу «З днем народження, almatater», присвяченого 141-й річниці заснування Чернівецького університету (6 жовтня 2016 р.) стали студенти IV-го курсу факультету фізичної культури та здоров'я людини. Серед виступів, що увійшли до програми круглого столу, виокремлюємо доповідь К. Дудуц «Українське студентське товариство «Союз»

– школа підготовки громадських лідерів». У ньому взяли участь відомі науковці й педагоги-практики, представники професорсько-викладацького складу університету, активісти студентського громадського самоврядування, зокрема Н. Гнесь, В. Гладій, В. Дудчак, В. Кіндзерський, Т. Марусик, С. Осачук, О. Цибанюк та ін. У їхніх виступах розкрито важливі науково-теоретичні й навчально-методичні аспекти виховної діяльності студентських спілок у сучасній Україні, висвітлено практичний досвід їх організації, проблеми лідерства, управління тощо. Також студенти й викладачі взяли участь в обговоренні молодіжного проекту «Рідному університету – найкращих студентів», лейтмотивом якого стала практична реалізація ідеї студентського самоврядування.

Результати наукового пошуку гуртківців висвітлено в доповідях на студентських конференціях, круглих столах; у презентаціях наукових робіт на фахових конкурсах та олімпіадах, статтях в електронних та фахових виданнях. Робота студентського гуртка за даним напрямом реалізувалась в участі його учасників у щорічній студентській науковій конференції. Так, Р. Ткач підготувала тези на тему «Основні аспекти трансформації напрямів діяльності молодіжних товариств у студентській організації», що представлені в Додатку. А М. Бідолах прийняв участь в роботі XI Регіональної науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Дніпро, 1 грудня 2017 р.). (Дивись Додаток Д.3).

Крім того, планом роботи наукового гуртка «Молодий науковець» передбачено проведення круглих столів «Шляхи вирішення проблем галузі фізичної культури і спорту сучасної України: використання історичного досвіду» (листопад 2017 р.), «Аналіз європейського досвіду організації фізичного виховання і спорту в закладах освіти» (лютий 2018 р.).

Практичні рекомендації щодо розвитку громадського студентського руху в системі освіти України, зокрема організації виховної діяльності в його мережі, які випливають з матеріалів дисертаційної роботи, охопили такі взаємопов'язані платформи: розвиток і вдосконалення змісту, методів, форм,

засобів організації виховної діяльності студентських організацій у навчальних закладах України різного типу; підвищення ефективності керівництва й управління нею. Вищезазначене дає підстави вважати за доцільне:

- запровадження свідомої персональної відмови молоді від організації заходів розважального характеру в період ведення на території країни бойових дій, днів жалоби тощо. Прикладом такої громадської позиції було солідарне вето українського академічного товариства «Союз» на будь-які свята та розваги протягом сербсько-турецької війни (1876 р.);

- збереження та розвиток традиції активної участі в діяльності студентського громадського руху представників професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, при чому не з контролюючою функцією, а на засадах повноцінної співпраці;

- систематичне розгортання пропаганди безпеки життєдіяльності й здорового способу життя в педагогічних та учнівських колективах шкіл, у співпраці з працівниками поліції та пожежної охорони;

- заохочення студентів-представників різних національностей до популяризації власних культурних традицій, об'єднання з цією метою у спілки та товариства, до співпраці етнічних громадських об'єднань краю;

- застосування у щоденній роботі інноваційних форм виховної діяльності. Історичний приклад – «Літературний процес», майданчик для висловлення власної думки про той чи інший літературний твір, організований у формі судового засідання, проведений вперше у 1934 р.;

- стимулювання підтримки благодійної, культурно-освітньої діяльності студентства представниками «дорослої» громади, організацію збору коштів під час добровільних заходів тощо;

- використання традиції наступності та нерозривності зв'язків дійсних та колишніх студентів-членів громадських організацій, що підтримувалась у товариствах університету досліджуваного періоду, зокрема етнічних корпорацій, збереження зв'язків між дійсними та почесними членами,

заохочення їх до участі в заходах університетського, регіонального та державного масштабу.

Відображені в дисертації ідеї, фактографічний матеріал, теоретичні положення й висновки, практичні рекомендації репрезентувалися автором на численних науково-практичних і навчально-методичних конференціях і семінарах, засіданнях наукових гуртків та «круглих столах», щорічних звітних наукових конференціях викладачів та аспірантів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Івано-Франківськ, 2013–2017 рр.).

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що результати дослідження мають реальне практичне значення та перспективи використання в підготовці наукових досліджень, навчальної літератури з історії педагогіки, туризму і краєзнавства, історії фізичної культури і спорту, з теорії і практики навчання й виховання, із соціальної педагогіки, політології, а також у викладанні відповідних навчальних дисциплін у педагогічних та фізкультурних ВНЗ і профільних коледжах.

Упродовж досліджуваного періоду нагромаджено цінний досвід з організації виховної роботи зі студентами; вдосконалення змісту, методів, форм, засобів виховної діяльності в системі вищої освіти та управління цим процесом. Він заслуговує на ґрунтовне вивчення й творче використання за нинішніх умов, зважаючи на чергові суспільно-політичні й освітньо-виховні виклики сучасності.

Висновки до третього розділу

З перших днів діяльності Чернівецького університету в ньому існували академічні об'єднання, в організації та діяльності яких активно брали участь представники професорсько-викладацького складу – поліетнічне консервативне об'єднання «Austria» та «Akademische Lesehalle» («Академічна читальня»).

Пріоритетні напрями діяльності цих організацій – громадянське виховання, культурно-просвітницький та благодійний – реалізовувались шляхом лекцій, бесід, тематичних зустрічей, масових розважальних заходів. Крім того, «Akademische Lesehalle» практикувала збір коштів як один із шляхів підтримки соціально та матеріально незахищених студентів, а також займалась пошуками роботи для них.

Характерною особливістю цих товариств був високий рівень матеріально-технічного забезпечення та відверте наголошення провідної ролі німецької мови й культури.

Студентство Чернівецького університету представляло всі основні етнічні групи, що проживали на Буковині, тому виникають товариства з чітко виокремленими національними засадами. Студентське румунське товариство Чернівецького університету «Junimea» (наступник «Arboroase») – одне із тих, що працювали вперіод 1875–1939 рр. Виховна діяльність була закріплена його статутом, спочатку розгорнулася у культурно-просвітницькому, благодійному, патріотичному й розважальному напрямі. Основними формами виховної діяльності стали конференції з національної історії та літератури, виїзні літературні й музичні вечори, організація бібліотеки та власної читальної зали, масові розважальні й культурно-мистецькі заходи, а також листування зі студентами королівської Румунії.

Після отримання державного статусу, товариство розширило спектр своєї діяльності, з'являються такі її напрями, як підготовка товариських кадрів, видавнича робота, соціальний патронат. Формами виховної діяльності стають літературні читання, пропагандистський диспут, спортивні змагання, паради, театралізовані заходи. Специфічним були «літературний процес», організація гуртожитку тощо.

В розділі розглянуто зміст, методи й форми виховної діяльності польського «Ognisko», німецької «Arminia», корпорацій євреїв «Hasmonea», «Zephirah» та «Hebronia».

Зазначено, що інформації про існування окремих організацій студенток Чернівецького університету австро-угорського періоду не виявлено. Трансформування секції дівчат української корпорації «Чорноморе» в окрему громадську студентську спілку відбулось у 1931 р. Визначальну роль у цьому процесі відіграла організаційна автономія дівочої секції, формування власного статуту тощо. Пріоритетом своєї роботи дівчата вважали пропагандистсько-українознавчий, мистецький та просвітницький напрями діяльності.

Виховання дівчат у студентській спілці як цілеспрямований процес формування особистості здійснювалось завдяки реалізації низки методів формування суспільної поведінки (приклад, громадська думка, вправлення, привчання, доручення); формування суспільної свідомості (бесіда, лекція, дискусія, переконання); стимулювання й самовиховання; а також із застосуванням демонстраційно-образних і художньо-творчих методів (імпровізація, створення художніх образів); через усвідомлення цінностей суспільства, організацію діяльності та формування досвіду суспільної поведінки; педагогічне спостереження, бесіди, опитування, аналіз результатів діяльності тощо.

До характерних форм виховної діяльності дівочої спілки належали «Український павільйон» на традиційних регіональних ярмарках; участь у міжнародних виставках народного промислу, організацію «Курсів кооперативного підприємництва». Крім тематичних вечорниць, поширення набули вечірки народної вишивки та народної ноші. Фізичне виховання здійснювалось у літніх таборах шляхом систематичного проведення ранкової гімнастики, загартовуючих процедур, прогулянок і розваг.

Нами проведено аналіз діяльності Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у гуманітарній сфері за 2015–2016 та 2016–2017 рр. Встановлено, що заклад розвивається як сучасний центр гуманітарного спрямування, визначено основні напрями (національно-патріотичний; культури, мистецтва і дозвілля; спортивно-оздоровчої роботи; студентського самоврядування) і форми виховної діяльності (читання, круглі

столи, «День вишиванки», «Брейн-ринг», конкурси, лекція-спомин, Спартакіада університету, спортивний клуб, «Олімпійська листівка»; конференція представників органів студентського самоврядування; студентський медіацентр; проект «Центр кар'єри»; фестиваль інноваційної освіти) тощо. Зроблено висновок про те, що не зважаючи на різноманітну і систематичну виховну діяльність, яка традиційно здійснюється у ЗВО, спостерігається недостатній рівень участі на добровільних засадах в таких заходах сучасної студентської молоді, визначено причини – несформована культура громадської активності, прагнення вирішувати власні соціально-економічні проблеми, адресна зацікавленість у спортивно-розважальних заходах, низький рівень комуніації із студентами.

Основні результати розділу відображено в наукових працях автора [97; 98; 104; 107; 109–110; 329; 330].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене дослідження та отримані результати дали підстави для таких **висновків:**

1. До передумов, які сприяли розвитку студентського руху на Буковині досліджуваного періоду, належали політичні (зацікавленість крайової влади в заснуванні університету), економічні (розвиток регіону, потреба у фахівцях), соціально-правові (наявність законодавчої бази, що регламентувала діяльність будь-яких товариств, активний громадський рух населення Буковини), освітньо-виховні чинники (наявність організованого молодіжного руху на Буковині, історичний досвід організації студентських товариств у Європі) тощо.

Виокремлено основні організаційні засади діяльності студентських спілок Чернівецького університету (1875–1939 рр.): наявність статутних документів; демократична атмосфера, що панувала в них; підтримка професорсько-викладацького складу; можливість трансформації за типом, етнічною приналежністю та напрямками діяльності; використання сталих і формування власних традицій (герб, девіз, однострої та стрічки, чітке підпорядкування й дисципліна, наступність у виховній діяльності тощо).

2. Обґрунтовано етапи діяльності студентських товариств Чернівецького університету досліджуваного періоду: 1) 1875–1900 рр. – формування студентських організацій інтернаціонального та національного характеру в новоствореному вищому навчальному закладі, їхнє кількісне та якісне зростання; 2) 1900–1914 рр. – реформування організаційно-виховних засад студентських товариств краю; 3) 1914–1918 рр. – призупинення діяльності під час військових дій; 4) 1919–1939 рр. – відновлення діяльності студентських товариств під час «румунізації» Буковини та їхня заборона в 1938–1939 рр.

3. У дослідженні розкрито основні напрями, зміст, форми й методи виховання молодого покоління в українських товариствах студентів Буковини різного типу означеного періоду: академічних («Союз», «Молода Україна»,

«Січ»), корпораціях («Чорноморе» та «Запороже»).

З'ясовано, що академічне товариство українських студентів «Союз» стало спілкою, що сформувала основні статутні положення, якими керувались і його наступники – «Молода Україна» і «Січ». Відповідно, основними напрямками діяльності товариств визначено товариський (моральна та матеріальна підтримка членів); патріотичний (краєзнавство та народознавство); культурно-освітній, видавничий і фізичне виховання. Охарактеризовано їхні форми виховної діяльності: зустрічі, лекції, збори, вечорниці та «посиденьки», театральні вистави, урочисті академії, концерти, народні гуляння та забави; пісенний, літературно-історичний гуртки; студентські наради, віче, з'їзди та ювілеї української літератури; фехтувальна школа тощо.

Для реалізації виховних завдань усім українським академічним товариствам були притаманні іспит з української історії та літератури; розповсюдження наукової та популярної літератури; офіційне діловодство українською мовою; видання альманаху та листівок. Серед сталих методів використовували змагальний (тренування й двобої) та ігровий, одночасно було визначено нестандартні методи, як-от: дарування та реставрація книжок, нагородження січових сільських осередків цінними подарунками, ігри-драматизації та метод вільної трибуни.

Українським студентським корпораціям «Запороже» (1907 р.) та «Чорноморе» (1913 р.) були притаманні спільні напрями діяльності (громадянський, культурно-освітній), методи (соціально-психологічні тренінги, метод аналізу соціальних ситуацій морально-етичного характеру, ігри-драматизації; бесіди, диспути, лекції, робота з книгою, з періодичною пресою, самостійне рецензування тощо) та форми виховної роботи (курси грамоти і танців; мандрівки, екскурсії та прогулянки краєзнавчого змісту; «пир» або «кнайпа»; уроки української історії та літератури, курси українознавства; «бумель», маніфестації).

До специфічних особливостей виховної діяльності українських корпорацій належать такі форми, як походи на човнах до Чорного моря

(«Запороже»), співпраця з крайовими товариствами та партіями, публічні лекції, сільські літні курси, фонд охорони здоров'я («Чорноморе»).

4. За досліджуваного періоду на Буковині з'явилась тенденція до створення академічних об'єднань, членами яких були представники професорсько-викладацького складу. Такими стали поліетнічні інтернаціональні консервативні об'єднання «Austria» та «Akademische Lesehalle» (обидва 1875 р.), засадничим завданням яких стало формування молодого представника нації, відданого державі, але без збереження етнічних звичаїв і традицій. Загальними особливостями виховної діяльності цих товариств стали консерватизм і елітарність, відсутність пропаганди власної роботи. Виховні завдання реалізовувались за рахунок спільної громадської роботи, дотичних ідей та прагнень студентів і викладачів, а здійснювались у формі лекцій та бесід, тематичних зустрічей і масових розважальних заходів. Такі товариства здебільшого виконували роль освітньо-розважального клубу із загальною метою – спілкування в затишній атмосфері.

Студентство Чернівецького університету було квінтесенцією основних етнічних груп Буковини і, звичайно, його представники ставали найактивнішими учасниками виховної діяльності товариств – румунських «Arboroasa» (1875 р.), «Junimea» (1878 р.); німецьких – «Dacia» (1876 р.), «Verein deutscher Studenten» (1877 р.); польського «Ognisko» (1877 р.); корпорацій єврейських студентів «Hasmonea» (1891 р.), «Zephirah» (1897 р.) та «Hebronia» (1899 р.).

У діяльності всіх етнічних студентських товариств простежується спільна мета – виховання освічених, культурних членів суспільства з яскраво вираженою національною ідентифікацією, а також розвиток благодійності в суспільному контексті. Проте, єврейські корпорації, офіційно пропагуючи таку мету, відзначались агресивністю щодо німецьких товариств та активною сіоністською спрямованістю світового масштабу.

У виховній діяльності студентських товариств Чернівецького університету досліджуваного періоду визначено низку напрямів, притаманних

саме етнічним спілкам, зокрема національно-пропагандистський, освітньо-виховний, культурно-мистецький, підготовка «товариських» кадрів.

Реалізація методів виховання (фінансування виховних заходів та матеріально-технічної бази спілок, метод індивідуальної роботи, словесні (розповідь, пояснення, бесіда, лекція), метод власного прикладу (урочиста посадка дерев) здійснювалась шляхом організацій лекцій, читань та курсів з національної історії та літератури; танцювальних, літературних та музичних вечорів; розважальних концертів, розваг та свят; екскурсій та прогулянок, спортивних змагань, турнірів та велопробігів, парадів; з'їздів тощо.

Специфічні особливості виховної діяльності етнічних товариств простежуються в здійсненні патронату соціально вразливої молоді (студентський гуртожиток), державному статусі товариства («Junimea»); використанні інноваційних форм діяльності («Junimea»); розвитку бібліотеки («Arboroase»); пріоритеті туристично-краєзнавчої роботи; активній співпраці зі студентськими організаціями Галичини, Відня, Граца та Кракова («Ognisko»).

5. Провідним напрямом творчого використання історико-педагогічного досвіду виховної діяльності студентських товариств Буковини досліджуваного періоду в педагогічному та науково-дослідницькому процесах сучасної України визначаємо впровадження рекомендацій щодо оптимізації діяльності в гуманітарній сфері в закладах вищої освіти України, зокрема посилення організації виховної роботи. Він, своєю чергою, реалізувався шляхом: 1) застосування результатів дослідження при викладанні дисциплін «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Методика виховної роботи», «Історія української освіти», «Історичне минуле Північної Буковини (з найдавніших часів до 1940 р.)», «Суспільно-політичне життя на Буковині у другій половині XIX – на початку XX ст.», «Історія фізичної культури»; написання дипломних, курсових робіт та рефератів; 2) практичного використання розробленого спецкурсу «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини (1875–1939)»; 3) інтегрування ефективних історичних ідей організації виховного процесу в студентських спілках краю в

функціонування органів студентського самоврядування ЗВО під час круглих столів, прес-конференцій, програм студентського радіо і статей для студентської газети, оформлення стендів тощо; 4) екстраполяції досвіду виховної діяльності в спілках Чернівецького університету в зміст науково-дослідницької роботи зі студентами, зокрема студентського наукового гуртка «Молодий науковець».

Перспективи подальших наукових студій вбачаємо в аналізі організації виховного процесу в університетах за радянських часів та незалежної України, проблем становлення й розвитку студентського самоврядування як форми соціальної реалізації, зокрема організації виховної діяльності в його мережі; визначенні ролі університетів у вихованні молодого покоління в різні історичні періоди; вивчення історико-педагогічного досвіду функціонування студентського товариського руху європейських країн та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академическое общество «Молода Украина» г. Черновцы / Студентське товариство «Молода Україна» м. Чернівці // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1014. Оп. 1. Ед. хр. 1. Протоколи засідань членів общества. 1901–1902. 18 л.
2. Академическое общество «Молода Украина» г. Черновцы / Студентське товариство «Молода Україна» м. Чернівці // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1014. Оп. 1. Ед. хр. 2. Книга регистрации входящих и исходящих документов. 1901–1902. 9 л.
3. Альманах «Молода Україна». Мюнхен, Нью-Йорк, 1954. С. 35.
4. Альманах українського студентського життя в Кракові. Краків, 1931. 100 с.
5. Андрійчук А. Історія фізкультури і спорту на Буковині в австрійський період (1774–1914 рр.) *Час*. 1994. № 43. 14 жовтня. С. 6.
6. Андрійчук А. Історія фізкультури і спорту на Буковині в австрійський період (1774–1914 рр.) *Час*. 1994. № 44. 21 жовтня. С. 6.
7. Антонович К. Про закон о товариствах. Право збору. Львів, 1884. 117 с.
8. Бажанський М. Товариство Українська Студентська Громада в Кракові. *Альманах українського студентського життя в Кракові*. Краків, 1931. С. 60–70.
9. Балух О. Буковина у складі Молдавської держави у 40-х роках XIV – першої третини XV ст.: історіографія питання. *Історія Буковини та Північної Бессарабії (Хотинщини)* Чернівці, 2013. № 16. С. 103–106.
10. Березівська Л. Д. Проблеми освіти та виховання в діяльності київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – початок XX ст.): дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. Київ, 1998. 212 с.
11. Білавич Г. Українське Педагогічне Товариство «Рідна школа» і розвиток національної освіти в Галичині. *Педагогіка і психологія*. Вісник Академії педагогічних наук. 1994. № 3. С. 119–127.

12. Білінський Володимир О. Хроніка українського козацтва «Запороже». Чернівці, 1933. б/с.
13. Благій В. Б. Студентство Львівського університету в 1900–1914 роках: історико-соціологічний аспект: автореф. дис. ... канд. іст.: 07.00.01. Львів, 2003. 19 с.
14. Ботушанський В. М. Виникнення і діяльність українських сільських читалень на Буковині (80-ті рр. XIX ст.) *З історичного минулого Буковини: зб. наук. ст.* Чернівці, 1996. С. 96–109.
15. Ботушанський В. Сільське господарство Буковини (друга половина XIX – початок XX ст.). Чернівці: Золоті литаври, 2000. 340 с.
16. Ботушанський В., Сайко М. Буковина як об'єкт міждержавних стосунків Туреччини, Австрії та Росії в останній третині 18 ст. *Хотину – 1000 років.* Чернівці: Прут, 2000. С.18–26.
17. Буковина: її минуле і сучасне / Квітковський Д., Бринзан Т., Жуковський А. і ін.; Париж-Філядельфія-Детройт, 1956. 955 с.
18. Буковинські народні пісні / упорядкування, вступна стаття та примітки Л. Яценка. Київ: Видавництво Академії наук Української РСР, 1963. 680 с.
19. Буковинські справи. *Слово.* Львів, 1872. Ч. 21. С. 4–5.
20. Буковинській альманах виданий в пам'ять десятильтого существованья (1875–1885) общества русских академиковъ «Союзъ» въ Черновцяхъ. Черновць: Изъ печатнь Г.Чоппа, 1885. С. 1–22.
21. Буковинський курінь дієвої армії УНР. *Український форум історії та антропології.* URL: <http://exlibris.org.ua/buk/r01.html>. (дата звернення: 15.01.2016 р.).
22. Бурім Д. В. З історії діяльності Союзу українських студентів «Основа» при Високій Технічній Школі в Данцигу у 20-тих роках XX ст. *Сумський історико-архівний журнал.* 2013. XXI. С. 74–86.
23. В роковини. Українське студентство в минулому й сучасному. ЦеСус. (1908.1918.1938). Wien: культурно-освітня референтура, 1938. 16 с.

24. Вацеба О. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні. І.-Франківськ: Лілея, 1997. 232 с.
25. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) /уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
26. Вельничук О. Причинки до історії українського студентства на Буковині. Бруклін, 1953. рукопис. б/с.
27. Видатні особистості URL: <http://gromady.cv.ua/zt/bridok/history/personages>. (дата звернення: 15.01.2016 р.).
28. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: інформаційно-аналітичні матеріали / кол. авт.: В. А. Головенько та О. О. Яременко та ін. Київ: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. 191 с.
29. Винничук О. Педагогічна діяльність січових товариств на західно-українських землях (1899–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. пЕд. наук.: спец. 13.00.01. Івано-Франківськ, 1997. 19 с.
30. Вихрущ В. О. Учбова діяльність студентів в умовах розвивального освітнього професійного середовища. *Якість університетської освіти: актуальні питання теорії та практики*. Колективна монографія / за рЕд. А. В. Вихруща. Тернопіль: вид-во ТНЕУ, 2015. С. 5–68.
31. Вихрущ В. О., Вихрущ А. В. Дидактико-психологічні основи тестового контролю учбової діяльності студентів-першокурсників педагогічного вузу в умовах кредитно-модульної системи. *Модернізація освіти: пошуки, проблеми, перспективи*. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ.-Переяслав-Хмельницький, 2008. С. 98–100.
32. Гадки та новинки. *Гасло*. Чернівці, 1902. Ч. 6 і 7. С. 1.
33. Гарас М. Ілюстрована історія товариства «Українська школа» в Чернауць 1887–1937. Чернауць, 1937. 147 с.

34. Гарас М. Історичний огляд і сучасний стан української освіти й культури на Буковині. *Самостійна думка*. Чернівці, 1934. Р. IV. Ч. 1. С. 69.

35. Герцюк Академічні свободи у системі цінностей вищої школи: еволюція і сучасний стан. *Вісник Львівського університету. Сер.: Педагогічна*. Вип. 25. Ч. 4. Львів, 2009. С. 16–24.

36. Глаголева Е. Повседневная жизнь европейских студентов от Средневековья до эпохи Просвещения. Москва: Молодая гвардия, 2014. URL: <http://rusplt.ru/fact/natcii-10639.html>. (дата звернення: 10.02.2015 р.).

37. Гнатчук О. Українські жіночі організації на Буковині (80-ті рр. XIX – 30-ті рр. XX ст.): монографія. Чернівці: Рута, 2004. 211 с.

38. Гнідий В. «Чорноморе». Філадельфія, 1954. б/с

39. Гонжа Н. История спортклуба Маккаби на Буковине. *Спортивный клуб «Маккаби. Информационный бюллетень*. 1990. № 1. С. 9–10.

40. Горук А. Національно-культурний рух поляків на Буковині (II половина – 1914). Чернівці: Зелена Буковина, 2005. 239 с.

41. Головаха Е. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи: автореф. дис. ... д-ра филос. наук: 09.00.09 / Институт философии АН УССР. Киев, 1989. 36 с.

42. Гребеник Т. В. Стратегічне управління як системний засіб забезпечення конкурентоспроможності навчального закладу. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер.: Педагогіка і психологія*. Дніпропетровськ, 2016. № 2. С. 379–383.

43. Громадське і культурне життя Буковини від 1848 до 1914 року. *Україна* / під. рЕд. М. Грушевського. Київ, 1928. Кн. 1. 36 с.

44. Грушковський І. Незаслужено забутий. *Час*. Чернівці, 2010. 26.06. С. 3–4.

45. Гуйванюк М. Р. Січовий рух у Галичині й на Буковині: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Чернівці, 2002. 253 с.

46. Гуменюк О. Культурно-освітня діяльність української студентської еміграції в Польщі в 1920–1939 рр. *Наукові записки Національного*

університету «Острозька академія». Сер. «Історичні науки». 2013. Вип. 21. С. 55–60.

47. Гуменюк О. Студентські корпорації у контексті міжнародної діяльності української міжвоєнної еміграції в Європі. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2013. Вип. 22. С. 68–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mzu_2013_22_6. (дата звернення: 20.02.2015 р.).

48. Гусар Ю. «Самостійна думка» Дениса Квітковського. *Буковинське віче*. Чернівці, 2010. 3 березня (№ 16). С. 4.

49. Гуцуляк С. Вісті. *Промінь*. Чернівці, 1922. № 5. С. 151.

50. Дирекция полиции г. Черновцы. // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 10. Оп. 1. Ед. хр. 137. Директивные указания министерства полиции в г. Вене об установлении полицейского надзора за деятельностью обществ существующих на Буковине. 1864–1885. Арк. 44.

51. Добжанський О., Старик В. Бажаємо до України. Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 рр.). Одеса: Маяк, 2008. 1168 с.

52. Добржанський О., Масіян Н., Никирса М. Нації та народності у фондах Державного архіву Чернівецької області (1775-1940). *Довідник*. Чернівці: «Золоті литаври», 2003. 172 с.

53. Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Чернівці: Золоті литаври, 1999. 574 с.

54. Документи видавничої комісії «Зелена Буковина» // Центральний архів зарубіжної україніки. Ф. 46. Оп. 1. спр. 24. М. Миковський «Студентське товариство Буковина» 1953–1954. 19 арк.

55. Документи видавничої комісії «Зелена Буковина» // Центральний архів зарубіжної україніки. Ф. 46. Оп. 1. Спр. 24. О. Соколишин «Роль українського студентства в культурно-суспільним житті Буковини». 1953–1954. 19 арк.

56. Документи видавничої комісії «Зелена Буковина» // Центральний архів зарубіжної україніки. Ф. 46. Оп. 1. Спр. 24. В. Березан «Студентська громада». 1953–1954. 19 арк.

57. Документи видавничої комісії «Зелена Буковина» // Центральний архів зарубіжної україніки. Ф. 46. Оп. 1. спр. 24. Я. Паладій «Студентське товариство Буковина в Румунії» 1953–1954. 19 арк.

58. Документи видавничої комісії «Зелена Буковина» // Центральний архів зарубіжної україніки. Ф. 46. Оп. 1. Спр. 27. Ю. Зав'янський «Українське академічне товариство «Запороже» в Чернівцях»; «Українське студентство під час румунської окупації» 1954. 27 арк.

59. Документи видавничої комісії «Зелена Буковина» // Центральний архів зарубіжної україніки. Ф. 46. Оп. 1. Спр. 28. Гнідий В. Українське академічне козацтво Чорноморе. 20 січня 1954. 15 арк.

60. Документи видавничої комісії «Зелена Буковина» // Центральний архів зарубіжної україніки. Ф. 46. Оп. 1. Спр. 29. Романовський Л. Замітки до історії українського студентства на Буковині. 25 арк.

61. Дудка Т. Ю. Науково-педагогічне краєзнавство в діяльності університетів України (XIX – 20-ті рр. XX ст.) : дис. ... канд. пЕд. наук: 13.00.01. Київ, 2012. 196 с.

62. Дуднік О. Я. Український студентський рух в еміграції (Центрально-Східна Європа, 20-ті рр. XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2003. 20 с.

63. Дутчак І. Український молодіжний рух на Буковині (60-ті рр. XIX – початок XX ст.): дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01. Чернівці, 2003. 285 с.

64. Енциклопедія українознавства: Словникова частина: в 11 т. / наукове товариство ім. Шевченка; гол. рЕд. проф., д-р В. Кубійович. Париж; Нью-Йорк; Львів: Молоде життя, 1954–2003. Т. 3. Париж-Нью-Йорк, 1959. С. 1141.

65. Еврейская энциклопедия. Свод знаний о еврействе и о его культуре в прошлом и настоящем. Санкт-Петербург, 1913. Т. XIV. С. 584.

66. Єврейська мовна конференція. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. № 1392. Р. 5.

67. Єврейське населення та розвиток єврейського національного руху на Буковині в останній чверті XVIII – на початку XX ст.: зб. док. та матеріалів / упор. О. В. Добжанський, М. П. Кушнір, М. Д. Нікірса. Чернівці: Наші книги, 2007. 464 с.

68. Еврейская религиозная община г. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 325. Оп. 1. Ед. хр. 828. Материалы о деятельности еврейской студенческой организации «Гасмонеа» за 1910 год (порядок дня собраний, переписка). 1911. 25 л.

69. Еврейская религиозная община г. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 325. Оп. 1. Ед. хр. 1882. Материалы о деятельности еврейского общества (Циркуляры, объявления, переписка и др.) 1924. 28 л.

70. Еврейская религиозная община г. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 325. Оп. 1. Ед. хр. 2728. Материалы о деятельности еврейских студенческих обществ «Зефира», «Хеброния» «Эмуна» (извещения, переписка). 1935. 5 л.

71. Еврейская религиозная община г. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 325. Оп. 1. Ед. хр. 2730. Материалы о деятельности еврейской студенческой организации «Гасмонеа» в 1935 г. (переписка, извещения и др). 1935. 13 л.

72. Завгородня Т. К., Стражнікова І. В. Стан дослідженості ролі громадських організацій Західного регіону України у розвитку теорії і практики виховання. *Особистість, суспільство, політика*: матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. / рЕд. С. Терепищого, Ю. Будник, В. Грасимовича, О. Познія. Люблін: WSEI, 2016. Ч. 2. С. 36–38.

73. Завгородня Т. Освітньо-виховна діяльність українських товариств Галичини (1919–1939 рр.). *Розвиток української та польської освіти і*

педагогічної думки (XIX – XXI ст.): зб. наук. пр. / за ред. Д. Герцюк і А. Гаратик. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. Т. 2. С. 13–26.

74. Завгородня Т. К. Розвиток теорії і практики навчання в Галичині (1919–1939 роки): дис. ... д-ра пЕд. наук: 13.00.01. Івано-Франківськ, 2000. 439 арк.

75. Запровадження християнства в Україні-Руси та країнах Карпатського регіону Карпати: людина, етнос, цивілізація. Івано-Франківськ: Плай, 2014. Вип. 5. 311 с.

76. Звіт про діяльність університету у гуманітарній сфері у 2015-2016 рр. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B7Bpv7uaLcJwZWR6NEVXa1lKNXM/view> (дата звернення: 23.09.2017 р.)

77. Звіт про діяльність університету у гуманітарній сфері у 2016-2017 рр. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B1ffApaX3KANQ2oyRHZUdHJnRjQ/view>. (дата звернення: 09.09.2017 р.)

78. Звоздецька В. Г. Освітньо-виховна діяльність українських громадських організацій Буковини (II половина XIX – 30-ті роки XX ст.): автореф. дис. ... канд. пЕд. наук: 13.00.01. Хмельницький, 2012. 20 с.

79. Зибачинський О. Причинки до історії студентства на Буковині. Зибачинський. Сідней, 1954. рукопис.

80. Зуляк І. С. Діяльність «Просвіти» у Західній Україні в міжвоєнний період (1919 – 1939 рр.). Тернопіль: Воля, 2005. 946 с.

81. Івасюк О. Фольклорні мотиви в поезії Олександра Колесси. Буковинський історико-етнографічний вісник. Чернівці, 2004. Вип. С. 210–213.

82. Ївженко Ю. В. Молодіжні громадські організації як інститут формування соціальної активності особистості. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. праць. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 18 (1). С. 289–296.

83. Інформація активного учасника ювілею Теофіла Бриндзана. *Буковина: її сучасне і минуле* / Квітковський Д., Бринзан Т., Жуковський А. і ін.; Париж-Філядельфія-Детройт, 1956. С. 780.

84. Кабат URL: <http://www.kolyba.org.ua/k/14686-kobat>. (дата звернення: 28.08.2016 р.).

85. Карпович В. Мої спомини про організування українського спорту на Буковині та УСТ «Довбуш» Чікаго, США: [б.в.], 1977. 102 с.

86. Квітковський Д. Студенти. Мюнхен, 1949. рукопис.

87. Квітковський Д. Мої міркування. Зб. публіцист. тв. 1970–1977 рр. / за ред. В. Вериги. Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 1998. Ч. II. 544 с.

88. Кін О. М. Розвиток волонтерської діяльності студентської молоді України наприкінці ХХ ст. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. Вип. 50. С. 202–212.

89. Кін О. М. Особливості громадської діяльності студентської молоді вищих навчальних закладів України на рубежі ХІХ – ХХ ст. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. Вип. 55. С. 233–243.

90. Кін О. М. Науково-теоретична характеристика проблеми громадської діяльності студентської молоді. *Збірник наукових праць «Теорія та методика навчання та виховання»*. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2016. Вип. 39. С. 80–89.

91. Кін О. М. Витоки розвитку громадської активності студентів вищих навчальних закладів України. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Херсон: Херсонський державний університет, 2016. Випуск LXIX. Т. 1. С. 42–47.

92. Клейман Ш. Еврейская благотворительность в г. Черновцы (в 80-х–90-х годах ХХ в.). Становление и развитие (доклад). Черновці, б/г. Рукопись. 6 с.

93. Ковалюк Р. Т. Український студентський рух на західних землях ХІХ – ХХ автореф. дис. докт. іст. наук: 07.00.01. Львів, 2003. 31 с.

94. Кожокар М. В. Академічна корпорація «Запороже» Чернівецького університету: зміст, форми та методи роботи. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини*: Матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 05-06 лист. 2015 р). Чернівці: Технодрук, 2015. С. 184–187.

95. Кожокар М. В. Академічне товариство «Січ» – осередок всебічного виховання молоді Буковини (1902–1923). *«Fundamental and applied science» Materials of the XI International scientific and practical conference*. Sheffield: Science and education LTD, 2015. Vol. 8. Pedagogical sciences. P. 76–80.

96. Кожокар М. В. Аспекти трансформації напрямів діяльності молодіжних товариств у нові студентські організації (Буковина, міжвоєнний період). *Молодий вчений*. Херсон, 2017. С. 163–166.

97. Кожокар М. В. Виховна діяльність дівочих гуртків українських студентських товариств Чернівецького університету (20-40 роки ХХст.). *Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства*: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2016. С. 61–65.

98. Кожокар М. В. Діяльність академічного товариства «Жунімія»: напрями, форми і методи. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. Вип. 9. С. 210–217.

99. Кожокар М. В. «Молода Україна» – українське студентське товариство Чернівецького університету Австро-угорського періоду. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини у сучасному суспільстві*: мат. наук.-практ. конф. (Чернівці, 24-25 квіт. 2015 р.) Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. С. 129–130.

100. Кожокар М. Молодіжний рух як система та його основні складові. *IV українсько-польські читання «Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки»*. Івано-Франківськ, 2013. С. 62–64.

101. Кожокар М. В. Організаційні аспекти виховної діяльності Української академічної корпорації Чернівецького університету «Запороже» у міжвоєнний період. *Теорія та методика управління освіти*. 2016. № 1(17) 14 с. DOI: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v17_16/11_kogokar.pdf. (дата звернення: 27.03.2016 р.).

102. Кожокар М. В. Організаційні засади діяльності українських молодіжних товариств Буковини (II половини XIX – початку XX ст.). *Теорія та методика управління освіти*. 2014. № 3 (14) 10 с. DOI: <http://tme.uomo.edu.ua/docs/16/20.pdf>. (дата звернення: 20.01.2015 р.).

103. Кожокар М. В. Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в українському академічному товаристві «Союз» (1875 – початок XX ст.). *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали XI Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 11. С. 271–274. DOI: <https://rmuphdpu.webnode.com.ua/products/zb%D1%96rnik-naukovikh-prats%27-%22v%D1%96tchiznyana-nauka-na-zlam%D1%96-epokh%3a-problemi-ta-perspektivi-rozvitku%22-%28vip-11%2c-30-31-s%D1%96chnya-2015-r-%29/> (дата звернення: 03.04.2015 р.).

104. Кожокар М. В. Основні структурні компоненти виховання студентів у «Академічній читальні» Чернівецького університету (1875 – початок XX ст.). *Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі*: зб. наук. робіт учас. міжнар. наук.-практ. конф. (15-16 квіт. 2016 р.). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С. 78–80.

105. Кожокар М. В. Основні напрямки виховної діяльності студентського товариства «Союз» Чернівецького університету (1875-1922 рр.). *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.*: зб. тез наук. робіт учас. міжнар. наук.-практ. конф. (30-31 січ. 2015 р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2015. С. 63–65.

106. Кожокар Марина. Основні форми діяльності українського студентського товариства «Союз» (1875 – початок XX ст.). *Науковий вісник*

Чернівецького університету. Сер.: Педагогіка та психологія. Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2015. Вип. 764. С. 61–65.

107. Кожокар М. В. Особливості діяльності студентської організації «Жунімія» в напрямі всебічного виховання молоді (Буковина, кінець XIX – перша третина XX ст.). *Fundamental and applied science: Materials of the X International scientific and practical conference. 30-novermber 2104. Sheffield. Science and education LTD, 2014. Vol. 9. Pedagogical sciences. P. 25–28.*

108. Кожокар М. В. Союз – перше українське товариство чернівецького університету: зміст і напрями діяльності. *Перспективні напрями розвитку сучасних педагогічних і психологічних наук: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф.: (13-14 лют. 2015 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2015. Ч. II. С. 61–65.*

109. Кожокар М. В. Специфіка формування особистості в етнічних студентських товариствах Буковини Австро-Угорського та Румунського періодів. *Педагогічні науки: теорія, Історія, інноваційні технології. Суми, 2017. № 5 (69). С. 105–121.*

110. Кожокар М. В. Створення та діяльність польського студентського товариства на Буковині. *Zprávyvědeckě Ideje – 2013: Materiály IX mezinárodní vědecko-praktická conference, (Praha, 27.10.2013-05.11.2013). Praha, Publishing Nose «Education and Science», 2013. Díl 12. Pedagogika. P. 78–81.*

111. Кожокар М. В. Студентські об'єднання Буковини Австро-угорського періоду: етапи становлення. *Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2013: Materiały IX Międzynarodowej naukowio-praktycznej konferencji (07-15 listopada 2013 roku). Przemyśl: Nayka i studia, 2013. Vol. 19. Pedagogiczne nauki. P. 67–71.*

112. Кожокар М. В. Українські молодіжні товариства Буковини (II половини XIX – початку XX ст.): чинники виникнення та організаційні засади. *Naukowa przestrzeń Europy – 2014: Materiály X Miedzynarodwej naukowio-praktycznej konferencji. Przemyśl. Nauka i studia, 2014. Vol. 18. Pedagogiczne nauki. P. 41–45.*

113. Кожокар М. В. Фізичне виховання – як стрижень реалізації провідних напрямів діяльності академічної корпорації «Запороже» Чернівецького університету. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт.* Чернігів, 2015. Вип. 129. Т. I. С. 116–118.

114. Компанієць І. Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку ХХ ст. (1900-1919 роки). Київ: Вид-во АН УРСР, 1957. 111 с.

115. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року. *Стратегічні пріоритети.* №3 (12), 2009. С. 11–30. DOI: <http://old.lutskrada.gov.ua/actual/konceptsiya-gumanitarnogo-rozvitku-ukrayini-na-period-do-2020-roku> (дата звернення: 21.09.2017 р.)

116. Концепція національного виховання студентської молоді Додаток до рішення колегії МОН від 25 червня 2009 р. протокол № 7/2-4. DOI: <https://www.ldufk.edu.ua/index.php/dokumenty.275/articles/konceptsiya-nacionalnogo-vixovannja-studentskoji-molodi.html>. (дата звернення: 21.09.2017 р.)

117. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 1902. Сообщения о проведении собраний обществ. Приказ Министерства культов и просвещения о запрете учащимся средних школ участвовать в работе обществ. Переписка. 1886. 34 л.

118. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 4972. Сведения о студенческих обществах Буковины. 1886. 7л.

119. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 5919. Сообщение черновицкого студенческого общества «Унитас» о вновь избранном составе правления. 1892. 2 л.

120. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 5925. Переписка с

Намесничеством Верхней Австрии в гор. Вена о выдаче польскому обществу в гор. Черновцах субсидии из средств благотворительного фонда «Загорский». 1892-1893. 14 л.

121. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 6049. Переписка с ректоратом Черновицкого университета об утверждении измененного устава студенческого общества «Унитас». Устав. 1893. 10 л.

122. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 6073. Сообщение черновицкого студенческого общества «Хасмонеа» о созыве общего собрания. 1893. 2 л.

123. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф.3. Оп.1. Ед. хр. 6232. Переписка с черновицким уездным судом о результате судебного процесса против председателя студенческого сионистского общества «Гасмонеа» за нарушение закона о созыве собраний. 1894. 7 л.

124. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 6560. Сообщение украинского студенческого общества «Союз» в гор. Черновцы о составе правления общества, созыве собрания и проведения увеселительных вечеров. 1895. 9 л.

125. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 6561. Сообщение Черновицкого общества студентов-теологов «Академия Ортадокса» о составе правления и созыве собраний. 1895. 12 л.

126. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. ед. хр. 6562. Сообщение польского студенческого общества в г. Черновцы «Огниско» о составе правления общества. Другие документы. 1895. 33 л.

127. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 6563. Сообщение еврейского студенческого общества «Гасмонеа» г. Черновцы о составе его правления и созыве собрания. 1895. 8 л.

128. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 6564. Сообщение Черновицкого польского общества помощи и просвещения о составе правления и созыве собрания. Другое. 1895. 18 л.

129. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 6578. Сообщение Черновицкого общества «Академише лезегале ан дер Франц Йозеф университет» о составе правления, созыве общего собрания и проведении художественных вечеров. 1895–1903. 42 л.

130. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 7085. Сообщение правления еврейского студенческого общества г. Черновцы «Гасмонеа» и переписка. 1897. 5 л.

131. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 7420. Сообщение правления польского студенческого общества в г. Черновцы «Огниско» о созыве общего собрания и о составе вновь избранного правления. 1898. 5 л.

132. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 8069. Сообщение польского общества «Огниско» о праздновании дня рождения Адама Мицкевича. 1900. 3 л.

133. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 8688. Академическая корпорация студентов «Арминия» Черновицкого университета. 1902. 7 л.

134. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 8695. Переписка с Министерством финансов и Черновицким городским магистратом о разрешении черновицкому обществу «Ферайн дер дойчен ин дер Буковина» проведение вещевой лотереи. 1902. 11 л.

135. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 8864. Переписка с Черновицким городским магистратом и Черновицким университетом о деятельности католического студенческого общества «Юнитас» в г. Черновцы. 1903. 11 л.

136. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 1. Ед. хр. 9165. Дело о выдаче разрешения польському студенческому обществу «Огниско» в г. Черновцы про проведению вещевой лотереи. 1904. 6 л.

137. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 10961. разрешение Черновицкой дирекции полиции на проведение благотворительного концерта и лотереи польскому обществу «Читальня польска и братня помочь». 1910. 14 л.

138. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 9828. Протоколы, переписки 1875

139. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 10862. Ходотайство организационного комитета общества «Алемания» г. Черновцы об утверждении устава общества. Устав. 1877. 6 л.

140. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 11509. Академическая корпорация «Австрия» в г. Черновцы. 1912. 60 л.

141. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 11632.

Академическая студенческая корпорация «Арминия» гор.Черновцы. 1879-1880 рр. 60 л.

142. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 11995. Донесение общества студентов «Алемания» о результате выборов. Другие документы. 1880. 20 л.

143. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 12224. дело по наблюдению за деятельностью польского общества «Товарищество польской братней помочи и читальны польска». 1881. 39 л.

144. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 12894. Сообщение правления студенческого общества «Арминия» о роспуске общества. Поточные документы. 1883. 7 л.

145. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 13155. Дело по наблюдению за деятельностью общества «Тевтония» (Устав, донесения, и др.). 1884. 16 л.

146. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 13596. Переписка с наместничеством Нижней Австрии и Черновицким городским магистратом по прошениям правления обществ о выдаче разрешений на проведение мероприятий. Другие документы. 1886–1888; 1914–1925. 48 л.

147. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 18204. Директивные указания Министерства внутренних дел по деятельности обществ. 1899. 11 л.

148. Краевое управление Буковины г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 21404. Переписка

українських студентських обществ Черновицького університета с Черновицьким городским магістратом. Входящая документація. 1912–1914. 43 л.

149. Краевое управление Буковини г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 21415. Дело по наблюдению за деятельностью украинских козацких обществ. Протоколи, переписка, исходящая документація. 1912–1922. 60 л.

150. Краевое управление Буковини г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 23201. Дело по наблюдению за деятельностью общества «Унитас». Протоколи. 1880-1905. 60 л.

151. Краевое управление Буковини г. Черновцы. Президиум // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 3. Оп. 2. Ед. хр. 28207. Материали о проведении собраний обществ в Черновицком университете (объявления, сообщения, переписка). 45 л.

152. Крищук Б. С. Джерельна основа дослідження педагогічної та культурно-просвітницької діяльності товариства «Просвіта» на Поділлі (1906–1923 рр.) *Педагогічний дискурс*. Хмельницький, 2013. Вип. 15. С. 384–392.

153. Кобилянська Л. І. Становлення і розвиток українських народних шкіл на Буковині (70-ті рр. ХУІІІ-початок ХХ століття): автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Івано-Франківськ: ПУ ім. В. Стефаника, 1998. 21 с.

154. Коновець О. Ф. Просвітницький рух в Україні (ХІХ – перша третина ХХ ст.): монограф. Київ: Хрещатик, 1992. 120 с.

155. Костащук В. М. Громадське й культурне життя Буковини від 1848 р. до 1914 р. *Україна*. 1928. Кн. 1. С. 15–24.

156. Кулик В. Сучасний організований молодіжний рух в Україні як об'єкт наукового дослідження. *Humanitarians on XXI*. URL: [http://varianty.org.ua/Humanitarians on XXI/Kulyk.htm](http://varianty.org.ua/Humanitarians%20on%20XXI/Kulyk.htm). (дата звернення: 12.12.2014 р.).

157. Курило В. Ліщенко М., Романець М. Північна Буковина, її минуле і сучасне. Ужгород: Карпати. 1969. 260 с.

158. Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 року) Мюнхен-Львів, 1994. 182 с.

159. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України: навч. посіб. Київ: ІЗМН, 2011. 256 с.

160. Лемко Г. С. Смаль-Стоцький – відомий діяч буковинського краю. *Постать Степана Смаль-Стоцького в національно-культурному житті Буковини кінця XIX – початку XX ст. і сучасна рецензія його доби: Тези доповідей Міжнародної наукової конференції. 19–21 лютого 2009 року Чернівці, Україна.* – Чернівці: «Місто», 2009. С. 34–35.

161. Макдоно Д. Последний кайзер. Вильгельм Неистовый. Москва, 2004. 170 с.

162. Методичні рекомендації до спецкурсу «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини». Чернівці, 2017. 76 с.

163. Міхаєса О. Перше румунське національне товариство на Буковині. *Буковинський історико-етнографічний вісник.* Чернівці, 1996. Вип. 1. С. 47.

164. Мокляк В. Особливості нормативно-правового регулювання студентського самоврядування (XIX – поч. XX ст.) *Педагогічні науки.* 2013. № 1 (57). С. 143–149.

165. Мокляк В. М. Студентське самоврядування в історії розвитку вищої школи України (XIX – поч. XX ст.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Полтава, 2011. 254 с.

166. Монолатій І. Єврейський дискурс західноукраїнської етнополітичної сфери (кінець XIX – початок XX ст.). *Judaica Ukrainica.* 2012. Ч. I. С. 73–110.

167. Мужичок В. О. Педагогічні засади організації фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх школах Західної України (1919–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Чернігів, 2011. 20 с.

168. Навчання до бою на шаблях / пер. сотника Горшковського з італ. Вид-во секції по військовим справам УНР. – 60 с.

169. Нарис з історії Північної Буковини / под ред. В. Ботушанського. Київ: Наукова думка, 1980. 339 с.

170. Наша молодь і прогрес. *Neue israelitische Allianz*. 7 грудня 1888. Р.3.

171. Ніколенко Л. Формування лідерських якостей особистості у діяльності студентських громадських об'єднань: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Слов'янськ, 2013. 20 с.

172. Новіцька Ю. Українські студентські організації в Кракові за часів Австро-угорської монархії та другої Речі Посполитої URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vknlulief/2009_15/zmist.htm. (дата звернення: 06.08.2016 р.).

173. Новини від 08.2.2018. 10 переваг членства профспілкової організації студентів Чернівецького університету імені Юрія Федьковича URL: [http://www.chnu.cv.ua/index.php?page=ua/news&data\[5012\]\[id\]=8748](http://www.chnu.cv.ua/index.php?page=ua/news&data[5012][id]=8748)

174. Омелян Попович (1856–1930) Письменники Буковини другої половини XIX – першої половини XX століття: хрестоматія / упоряд.: Мельничук Б., Юрійчук М. Чернівці, 2001. Ч. 1 С. 152–159.

175. Осачук С. Німці Буковини. Історія товариського руху (друга половина XIX – початок XX ст.). Чернівці: Золоті литаври, 2002. 288 с.

176. Палагнюк В. Г., Палагнюк Т. В. Бокс на Буковині: з історії розвитку. Чернівці: Прут, 2000. 188 с.

177. Палагнюк Т. Мотиваційні аспекти проведення спортивних заходів серед молоді. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: зб. наук. праць Волинського нац. універ-ту імені Лесі Українки. Луцьк, 2012. № 4 (20). С. 310–312.

178. Пальчевський Р. С. Український молодіжний рух на західноукраїнських землях (20-30-і рр. XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Чернівці, 2000. 20 с.

179. Пантюк М. П. Виховання підлітків у діяльності молодіжних товариств і об'єднань в західноукраїнських землях XIX – початку XX ст.

(історико-теоретичний аспект): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 1998. 211 с.

180. Панчук А. Сучасний стан громадянської вихованості студентів педагогічних університетів. *Історичні, філософські, правові й організаційні проблеми фізичної культури*. 2012. № 2 (18). С. 27–31.

181. Патер І. Лонгин Цегельський. *Західно-українська народна республіка. 1918-1923. Уряди. Постаті* / гол. ред. Я. Ісаєвич. Львів, 2009. С. 307–322.

182. Піддубний Г. Буковина. Її минуле і сучасне. Суспільно-політичний нарис із малюнками і мапою Буковини. Харків: Держвидав України, 1928. 257 с.

183. Піддубний І. А. Соціально-політичне та культурне життя українців Буковини міжвоєнного періоду (1918-1940 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Чернівці, 1996. 265 с.

184. Пичета В. Основные моменты исторического развития Западной Украины и Западной Белоруси. Москва: Государственное социально-экономическое издательство, 1940. 136 с.

185. Платаш Л. Б. Педагогічні ідеї та освітня діяльність Омеляна Поповича 1856–1930: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2009. 20 с.

186. Побірченко Н. А. Інноваційні підходи до підготовки майбутніх педагогів у контексті реформування системи вищої педагогічної освіти. *Рідна школа*. Київ, 2003. Вип. 3. С. 3–5.

187. Погребенник Ф., Погребенник В. Український раритет. Періодичні, продовжувані і неперіодичні збірники XIX–XX ст. (1846–1986). Дрогобич: Коло, 2011. 300 с.

188. Попович С. Запорозжці у визвольній боротьбі. *Час*. Ч. 1903. 7 липня 1935. Чернівці. С.3.

189. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 № 148 «Про затвердження державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України».

190. Православний буковинський календар на рік звичайний 1901. Рочник 28. Чернівці: Руська рада, 1900. 128 с.

191. Православное общество литературы «Академия ортодоксе» г. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 998. Оп. 1. Ед. хр. 1. Протоколы общих собраний членов общества и заседаний его комитета. 1886-1900. 558 л.

192. Примария г. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 43. Оп. 5. Ед. хр. 9. Диаграмма изображения деятельности отделов примарии гор. Черновцы с 6 июля по 27 ноября 1922. 14 л.

193. Протокол «Союзу» за 1.10.1879. «Січ» 1868-1908. *Альманах в пам'ять 40-их роковин заснування товариства «Січ» у Відні*. Львів, 1908. С. 506–507.

194. Потапенко М. В. Діяльність польських студентських організацій на території Наддніпрянської України у березні 1917 – квітні 1918 рр. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Вип. XIV. Вінниця, 2008. С. 153–159.

195. Руснак І. С. Методологічні засади формування етнічної свідомості майбутнього педагога в умовах європейського освітнього простору. *Педагогічний дискурс*. 2012. Вип. 13. С. 341–344.

196. Рух наших студентів. Самостійність. 12.04.1934. С. 4

197. Савчук Б. Український Пласт. 1911–1939. Івано-Франківськ «Лілея-НВ», 1996. 264 с.

198. Свято Маккавеїв. *Allgemeine israelitische Allianz*. 11 січня 1904. Р. 1.

199. Сімович В. Буковина від 1775 р. *УЗЕ*. Коломия, 1938. Т. 3. С. 647–680.

200. Сімович В. Розвиток студентського життя в Чернівцях. «Січ» 1868-1908. Альманах в пам'ять 40-их роковин заснування товариства «Січ» у Відні. Львів, 1908. С. 502–531.

201. Сімович В. Лисенко в Чернівцях. *Життя і Знання*. Львів, 1937. Р. Х. Ч. II. С. 310–312.

202. Січ 1868-1908: Альманах в пам'ять 40-х роковин основания товариства «Січ» у Відні / зібрали і видали З. Кузеля, М. Чайківський. Львів: Друкарня т ва ім. Шевченка, 1908. С. 504–508.

203. Словник української мови: в 11 томах. АН УРСР; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 10. 1979. С. 159.

204. Смаль-Стоцький С. Буковинська Русь. Чернівці, 1895. 292 с.

205. Снігур І. З історії нашого краю. Буковинські жіночі товариства. *Час*. 2013. №47. Травень. URL: http://www.chas.cv.ua/47_05/13.html. (дата звернення: 10.02.2017 р.).

206. Снігур І. Товариство «Запороже». URL: <http://versii.cv.ua/news/tovaristvo-zaporozhe/22475.html>. (дата звернення: 10.02.2017 р.).

207. Спомин буковинської пластунки. *Листки дружнього зв'язку. Бюлетень I-го куреня УПС ім. Степана Тисовського*. 1965. Ч. 57–58. С. 43–44.

208. Старик В. Від Сараєво до Парижа Буковинський Interregnum 1914-1921 (II частина. Між націоналізмом і толерантністю). Чернівці: Прут, 2009. 168+184 с.

209. Стражнікова І. Проблеми виховання в історико-педагогічних дослідженнях науковців Західної України початку ХХІ століття. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. пр. / за заг. ред. проф. В. І. Сипченко. Слов'янськ: СДПУ, 2010. Спецвип. 5. Ч. III. С. 295–303.

210. Стражнікова І. Діяльність громадських організацій Західної України у сучасних наукових дослідженнях. *Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (XIX – ХХ ст.)*: зб. наук. пр. / за ред. Д. Герцюка і А. Гаратик. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. Т. 2: Діяльність громадських

й культурно-освітніх товариств як чинник розвитку українського та польського шкільництва. С. 280–292.

211. Стражнікова І. В. Механізми фізичного виховання дітей та молоді на західноукраїнських землях кінця ХІХ – початку ХХ століття у контексті ідей В. О. Сухомлинського. *Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: здоров'я через освіту*. Донецьк. Т. 1. С. 134–137.

212. Стражнікова І. Розвиток теорії та практики виховання в Західному регіоні України. *Виховання дітей та молоді у демократичному суспільстві (на прикладі Польщі та України)*. Варшава, 2013. С. 33–45.

213. Стражнікова І. В. Питання соціально-правової опіки дітей Західного регіону України у сучасних дослідженнях. *Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (ХІХ – ХХІ ст.)*. / за ред. Д. Герцюка і І. Мицишин. Львів: ЛНУ імені Івана Франк, 2014. Т. 4. С. 252–263.

214. Стражнікова І. Розвиток культурно-освітніх і педагогічних товариств у Західному регіоні України (історіографічний контекст). *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2014. № 17 (2). С. 114–118.

215. Стражнікова І. Вивчення історико-педагогічних аспектів фізичного виховання учнівської молоді в Західному регіоні України вітчизняними дослідниками в кінці ХХ – на початку ХХІ століття. *Наукові записки Тернопільського національного пед. ун-ту імені Володимира Гнатюка. Сер.: педагогіка*. Тернопіль, 2015. № 1. С. 8–13.

216. Стражнікова І. Розвиток педагогічної науки в дослідженнях Західного регіону України другої половини ХХ – початку ХХІ століття: історіографічний контекст: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2015. 616 с.

217. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 рр. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250360515>

218. Струков Б. Экономическое и юридическое положение первых немецких университетов концы XV – начала XVI вв. Из истории университетов Европы XIII – XV веков. Воронеж, 1984. 96 с.

219. Студенческое общество «Жунимя» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1001. Оп. 1. Ед. хр. 1. Книга записи исходящих документов. 1878–1938. 116 л.

220. Студенческое общество «Жунимя» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1001. Оп. 1. Ед. хр. 2. Списки членов общества с указанием оплаты членских взносов. 1878–1938. 63 л.

221. Студенческое общество «Жунимя» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1001. Оп. 1. Ед. хр. 3. Листы учета уплаты членских взносов членами общества. 1878–1938. 398 л.

222. Студенческое общество «Жунимя» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1001. Оп. 1. Ед. хр. 4. Книга записи исходящих документов. 1926–1928. 300 л.

223. Студенческое общество «Жунимя» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1001. Оп. 1. Ед. хр. 5. Протоколы пленарных заседаний общества. 1878–1938. 95 л.

224. Студенческое общество «Жунимя» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1001. Оп. 1. Ед. хр. 6. Кассовая книга. 1878–1938. 119 л.

225. Студенческое общество «Жунимя» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1001. Оп. 1. Ед. хр. 7. Книга исходящих документов за 1935–1938 гг. 137 л.

226. Студенческое общество «Жунимя» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1001. Оп. 2. Ед. хр. 1. Заявления жителей гор. Черновцы о принятии их в члены общества. 1896–1936. 93 л.

227. Студенческое общество «Жунимя» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1001. Оп. 2. Ед. хр. 2. Переписка с

румунскими обществами гор. Черновцы о принятии участия на собраниях и увеселительных вечерах. 1924. 21 л.

228. Студенческое общество «Жунимя» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1001. Оп. 2. Ед. хр. 3. Ведомости по сбору денег у жителей гор. Черновцы на постройку студенческого общежития. 1924–1928. 45 л.

229. Студенческое общество «Жунимя» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1001. Оп. 2. Ед. хр. 4. Список членов общества получившие книги из библиотеки. 1927–1928. 4 л.

230. Ступарик Б. Виховні ідеали українців. *Теоретико-методологічні основи формування громадянина України*: матеріали науково-практичної конференції. Полтава, 1993. С. 53–55.

231. Суворов Н. С. Средневековые университеты Москва: Типолитография т-ва И. Н. Кушенрев и К, 1898. 248 с.

232. Тарновецький А. Четверть століття. *Час*. Чернівці, 1935. Ч. 1903. 7 липня. С. 2.

233. Тимчук Л. І. Обґрунтування організаційно-педагогічних засад діяльності закладів освіти дорослих у вітчизняній педагогіці другої половини ХІХ – початку ХХ ст. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2013. Вип. 4. С. 64–75.

234. Требик Д. Ю. Історія розвитку вокального мистецтва на Буковині у ХІХ – поч. ХХ ст. Чернівці, 2006. 121 с.

235. Трибулькевич К. Г. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917–2010 рр.): монографія. Одеса: Купрієнко С. В., 2016. 458 с.

236. Трибулькевич К. Розвиток студентського самоврядування у 1917–1919 рр. як умова становлення сучасної студентської демократії. *Навчання і виховання обдарованої дитини*: зб. наук. праць / В. В. Камишин (головний редактор) та ін. Випуск 15. К.: Інститут обдарованої дитини, 2015. С. 77–83.

237. Трибулькевич К. Г. Тенденції розвитку вітчизняного студентського самоврядування в 20-х рр. XX століття. *Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки*. 2016. № 2. С. 124–129.

238. Трибулькевич К. Г. Тенденції розвитку студентського самоврядування у 1964-1979 рр. Наукові праці: *Науково-методичний журнал ЧДУ ім. П. Могили. Педагогіка*. Вип. 258. Т. 270. С. 31–36.

239. Трибулькевич К. Г. Становлення системи студентського самоврядування у 1980-ті роки. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер.: Педагогіка*. 2017. № 2 С. 175–181.

240. Тумак Ю. І. Аспекти діяльності загальнокорисних товариств Буковини II половини XIX – початку XX ст. *Veda atehnologie: krok do budoucnosti – 2013*: зб. наук. пр. за матеріалами IX Міжнар. наук.-практ. конф. Díl 13. *Pedagogika*. Praha, 2013. С. 62–64.

241. Тумак Ю. І. Діяльність фізкультурно-спортивних товариств Буковини культурно-освітнього спрямування (друга половина XIX століття). *Вісник Прикарпат. нац. ун-ту. Педагогіка. Івано-Франківськ*, 2011. Вип. XL. Ч. 2. С. 58–60.

242. Тумак Ю. І. Фізичне виховання дітей і молоді в громадських товариствах Буковини (друга половина XIX–початок XX ст.). дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, МОН України. Тернопіль, 2014. 316 с.

243. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 1. Устав общества. 15 марта 1877. 10 л.

244. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 2. Протоколи засіданий

правления и общих собраний членов общества «Союз». 2 декабря 1875-21 мая 1881. 87 л.

245. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 3. Протоколи общих собраний членов общества. 29 мая 1881-15 ноября 1881. 81 л.

246. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 4. Протоколи заседаний правления и общих собраний членов общества. 3 ноября 1887-27 ноября 1894. 105 л.

247. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 5. Протоколи заседаний правления общества. 3 декабря 1894-27 октября 1902. 161 л.

248. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 6. Протоколи заседаний научного кружка общества. 7 июня 1891-16 марта 1895. 33 л.

249. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 8. Книга запису розпоряджень і об'яв голови товриства та зауваг членів щодо біжучої роботи / Распоряжения и замечания председателя правления общества. 1896. 42 л.

250. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 9. Книга запису розпоряджень і об'яв голови товриства та зауваг членів щодо біжучої роботи / Распоряжения и замечания председателя правления общества. 1898. 29 л.

251. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 10. Книга запису розпоряджень і об'яв голови товриства та зауваг членів щодо біжучої роботи / Распоряжения и замечания председателя правления общества. 1899. 37 л.

252. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 11. Распоряжения и замечания председателя правления общества. 1900. 37 л.

253. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 12. Книга запису розпоряджень і об'яв голови товриства та зауваг членів щодо біжучої роботи /Распоряжения и замечания председателя правления общества. 1901. 77 л.

254. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 13. Книга запису розпоряджень і об'яв голови товариства та зауваг членів щодо біжучої роботи товариства/ Распоряжения и замечания председателя правления общества. 1901-1902. 62 л.

255. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 14. Заявления граждан о вступлении в члены общества. б/г. 14 л.

256. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 15. Списки членов общества. 1876-1896.

257. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів

Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 16. Списки членов общества по состоянию на 1900. б/г.

258. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 17. Инвентарная книга. 1899–1902.

259. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 18. Переписка с украинским студенческим обществом «Сич» в г. Вена о составе правления общества «Сич» и о приеме в члены научного общества им. Шевченка. 1886–1888.

260. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 19. Кассовая книга. 1885-1887.

261. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 20. Кассовая книга и др. документи. 1877–1883.

262. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 23. Списки книг библиотеки общества. 34 л.

263. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 24. Журнал выдачи книг с библиотеки общества. 1875. 36 л.

264. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 25. Книга почетных гостей общества. 16 л.

265. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 27. Журнал входящих документов. 10 ноября 1885-27 января 1887. 72 л.

266. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 28. Журнал входящих и исходящих документов. 10 ноября 1895-5 декабря 1902. 38 л.

267. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях / Украинское студенческое общество «Союз» гор. Черновцы // ДАЧО (Державний архів Чернівецької області). Ф. 1027. Оп. 1. Ед. хр. 29. Опис справ товариства, що були переданий на переховування «наукового товариства імені Шевченко» у Львові та листування у цій справі 1913. 6 л.

268. Український спортивний клуб «Довбуш» – Чернівці та український спорт на Буковині 1920–1940. Чикаго; Балтімор; Філядельфія; Торонто, 1984. 171 с.

269. Українські студентки. *Самостійність*. 25.10.1936. С. 3–4.

270. Університет у період перебування Буковині у складі Австро-Угорщини. *Чернівецький університет 1875-1995: Сторінки історії*. Чернівці, 1995. С. 11.

271. Униформа и традиции студенческих братств Германии. URL: <http://ah.milua.org/uniforms-and-traditions-of-student-fraternities-in-germany>. (дата звернення: 28.08.2016 р.).

272. Франко Т. Історія і теорія руханки. Коломия-Львів. 1923. 192 с.

273. Філіпчук В. О. Початки українського національного відродження на Буковині. УІЖ. 1999. № 2. С. 58–73.

274. Хио Т. Еврейские студенты и еврейские студенческие организации в Тартуском университете. *Годовой отчет 1998 г. Исторического музея Тартуского университета* / перевод с англ. Рут Брашинской. Тарту, 1998. 85 с.

275. Ціпан Т. С. Історія діяльності дитячих і молодіжних організацій: практикум. Рівне: РДГУ, 2016. 77 с.

276. Цибанюк О. О. Управління системою фізичного виховання школярів на Буковині (друга половина ХІХ – початок ХХ століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Івано-Франківськ, 2008. 20 с.

277. Цибанюк О. Фізичне виховання школярів Буковини (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) гендерний аспект. *Педагогіка, психологія та медико-педагогічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків: ХДАМД (ХХП), 2009. № 8. С. 158–159.

278. Цибанюк О. О. Історичні передумови становлення сучасної системи фізичного виховання Румунії. *«Young Scientist»*. № 3.1 (43.1). March, 2017. С. 301–304.

279. Цибанюк О. О. Нормативно-правове регламентування системи фізичного виховання Румунії: періодизація розвитку (ХVІІ – початок ХХ ст.). *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернігів, 2015. Вип. 129 (1). С. 309–311.

280. Цибанюк О. О. Особливості нормативно-правового регулювання системи фізичного виховання Румунії *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 397–404.

281. Черкасова С. О. Просвітницько-педагогічна діяльність студентських громадських організацій університетів України (друга половина ХІХ – поч. ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 2001. 20 с.

282. Чернета С. Ю., Дурманенко О. Л. Формування правової культури студентської молоді: соціально педагогічний аспект. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Чернігів: Вісник ЧНПУ, 2012. № 104. Т. 2. С. 173–176.

283. Чернівці: Історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто): Кол. монографія / В. М. Ботушанський,

С. В. Біленкова, О. В. Добржанський та ін.; за заг. ред. В. М. Ботушанського. Чернівці: Зелена Буковина, 2009. 586 с.

284. Чернівецький національний університет. Львів: Видавниче об'єднання «Вища школа», 1975. 191 с.

285. Чернівецький університет. 1875-1995: Сторінки історії. Чернівці: Рута, 1995. 208 с.

286. Шипинський О. Борімося – поборемо. *Час*. Чернівці, 1935. Ч. 1903. 7 липня. С. 3.

287. Шолина Т. В. Роль Степана Смаль-Стоцького в пропаганде культури, образования и здорового способа жизни на Буковине конца XIX – начала XX веков. URL: <http://www.jurnal.org/articles/2009/ped49.htm>. (дата звернення: 16.06.2015 р.).

288. Шоробура І. М. Особливості громадянського виховання студентів. *Педагогічний дискурс*. Хмельницький, 2013. Вип. 14. С. 465–468.

289. Ювілейне свято «Гасмонеї». *Der Judische Volksrat*. № 28. 21 липня 1911. С. 3.

290. Юзик О. Освітньо-виховна діяльність молодіжних товариств Галичини у 20-30-х роках ХХ ст. *Вісник Львівського університету. Сер. педагогічна*. Львів, 2003. Вип. 17. С. 214–223.

291. Яременко О.О. Педагогічні чинники соціалізації молоді країн Бенілюксу у структурі економічної діяльності: автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.05 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 21 с.

292. Ящук І. П. Виховання майбутніх педагогів у вищому педагогічному навчальному закладі (1920-1991 рр.) як предмет історико-педагогічного дослідження. *Педагогічний дискурс*. Хмельницький, 2013. Вип. 15. С. 792–799.

293. Abutnariței I. Societatea academica «Arboroasa». URL: <http://www.mdd.orionmedia.ro/index.php/cultural-mainmenu-37/1513-societatea-academica-arboroasa>. (дата звернення: 25.06.2015 р.).

294. Amintiri din studenție Yzopesky I. Suceava, 1925. 16 p.

295. Akademische Lesehalle. *Czernowitzer Chronik*. 1882. 18 september. S. 3.

296. Akademische Lesehalle. *Czernowitzer Chronik*. 1881. 18 december. S. 3–4.
297. Allgemeines VerwaltungsArchiv. Unterricht. Faszikel 15. ZL. 33448. Wien,
298. Allgemeines VerwaltungsArchiv. Unterricht. Faszikel 15. ZL. 188821. Wien,
299. Allgemeines Verwaltungs Archiv. Politische Vereine. Faszikel 15. ZL. 5190-74. Wien, 1874. 300 s.
300. Arminia. *Oesterreichisher Grenzbote*. Czernowitz, 1880. 9 august. S. 3.
301. Ball «Hasmonea». *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. №2390. 11.01. 1912. S. 3.
302. Bericht über den Kaiser-Franz-Josef-Verein nach 25-jährigen Bestande desselben, erstattet vom Vereins-Comite. Czernowitz, 1880. 16 s.
303. Bericht über den Bukowiner Landes-Lehrer Verein für 1879. *Czernowitzer Presse*. Czernowitz, 1880. 24 mai. S. 2.
304. Biedrzycki E. Historia polakow na Bukowinie. Krakow: Nakladem Uniwersytety Jagiellonskiego, 1973. 261 s.
305. Broszat M. Von der kulturnation zur volksgruppe. Die nationale Stellung der Juden in der Bukowina im 19. und 20. Jahrhundert. *Historische zeitschrift*. № 200/3. 1965. S. 585.
306. Cioculescu S., Vianu T., Streinu V. Junimea. *Istoria literaturii române modern*. Bucuresti: Editura Didactică și Pedagogică, 1971. 381 p.
307. Das Erwachen deutshen Geistes in Czernowits. *Oesterreichisher Provinzial-Revue*. 1881. 18 janner. S. 4.
308. Die Einweihung des polnischen Vereinshauses. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. № 578. 05.12.1905. S. 3.
309. Dr. Michael Kipper. *Bukowiner Bote*. № 37. 1900. S. 2.
310. Dugan S. Istorical socității academic romane «Junimea» din Cernauți. București, 1930. 54 p.

311. Dugan-Opaiț, Arcadie. Albumul Mare al Societăților «Arboroasa» și «Junimea» din Cernăuți. Suceava: Editura Universității «Ștefan cel Mare», 2015. 405 p.

312. Feleszko K. Sladern Homo bucovinensis. *Bukowina po stronie dialogu*. Sejny, 1999. P. 4–6.

313. Festenburg Rückblick auf die Wirksamkeit des Vereins für Landescultur und Landeskunde im Herzogthume Bukowina. *Mitteilungen des Vereins für Landescultur und Landeskunde im Herzogthume Bukowina*. Bd. 1. Heft 1. Czernowitz, 1857. S. 25.

314. Festkommers // Bukowiner Bote. 1899. 1 june. S.4.

315. Gold H. Geschichte der Juden in der Bukowina. Ein Sammelwerk. Bd. 1. Tel-Aviv, 1958. 172 s.;

316. Gold H. Geschichte der Juden in der Bukowina. Ein Sammelwerk. Bd. 2. Tel-Aviv, 1962. 228 s.

317. Hnes Nataliya. Trends and perspectives in physical culture and sports: The VI-th Edition international scientific conference. Suceava: University «Ștefan cel Mare». P. 270–276.

318. Hodel A. Einiges aus der Geschichte des Turn- und Sportverein «Jahn» in Czernowitz. Czernowitz, 1928. S. 5.

319. Gaisbauer A. Davidstern und Doppeladler. Zionismus und jüdischer Nationalismus in Osterreich 1882-1918. Wien-Köln-Graz, 1988. S. 69.

320. Gazeta polska. – a) 1883. – 30.09; б) 1883. – 15.12; в) 1899. – 8.11; г) 1899. – 9.11; д) 1899. – 11.11.

321. Geiger L. Kotzebue A. *Allgemeine Deutsche Biographie, herausgegeben von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften*. Leipzig, 1882. Band 16. S. 772–780.

322. Grünhaus S. Jubiläums-Festschrift der «Akademischen Lesehalle» an der k.k. Franz-Josephs-Universität in Czernowitz. Czernowitz, 1900. 45 s.

323. Jorgy T. Școala Română Societate culturală în Suceavă. Suceavă, 1909. 203 p.

324. Juedischer Almanach für Gross-Rumänien mit kalender für das jahr (1922-1923). I jahrgang. Czernowitz: Druck und verlag «Orient», 1925. 145 s.

325. K! Lechia URL: <http://www.archiwumkorporacyjne.pl/index.php/muzeum-korporacyjne/czerniowce/k-lechia/> (дата звернення: 15.04.2016 р.).

326. Kaindl R. F. Geschichte der Bukowina. Dritter Abschnitt. Czernowitz, 1898. 79 s.

327. Kaindl R. F. Die Deutschen in Galizien und der Bukowina. Frankfyr/M., 1916. 172 s.

328. Kassner S. Die Juden in der Bukowin. Wien-Berlin, 1917. 60 s.

329. Kozhokar Maryna. Basic structural components of students education in public polyethnic associations at the Chernivtsi university (1875 – the end of the nineteenth century). *Nauka i studia*. Przemyśl: Nauka i studia, 2017. P. 11–18.

330. Kozhokar Maryna. The main trends of education of students in the international societies of the university (1875 beginning of the XX century). *News of science and education*. Sheffield, 2016. № 20 (44). C. 23–27.

331. Kupczanko G. Die Deutschen in der Bukowina. *Das Ausland*. 1886. № 50. S. 44–56.

332. Nussbaum O. Gut Heil! Festschrift Allgemeiner Turnverein in Czernowitz 1867-1892. Czernowitz, 1892. 42 s.

333. Österreichisches Staatswörterbuch. Handbuch des gesamten österreichischen öffentlichen Rechtes. Wien, 1909. Bd.4. Aufl. 792 s.

334. Polek J. Czernowitz Statistischer Bericht über die wichtigsten demographischen Verhältnisse. Wien, 1888. 11 s.

335. Popa A. Societatea Academică Arboroasa din Cernăuți, 1875-1877. Câmpulung Moldovenesc: Editura Fundației Culturale «Alexandru Bogza», 2008. 131 p.

336. Romstorfer C., Wiglitzky H. Vergleichende graphische Statistik in ihrer Anwendung auf das Herzogthum Bukowina und das österreichische Staatsgebiet. Wien, 1886. 52 s.

337. Raportul societății academic române Junimea din Cernaui asupra anilor administrative 1930/31-1933/34. Cernaui, 1934. 20 p.

338. Seewann H. Der Antisemitismus auf akademischen Boden. Die Genugtuungsfrage. Das «Waidhofener Prinzip». Zirkel und Zionsstern. *Еврейская энциклопедия. Свод знаний о еврействе и о его культуре в прошлом и настоящем*. С.-Петербург, 1990 (I, II). Том XIV. С. 584.

339. Seewann H. «Für Volkes Ehr' und Wohl!». Die Jüdisch-nationale akademische Verbindung Hasmonaea Czernowitz (1891 – 1940) und der Kampf um die Anerkennung der jüdischen Nationalität. *Einst und Jetzt*. 2006. Bd. 51. S. 163 – 193.

340. Simiginowicz-Staufe L. Völkergruppen in der Bukowina. Czernowitz, 1884. 203 s.

341. Sprawozdanie wydziahi towarzystwa akademikow polskich «Ognisko» w Czerniowcach za rok 1885–1886. Czerniowce, 1886. 15 s.

342. Sprawozdanie wydziahi towarzystwa akademikow polskich «Ognisko» w Czerniowcach za rok 1888–1890. Czerniowce, 1891. 23 s.

343. Sprawozdanie wydziahi towarzystwa polskiego bratniej pomocy i czytelnii polskiej w Czerniowcach za rok 1905. Czerniowce, 1906. 64 s.

344. Statuten Akademische Lesehalle an der k.k. Franz Josefs-Universität zu Czernowitz. Czernowitz, 1889. 16 s.

345. Statuten der akademischen Verbindung «Hasmonea». Czernowitz, 1891. 7 s.

346. Statuten der Gesellschaft zur Förderung wissenschaftlicher Bildung in Czernowitz. Czernowitz, 1869. 23 s.

347. Strauher B. Die Lage der Juden. Czernowitz, 1907. 187 s.

348. Studenten verbindungen. *Meyers Konversations-Lexikon*. Auflage.5. Bd.16. Leipzig und Wien, 1897. S. 538.

349. Turczynski E. Geschichte der Bukowina in der Neuzeit. Wiesbaden, 1993. S. 154.

350. Wagner R. Alma Mater Francisco Josephina die deutschsprachige Nationalitäten Universität in Czernowitz. Festschrift zum 100. Jahrestag ihrer Eröffnung 1875. München, 1979. 427 s.

351. Wagner R. Von Halbmond zum Doppeladler. Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina und der Czernowitzer Universität «Francisko-Josefina». Augsburg, 1996. 535 S.

352. Willaume M. Polacy w Rumunii. Lublin: PCKO UMCS, 1981. 112 s.

353. Worobkiewicz E. Die geographisch-statistischen Verhältnisse der Bukowina. Lemberg, 1893. 114 s.

354. Wotava A. Der Deutsche Schulverein 1880-1905. Wien, 1905. 71 s.

355. Raportul Asociației Studenților «Zalizniak» din Universitatea Regele Carol I din Cernăuți 1935–1936. Cernăuți, 1937. 47 p.

356. Raport privind activitatea secției de fete a asociației studențești «Chernomore» în 1936–1937. Cernăuți, 1938. 60 p.

357. Z czernowieckiej «Gwiazdy». *Gazeta polska*. Czerniowce, 12 listopada 1899. S. 3.

358. Związek «Gwiazd» polskich. *Gazeta polska*. Czerniowce, 16 listopada 1899. S. 3.

ДОДАТКИ

Додаток А

Загальні відомості щодо теми дослідження

Додаток А.1

Переклад назв громадських товариств, що діяли на Буковині

«Akademischen Lesehalle» – «Академічна читальня»

«Allgemeiner Turnverein in Czernowitz» – «Загальне гімнастичне товариство у Чернівцях»

«Bukowiner Landes-Lehrer Verein» – «Буковинське крайове товариство вчителів»

«Casino-Keggellbann» – «Казино-кегельбан»

«Chernfehklub» – «Чернівецький фехтувальний клуб»

«Der Deutsche Lesehalle in Czernowits» – «Німецька читальня в Чернівцях»

«Den Kaiser-Franz-Josef-Verein» – «Товариство Франца Йозефа»

«Esterraischer Turstlenclub» – «Державний туристичний клуб»

«Der Turn- und Sportverein «Jahn» in Czernowitz» – «Німецьке гімнастично-спортивне товариство «Ян» у Чернівцях»

«Laun-Tennis-Club» – «Клуб тенісу»

«Österreichischer reisender Vogel» – «Австрійський мандрівний птах»

«Societatea academic române «Junimea» – «Товариство академічне румунське «Молодість»

«Societatea Academică «Arboroasa» – «Товариство академічне румунське «Дерево»

«Societatea de Literatură și Cultură Română din Bucovina» – «Товариство румунської літератури і культури на Буковині»

«Towarzystwo akademikow polskich «Ognisko» w Czerniowcach» – «Товариство академічне польське «Огісько» в Чернівцях»

«Towarzystwo polskiego bratniej pomocy i czytelni polskiej w Czerniowcach» – «Товариство братньої допомоги та читальні польської в Чернівцях».

«Verein deutscher Studenten» – «Клуб німецьких студентів».

Додаток А.2

Тлумачний словник

«Burschenschaft» «Бушеншафт» – «братство».

«Fuchs» або «Fux» – «фукс», студент, що щойно поступив в університет, виявив бажання стати членом студентського товариства і задовільнив ряду критеріїв. Випробувальний період тривав від одного до декількох семестрів, протягом яких до нього ретельно придивлялися його старші колеги. Будучи визнаним гідним, новачок проходив обряд посвячення в «фукси».

«Renoncenwesen» – скорочено «ренонс», студент-першокурсник без прив'язки до будь-якого товариства, новачок. Термін, що згодом був замінений на «фукс».

«Chargierte» – «шаржисти», члени правління студентською корпорацією, що обирались на один семестр: голова (Senior), спікер (Sprecher), інструктор з фехтування (Fechtwart) та секретар (Schriftwart).

«Профуксії» – молодіжні організації, що передували студентським. В дослідженні термін використаний по відношенню до напівлегальних спілок гімназистів «Кубань», «Пороги».

«Відчит» – лекція або певна за змістом інформація.

«Пир» – організовна дозвіллева форма діяльності, часто застільна.

«Сходини» – збори, зібрання.

«Кабат» – пальто або шинель під який легко сховати пляшку!!!, складова святкової або урочистої форми

«Комерс» – розважальний вечір із благодійною акцією та лотереєю, фотографічною сесією, концертними виступами тощо.

«фершис» – стосунки без права «сатисфакції» – задоволення вимог шляхом організації фехтувального бою.

Джерело: [263].

Борбництво – фехтування. На західно-українських землях (в Галичині, Буковині та Закарпатті) досліджуваного періоду спортивна термінологія

формувався на європейський зразок. Сучасний термін «фехтування», похідний від німецького «das Fechten», зрідка вживався в офіційних документах. Частіше члени українських тіловиховних організацій вживали скорочений варіант цього слова – «фехт». Поступово запроваджувались і українські терміни: «бій на шаблях», «шаблярка». Крім того, у визначенні фехтування як бойового виду спорту вживалось слово «борбництво». Завдячуючи популярності своєму українському походженню, цей термін широко використовувався, незважаючи на його незручність і деяку невизначеність, адже перш за все асоціювався з боротьбою.

Джерело: [163; 254].

Додаток А.3

Відомі події, особи, спілки, що впливали на розвиток виховної діяльності студентських товариств Чернівецького університету досліджуваного періоду

Комітет українських студентів Буковини (КУСБ) – орган керуючий діяльністю всіх українських товариств Буковини, створений у 1921 р. в Чернівцях, до якого увійшли делегати-представники всіх спілок студентів. Основними завданнями КУСБ стали презентація українського студентства краю назагал, налагодження та розвиток зв'язків із молоддю інших країн. У липні 1924 р. КУСБ нараховував 120 членів.

Союз українських студентських організацій у Румунії (СУСОР) – крайова централь, яка координувала діяльність корпорацій «Запороже» та «Чорноморе» протягом 1929–1940, згодом «Залізняка» та товариств «Буковина» в Бухаресті і «Громада» в Яссах.

З «Академічним Братством» – товариством, що об'єднувало молодь вищих шкіл Львова (30 червня 1882 р.) буковинський «Союз» пов'язував спорідненість статутних засад. Адже, за статутом 1886 р. метою цієї організації

Продовж. додатку А

було створення осередку наукового і громадського життя «русинів-академіків», а фактично вона поєднувала функції читальні й самопомогового товариства. Зокрема, спілка утримувала читальню, бібліотеку та наукові гуртки, організовувала лекції, літературні й артистичні вечори, мандрівки краєм тощо. У 1884 та 1889 рр. «Академічне братство» запрошувало «Союз» до участі у віче на підтримку української мови та створення кафедри української історії при Львівському університеті.

Джерела: [153].

Зв'язок Лонгіна Цегельського (29 серпня 1875 р.), українського громадсько-політичного діяча, дипломата, журналіста й видавця зі студентами-буковинцями впливає з того факту, що брат, Роман, працював професором Чернівецького університету та був активним учасником громадського руху Буковини. Проект реферата, в якому Л. Цегельський теоретично обґрунтував ідею самостійної України на загальному З'їзді українського студентства та середньошкільної молоді 14 липня 1900 р., був представлений автором брату, а попередні тези обговорені на зборах товариства «Союз».

Олександр Михайлович Колесса (1867–1945) – український літературознавець, мовознавець, громадсько-політичний діяч, дійсний член наукового товариства ім. Т. Шевченка. Освіту здобував у Львівському, Чернівецькому та Віденському університетах.

Джерела [79; 180, С. 528.].

Макавеї – юдейські повстанці проти правління та насильницької еллінізації Селевкідів священницького походження. Макавеї також були засновниками царського та первосвященицького роду Хасмонеїв, що панував над Юдеєю у 165–63 роках до н.е.

Додаток А 4.

Чіпріан Парумбеску

1853 – народився в сім'ї Іраклія Голембіовський (Іраклій поміняв своє польське прізвище на румунський переклад) – румунського письменника і священика Румунської Православної Церкви польського походження.

Музичну освіту здобув в Румунії. Педагогами Порумбеску були К. Мікулі (теорія музики), С. Майер і В. Шльотцер (скрипка), І. Воробкевич (гармонія і хорове диригування).

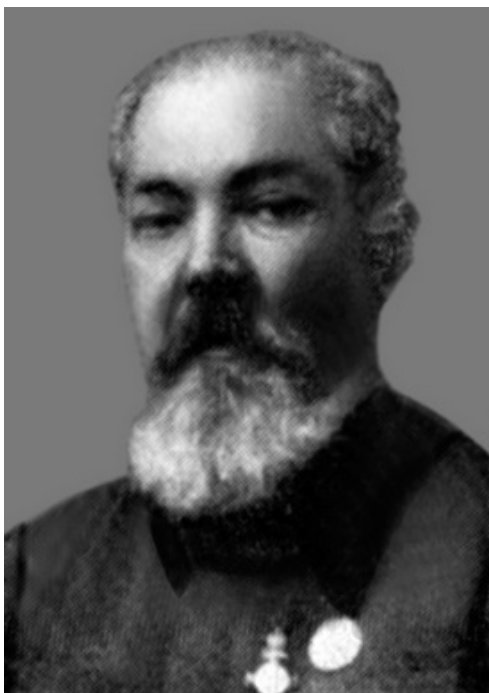
З 1875 по 1877 роки крував хоровим товариством «Арбороаса» в Чернівцях, також керував студентськими та робочими хоровими гуртками. Був засуджений австрійською владою у в'язницю за свою політичну активність.

З 1879 по 1881 роки навчався у Віденській консерваторії у Антона Брукнера (генерал-бас) і Франца Кренна (хорове диригування).

З 1881 – 1882 роки викладав у музичній школі міста Брашов (Румунія).

Помер в 1883 році у віці 29 років від туберкульозу в Ступці, в наш час перейменованої в Чіпріан Порумбеску.

Теофіл Драчинський

Драчинський Теофіл (1862–1930) – церковний та політичний діяч Буковини. Народився в с. Погорілівка (нині село Заставнівського р-ну Чернівецької обл.). Засновник і член багатьох українських культурних та економічних товариств та організацій на Буковині кінця 19 – початку 20 століття. Один із засновників і голова товариства православних священиків на Буковині (1906), створених народовцями.

Як кандидат від цього товариства Т. Драчинський був обраний депутатом крайового сейму. 1912 р., іменований імператором Францем-Йосифом I віце-маршалком крайового сейму. Під час Першої світової війни був військовим,

священиком та інспектором військових духівників. Після війни, відійшовши від громадської та політичної діяльності, служив парохом у с. Нові Мамаївці (нині в межах с. Мамаївці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.), де й помер.

Теодот Галіп

Галіп Теодот Мелетійович (Теодор; 19 червня 1873, Волока тепер Вижницького району Чернівецької області – 6 квітня 1943, Брно, Чехія) – український письменник, політичний і культурний діяч. Псевдоніми і криптоніми: Немирич, Магін, Gracsnus.

Закінчив гімназію та юридичний факультет Чернівецького університету, працював адвокатом Чернівцях, відстоював права бідної верстви. Брав активну участь в організації товариства «Січ», у діяльності Української радикальної партії, з 1907 року очолював буковинське відділення.

Видавав власним коштом та редагував двотижневик «Народна освіта».

З початком Першої світової війни був на службі в австрійській армії.

1918 року повернувся до Чернівців, взяв активну участь в організації Буковинського віча. У 1918 р. залишив Буковину, захоплену румунськими військами, і прибув через Закарпаття до Галичини. Звідти їде до Києва, переходить на службу до міністерства закордонних справ. Був призначений членом дипломатичної місії України до Італії.

У 1920 році прибув на Закарпаття, що входило до складу тодішньої Чехословаччини, працював адвокатом у Хусті. Брав участь у культурному житті Закарпатської України. Після загибелі національно-визвольних спроб переїхав до Брно (Чехія).

Кулькісні показники студентів Чернівцького університету австро-угорського та румунського періодів

Період	Кількість студентів						
	Університет у період перебування Буковини в складі Австро-Угорщини (1875–1918 рр.)	Юридичний факультет					
Національність		1875–1876	1880–1881	1885–1886	1890–1891	1895–1896	1899–1900
Німці та євреї		52	64	72	94	167	179
Румуни		10	25	32	46	46	47
Українці		23	19	12	24	18	29
Поляки		17	12	20	18	38	34
Греко-православний теологічний факультет							
Національність		1875	1885	1900	1911–1912		
1900 р. Румуни – 29 Українці – 1		39	77	36	204		
Філософський факультет							
Національність		1875-1919					
Більше половини становили німці та євреї		Понад 4 000 фахівців					
Університет періоду королівської Румунії (1919–1940 рр.)	Філософсько-філологічний факультет						
	Юридичний факультет						
	Національність	1929–1930	1933–1934	1937–1938			
	Румуни	240	487	696			
Німці	45	96	57				

Українці	50	67	45			
Поляки	57	24	16			
Євреї	361	337	82			
Теологічний факультет						
Національність	1933–1934	1935–1936				
Румуни	1183	1240				
Українці	18	10				
	<i>1926-1927</i>	<i>1928</i>	<i>1935-1936</i>	<i>1938-1939</i>		
	<i>11 випускників</i>	<i>30 випускників</i>	<i>216 випускників та 5 докторів</i>	<i>288 випускників та 7 докторів</i>		
Природничий факультет (кафедра фізіології рослин)						
Національність	1938–1939					
	10 студентів					
Природничий факультет (географічний відділ)						
Національність	1935-1936					
Румуни	67					
Українці	6					
Поляки	3					
Німці	2					
Росіяни	2					

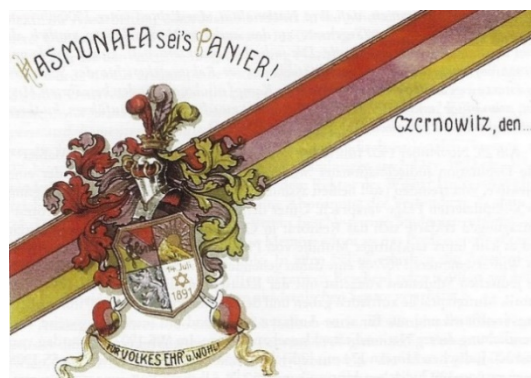
Додаток Б
Організаційні засади виховної діяльності студентських товариств
 Додаток Б.1

Герби студентських товариств Чернівецького університету
 досліджуваного періоду

Герб академічного товариства
 «Буковина» м. Відень

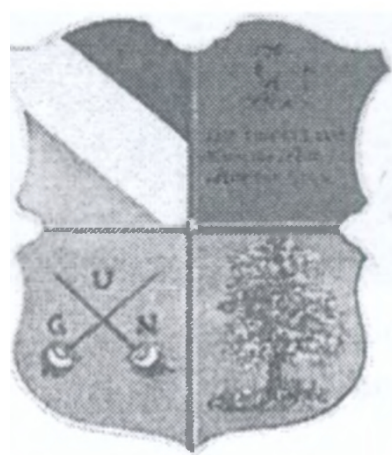
«Hasmonea»

Герб академічної студентської
 корпорації «Arminia»

Герб академічної студентської
 корпорації «Gothia»

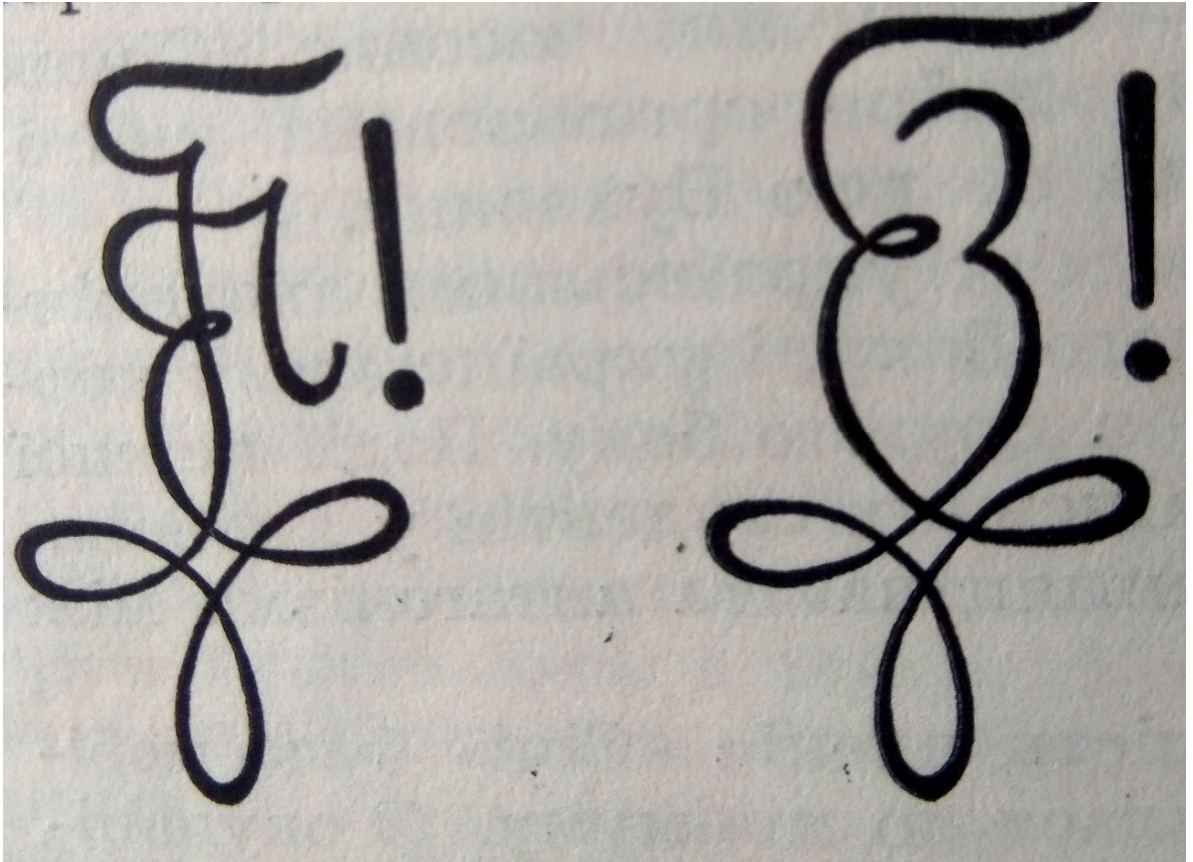
Герб академічної студентської
 корпорації «Alemannia»

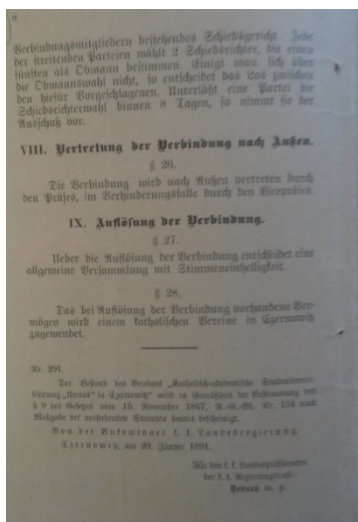
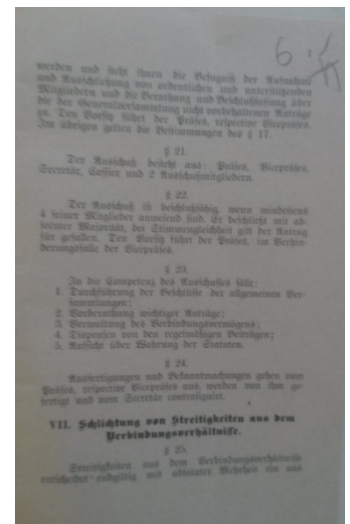
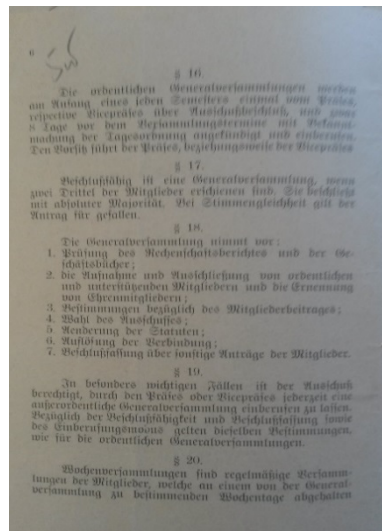
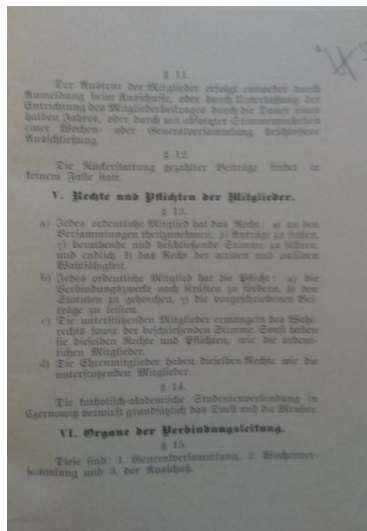
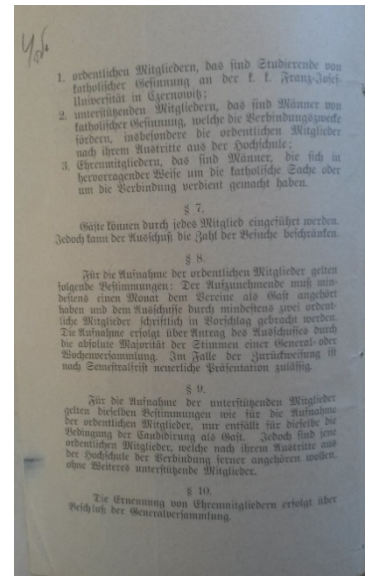
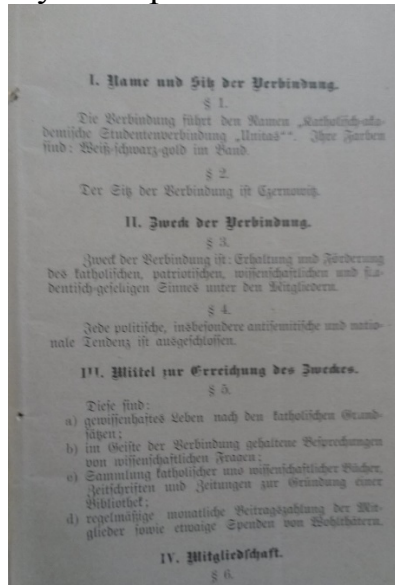
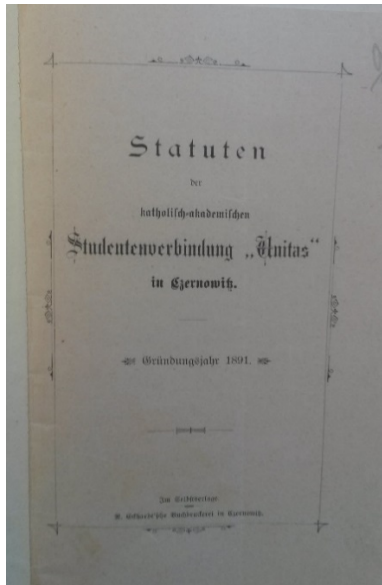
Герб академічної корпорації
 «Teutonia»

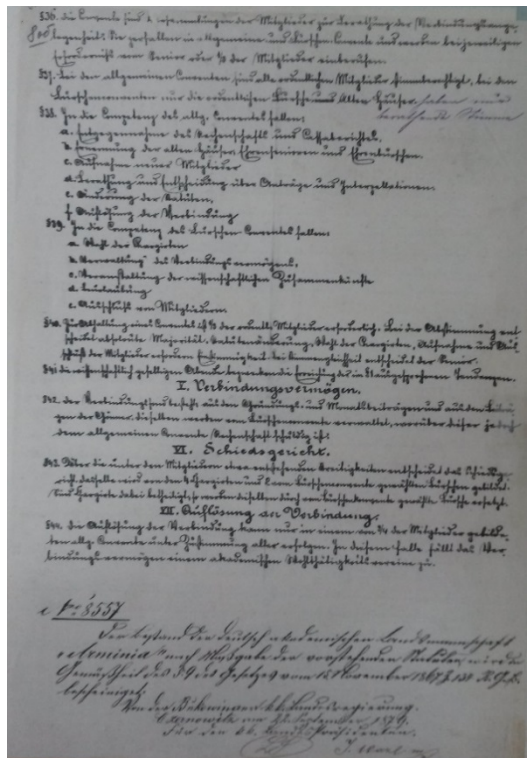
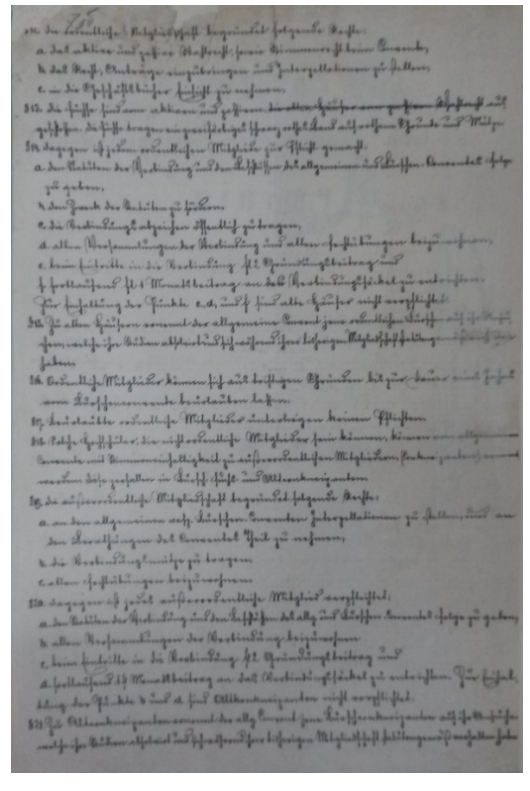
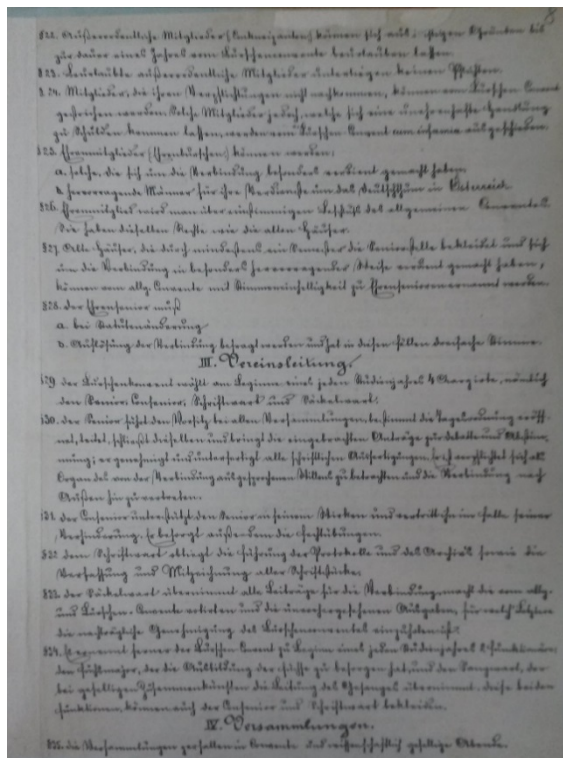
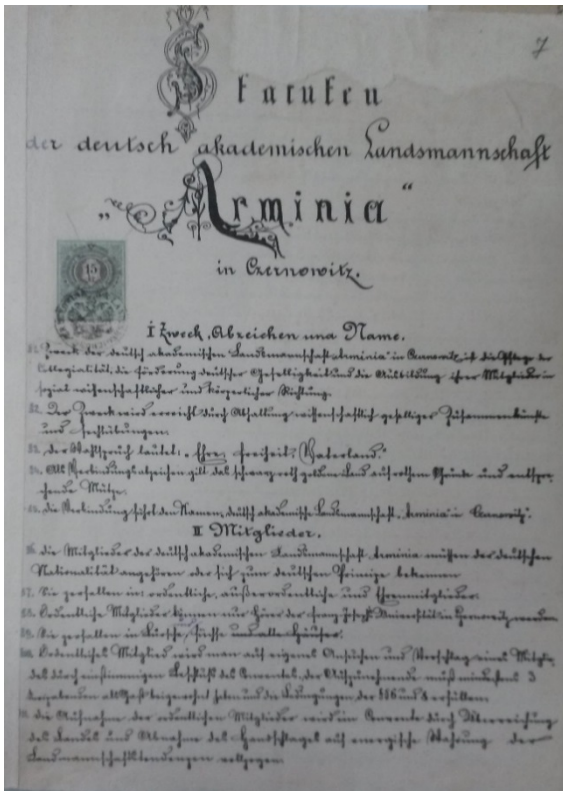
«Ключ» студентських корпорацій українців «Чорноморе» і «Запороже»

Додаток Б.2 Статути спілок студентів Статут товариства «Unitas»

Статут академічного товариства «Arminia»

Статут «Burschenschaft» «Arminia»

Українська університетська бібліотека
у Львові

Сообщение правления студентского общества лев. ун-та «Арминия» о получении диплома

Начато 1883 г.
Окончено 1883 г.

Государственный архив Черновицкой области

№ 12894

Statuten
der akademischen Burschenschaft
"Arminia"
in Czernowitz

I Zweck, Abzwecken und Zweck

1. Zweck der akademischen Burschenschaft "Arminia" in Czernowitz ist die Pflege des Collegiallebens, die Förderung des geistigen Fortschritts der Mitglieder und die Beförderung der Wissenschaften.

II Mitglieder

1. Mitglieder der akademischen Burschenschaft "Arminia" müssen die Rechte der Mitgliedschaft besitzen.

1. Die Burschenschaft "Arminia" in Czernowitz hat zum Zweck die Pflege des Collegiallebens, die Förderung des geistigen Fortschritts der Mitglieder und die Beförderung der Wissenschaften.

2. Mitglieder der akademischen Burschenschaft "Arminia" müssen die Rechte der Mitgliedschaft besitzen.

3. Die Burschenschaft "Arminia" in Czernowitz hat zum Zweck die Pflege des Collegiallebens, die Förderung des geistigen Fortschritts der Mitglieder und die Beförderung der Wissenschaften.

1. Die Burschenschaft "Arminia" in Czernowitz hat zum Zweck die Pflege des Collegiallebens, die Förderung des geistigen Fortschritts der Mitglieder und die Beförderung der Wissenschaften.

2. Mitglieder der akademischen Burschenschaft "Arminia" müssen die Rechte der Mitgliedschaft besitzen.

III Vereinsleitung

1. Die Vereinsleitung besteht aus dem Vorstand und dem Ausschuss.

2. Der Vorstand besteht aus dem Präsidenten, dem Vizepräsidenten, dem Kassier und dem Schriftführer.

III Vereinsleitung

1. Die Vereinsleitung besteht aus dem Vorstand und dem Ausschuss.

2. Der Vorstand besteht aus dem Präsidenten, dem Vizepräsidenten, dem Kassier und dem Schriftführer.

IV Verbindungsvereine

1. Die Verbindungsvereine sind die Vereine, die mit der Burschenschaft "Arminia" in Czernowitz verbunden sind.

1. Die Burschenschaft "Arminia" in Czernowitz hat zum Zweck die Pflege des Collegiallebens, die Förderung des geistigen Fortschritts der Mitglieder und die Beförderung der Wissenschaften.

2. Mitglieder der akademischen Burschenschaft "Arminia" müssen die Rechte der Mitgliedschaft besitzen.

III Vereinsleitung

1. Die Vereinsleitung besteht aus dem Vorstand und dem Ausschuss.

Додаток Б.3

Традиції студентських товариств

1. Мензурное фехтование

Дуэли, которые более правильно следует называть «мензурным фехтованием» (*Bestimmungsmensur*, *Mensurfechten* или просто *Mensur*), происходили между студентами-представителями различных братств. Стоит отметить, что речь в данном случае идет не о вражде между ассоциациями, и уж тем более не о стремлении убить соперника, а лишь о способе самоутвердиться, заслужив авторитет опытного фехтовальщика, готового отстоять честь своей корпорации. Нередко дуэлянты становились закадычными друзьями после проведения поединка.

Сам термин «мензурное фехтование» происходит от латинского слова «mensura», т.е. «мера» и появился еще в XVI веке. Дело в том, что дуэлянты неподвижно располагались друг напротив друга таким образом, чтобы расстояние между ними позволяло обмениваться ударами рапиры, не сходя с изначальной позиции. Это расстояние (*Mensurabstand*) было индивидуальным для каждой пары соперников и вычислялось, исходя из длины их рук.

Обучение фуксов искусству фехтования проводилось не в «часы фукса» (*Fuchsenstunde*), а в специально отведенные для этого «фехтовальные часы» (*Paukstunde*). В них не принимали участие лица с физическими недостатками, а также те, кто следовал запрету родителей на подобное опасное развлечение. Соответствующие занятия проводил не фукс-майор, а уполномоченный инструктор по фехтованию (*Fechtchargierte*) или вице-председатель (*Consenior*). Многие студенты уделяли тренировкам не меньше времени, чем самой учебе, оттачивая ловкость рук и точность движений практически ежедневно.

Типичной и абсолютно естественной ошибкой, которую допускал каждый фукс на начальном этапе обучения, являлось уклонение от ударов соперника по голове, что являлось грубым нарушением правил дуэли. Для искоренения этой привычки на голову фукса надевали толстую войлочную шапочку, плотно облегающую голову. Его партнером назначался преуспевший в искусстве фехтования бурш, вооруженный специально затупленной учебной рапирой. Сломив в считанные секунды сопротивление своего неопытного партнера, инструктор обрушивал на голову фукса удар за ударом, заставляя его привыкнуть таким образом к жестким условиям реального поединка и прекратить уклоняться от оружия противника.

Распространенной причиной вызова на дуэль являлось истинное или мнимое оскорбление чести и достоинства представителя студенческого братства, нанесенное членом другой ассоциации. С учетом того, что фехтовальным урокам бурши уделяли значительную часть свободного времени, приобретенные ими навыки требовали подтверждения в ходе реальных поединков с настоящими соперниками. Потому неудивительно, что большинство причин дуэлей носили искусственный надуманный характер, равно как и характер наносимых «оскорблений». В то же время кодекс чести жестко карал нарушителей — студент, не ответивший вызовом на дуэль из-за нанесенного ему оскорбления или насмешки, подлежал исключению из братства. Эта же мера наказания применялась и к лицам, проявившим малодушие во время самого поединка. Согласно традициям студенческих братств XIX в., каждый бурш в период обучения в университете должен был хотя бы один раз принять участие в поединке.

С учетом ранений и увечий, наносимых в ходе студенческих дуэлей, в 1885 г. в Германской империи на мензурное фехтование был наложен запрет. Тем не менее, просуществовал он лишь в течение пяти лет, и с 1890 г. поединки возобновились. Согласно дошедшим до нас источникам, в течение года во всех университетах Германии проводилось около восьми тысяч дуэлей.

Рекордсменом XIX века по количеству проведенных дуэлей принято считать студента Фрица Бакмайстера (*Fritz Bacmeister*, 04.08.1840–09.08.1886), принявшего участие в не менее, чем ста поединках в Геттингене, Вюрцбурге и Йене в период обучения в университетах этих городов с 1860 по 1866 гг. <...>

1.1. Мензурное фехтование на шлегерах

«Подготовка, проведение и последствия мензурного фехтования» (почтовая открытка)

Основной принцип поединка состоял в обмене ударами, не сходя с места. Дуэлянтам запрещалось не только покидать позицию, но и уклоняться корпусом от уколов соперника. Их можно было лишь парировать при помощи собственного оружия. Неподвижными, кстати, оставались и сами руки фехтующих, движения производились только кистью. Эти жесткие правила были приняты всеми студенческими братствами в 50-х годах XIX века. До этого регламент поединка был более либеральным: соперникам разрешалось уклоняться от ударов всем корпусом, расстояние между ними было больше.

Целью поединка являлось нанесение рубящих ударов по голове соперника — единственной открытой части тела фехтовальщика. Здесь стоит рассказать о специальном дуэльном костюме, являвшемся одним из наиболее ярких элементов облачения студентов.

На туловище дуэлянта надевались стеганный жилет и стеганный фартук, доходивший до середины бедер (в качестве материала могла использоваться также и кожа). Правая рука фехтовальщика (если он был правой рукой) защищалась от плеча до кисти стеганным рукавом и накладным кожаным нарукавником, а левая, закладываясь за спину — небольшим наплечником. Шею вплоть до мочек ушей надежно укрывал толстый матерчатый шарф. Глаза и виски защищались от травмы специальными очками с металлической оправой и сетчатыми наглазниками. Таким образом, сама голова оставалась полностью незащищенной и представляла собой идеальную мишень для опытного фехтовальщика. Подобный экзотический костюм был введен после ужесточения правил дуэлей, когда соперники стали фехтовать, двигая лишь кистью руки. До этого защищалась лишь правая рука, а избежать ранений дуэлянты могли уклонением корпуса.

Наиболее распространенным оружием дуэлянтов являлся т.н. «шлегер» (*Schläger* или *Mensurschläger*) — рапира с длинным (около 85 см) и узким заточенным клинком диаметром около 1 см, кончик которой срезался под прямым углом для снижения травматичности поединка. Иногда употреблялся непосредственно термин «рапира» (*Rapier*). Конструкция шлегера различалась в зависимости от германского государства. Так, на юге использовали шлегеры с массивной гардой из стальных прутьев, называвшиеся «корбшлегерами» (*Korbschläger* или *Korb-Rapier*) от немецкого слова «*Korb*» — гарда рапиры. На севере страны прижились т.н. «глокеншлегеры» (*Glockenschläger* или *Glocken-Rapier*) — шлегеры, облегченная гарда которых была выполнена в форме небольшой полусферы (*Glocke* — чашка рапиры), раскрашенной в цвета братства. Соответственно варьировалась и защита рабочей руки дуэлянта — в первом случае надевали простую замшевую перчатку, а во втором — кожаную, усиленную металлической чешуей.

Кстати, помимо оружия для поединков производились также парадные корбшлегеры (*Parade-Korbschläger*) и глокеншлегеры (*Parade-Glockenschläger*) в металлических ножнах.

Процедура поединка была довольно проста: дуэль состояла из 40 партий для членов братства и 15 для фуксов, в ходе каждой из которых наносились от четырех до шести ударов. По итогам боя производился подсчет попаданий и оглашался результат. Непреложным правилом было прекращение поединка в случае ранения одного из участников: рассекший лицо сопернику автоматически признавался победителем.

Продовж. додатку Б

Последствие мензурного фехтования

Последствие мензурного фехтования

Удачный выпад дуэлянта, сумевшего сломить оборону соперника, оставлял на лице последнего шрам (*Schmiss* или *Renommierschmiss*). Как правило, он располагался на левой стороне лица, поскольку большинство дуэлянтов были правшами. Левша, кстати, являлся опасным противником, поскольку далеко не все студенты-фехтовальщики обладали навыками парирования ударов «не с той стороны».

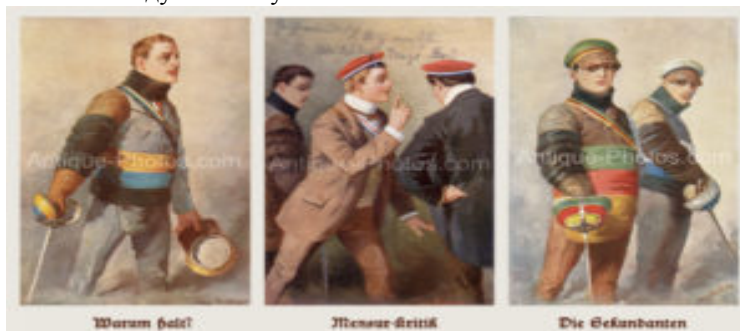
Полученный шрам становился «фирменным знаком» и оставался на всю жизнь, выделяя бывшего студента, а ныне преуспевающего адвоката, опытного врача, авторитетного преподавателя или высокопоставленного военачальника из общей массы его сослуживцев-сверстников. Недаром сам «железный канцлер» Отто фон Бисмарк считал полученные юношами в процессе дуэли увечья признаком мужественности и чести.

В качестве примера известных политических и военных деятелей Третьего Рейха, имевших подобную отметину на лице, можно привести начальника РСХА Эрнста Кальтенбруннера, одного из руководителей Союза «Стальной шлем» Франца Зельдте, СС-группенфюрера Хайнриха Райнефарта, СС-оберштурмбанфюрера Отто Скорцени, гауляйтеров Адольфа Вагнера и Пауля Вегенера, генерала пехоты Ганса Кребса, генерала танковых войск Карла Маусса и многих других высокопоставленных лиц.

Престиж получения дуэльного шрама был настолько высок, что некоторые бесчестные студенты имитировали его при помощи разреза кожи лица опасной бритвой, либо обращались с той же целью к врачам. Те же, у кого рубец заживал слишком быстро и практически бесследно, пускались на различные ухищрения для «усиления эффекта» — от искусственного расслоения краев раны и смачивания ее вином до вживления в нее конского волоса.

Парадоксальным образом проигравшей стороны в ходе дуэли не было: фехтовальщик, принесший победу своему братству, наслаждался триумфом, а проигравший получал отметку, которая до конца его дней будет свидетельствовать о храбрости и бесстрашии в дни молодости. Дополнительной привлекательной стороной получения подобного шрама являлась мода на подобные увечья у представительниц прекрасного пола, во все времена предпочитавших мужественных кавалеров.

Вернемся, однако, к описанию дуэли и ее участников.

Участники мензурного фехтования

Помимо самих двух дуэлянтов, именовавшихся «паукантами» (*Paukant*), в поединке принимали участие, а точнее, обслуживали его еще несколько лиц: судья, два секунданта, два помощника

Продовж. додатку Б

секунданта, два распорядителя протокола, два «шлеппфукса», а также два врача.

В целях сохранения объективности хода проведения дуэли в качестве судьи выступал представитель того братства, чьи студенты не участвовали в поединке. Отсюда пошло наименование его должности — «беспартийный» (*Unparteilicher*).

Со стороны каждого из дуэлянтов непосредственно на месте поединка находились секундант (*Sekundant*) и его помощник (*Testant*), в обязанности которого входил подсчет ударов и попаданий. По соображениям личной безопасности секунданты, располагавшиеся по левую руку от каждого из дуэлянтов, были экипированы еще более надежно: вместо очков их голову защищал специальный шлем из толстой кожи с забралом из металлических прутьев, либо полностью изготовленный из прутьев. Как и соперники, секунданты были вооружены шлеперами.

Протокол результатов мензурного фехтования

Письменный протокол поединка составлялся двумя распорядителями протокола (*Protokollführer*) — по одному от каждого братства.

В задачи «шлеппфукса» (*Schleppfuchs*) входила проверка оружия пауканта в перерывах между партиями поединка, а также отслеживание и пресечение возможного неконтролируемого нанесения увечий зрителям.

Обязательным было также присутствие двух врачей, именовавшихся «*Paukarzt*» в Германии и «*Bader*» («цирюльник») у австрийских немцев. Их задачей являлось оказание первой медицинской помощи в случае ранения одного из участников поединка. Обезболивание, однако, не применялось, и раненый должен был вытерпеть процедуру зашивания ран, не издавая громких звуков и стонов. Врач определял время завершения дуэли в зависимости от тяжести полученных ран.

1.2. Мензурное фехтование на саблях

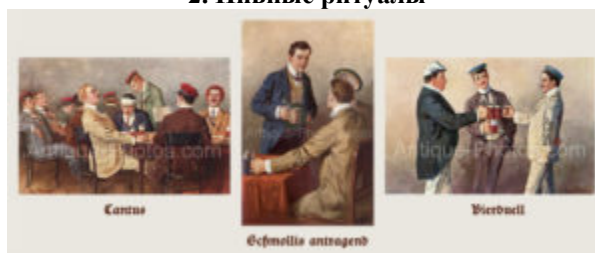
Мензурное фехтование на саблях

Чуть менее распространенным типом мензурного фехтования в студенческой среде являлся поединок на саблях. От фехтования на шлеперах его отличали несколько принципиальных моментов.

Во-первых, как это следует из самого названия, в качестве оружия использовались сабли (*Fechtsäbel* или просто *Säbel*) с изогнутым клинком и гардой из стальных прутьев. Соперники занимали позиции таким образом, чтобы нанесение удара было возможно лишь самым кончиком клинка, при этом им разрешалось двигать всей рукой, а не только кистью. Существенно отличался и тип защитного костюма дуэлянтов. Так, на обнаженный торс надевался стеганный жилет с фартуком, крепившийся на двух лямках сверху и при помощи двух других лямок вокруг середины бедер. Колени закрывались наколенниками, шея — шарфом, а правая рука от самого плеча — толстым стеганным рукавом. Левая рука, так же как и в случае поединка на шлеперах, оставалась незащищенной и закладывалась за спину. На лицо, равно как и на верхнюю часть груди никакие защитные приспособления не одевались. Таким образом, увечья при дуэли на саблях могли быть куда более опасными, нежели при поединке на шлеперах.

Примерно аналогичным образом выглядели и секунданты, за исключением лишь того, что жилет они одевали не на голое тело, а на рубашку.

2. Пивные ритуалы

Пивные ритуалы

Помимо дуэлей, другим традиционным времяпрепровождением немецких студентов было участие в пивных вечерах. Поглощение пенного напитка «по поводу» занимало важную часть периода обучения в университете, вследствие чего особые пивные кружки с символикой многочисленных братств (*Steinkrug, Krug, Stein*) вполне обоснованно считались неотъемлемым предметом экипировки бурша.

Одним из этапов посвящения фукса в полноправные члены студенческого братства являлась декламация им во время традиционного собрания (*Commers*) достаточно длинного стихотворения или исполнение песни, сидя на пивном бочонке. После каждого четверостишия неопит должен был выпить полную кружку пива, а с учетом длины песни к концу церемонии на его счету уже было более десятка опустошенных кружек.

Рассадка за столами во время различных мероприятий также следовала утвержденным правилам. Столы в основном имели L-образную форму, и в середине короткой части восседал председатель братства в окружении членов президиума. Фуксы во главе с фукс-майором располагались в самом конце длинной части стола.

Употребление пива в процессе застолий перемежалось исполнением студенческих и патриотических песен, причем выбор репертуара определял председатель. Каждый член братства должен был знать наизусть определенный набор песен, а в случае забывчивости текст можно было подсмотреть в специально издававшихся песенниках, имевшихся у каждого бурша.

В целях соблюдения порядка за столом нарушителям церемоний по распоряжению председателя объявлялся запрет на дальнейшую выпивку, исполнение песен и участие в обсуждениях (*Biervorbann*). Имя провинившегося писалось мелом на доске как предупреждение для остальных участников пирушки. Для снятия наказания его должен был «выкупить» кто-нибудь из участников мероприятия (естественно, путем поглощения очередной порции пива), а завершалось все это действие совместным распитием пива нарушителем и его поручителем. Серьезное нарушение этикета влекло за собой «двойной запрет» (*doppelter Biervorbann*). Процедура снятия наказания была аналогичной за исключением того, что доза выпитого «поручителем» должна была быть в два раза больше.

Будучи неполноправными членами братства, фуксы не удостоивались даже такого сомнительного права как указание их имен на доске. Вместо этого мелом рисовался контур свиньи, а количество ног соответствовало числу фуксов-нарушителей.

Стоит также упомянуть о необычном и забавном способе разрешения споров, завязавшихся в ходе пивного мероприятия. Исчерпав все аргументы и не придя к консенсусу, спорщики или свидетели дискуссии обращались к председателю с просьбой назначить т.н. «пивное испытание» (*Bierprobe*). Суть его заключалась в следующем: двум спорщикам подносились полные кружки пива, и первый выпивший до дна после сигнала судьи признавался правым. При этом он должен был перевернуть свою кружку, продемонстрировав окружающим «чистоту» пройденного испытания. Начавший пить раньше времени был обязан передать свой сосуд оппоненту, тем самым существенно повышая его шансы на победу в испытании.

Еще одним пивным ритуалом у немецких студентов, соблюдающимся и поныне, является т.н. «Саламандра» (*Salamander*), которой открываются и завершаются пивные вечера. По команде председателя пьющие одновременно проводят дном кружек по столу, а затем троекратно ударяют ими об стол.

Весьма специфическим, но крайне практичным и необходимым аксессуаром пивных вечеров являлся т.н. «рвотный» (*Kotzbecken*) в виде прикрученной к стене на уровне груди небольшой раковины и двух рукоятей, за которые держался почувствовавший себя неважно студент.

3. Прочие ритуалы

«Пронзание во имя властителя»

Помимо вышеописанных, достаточно колоритным ритуалом, уходящим вглубь германских традиций является «*Landesvater-Stecken*», название которого можно приблизительно перевести как «Пронзание во имя властителя». Заключалась эта процедура в следующем: два лучших друга снимали свои головные уборы и держали на вытянутой руке. При этом каждый из них собственным шлегером протыкал насквозь фуражку своего друга. Рукопожатие скрепляло верность товарищеских уз. Впоследствии разрез зашивался серебряной или золотой нитью как напоминание о трогательном событии. Подобная церемония, являвшаяся, по сути ритуалом братания, проводилась каждые пять лет. Описанная традиция восходит корнями к средневековой германской церемонии дачи присяги на верность сюзерену.

Додаток Б.4

«З життя гейдельбергських студентів. Мензурне фехтування»

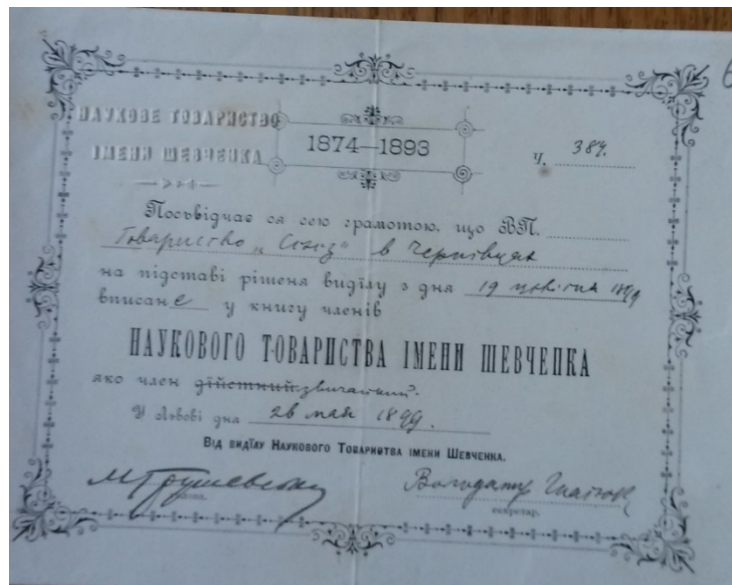
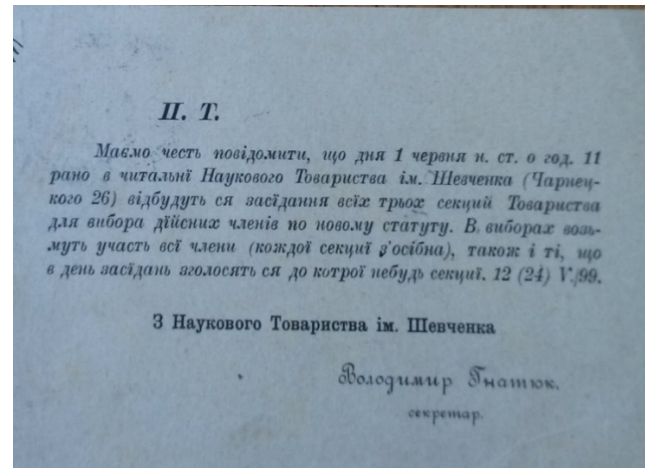
(поштова листівка)

Додаток В

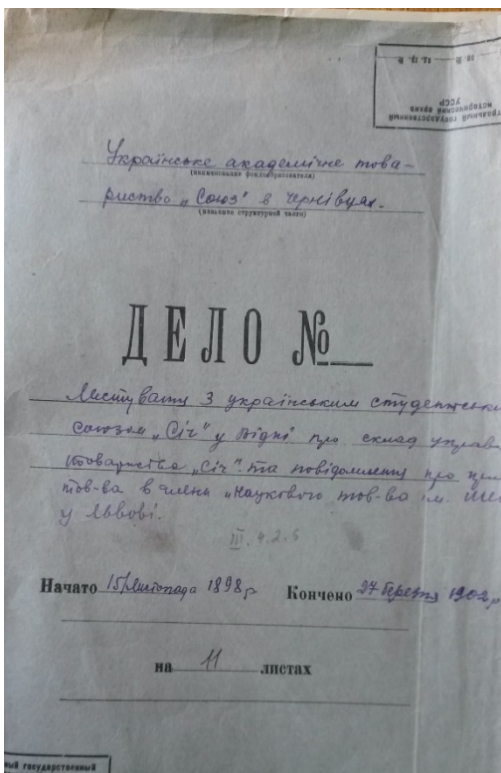
Матеріали щодо діяльності українських студентських товариств
Чернівецького університету досліджуваного періоду

Додаток В.1

Посвідчення товариства «Союз» про членство в
«Науковому товаристві» імені Шевченка

Додаток В.2

Витяг з переліку книг бібліотеки «Союз»

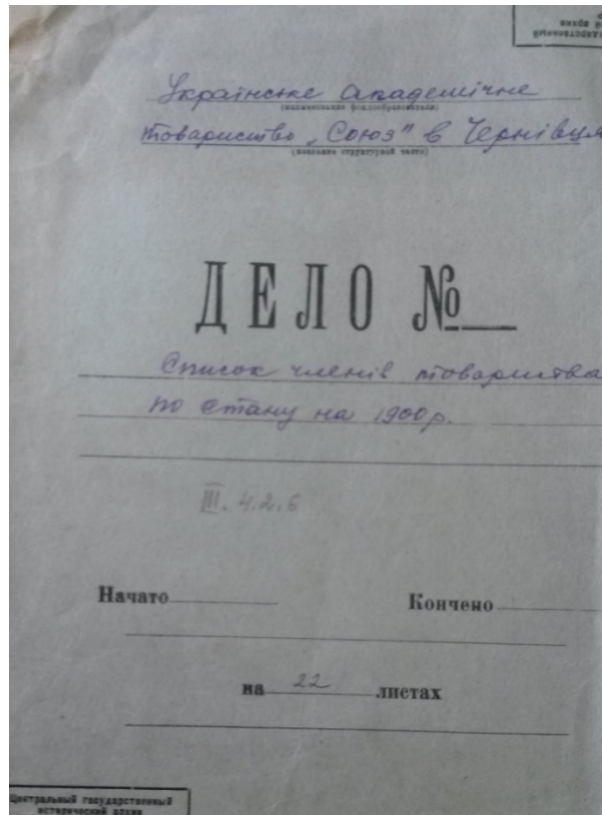

№	Автор і заголовок книги
1	Група М. А. Шкеліна дописала і Тарти М.
2	С. А. Савінова група соціаліста
3	А. С. Шумілова дописала і Маті В. Соціалістична група
4	Група і редакція Відня I н. II
5	Група і редакція Відня I н. II
6	Група і редакція Відня I н. II
7	Група і редакція Відня I н. II
8	Група і редакція Відня I н. II
9	Група і редакція Відня I н. II
10	Група і редакція Відня I н. II
11	Група і редакція Відня I н. II
12	Група і редакція Відня I н. II
13	Група і редакція Відня I н. II
14	Група і редакція Відня I н. II
15	Група і редакція Відня I н. II
16	Група і редакція Відня I н. II
17	Група і редакція Відня I н. II
18	Група і редакція Відня I н. II
19	Група і редакція Відня I н. II
20	Група і редакція Відня I н. II
21	Група і редакція Відня I н. II
22	Група і редакція Відня I н. II
23	Група і редакція Відня I н. II

26	Група і редакція Відня I н. II
27	Група і редакція Відня I н. II
28	Група і редакція Відня I н. II
29	Група і редакція Відня I н. II
30	Група і редакція Відня I н. II
31	Група і редакція Відня I н. II
32	Група і редакція Відня I н. II
33	Група і редакція Відня I н. II
34	Група і редакція Відня I н. II
35	Група і редакція Відня I н. II
36	Група і редакція Відня I н. II
37	Група і редакція Відня I н. II
38	Група і редакція Відня I н. II
39	Група і редакція Відня I н. II
40	Група і редакція Відня I н. II
41	Група і редакція Відня I н. II
42	Група і редакція Відня I н. II
43	Група і редакція Відня I н. II
44	Група і редакція Відня I н. II
45	Група і редакція Відня I н. II
46	Група і редакція Відня I н. II
47	Група і редакція Відня I н. II
48	Група і редакція Відня I н. II
49	Група і редакція Відня I н. II
50	Група і редакція Відня I н. II
51	Група і редакція Відня I н. II
52	Група і редакція Відня I н. II
53	Група і редакція Відня I н. II
54	Група і редакція Відня I н. II
55	Група і редакція Відня I н. II
56	Група і редакція Відня I н. II
57	Група і редакція Відня I н. II
58	Група і редакція Відня I н. II
59	Група і редакція Відня I н. II
60	Група і редакція Відня I н. II
61	Група і редакція Відня I н. II
62	Група і редакція Відня I н. II
63	Група і редакція Відня I н. II
64	Група і редакція Відня I н. II
65	Група і редакція Відня I н. II
66	Група і редакція Відня I н. II
67	Група і редакція Відня I н. II
68	Група і редакція Відня I н. II
69	Група і редакція Відня I н. II
70	Група і редакція Відня I н. II
71	Група і редакція Відня I н. II
72	Група і редакція Відня I н. II
73	Група і редакція Відня I н. II
74	Група і редакція Відня I н. II
75	Група і редакція Відня I н. II
76	Група і редакція Відня I н. II
77	Група і редакція Відня I н. II
78	Група і редакція Відня I н. II
79	Група і редакція Відня I н. II
80	Група і редакція Відня I н. II
81	Група і редакція Відня I н. II
82	Група і редакція Відня I н. II
83	Група і редакція Відня I н. II
84	Група і редакція Відня I н. II
85	Група і редакція Відня I н. II
86	Група і редакція Відня I н. II
87	Група і редакція Відня I н. II
88	Група і редакція Відня I н. II
89	Група і редакція Відня I н. II
90	Група і редакція Відня I н. II
91	Група і редакція Відня I н. II
92	Група і редакція Відня I н. II
93	Група і редакція Відня I н. II
94	Група і редакція Відня I н. II
95	Група і редакція Відня I н. II
96	Група і редакція Відня I н. II
97	Група і редакція Відня I н. II
98	Група і редакція Відня I н. II
99	Група і редакція Відня I н. II
100	Група і редакція Відня I н. II

Додаток В.3

Витяг із списку членів товариства «Союз» станом на 1900 р.

Список членів товариства «Союз» в році 1896/97

№ п/п	І.п.п.	Характер
1	Дмитрій М. Ступковський	фінанс.
2	Андрій Ів. Кистівський	правник
3	Константин Миронюк	"
4	Пилип Мих. Грабовий	фінанс.
5	Петро Миколайович	правник
6	В. Д. Величківський	"
7	Левко Дмитрович Монастирський	докладач
8	Іван П. Пилипівський	правник
9	Георгій Анд. Вілчук	фінанс.
10	Володимир Терещуківський	правник
11	Климент	докладач
12	Роман Саванюк	правник
13	Дмитрій Миколайович Козаринський	фінанс.

14	Василь Ів. Данкевич	фінанс.
15	Николай Шкурман	"
16	Іван Лещ. Пресорський	"
17	Іван Миколайович Фольварков	"
18	Карл Валовський	правник
19	В. Панашич	"
20	Іван Пирон	фінанс.
21	Віктор Скоробогатий	правник
22	Данкевич	"
23	Михайло Т. Шармаркевич	фінанс.
24	Лещ. Миколайович Висоцький	правник
25	Николай Т. Ягудський	фінанс.
26	Христан Зеленьук	правник
27	М. А. Дроздовський	правник
28	Петро	"
29	Іван Іванович	"
30	Олександр Семанюк	докладач

Додаток В 3.1

Витяг із списку членів товариства «Союз» станом на 1888 р.

№	Ім'я, прізвище та по батьку	Місце народження	Рік народження	Стать
	Член товариства	Київщина	1877	чоловік
1.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
2.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
3.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
4.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
5.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
6.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік

№	Ім'я, прізвище та по батьку	Місце народження	Рік народження	Стать
7.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
8.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
9.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
10.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
11.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
12.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік

№	Ім'я, прізвище та по батьку	Місце народження	Рік народження	Стать
13.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
14.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
15.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
16.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
17.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
18.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік

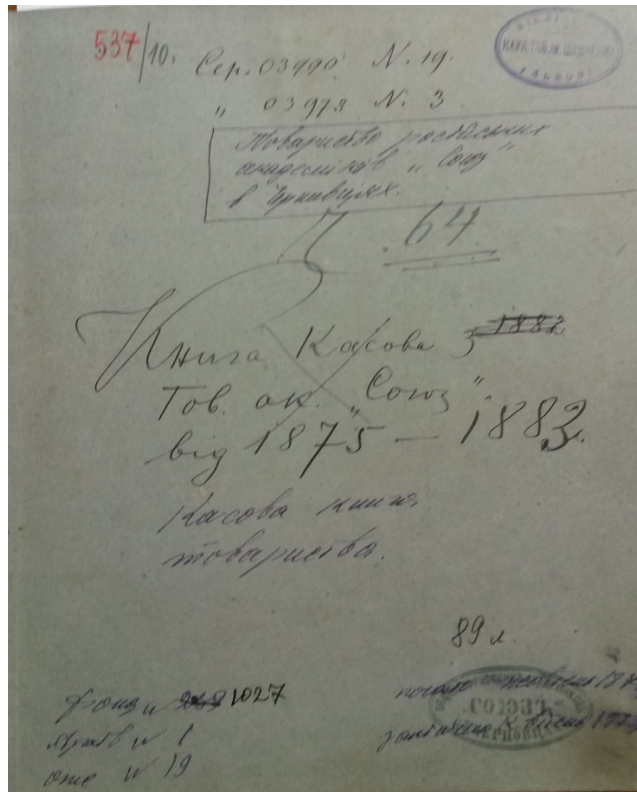
№	Ім'я, прізвище та по батьку	Місце народження	Рік народження	Стать
19.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
20.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
21.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
22.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
23.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
24.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
25.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік

№	Ім'я, прізвище та по батьку	Місце народження	Рік народження	Стать
26.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
27.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
28.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
29.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
30.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
31.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
32.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік

№	Ім'я, прізвище та по батьку	Місце народження	Рік народження	Стать
33.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
34.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
35.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
36.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
37.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
38.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
39.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік
40.	Висоцький Іван Іванович	Київ	1877	чоловік

Додаток В.4

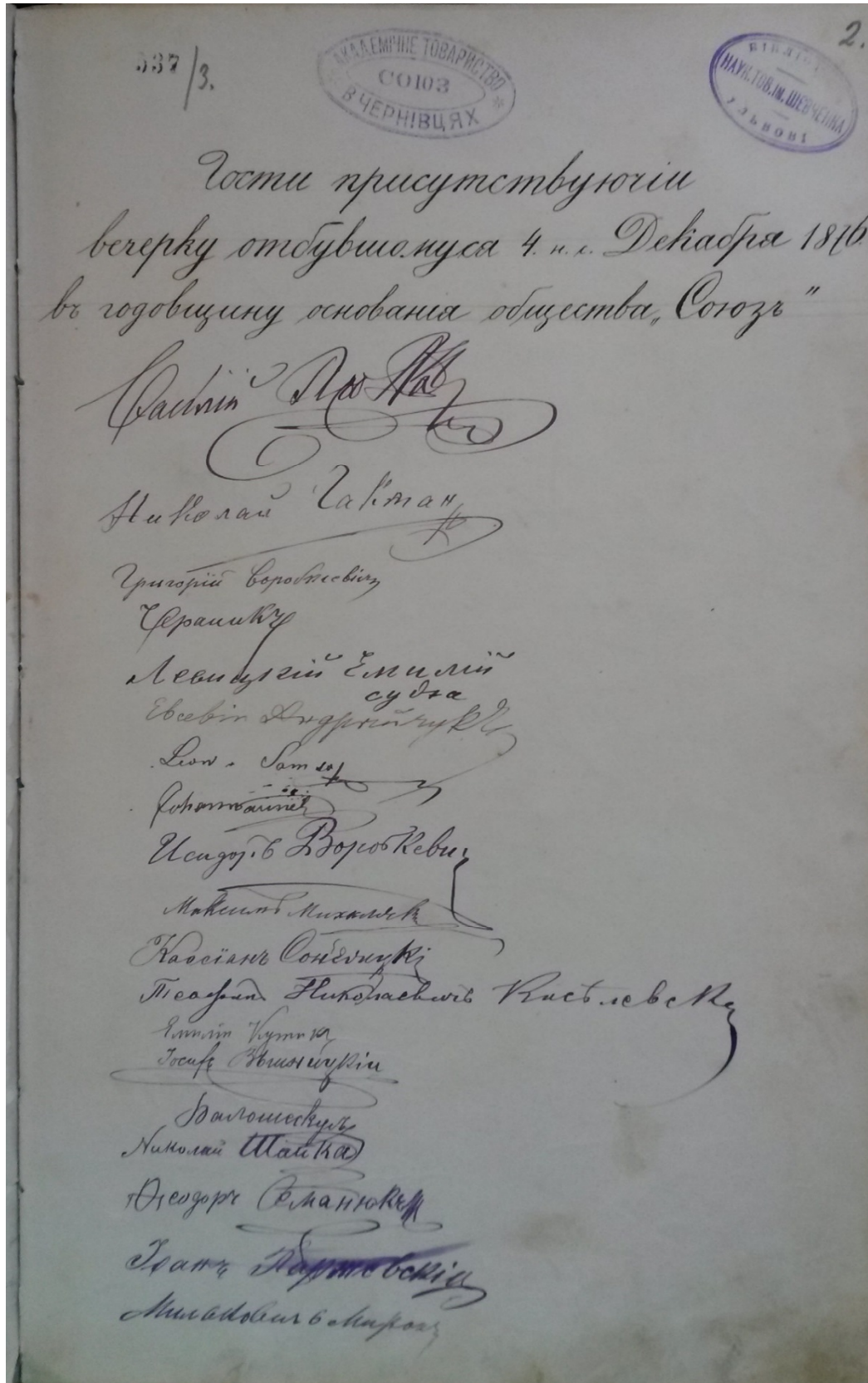
Книга реєстрації товариських внесків «Союз» 1875 р.

Дефоду и розходи.

№	Позначка	Коп.	Гр.
10.	Терещенко.	42	32
"	10. Дамінович за моти	"	50
"	15. Савата " "	"	50
"	" Заїцький " "	"	50
"	16. Корни " "	"	50
"	17. Мухомовський " "	"	50
"	18. Червоцький " "	"	50
"	" Понуківський " "	"	50
"	" Зеланчук " "	"	50
"	" Пилипівський " "	"	50
"	" Новаливський " "	"	50
"	" Д. Фр. С. Лев. Савата за Фр. м. в. 10	10	"
"	20. Дефоду на виставку	25	32
"	20. Козацький зібрання на виставку в Бердичіві	"	46
Всього	3. Григорій Захаровський за моти	"	22
"	4. Стахівський за моти	"	50
"	1. Ширш " "	"	50
"	12. Кисельов на виставку моти	"	46
"	12. Кондрат Шварцовський зібрання на виставку	"	1
"	12. Соловйов за моти	"	50
"	12. Пилипівський за моти	"	16
		779	23

Додаток В.5

Список гостей свята з нагоди першої річниці заснування товариства
«Союз»

Додаток Г

Фото матеріали щодо виховної діяльності українських студентських товариств Чернівецького університету

Додаток Г 1.

Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях 1920 р.

Додаток Г 1.1

Рада батьків козацтва «Запороже» 1933 р.

Додаток Г 1.2

Українське студентське козацтво «Запороже» 1912 р.

Додаток Г 1.3

Слухачі курсів з ліквідації анальфабетизму, організованих українськими студентами в селах краю досліджуваного періоду

Додаток Г 1.4

Гастролі театрального гуртка українського козацтва «Запороже» по селах Буковини

Додаток Г 1.5

Фото зроблено на відзначенні свята державності в м. Чернівці, організованим СУСОР 22 січня 1933 р.

Додаток Г 1.6

**Українські студенти відвідали місце народження Ю. Федьковича
с. Путила 1934 р.**

Додаток Г 1.7

**Фото з відпочинку під час довготривалої туристично-краєзнавчої
мандрівки. Розтоки, 1934 р.**

Додаток Г 1.8

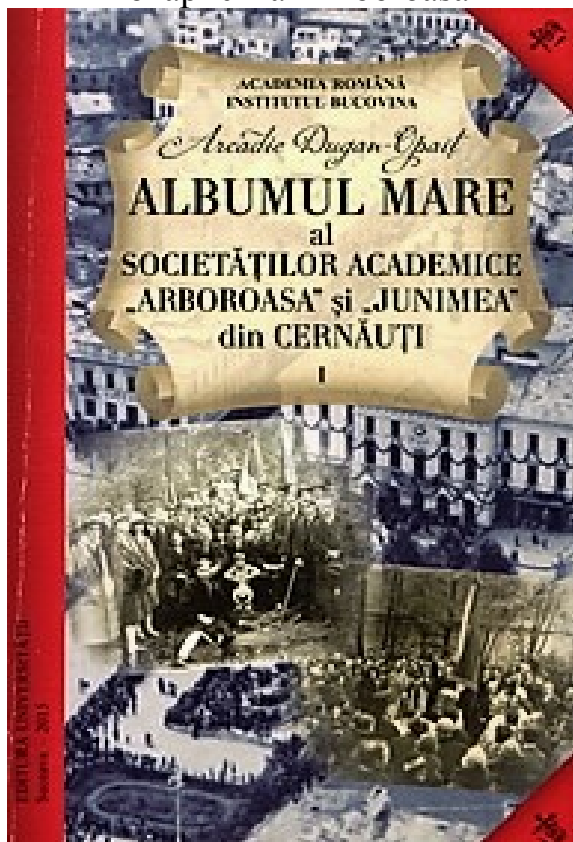
Свято, організоване учасниками курсів танцю «Запороже», 1937 р.

Додаток Г 1.9

«Українській павільйон», Петрівський ярмарок, м. Чернівці, 1935 р.

Додаток Г.2

Обкладинка звіту академічного товариства «Arboroasa»

Організаційна рада студентського товариства «Arboroasa»

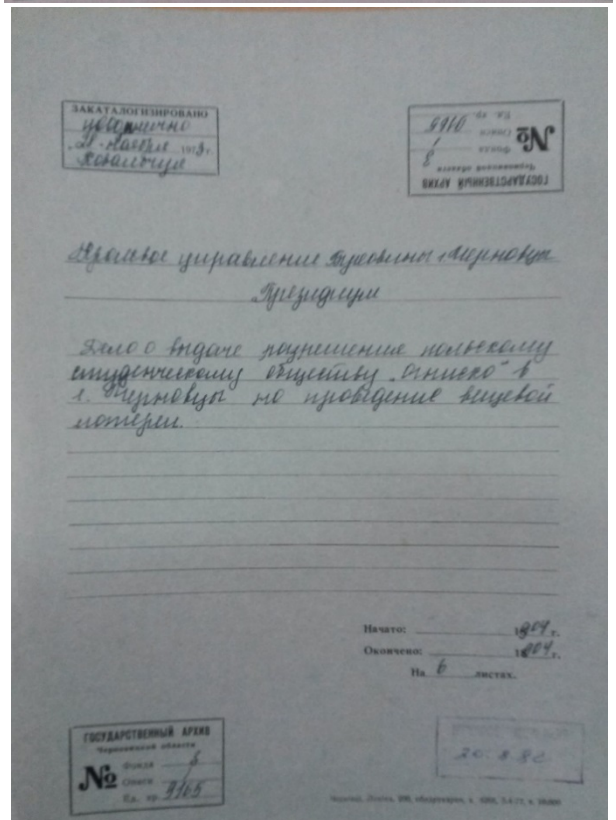
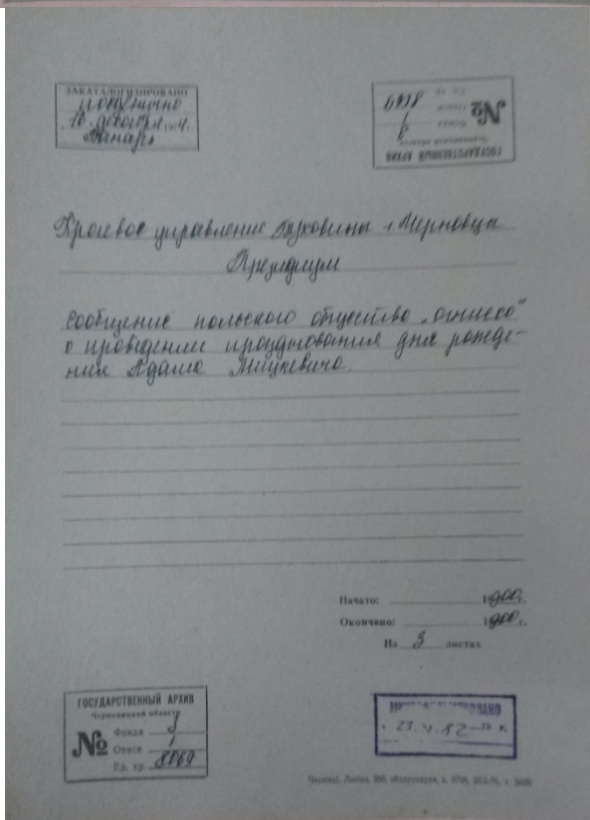
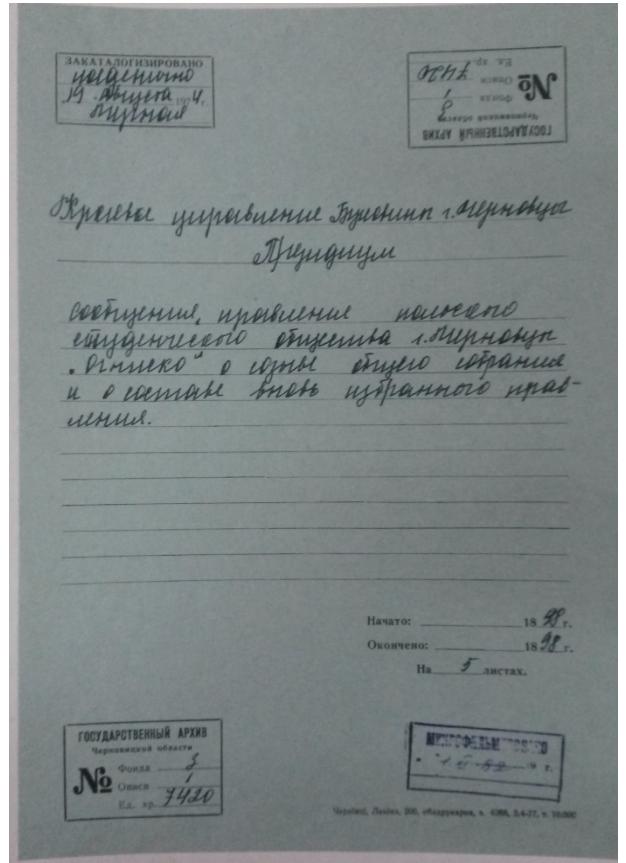
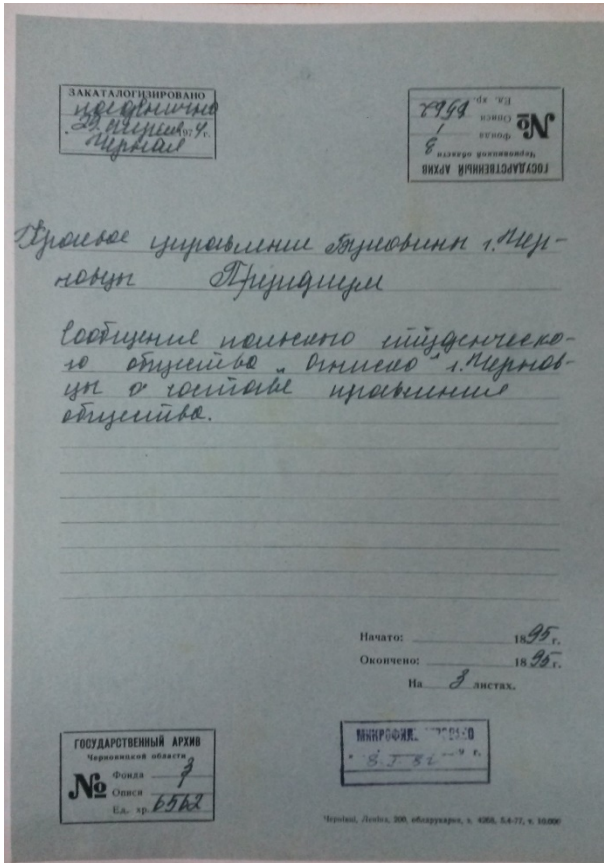
Додаток Г 2. 1

Фото учасників конференції «Arboroasa» 1878 р.

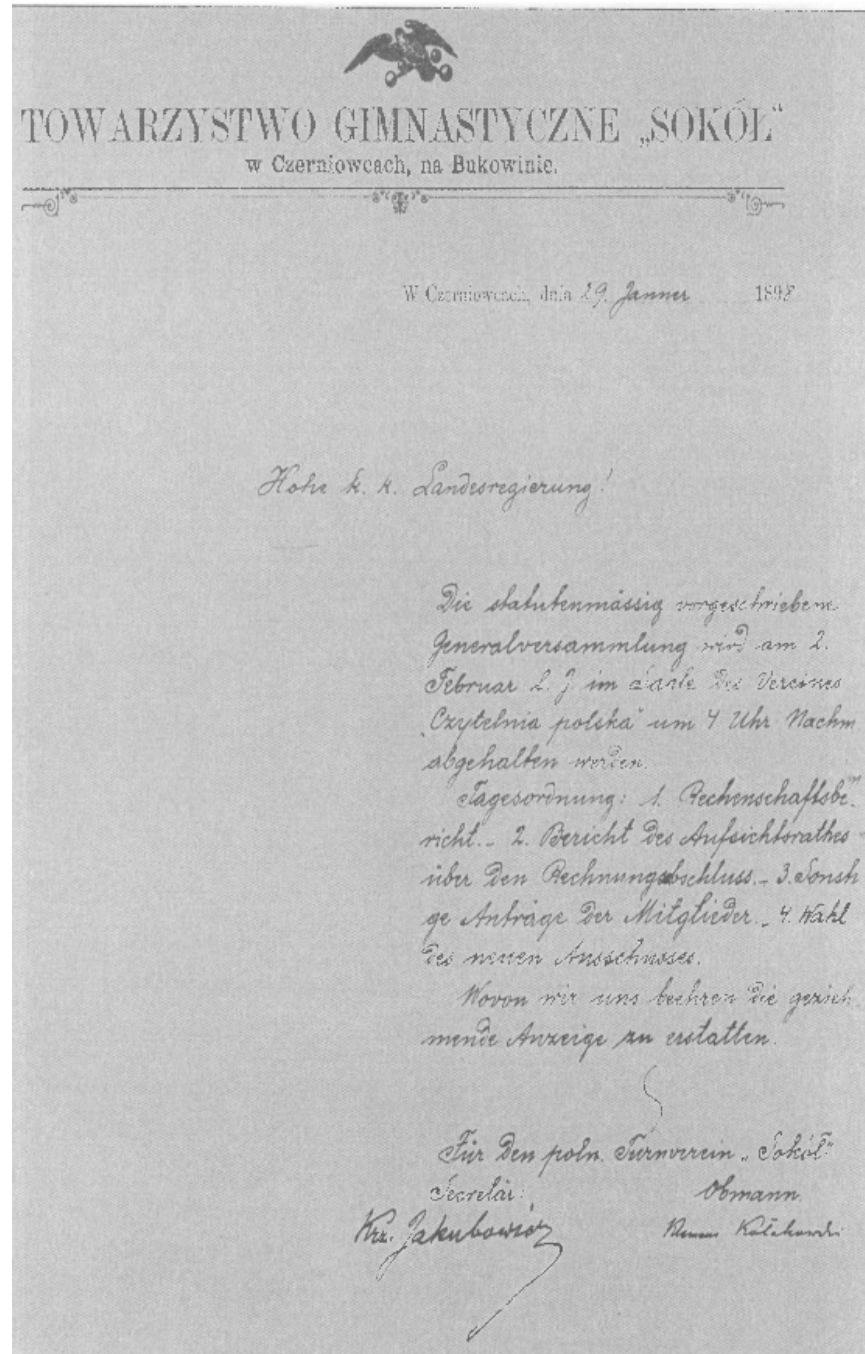

Додаток І.3

Зразки архівних справ щодо аспектів виховної діяльності студентського товариства «Огниско»

Запрошення Чернівецького товариства гімнастичного «Сокіл»
«Огніско» на змагання з гімнастики 1898 р.

Додаток Г. 4

Загальні документи, що схарактеризовують виховну діяльність єврейських студентських товариств

Додаток Г. 4.1

Список членів товариства «Hebronia»

1052/76

Tableau № 1

de elevi, respectiv foști elevi ai liceului " Aron Pumnul, ale căror nume au găsit în cărțile și stemele societății de elevi " Libanonia ", cu ocazia percheziției făcute la societatea studențească evreiască " Hebronia ". - Numele curent și numele arătat Numele elevului conform tabloul trimis de Chestură formă registrelor școlii Observațiuni

Numele conf. tabloului		Observațiuni
Nagler A. (Keczka)	Nagler Israel	elev clasa IV A
Greif (Schuster)	Greif Ionel	" " III A
Wagner (Jim)	Wagner Erich	bacalaureat 1934
Berger A. I. (Tanase)	Berger Filip	elev clasa IV A
Berger (Vindhund)	Berger Alfred	" " VII B
Citri Isidor (Caruso)	Citry Israel	Bacalaureat 1929
Geller I (Boczka)	Geller Hugo	bacalaureat 1935
Sternberg (?)	Sternberg Herbert	elev clasa VI B
Gross (Faserl)	Gross Marcel	" " II A
Horovitz (Logai)	Horovitz Oton	fost elev cl. 3B 1932/33 de prezent lic. M. Eminescu
Huschak Anton (Anton)	Huschak Curt	elev clasa VIII
Trichter (Schaevola)	Trichter Leon	X " " VIII
Horovitz Remus (Tuti)	vezi nr. 63	
Axelrad (?)	Axelrad Isidor	elev clasa IV A
Glasberg (schutz)	Glasberg Menase	" " III B
Herschman (?)	Herschman Curt	" " V B
Gurman (Uiu)	Gurman Noe	fost elev cl. VI 1932/33
Gross I (Retor)	vezi numărul 58	
Rosenblatt (?)	Rosenblatt Avram	elev clasa IV B

Cernăuți, în 12 Mai 1936.

Directorul liceului: *Dr. S. I. I.*

Secretarul: *L. Popovici*

Додаток Г.4.2

Клопотання єврейської спілки «Насмонеа», «Невронія», «Zephirar») щодо отримання дозвілу на проведення сіоністських лекцій в закладах освіти краю 08.02.1936 р.

ROMANIA
 MINISTERUL INSTRUCTIUNII PUBLICE
 LICEUL DE BĂIEȚI № 2
 ARIELE VOEVOD MIHAI
 CERNĂUȚI
 473/936.-
 "Kadimah"- "Libanonis", societăți de
 elevi, reclamațiune.-
 Domnule Chestor,

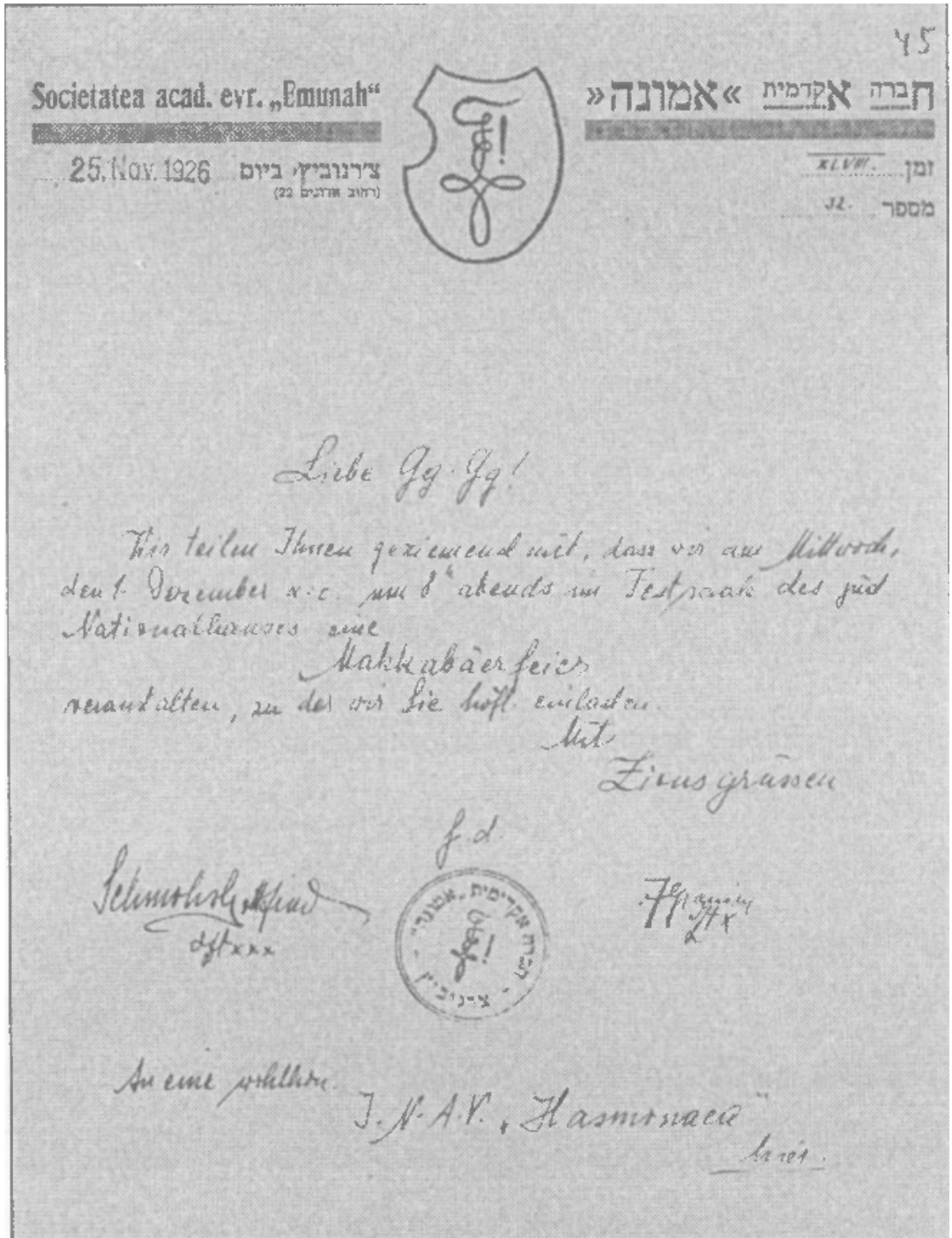
7 Februarie 1936
 Min. III
 7 1936
 2
 8 FEB 1936
 9194

Prin prezenta Vă aducem la cunoștință următoarele:
 În str. C. Brâncoveanu No. 5 din Cernăuți ființează o societate evreiască
 "Kadimah", condusă de un oarecare Max Liquornik, elev de clasă a VIII-a
 la liceul part. "E. Grigorovitz".- Această societate primește ca membri
 elevi de liceu, pe bază de cereri scrise, și în schimbul plății unei taxă
 de lei 5.- La ședințele acestei societăți se citesc referate despre
 limba ebraică, istoria evreilor etc., deasemenea se țin conferințe cu
 caracter național evreesc, conferințiind avocatul Dr. Drimmer, redactor
 dela "Morgenblatt Fekler etc.- Societatea se conduce după un regulament
 intern (Hausordnung), pe care membrii dau declarație că-l vor respecta
 întocmi.- Limba de conversație este germană.- Societatea nu liberează
 membrilor nici o legitimație și nici pentru taxele încasate nu li se
 liberează chitanțe.-
 Prin activitatea ei, prin faptul că această societate caută
 să strângă elevi de școală fie ca membri, fie numai și ca participanți
 la conferințele și chiar la seratele pe care le aranjează, se produce
 anarhie în școală.- Într'adevăr mulți elevi, fie dela liceul de sub
 conducerea noastră, fie dela alte școli din loc (lic. "A. Pământ", Gimn. No.
 lic. part. "E. Grigorovitz"), deși cunosc prevederile art. 247 al regul.
 funcț. șc. sec. (prin care li se interzice categoric participarea la în-
 niri, conferințe sau la manifestații făcute de alte categorii sociale
 studenți, etc.) precum și prevederile art. 250 ("este strict interzis
 școlărilor de a forma între ei asociații sau de a lua parte la asoc-
 ții întemeiate de alții"), deși în ziua de 16 Sept. 1935 li s'a adus
 cunoștință elevilor dela liceul de sub conducerea noastră și mai de-
 cula ordin al Min. Instr. No. 69.665/934, prin care li se pune în vede-

/ - - - - /
 D-Sale D-Lui Chestor al Poliției Municipiului Cernăuți.-

Додаток Г.4.3

Запрошення академічного товариства «Емунah» на свято спортивного товариства «Маккабі» 25.11.1926 р.

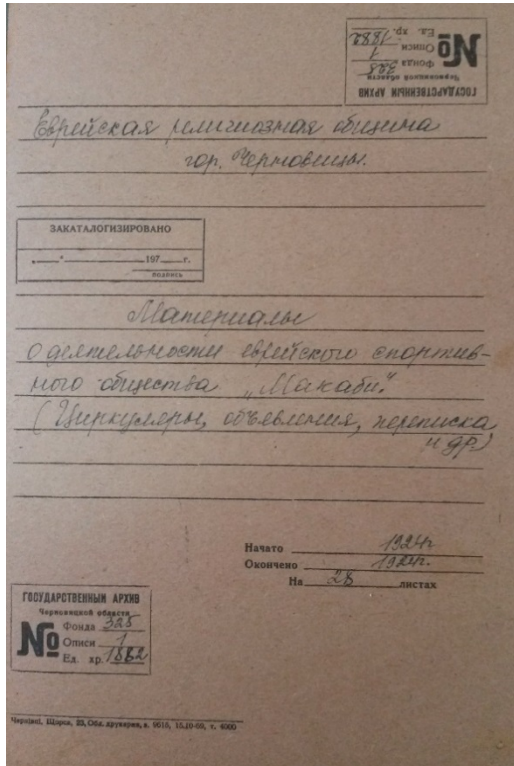

Додаток Г. 4.4**Свято з нагоди спорудження єврейського шпиталю м. Чернівці 1920 рр.**

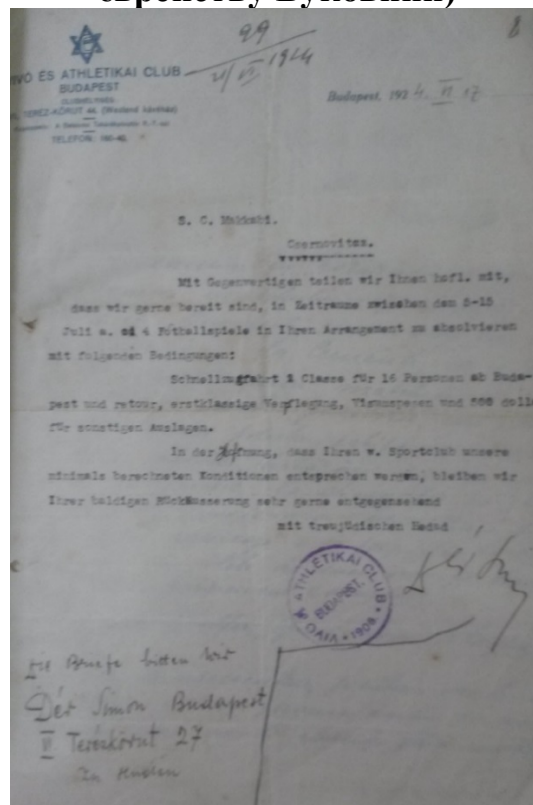
Додаток І.4.5.**Загальне фото членів студентського товариства «Zephirah» 1919**

Додаток Г.4.6

Запрошення Єврейського спорклубу «Нагібор» в Празі на відкриття першості клубу з фехтування, плавання та боксу 1924 р.

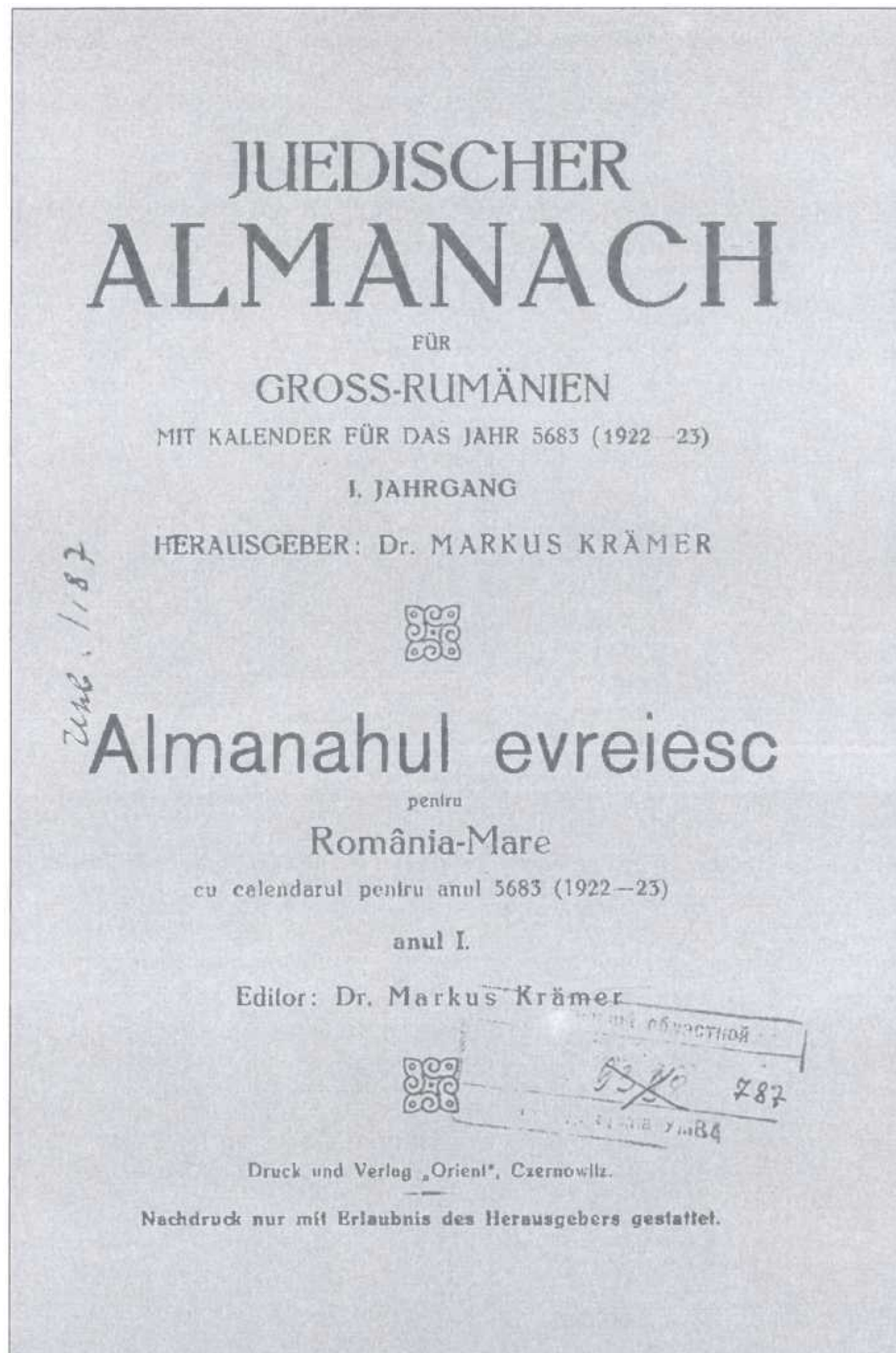

Запрошення атлетичного клубу м. Будапешт на змагання (адресоване єврейству Буковини)

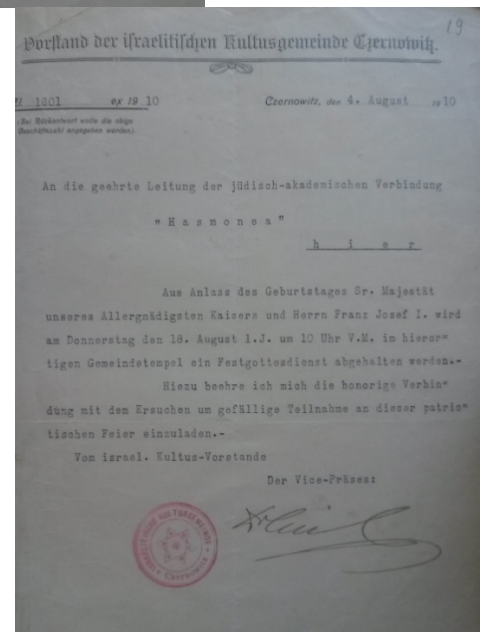
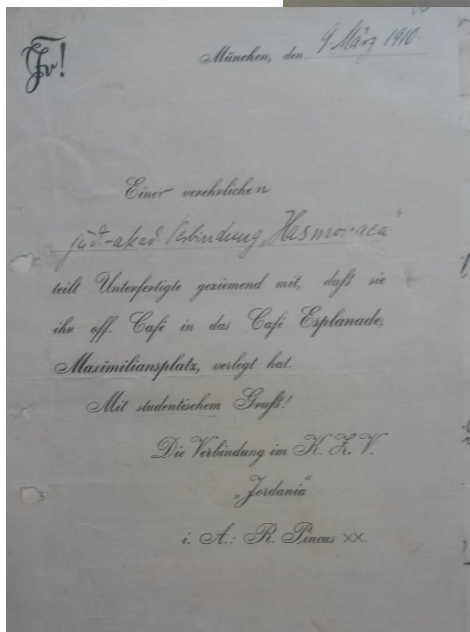
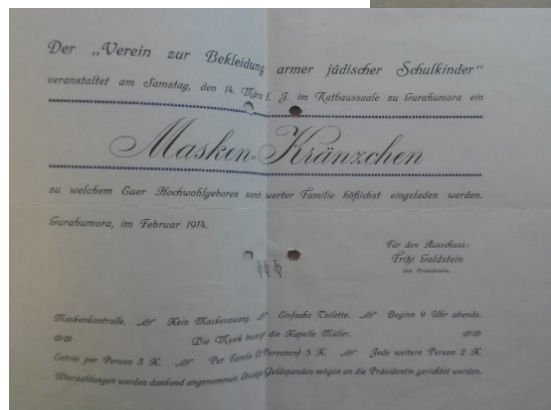
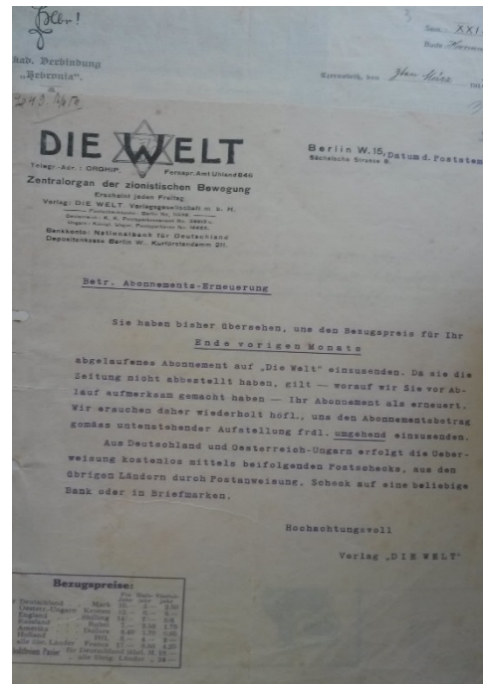
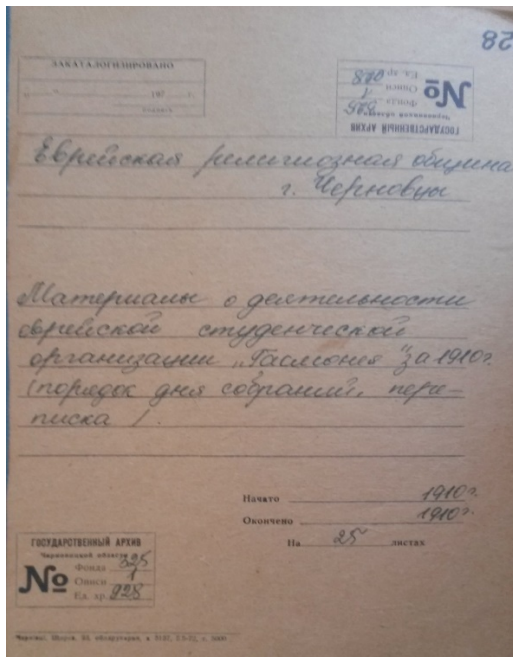
Додаток Г.4.7

Титулка «Єврейського альманаху» за 1922–1923 р.

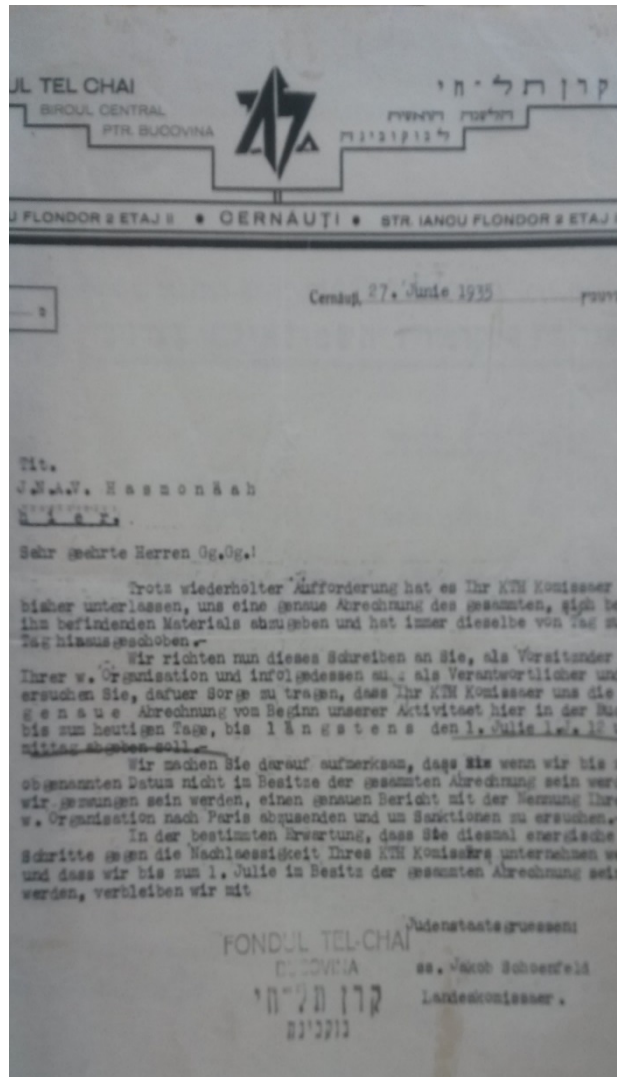
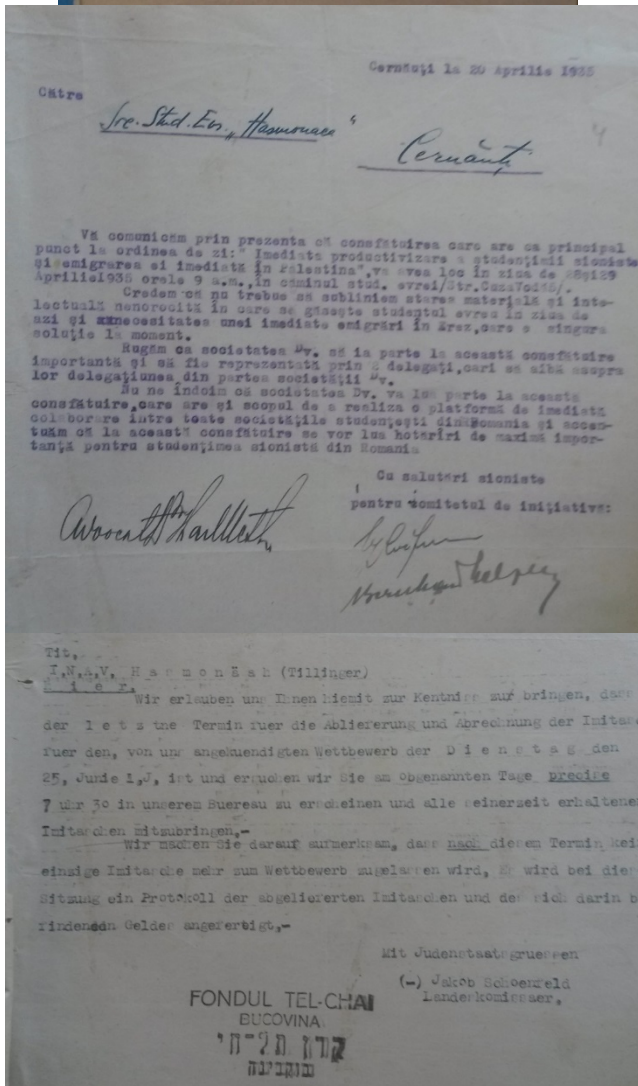
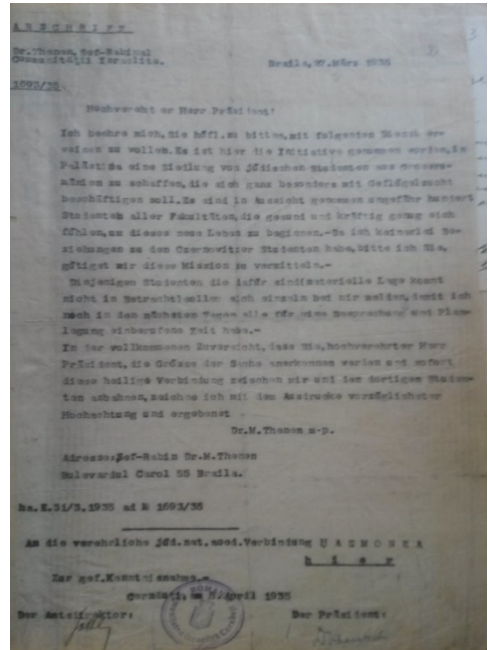
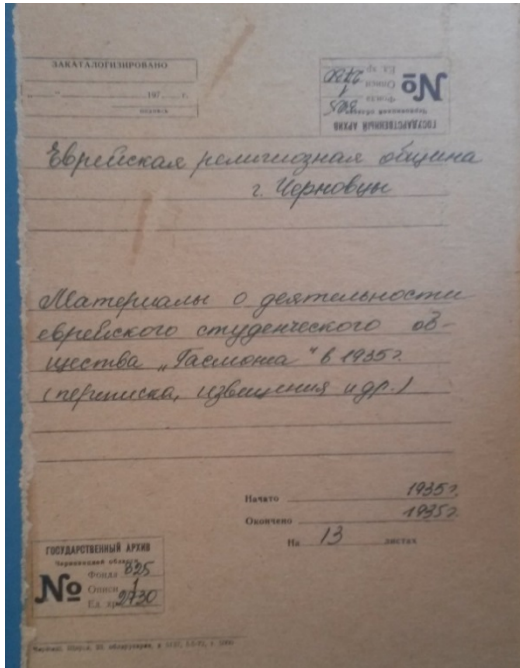

Додаток І. 4.8

Матеріали про діяльність єврейської студентської спілки «Насмонеа» 1910 р.

Додаток Г. 4.9 Матеріали про діяльність єврейської студентської спілки «Насмонеа» 1935 р.

Додаток Д

Відомості про діяльність студентських товариств «Arminia», «Austria»,
«Gothia».

Додаток Д. 1

Abschrift

K.k. Polizeidirektion in Czernowitz.

Betreff: Loyalitätskundgebung der hiesigen Korpsstudenten vor dem
Austriadenkmal.

Meldung.

Gestern gegen 12 Uhr mittags zogen die drei akademischen
Korps „Alemania“, „Austria“ und „Gothia“ insgesamt zirka
50 Mann vom Ringplatz geschlossen zum Austriadenkmal, woselbst
die Studenten R.v. Gatkowicz, (Gothia) und Rudolf P a -
l o w s k i (Alemania) in patriotischen Reden der Treue und
Verehrung der Studentenschaft für den Monarchen und die Dynastie
Ausdruck verliehen, sowie den Wunsch aussprachen, einem unehren-
vollen Frieden, einen ehrenvollen Kampf für das Vaterland vorzu-
ziehen.

Nach Absingen der Volkshymne und anderer patriotischen Lie-
der löste sich die Studentensammlung ruhig auf.

Czernowitz, am 2. Dezember 1912

Gelesen Ludwig Ruff m.p.
Simon Löbl m.p. k.k. Pol. Agt.
k.k. Pol. Agt. Insp.

K. K. Polizei-Direktions-Präsidium

21. 10. 525 Präs. Czernowitz, am 2. Dezember 1912

D e m

k.k. Landesregierungs-Präsidium

h i e r

Der k.k. Regierungsrat und Polizeidirektor:

Taranyga

K. k. Polizeidirektion in Czernowitz.

Tagesrapport

vom 1. December 3^h früh bis 2. December 3^h früh 1912

Fiktlicher Todes- fall.	Gestern morgens wurde der Rechnungsrevident der Finanzdirektion Julius J o h n, als er sich in sein im II. Stockwerke des neuen Finanzpa- lais gelegenen Bureau begeben wollte, auf Auf- gang zum II. Stockwerke von Herzschläge gerührt und blieb sofort tot. Die Leiche wurde über Veranlassung der Gattin des Verstorbenen von der Leichenbestattung übernommen.
Eine patriotische Kundgebung	gestern mittags die akademischen Korps „Alemania“, „Austria“ und „Gothia“ vor dem Austriadenkmal. Die oberwähnten Korps, ca. 50 Mann an der Zahl zogen vom Ringplatz durch die Rathaus- strasse im geschlossenen Zuge zum Austriaplatz, wo ein Mitglied des akademischen Korps „Gothia“ vor dem Austriadenkmal eine kurze, patriotische Ansprache hielt, worauf die Volkshymne gesun- gen wurde und die Studenten in stürmische

An
das Präsidium der Bukwinaer k.k. Landesregierung

h i e r

Lage-Nr. 70

A. S. S. S. S.

Hochrufe auf Seine Majestät ausbrachen.

Die Studenten zogen hierauf durch die Rat-
hausstrasse bis zum Kriegerdenkmal wo sie sich
dann zerstreuten.

Der Militärposten auf der Eisenbahnbrücke glaubte (gestern) am 7
Uhr abends mehrere verdächtige Individuen auf
einer Sandbank des Pruthflusses zu bemerken
und da dieselben sich auf seine Anrufe nicht
meldeten, ~~führte~~ einige Schüsse nach der
gedachten Richtung ab. Der diensthabende Offi-
zier, der sich sofort mit einer Patrouille an
Ort und Stelle begab, stellte fest, dass der
Wachposten durch den Schatten der Sockellampen,
die durch den Wind leicht bewegt wurden, ge-
täuscht wurde.

Selbstmordversuch. Gestern gegen 4 Uhr N.M. stürzte sich die
33 jährige Tagelöhnerin Domnika H r e b e r -
c o z y k, wohnhaft Manasteriaska Nr. 324 in
selbstmörderischer Absicht in den 12 Meter tie-
fen Hofbrunnen. Dem 20 jährigen Tagelöhner Jo-
hann R o z w a d o w s k i gelang es mit Hil-
fe herbeigeeilter Passanten die Lebensgasse zu
retten. Die herbeigerufene Rettungsgesellschaft
fand keinen Grund zu weiterer Intervention und
bellest die Gekannte in häuslicher Pflege.
Das Motiv der Tat sollen familiäre Zwistig-
keiten bilden.

Wahnsinnsanfall eines
Reservisten. Gestern in den Abendstunden wurde der Re-
servelandwehrinterierist der 2. Kompanie Basill
K o s u b a r im Hause seiner Mutter, Neusch 391

Von einem Wahnsinnsanfall befallen. Der Ge-
nannte, bei dem sich schon früher Anzeichen von
Geistesge störtheit gezeigt hatten und der im
Frühjahr dieses Jahres einen Selbstmord ver-
sucht hatte, wurde einer Patrouille des Land-
wehrinterierregiments übergeben.

Von einem unbekanntem Burschen wurde gestern in der Dämmerung ein
Revolvergeschoss gegen den Neubau in der Tillin-
gergasse abgefeuert.
Er entzog sich seiner Festnahme durch Flucht.

Arrestan-
tenstand. Vide Beilage!

Der k.k. Regierungsrat und
Polizeidirektor:

Taranyga

Abschrift.

19188. Präs.

Czernowitz, am 2. Dezember 1912.

patriotische Kundgebung
akademischen Corps
"Alemania, Austria und
Gothia".

An

Seine Exzellenz
den Herrn k.k. Minister des Innern und den Herrn k.k. Minister
für Kultus und Unterricht in

W i e n .

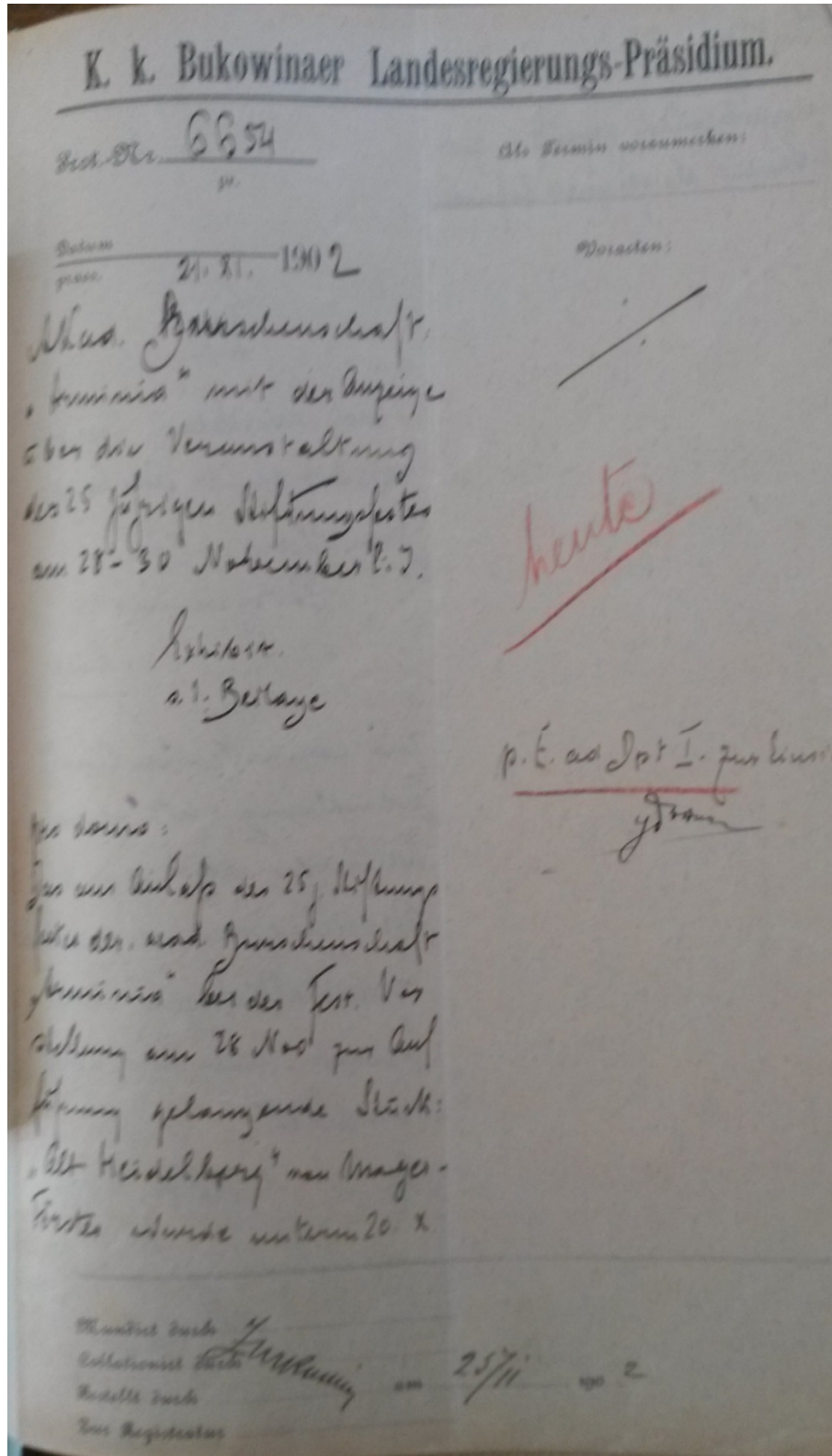
Eine patriotische Kundgebung veranstalteten am 1. De-
zember 1912 mittags die akademischen Corps "Alemania,
Austria und Gothia" vor dem Austriadenkmal.

Die oberwähnten Corps, ca. 30 Mann an der Zahl zogen
vom Ringplatz durch die Rathausstrasse im geschlossenen
Zuge zum Austriaplatz, wo ein Mitglied des akademischen
Corps "Gothia" vor dem Austriadenkmal eine kurze, patrio-
tische Ansprache hielt, worauf die Volkshymne gesungen
wurde und die Studenten in stürmische Hochrufe auf Seine
k. und k. Apostolische Majestät ausbrachen.

Die Studenten zogen hierauf durch die Rathausstrasse
bis zum Kriegerdenkmal wo sie sich dann zerstreuten.

Додаток Д.2

Лист товариства «Arminia» Чернівецькому міському магістрату про дозвіл проведення святкування ювілею

Додаток Д.3

Витяг із доповідної записки про бійку між студентськими етнічними товариствами Чернівецького університету на базі національної ворожнечі 1910 р.

Bl. 10.224 Pcs. Czernowitz, am 21. November 1910

A n

das Präsidium der Bukowiner k.k. Landesregierung

B e r i c h t

Im Nachstehenden beehre ich mich über den Verlauf der Publikationsfeierlichkeiten der h.o. katholisch-deutschen Studentenverbindung „Frankonia“ und über die hiebei vorgekommenen Feindseligkeiten seitens der konservativen Studenten/Folgendes zu berichten.

Die genannte Verbindung wurde im August 1910 auf der zu Augsburg tagenden Versammlung des Verbandes der katholisch-deutschen Studentenverbindungen in diesen Verband aufgenommen und fand aus diesem Anlasse am 18., 19. und 20. November 1910 das Publikationsfest statt, bei welchem die „Frankonia“ in feierlicher Weise als O.V. Verbindung publiziert wurde.

Von den konservativen Couleurstudanten wurde die Veranstaltung dieser Feierlichkeiten und insbesondere die Beteiligung der auswärtigen Studenten in Farben als Provokation aufgefasst. Unter diesen Vorwände beschlossen sie die Festlichkeiten insbesondere durch Angriffe auf die fremden Studenten zu stören, doch ist es, da für die einzelnen Veranstaltungen ein starkes Wachaufgebot konsigniert war, welches die feindlichen Partisan stets im Schach hielt, abgesehen von einigen kleinen Zusammenstößen, zu ernstern Ausschreitungen nicht gekommen.

106

Gleich am 19. November 1910 gegen 8 Uhr abends zogen von der Hauptstrasse zirka 150 Couleurstudenten, denen sich eine grössere Menschenmenge angeschlossen hatte, zum Hotel Central, wo der Begrüssungsabend für die eingetroffenen Gäste der Frankonia stattfand, um die Abhaltung des Abendes zu stören. Die Sicherheitswache stellte, die Absicht der Studenten erkennend, sich denselben am Arrestierung des Studenten Martin Baumgartner wegen polizeiwidrigen Verhaltens und Nichtfolgeleistung. Der Abend verlief dann ohne weitere Störung.

Am 19. November 1910 um zirka 10 Uhr V.M., als die katholisch akademische Studentenverbindung „Frankonia“ nach dem Festgottesdienste mit ihren Gästen in voller Wucht mit Fahnen auf zirka 20 Plakern den Ringplatz in der Richtung gegen die Rathausstrasse passierten, kamen aus der Herrngasse zirka 10 Couleurstudenten, Mitglieder der Burschenschaften „Arminia“, „Teutonia“ und der Korps „Austria“ und „Alemania“ über den Ringplatz gezogen und eröffneten auf den vorüberfahrenden Festzug, trotz des entgegengestellten starken Wachaufgebotes, ein Eierbombardement.

Die Wache nahm hiebei die Arrestierung folgender Studenten vor: Erich G a t k i e w i o z, Wilhelm M u l l e r, Rudolf G e i b und Johann N e u m a n n, worauf der Festzug ungehindert die Rundfahrt durch die Rathausstrasse, Lillienstrasse und retour zum Verbindungslokal in der Pfarrgasse nehmen konnte.

Kurz darauf erschien ein starkes Aufgebot von Mitgliedern der Burschenschaften „Moldawa“ und „Bukowina“ am Ringplatz und manövrierten teils hier, teils in der Hauptstrasse, während die eingangs genannten Burschenschaften und Korps zur Universität zogen und von hier aus, um die Wache

118

irre zu führen, auf Umwegen (Gregor-, Frankengasse) zum Verbindungslokal der „Frankonia“ in der Pfarrgasse zu gelangen suchten. Dieses Vorhaben wurde jedoch durch die Wache verhindert, weshalb sie geschlossen auf den Ringplatz zogen und vor dem Frühstükklokal Andruszka im „Palatul National“ wo programmässig der Frühschoppen der Frankonen hätte stattfinden sollen, aufstellung nahmen.

Als die Frankonen mit ihren Festgästen durch die Postgasse gegen das Nationalhaus gezogen kamen, erfolgte vor dem Hotel „Schwarzer Adler“ ein Ansturm der Mitglieder der „Bukowina“ und „Moldawa“ auf den Zug, der jedoch durch sofortiges Eingreifen der Wache entschieden zurückgewiesen wurde, wobei aber nicht verhindert werden konnte, dass über die Köpfe der Wache hinweg einige Eier auf die Frankonen geschleudert wurden. Sie verfehlten das Ziel und trafen drei Sicherheitswacheleute, welche hiedurch besudelt wurden. Gleichzeitig eröffneten die vor dem Nationalpalais aufgestellten Studenten, von welchen das Gros die Restaurationslokalitäten besetzt hielt ein Eierbombardement, wobei es zur Arrestierung des Studenten Zacharias Westmann kam.

Da die Sicherheitswache vom Gastwirt des Nationalpalais nicht aufgefordert wurde die Restaurationslokalitäten zu räumen, wurden die Frankonen auf den Umstand, dass das Restaurant von den konservativen Verbindungen besetzt sei und es dort zu unliebsamen Zusammenstößen kommen könnte, aufmerksam gemacht. Hierauf beschlossen sie den Frühschoppen im Hotel Central zu veranstalten und wurde der ungehinderte Zutritt dahin durch die Lillien-, Titinger- und Rathausstrasse freigehalten.

Nach dem Abzuge der Festteilnehmer ins Hotel Central versammelten sich die Mitglieder der Verbindungen „Bukowina“ und „Moldawa“ auf dem Ringplatzplateau während die Mitglieder der anderen Verbindungen sich zunächst auf die

Universität begaben.

Bei dem Eierbombardement wurde von den Festzugsteilnehmern die Fahne sowie der Vertreter der kath. Studentenverbindung aus Innbruck getroffen. Gegen die am Eierbombardement beteiligten Studenten wurde die Straftatbestandung eingeleitet.

Die an der Demonstration beteiligt gewesenen Studenten erschienen in Couleur mit Stöcken während die Mitglieder der in Czernowitz bestehenden hier nicht genannten Verbindungen ohne Farben erschienen an der Demonstration jedoch nicht offiziell teilnahmen.

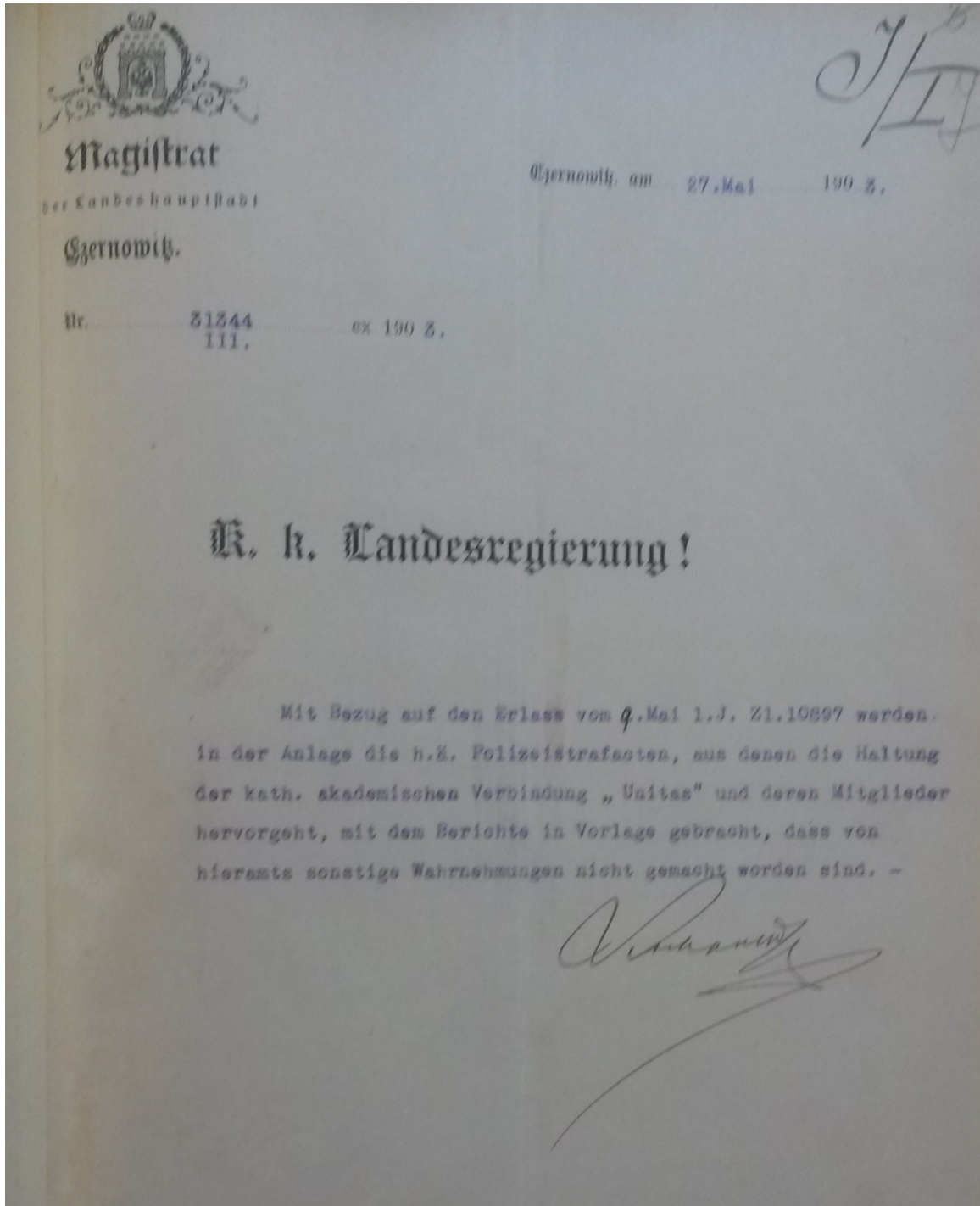
Nach beendeten Frühschoppen um 2 Uhr N.M. begaben sich die Teilnehmer ohne Zwischenfall zum Verbindungslokal in der Pfarrgasse, woselbst die Frankonen verblieben, während sich die Gäste ins Hotel Bristol begaben.

Die inzwischen in der Universität erschienenen konservativen Studenten führten bei Seiner Magnificenz dem Rektor über das Farbentragen der auswärtigen klerikalen Studenten Beschwerde und zogen hierauf in die Polizeidirektion, wo eine fünfgliedrige Deputation, bestehend aus den Studenten Emerich M a u r e r namens der Burschenschaft „Arminia“, Otmar R o m a n o w a k i namens der Burschenschaft „Teutonia“, N. P r a t z e r namens des Korps „Austria“, N. D w o r z a k namens des Korps „Alemania“ und N. O b e n g r u b e r namens des Korps „Gothia“ die Erlassung eines Farbenverbotes für die fremden Studenten forderte.

Da ~~aber~~ die Delegierten/der Polizeidirektion den Boden für eine längere und ruhige Verhandlung in der Sache durch ein ungestümes Vorbringen des Postulates von vorneherein entzogen, wurden sie mit der kurzen Auskunft entlassen, dass die Erlassung solcher Verbote Ermessenssache der Behörde sei, und dass das Amt nicht geneigt sei sich diesfalls förmliche Vorschriften von Seiten der Studenten machen zu lassen.

Додаток Д.4

Дозвіл Чернівецького магістрату на проведення літературних та танцювальних вечорів

Додаток Д.5

Документи та матеріали про поляків на Буковині

**Повідомлення Крайового комітету про заходи
з приводу святкування 100-літнього ювілею
від дня народження Адама Міцкевича**

19 травня 1898 р.

Шановна крайова президіє!

Нижчепідписаний комітет має честь довести до відома, що 22 числа цього місяця влаштується свято з нагоди 100-літнього ювілею від дня народження польського поета Адама Міцкевича.

На святі виступатимуть:

- 1) голова ювілейного комітету, придворний радник Йосиф Вістацький;
- 2) голова студентського товариства "Огніско" Станіслаус Пяткевич;
- 3) голова спортивного товариства "Сокол" Клеменс Калаковський;
- 4) голова товариства ремісників "Гвезда" Едуард Шварц;
- 5) професор університету доктор Альфред фон Гальбан;
- 6) читання тексту кантати;
- 7) частина з твору Адама Міцкевича "Пан Тадеуш" (с. 267 - 293);
- 8) апофеоз поета.

Чернівці.

Буковинський Крайовий комітет
зі святкування 100-літнього ювілею
від дня народження Адама Міцкевича.

Ф. 3, оп 1, спр. 7452, арк. 1. Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Додаток Е

Програма зі спецкурсу

«Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини (1875–1939)»

для студентів VI курсу ОС «магістр»

спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)

1. Опис навчального курсу

Структура курсу	Спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів ECTS: 3	014.11 Середня освіта (Фізична культура) ОС «магістр»	За вибором
Модулів: 2		Рік підготовки: 6 Семестр: 1
Тем: 8		Лекції: 16 год.
Загальна кількість годин: 90		Семінарські: 14 год.
		СПРС: 60 год.
	Підсумковий контроль: залік	

2. Анотація до курсу

Розбудова громадянського суспільства, активне залучення до цього процесу молодого покоління є одним із найважливіших завдань суспільного розвитку в Україні на її шляху до успішної інтеграції в світову спільноту. Громадянське суспільство є певною системою самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів, які забезпечують умови та можливості для самореалізації громадян, захисту їхніх інтересів та прав, впливу на владу та контролю за її діяльністю. Такими інститутами є громадські організації, особливо молодіжні. Належний рівень організації молодіжного руху є апіорною умовою утвердження демократичного устрою. Світова практика і вітчизняний досвід свідчать, що в житті країни, особливо в переломні моменти її історії, провідну роль відіграє молода генерація. Українська історія зберігає переконливі факти вирішальної ролі молодіжної ініціативи й активності в самоорганізації українського суспільства. Й сьогодні більшість молодіжних об'єднань в Україні показали себе активними поборниками позитивних змін, учасниками процесів, з думкою яких потрібно рахуватись на всіх рівнях державного управління і громадянського самоуправління. Справедливе визнання ролі молоді як ключового суб'єкта суспільно-політичного життя держави відображене в Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2016-2020 роки (2017).

Основою молодіжного руху, авангардом і рушійною силою соціальних перетворень виступає студентська молодь. Студентство є найбільш мобільним і

Продовж. додатку Е

найактивнішим сегментом молоді з традиційно вищим, ніж у решти молодіжних категорій, рівнем соціально-політичної обізнаності, громадянської активності, готовності і прагнення до реальних вчинків, самостійності й прагматичності у діях. І саме такі характеристики студентства дозволяють розглядати його як ту соціальну групу, яка спроможна забезпечити відповідні умови для розвитку демократії в Україні, адже, як вчить історія, демократія може успішно виконувати свою соціальну роль лише тоді, коли вона перетворюється із «суспільства спостерігачів» на «суспільство участі».

На сучасну студентську молодь покладена відповідальна місія формувати «ядро української інтелігенції на основі національної ідеї» (Концепція національного виховання студентської молоді, 2009). Зважаючи на важливу роль молоді в становленні громадянського суспільства й демократичному поступі країни, стає зрозумілою актуальність виховання молодих людей такими громадянами, які усвідомлювали б свої політичні, громадянські й соціальні права та обов'язки, бачили себе носіями суверенітету, джерелом влади, свідомими суб'єктами політичної діяльності, людьми, відповідальними за наслідки своїх дій, за майбутнє своєї країни і світової спільноти в цілому.

Гостро назріла необхідність переходу від пасивної, виконавської життєвої настанови, яка нещодавно домінувала в масовій свідомості, до активної, самостійної позиції. Молоді як соціальній групі, найбільш схильній до інновацій і найменше скутої стереотипами минулого, здійснити подібний перехід значно легше, ніж старшому поколінню. Лише потрібно допомогти їй своєчасно й правильно визначитися з особистими і суспільними орієнтирами, формувати активну за формою й моральну за змістом життєву позицію.

Метою вивчення курсу є ознайомлення студентів із основними напрямками, формами і методами виховної діяльності громадських організацій студентів на Буковині у 1875–1939 рр.

У результаті вивчення курсу студенти повинні

знати:

- передумови становлення та етапи розвитку студентського громадського руху на Буковині у 1875–1939 рр.;
- організаційно-правові засади діяльності студентських організацій Буковини досліджуваного періоду;
- класифікацію студентських організацій Буковини;
- напрями, форми і методи виховної роботи у громадських організаціях студентів Буковини

вміти:

- аналізувати діяльність студентських громадських організацій досліджуваного періоду задля виокремлення творчих ідей з метою їх використання у навчально-виховному процесі сучасної вищої школи.

3. Структура курсу

Тема	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	сз	с.р.		л	сз	с.р.
Змістовий модуль 1. Становлення і розвиток громадського студентського руху на Буковині (1875-1939)								
<i>Тема 1.1.</i> Виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875 – 1939) як історико-педагогічна проблема	8	2	2	4	8	1	-	7
<i>Тема 1.2.</i> Організаційно-правові основи діяльності громадських товариств на Буковині у 1875 – 1939 рр.	8	2	2	4	8	1	-	7
<i>Тема 1.3.</i> Виховна діяльність українських студентських академічних товариств Чернівецького університету австро-угорського та румунського періодів	12	2	2	6	12	-	2	10
Змістовий модуль 2. Виховна діяльність громадських студентських організацій на Буковині (1875-1939)								
<i>Тема 2.1.</i> Особливості виховання молоді в українських студентських корпораціях «Запороже» та «Чорноморе»	8	2	2	4	8	1	-	7
<i>Тема 2.2.</i> Спортовий клуб «Довбуш» – організація, трансформована із фізкультурного гуртка українського студентського товариства	8	2	2	4	8	1	-	7
<i>Тема 2.3.</i> Виховання молодого покоління як один із провідних напрямів діяльності конфесійної та ідеологічної організацій Чернівецького університету	10	2	2	6	10	1	-	9
<i>Тема 2.4.</i> Педагогічна діяльність жіночої секції як окремої громадської одиниці Чернівецького університету	8	2	2	4	8	1	-	7
<i>Тема 2.5.</i> Основні структурні компоненти виховання студентів в поліетнічних та етнічних товариствах Чернівецького університету (1875 – 1939 рр.)	8	2	-	6	8	-	-	8
Усього годин	70	16	14	40	70	6	2	62
ІНДЗ	20	-	-	20	20	-	-	20
Усього годин	90	16	14	60	90	6	2	82

4. Зміст курсу

Змістовий модуль 1. Становлення і розвиток громадського студентського руху на Буковині (1875-1939)

Тема 1.1 Виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875 – 1939) як історико-педагогічна проблема.

Внесок педагогів минулого і сучасності у розробку питань громадського руху студентів. Звіти товариств як джерело дослідження їхньої діяльності.

Ключові терміни та поняття: Буковина, громадський студентський рух, студентське товариство, звіт товариства.

Рекомендована література: 1-8; 11, 15; 22; 40.

Тема 1.2. Організаційно-правові основи діяльності громадських товариств на Буковині у 1875–1939 рр.

Передумови розвитку студентського громадського руху Буковини досліджуваного періоду. Організаційні засади діяльності студентських організацій Чернівецького університету (1875 – 1939). Статут товариства як основний документ регламентування його діяльності.

Ключові терміни та поняття: Буковина, Чернівецький університет, статут товариства, організаційні засади, статут, регламент, австро-угорський період, румунський період.

Рекомендована література: 1-8; 11, 15; 22; 40.

Тема 1.3. Виховна діяльність українських студентських академічних товариств Чернівецького університету австро-угорського та румунського періодів

Специфіка трансформації студентських організацій досліджуваного періоду: «Союз», «Молода Україна», «Січ». Основні напрями, форми і методи виховання особистості в українському студентському академічному товаристві «Союз».

Ключові терміни та поняття: Чернівецький університет, академічні товариства «Союз», «Молода Україна», «Січ», вечорниці, фізичне виховання, патріотичне виховання.

Рекомендована література: 1; 2; 3; 7; 11; 13; 16; 17; 18; 20; 21; 23.

Тема 1.4. Особливості виховання молоді в українських студентських корпораціях «Запороже» та «Чорноморе»

Студентські корпорації українців: заснування, розвиток, відмінності та особливості діяльності. Приклади організації виховної роботи в студентських корпораціях «Запороже» та «Чорноморе».

Ключові терміни та поняття: студентська корпорація, корпорації «Запороже», «Чорноморе», правильник корпорації, напрями, форми, методи виховної роботи.

Рекомендована література: 1; 2; 3; 6; 7; 8; 12; 13; 18-23.

Змістовий модуль 2. Виховна діяльність громадських студентських організацій на Буковині (1875-1939)

Тема 2.1. Спортовий клуб «Довбуш» – організація, трансформована із фізкультурного гуртка українського студентського товариства

Чинники виникнення окремого спортивного клубу «Довбуш». Особливості методів та форм виховної діяльності спортивного товариства «Довбуш».

Ключові терміни та поняття: клуб «Довбуш», звіт з діяльності, форми, методи діяльності.

Рекомендована література: 1; 2; 3; 6; 7; 8; 12; 13; 18-23.

Тема 2.2. Виховання молодого покоління як один із провідних напрямів діяльності конфесійної та ідеологічної організації Чернівецького університету

Мета діяльності, форми та методи виховної роботи конфесійної спілки «Православна Академія». Ідеологічне товариство «Залізник» – осередок прихильників українського націоналізму в Чернівецькому університеті румунської доби.

Ключові терміни та поняття: Чернівецький університет, конфесійна спілка «Православна Академія», товариство «Залізник», український націоналізм, духовні кадри, тіловиховання, Д. Квітковський.

Рекомендована література: 1; 4; 5; 8; 9; 10; 14; 19.

Тема 2.3. Педагогічна діяльність жіночої секції як окремої громадської одиниці Чернівецького університету

Основні напрями феміністичного руху українок Буковини досліджуваного періоду. Діяльність секції студенток української корпорації «Чорноморе».

Ключові терміни та поняття: феміністичний рух, корпорація «Чорноморе», спілка студенток Чернівецького університету, пропагандистсько-українознавчий напрям діяльності, медичні рейди.

Рекомендована література: 9; 10; 19.

Тема 2.4. Основні структурні компоненти виховання студентів в поліетнічних та етнічних товариствах Чернівецького університету (1875 – 1939 рр.)

Інтернаціональні спілки Чернівецького університету як осередки виховання студентської спільноти краю досліджуваного періоду. Виховна діяльність румунських, німецьких, польських та єврейських корпорацій Чернівецького університету.

Ключові терміни та поняття: Чернівецький університет, інтернаціональна спілка студентів, етнічне студентське товариство, об'єднання «Austria», товариство «Hasmonea», товариство «Чернівецька єврейська читальня», каса взаємодопомоги, виховна діяльність.

Рекомендована література: 1-3; 6-9; 12-18; 20-23.

5. Зміст семінарських занять

№ с/з	Тема заняття	К-ть годин	Види діяльності
1.	<i>Тема 1.1.</i> Виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939) як історико-педагогічна проблема	2	1. Обговорення проблемних питань (3 бала) 2. Доповіді студентів (5 балів)
2.	<i>Тема 1.2.</i> Організаційно-правові основи діяльності громадських товариств на Буковині у 1875–1939 рр.	2	1. Обговорення проблемних питань (3 бала) 2. Доповіді студентів (4 бала)
3.	<i>Тема 1.3.</i> Виховна діяльність українських студентських академічних товариств Чернівецького університету австро-угорського та румунського періодів	2	1. Участь у «прес-конференції» (5 балів) 2. Захист рефератів (5 балів)
4.	<i>Тема 2.1.</i> Виховання молоді в українських студентських корпораціях «Запороже» та «Чорноморе»	2	1. Обговорення проблемних питань (3 бала) 2. Представлення результатів самостійної практичної роботи (5 балів)
5.	<i>Тема 2.2.</i> Спортивний клуб «Довбуш» – організація, трансформована із фізкультурного гуртка українського студентського товариства	2	1. Обговорення проблемних питань (3 бала) 2. Участь у брейн-рингу (4 бала)
6.	<i>Тема 2.3.</i> Виховання молодого покоління як один із провідних напрямів діяльності конфесійної та ідеологічної організацій Чернівецького університету	2	1. Обговорення проблемних питань (3 бала) 2. Захист рефератів (5 балів)
7.	<i>Тема 2.4.</i> Педагогічна діяльність жіночої секції як окремої громадської одиниці Чернівецького університету	2	1. Обговорення проблемних питань (3 бала) 2. Доповіді студентів (4 бала)
Разом		14	

6. Зміст самостійної роботи

№ с/р	Тема	Кількість годин	Види діяльності
1.	<i>Тема 1.1.</i> Виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939) як історико-педагогічна проблема	4	1. Розгляд проблемних питань 2. Підготовка доповіді
2.	<i>Тема 1.2.</i> Організаційно-правові основи діяльності громадських товариств на Буковині у 1875 – 1939 рр.	4	1. Розгляд проблемних питань 2. Підготовка доповіді
3.	<i>Тема 1.3.</i> Виховна діяльність українських студентських академічних товариств Чернівецького університету австро-угорського та румунського періодів	6	1. Підготовка питань для «прес-конференції» 2. Підготовка реферату
4.	<i>Тема 2.1.</i> Виховання молоді в українських студентських корпораціях «Запороже» та «Чорноморе»	4	1. Розгляд проблемних питань 2. Виконання практичної роботи
5.	<i>Тема 2.2.</i> Спортивний клуб «Довбуш» – організація, трансформована із фізкультурного гуртка українського студентського товариства	4	1. Розгляд проблемних питань 2. Підготовка до участі у брейн-ренгу
6.	<i>Тема 2.3.</i> Виховання молодого покоління як один із провідних напрямів діяльності конфесійної та ідеологічної організацій Чернівецького університету	6	1. Розгляд проблемних питань 2. Підготовка реферату
7.	<i>Тема 2.4.</i> Педагогічна діяльність жіночої секції як окремої громадської одиниці Чернівецького університету	6	1. Розгляд проблемних питань 2. Підготовка доповіді
8.	<i>Тема 2.5.</i> Основні структурні компоненти виховання студентів в поліетнічних та етнічних товариствах Чернівецького університету (1875 – 1939 рр.)	4	1. Підготовка реферату
9.	Підготовка ІНДЗ	20	1. Виконання інформаційної пошукової роботи
Разом		60	

7. Завдання для самопідготовки*Тема 1.1*

- 1) Громадський рух студентської молоді у історико-педагогічних дослідженнях українських та зарубіжних вчених.
- 2) Виховання молоді Буковини австро-угорського та румунського періодів як предмет наукового пошуку.
- 3) Джерельна база вивчення виховної діяльності об'єднань студентів.
- 4) Звіти про діяльність громадських товариств як джерело наукового дослідження.

Тематика доповідей:

- 1) Внесок педагогів минулого і сучасності у розробку питань громадського руху студентів.
- 2) Джерела історико-педагогічних досліджень Буковини другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття.

Тема 1.2

- 1) Становлення і розвиток студентського громадського руху на Буковині у другій половині ХІХ ст.
- 2) Організаційно-правові засади діяльності студентських організацій в Чернівецькому університеті у австро-угорський період.
- 3) Регламентування діяльності організацій студентів у румунський період.
- 4) Регламентування діяльності товариств у статутних документах.

Тематика доповідей:

- 1) Організаційні засади діяльності студентських товариств Чернівецького університету (1875–1939).
- 2) Статут товариства як основний документ регламентування його діяльності.

Тема 1.3

- 1) Громадська робота студентських товариств Буковини на регіональному рівні: форми та методи діяльності.
- 2) Товариський напрям діяльності студентського академічного товариства «Союз»: особливості, методи і форми роботи.
- 3) Вечорниці як одна із форм діяльності товариства «Союз».
- 4) Організація фізичного виховання молоді як один з напрямів роботи товариства «Союз».
- 5) Патріотичне виховання молоді у діяльності студентських товариств Чернівецького університету «Союз», «Молода Україна», «Січ».
- 6) Процес сецесії членів товариства «Союз»: причини та особливості, результати.

Тематика рефератів:

- 1) Виховна діяльність українських академічних товариств на західноукраїнських землях кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.

Продовж. додатку Е

- 2) Порівняльний аналіз виховної діяльності академічних товариств Буковини (1875–1939).

Тема 2.1

- 1) Поняття студентської корпорації як громадського утворення, специфіка його діяльності.
- 2) Фізичне виховання молоді у змісті роботи українських студентських корпорацій Буковини досліджуваного періоду.
- 3) Правильник корпорації: зміст та роль у товаристві.
- 4) Конкуренція у діяльності українських студентських корпорацій Буковини.

Зміст та тематика практичної роботи:

Розробити порівняльну таблицю: «Напрями, форми та методи діяльності українських студентських корпорацій Чернівецького університету».

Тема 2.2

- 1) Чинники виникнення окремого спортивного клубу «Довбуш» на Буковині.
- 2) Звіти клубу «Довбуш» як основне джерело вивчення його діяльності.
- 3) Форми, методи та особливості діяльності клубу «Довбуш».
- 4) Міжнародна співпраця клубу «Довбуш» у галузі фізичної культури і спорту.
- 5) Основні труднощі у роботі клубу «Довбуш» на Буковині.

Тема 2.3

- 1) Мета діяльності, форми та методи виховної роботи конфесійної спілки «Православна Академія».
- 2) Ідеологічне товариство «Залізник» – осередок прихильників українського націоналізму в Чернівецькому університеті румунської доби.
- 3) Система підготовки кваліфікованих українських духовних кадрів.

Тематика рефератів:

- 1) Роль українського академічного товариства «Православна Академія» в релігійно-освітньому житті молоді Буковини.
- 2) Тіловиховний напрям діяльності товариства «Православна Академія».
- 3) Погляди лідера товариства «Залізник» Д. Квітковського на постать українського студента.

Тема 2.4

- 1) Жіночий громадський рух на Буковині (1875–1939).
- 2) Діяльність секції студенток української корпорації «Чорноморе».

Тематика доповідей:

- 1) Основні напрями феміністичного руху українок Буковини досліджуваного періоду.
- 2) Форми і методи пропагандистсько-українознавчого напрямку діяльності спілки студенток Чернівецького університету.

Тема 2.5.

- 1) Педагогічні засади діяльності інтернаціонального консервативного об'єднання «Austria» на Буковині.
- 2) Характеристика виховної діяльності єврейського студентського товариства «Hasmonea».

Тематика рефератів:

- 1) Виховна діяльність етнічного студентського товариства (за вибором) Чернівецького університету.

8. Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ)

Індивідуальні науково-дослідні завдання мають на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, що отримують студенти в процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. Індивідуальні завдання виконуються студентами під керівництвом викладача, окремо кожним студентом у позанавчальний час. Студенти мають підходити творчо до вивчення матеріалу курсу, із поглибленим опануванням джерел та літератури.

Виконання інформаційної пошукової роботи

Інформаційна пошукова робота виконується в об'ємі 14-16 сторінок друкованого тексту, та містить наступні структурні елементи:

- титульна сторінка;
- зміст – із зазначенням розділів теми;
- вступ – із короткою анотацією виконаної роботи;
- розділи, що вивчаються;
- висновки;
- бібліографія.

Оцінювання інформаційної пошукової роботи – 10 балів.

Тематика ІНДЗ

1. Патріотичне виховання у діяльності буковинських студентських товариств (1875–1939).
2. Передумови становлення товариського руху студентів Чернівецького університету (1875–1939) (на прикладі обраної студентської організації).
3. Законодавчо-нормативне забезпечення виховного процесу студентів Чернівецького університету (1875–1939).
4. Основні напрями, форми і методи виховної діяльності українських студентських академічних товариств Чернівецького університету австро-угорського та румунського періодів.
5. Форми та методи виховної діяльності українських студентських корпорацій «Запороже» та «Чорноморе» на Буковині (1875–1939).
6. Становлення і розвиток студентського утворення «Український спортовий клуб «Довбуш».

7. Основні напрями, форми і методи виховної діяльності поліетнічних студентських академічних товариств Чернівецького університету австро-угорського та румунського періодів.

8. Основні напрями виховної діяльності конфесійної та ідеологічної організацій Чернівецького університету (1875–1939).

9. Педагогічна діяльність жіночої секції як окремої громадської одиниці Чернівецького університету (1875–1939).

10. Основні типи студентських організацій Чернівецького університету (1875–1939).

9. Розподіл балів за темами

Поточне тестування та самостійна робота								Модуль-контроль	Сума
Т 1.	Т 2.	Т 3.	Т 4.	Т 5.	Т 6.	Т 7.	Т 8.	40	100
8	7	10	8	7	8	7	5		

10. Шкала оцінки знань студентів

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ECTS	Оцінка в ECTS	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
				екзамен	залік
90-100	A	відмінно	Високий (творчий)	відмінно	зараховано
80-89	B	дуже добре	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре	
70-79	C	добре			
60-69	D	задовільно	Середній (репродуктивний)	задовільно	
50-59	E	достатньо			
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно	незараховано
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту			

«А» – «відмінно» – якщо студент набрав 90-100 балів, глибоко і всебічно знає зміст курсу, рекомендовану літературу, наукові першоджерела, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі, висловлює своє ставлення до тих чи інших

проблем, пов'язує програмовий матеріал із профілем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок.

«В», «С» – «добре» – коли студент набрав 70-89 балів, твердо знає курс і рекомендовану літературу. Добре засвоїв практичні навички, аргументовано викладає матеріал, висловлює свої міркування про ті чи інші психологічні феномени, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу.

«D», «E» – «задовільно» – якщо студент набрав 50-69 бали, в основному знає курс, рекомендовану літературу, але непереконливо відповідає, плутає поняття, невпевнено почувається, виконуючи практичні завдання, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутнім фахом.

«F_x» – «незадовільно» з можливістю перескладання – коли студент набрав 35-49 балів, не опанував зміст курсу, вкрай слабо знає загальну літературу курсу, не знає наукових фактів, визначень, правил та законів. Часто пропускав лекції та лабораторні заняття.

«F» – «незадовільно» з обов'язковим повним курсом – якщо студент набрав 0-34 бали, не опанував зміст курсу, не знає загальної літератури курсу, не знає наукових фактів, визначень, правил та законів. Відсутнє загально гуманітарне та наукове мислення, практичними навичками не володіє. Часто пропускає лекції та лабораторні заняття.

11. Контрольні запитання до курсу

1. Охарактеризуйте джерельну базу вивчення виховної діяльності об'єднань студентів Буковини (1875–1939).
2. Розкрийте зміст наукових пошуків дослідників історії громадського руху на Буковині.
3. Охарактеризуйте процес становлення і розвитку студентського руху у Чернівецькому університеті (1875–1939).
4. Обґрунтуйте важливість вивчення діяльності студентських громадських товариств Буковини для сучасної практики вищої школи.
5. Класифікуйте студентські товариства Чернівецького університету досліджуваного періоду за типом організації.
6. Наведіть класифікацію студентських товариств Буковини, визначте спілки, що займались виховною роботою з молоддю.
7. Розкрийте організаційно-правові засади діяльності студентських товариств в Чернівецькому університеті у австро-угорський період.
8. Розкрийте організаційно-правові засади діяльності студентських товариств в Чернівецькому університеті у румунський період.
9. Охарактеризуйте статут товариства як основний документ регламентування його діяльності.
10. Визначте основні форми виховної роботи студентських товариств Буковини досліджуваного періоду.
11. Охарактеризуйте методи виховної роботи у студентських товариствах Буковини досліджуваного періоду.
12. Охарактеризуйте вечорниці як одну із форм діяльності товариства «Союз».
13. Розкрийте патріотичне виховання молоді у діяльності студентських товариств Чернівецького університету «Союз», «Молода Україна», «Січ».

14. Охарактеризуйте організацію фізичного виховання молоді у діяльності студентського товариства «Союз».
15. Розкрийте причини сецесії членів товариства «Союз», визначте її наслідки.
16. Розкрийте поняття студентської корпорації як громадського утворення, визначте специфіку його діяльності.
17. Охарактеризуйте організацію та методику фізичного виховання молоді у змісті роботи українських студентських корпорацій Буковини досліджуваного періоду.
18. Розкрийте поняття правильника корпорації, визначте його зміст та роль у товаристві.
19. Розкрийте напрями конкурування у діяльності українських студентських корпорацій Буковини.
20. Визначте основні чинники виникнення окремого спортивного клубу «Довбуш» на Буковині.
21. Охарактеризуйте звіти клубу «Довбуш» як основне джерело вивчення його діяльності.
22. Розкрийте форми, методи та особливості діяльності клубу «Довбуш».
23. Охарактеризуйте розвиток видів спорту в діяльності клубу «Довбуш».
24. Визначте основні труднощі у роботі клубу «Довбуш» на Буковині у досліджуваній період.
25. Розкрийте міжнародну співпрацю клубу «Довбуш» у галузі фізичної культури і спорту.
26. Визначте мету діяльності, форми та методи виховної роботи конфесійної спілки «Православна Академія».
27. Розкрийте роль українського академічного товариства «Православна Академія» в релігійно-освітньому житті молоді Буковини.
28. Розкрийте тіловиховний напрям діяльності академічного товариства «Православна Академія».
29. Охарактеризуйте ідеологічне товариство «Залізник» як осередок прихильників українського націоналізму в Чернівецькому університеті румунської доби.
30. Розкрийте систему підготовки кваліфікованих українських духовних кадрів на Буковині досліджуваного періоду.
31. Розкрийте погляди лідера товариства «Залізник» Д. Квітковського на постать українського студента.
32. Опишіть жіночий громадський рух на Буковині (1875–1939).
33. Охарактеризуйте основні напрями феміністичного руху українок Буковини досліджуваного періоду.
34. Розкрийте діяльність секції студенток української корпорації «Чорноморе».
35. Визначте форми і методи пропагандистсько-українознавчого напрямку діяльності спілки студенток Чернівецького університету.

36. Розкрийте значення для населення Буковини медичних рейдів спілки студенток Чернівецького університету.
37. Охарактеризуйте педагогічні засади діяльності інтернаціонального консервативного об'єднання «Austria» на Буковині.
38. Охарактеризуйте організацію внутрішньої каси взаємодопомоги як форму соціального патронату членів товариства «Чернівецька єврейська читальня».
39. Розкрийте виховну діяльність єврейського студентського товариства «Hasmonea».
40. Наведіть спільні та відмінні напрями виховної діяльності етнічних товариств Чернівецького університету досліджуваного періоду.

12. Рекомендована література

Основна

1. Навчально методичний посібник «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини (1875–1939)»/ М.В. Кожокар. – Чернівці, 2017. – 76 с.

Додаткова

1. Альманах «Молода Україна». Мюнхен, Нью-Йорк, 1954. С. 35.
2. Альманах українського студентського життя в Кракові. Краків, 1931. 100 с.
3. Бажанський М. Товариство Українська Студентська Громада в Кракові. *Альманах українського студентського життя в Кракові*. Краків, 1931. С.60–70.
4. Білинський Володимир О. Хроніка українського козацтва «Запороже». Чернівці, 1933. б/с.
5. Благий В. Б. Студентство Львівського університету в 1900-1914 роках: історико-соціологічний аспект: автореф. дис....канд. іст.: 07.00.01. Львів, 2003. 19 с.
6. Ботушанський В.М. Виникнення і діяльність українських сільських читалень на Буковині (80-ті рр. XIX ст.) *З історичного минулого Буковини: зб. наук. ст.* Чернівці, 1996. С. 96–109.
7. Ботушанський В. Сільське господарство Буковини (друга половина XIX – початок XX ст.). Чернівці : Золоті литаври, 2000. 340 с.
8. Ботушанський В., Сайко М. Буковина як об'єкт міждержавних стосунків Туреччини, Австрії та Росії в останній третині 18 ст. *Хотину – 1000 років*. Чернівці : Прут, 2000. С.18–26.
9. Буковинський курінь дієвої армії УНР *Український форум історії та антропології*. URL: <http://exlibris.org.ua/buk/r01.html>

10. Бурім Д.В. З історії діяльності Союзу українських студентів «Основа» при Високій Технічній Школі в Данцигу у 20-тих роках ХХ ст. *Сумський історико-архівний журнал*. 2013. ХХІ. С. 74–86.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) /уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
12. Вельничук О. Причинки до історії українського студентства на Буковині. Бруклін, 1953. рукопис. б/с.
13. В роковини. Українське студентство в минулому й сучасному. ЦеСус. (1908.1918.1938). Wien: культурно-освітня референтура, 1938. 16 с.
14. Винничук О. Педагогічна діяльність січових товариств на західно-українських землях (1899 – 1939 рр.): автореф. дис. ...канд. пед. наук.: спец. 13.00.01. Івано-Франківськ, 1997. 19 с.
15. Гарас М. Ілюстрована історія товариства «Українська школа» в Чернауць 1887-1937. Чернауць, 1937. 147 с.
16. Гарас М. Історичний огляд і сучасний стан української освіти й культури на Буковині. *Самостійна думка*. Чернівці, 1934. Р.IV. Ч.1. С. 69.
17. Гадки та новинки. *Гасло*. Чернівці, 1902. Ч.6 і 7. С.1.
18. Гнатчук О. Українські жіночі організації на Буковині (80-ті рр. ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.) : монографія. Чернівці: Рута, 2004. 211 с.
19. Гонжа Н. История спортклуба Маккаби на Буковине. *Спортивний клуб «Маккабі. Інформаційний бюлетень*. 1990. №1. С. 9–10.
20. Горук А. Національно-культурний рух поляків на Буковині (II половина – 1914). Чернівці : Зелена Буковина, 2005. 239 с.
21. Гнідий В. «Чорноморе». Філадельфія, 1954. б/с
22. Громадське і культурне життя Буковини від 1848 до 1914 року. *Україна / під. ред. М. Грушевського*. К., 1928. Кн. 1. 36 с.
23. Гуменюк О. Культурно-освітня діяльність української студентської еміграції в Польщі в 1920–1939 рр. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Історичні науки». 2013. Вип. 21. С.55–60.
24. Гуменюк О. Студентські корпорації у контексті міжнародної діяльності української міжвоєнної еміграції в Європі. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2013. Вип. 22. С. 68–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mzu_2013_22_6.
25. Добжанський О., Старик В. Бажаємо до України. Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914-1921 рр.). Одеса: Маяк, 2008. 1168 с.
26. Добжанський О. Національний рух українців Буковини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Чернівці: Золоті литаври, 1999. 574 с.
27. Добжанський О., Масіян Н., Никирса М. Нації та народності у фондах Державного архіву Чернівецької області (1775-1940). *Довідник*. Чернівці: «Золоті литаври», 2003. 172 с.

28. Дуднік О.Я. Український студентський рух в еміграції (Центрально-Східна Європа, 20-ті рр. ХХ ст.) : автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01. К., 2003. 20 с.
29. Дутчак І. Український молодіжний рух на Буковині (60-ті рр. ХІХ – початок ХХ ст.): дис. канд. істор. наук : 07.00.01. Чернівці, 2003. 285 с.
30. Єврейське населення та розвиток єврейського національного руху на Буковині в останній чверті ХVІІІ – на початку ХХ ст.: збірник документів та матеріалів / Упор. О.В. Добжанський, М.П. Кушнір, М.Д. Нікірса. Чернівці: Наші книги, 2007. 464 с.
31. Завгородня Т.К. Стан дослідженості ролі громадських організацій Західного регіону України у розвитку теорії і практики виховання / Завгородня Т.К., Стражнікова І.В. *Особистість, суспільство, політика*: Матер. ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. / Ред. С. Терепищого, Ю. Будник, В. Грасимовича, О. Познія. Люблін: WSEI, 2016. Ч.2. С. 36–38.
32. Завгородня Т. Освітньо-виховна діяльність українських товариств Галичини (1919-1939 рр.). *Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (ХІХ – ХХІ ст.)*: зб. наук. пр. / За ред. Д. Герцюк і А. Гаратик. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. Т.2. С. 13–26.
33. Запровадження християнства в Україні-Руси та країнах Карпатського регіону Карпати: людина, етнос, цивілізація. Івано-Франківськ: Плай, 2014. Вип. 5. 311 с.
34. Зибачинський О. Причинки до історії студентства на Буковині. Зибачинський. Сідней, 1954. рукопис.
35. Ковалюк Р.Т. Український студентський рух на західних землях ХІХ – ХХ автореф. дис. докт. іст. наук: 07.00.01. Львів, 2003. 31 с.
36. Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 року) Мюнхен-Львів, 1994. 182 с.
37. Міхаєса О. Перше румунське національне товариство на Буковині. *Буковинський історико-етнографічний вісник*. Вип.1. Чернівці, 1996. С. 47.
38. Мокляк В. Особливості нормативно-правового регулювання студентського самоврядування (ХІХ – поч. ХХ ст.) *Педагогічні науки*. 2013. №1 (57). С. 143–149.
39. Мокляк В.М. Студентське самоврядування в історії розвитку вищої школи України (ХІХ – поч. ХХ ст.): дис.. канд.. пед.. наук : 13.00.01 Полтава, 2011. 254 с.
40. Монолатій І. Єврейський дискурс західноукраїнської етнополітичної сфери (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). *Judaica Ukrainica*. 2012. Ч. І. С.73–110.
41. Мужичок В.О. Педагогічні засади організації фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх школах Західної України (1919-1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 Чернігів, 2011. 20 с.
42. Нарис з історії Північної Буковини / под ред. В. Ботушанського. К. : Наукова думка, 1980. 339 с.

43. Осачук С. Німці Буковини. Історія товариського руху (друга половина XIX – початок XX ст.). Чернівці: Золоті литаври, 2002. 288 с.
44. Палагнюк Т. Мотиваційні аспекти проведення спортивних заходів серед молоді. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Зб. наук. праць Волинського нац. універ-ту імені Лесі Українки. Луцьк, 2012. №4 (20). С. 310–312.
45. Пальчевський Р.С. Український молодіжний рух на західноукраїнських землях (20-30-і рр. XX ст.) : автореф. дис.. канд. іст. наук 07.00.01. Чернівці, 2000. 20 с.
46. Пантюк М.П. Виховання підлітків у діяльності молодіжних товариств і об'єднань в західноукраїнських землях XIX – початку XX ст. (історико-теоретичний аспект): дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.01. К., 1998. 211 с.
47. Піддубний Г. Буковина. Її минуле і сучасне. Суспільно-політичний нарис із малюнками і мапою Буковини. Харків: Держвидав України, 1928. 257 с.
48. Піддубний І.А. Соціально-політичне та культурне життя українців Буковини міжвоєнного періоду (1918-1940 рр.): дис. канд. іст. наук : 07.00.01. Чернівці, 1996. 265 с.
49. Стражнікова І. Проблеми виховання в історико-педагогічних дослідженнях науковців Західної України початку XXI століття. *Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / За заг. ред. проф. В.І. Сипченко. Спецвип. 5. Ч. III. Слов'янськ : СДПУ, 2010. 332 с. С. 295–303.*
50. Стражнікова І. Діяльність громадських організацій Західної України у сучасних наукових дослідженнях. *Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (XIX – XX ст.). Т.2: Діяльність громадських й культурно-освітніх товариств як чинник розвитку українського та польського шкільництва: зб. наук. пр./ за ред. Д. Герцюка і А. Гаратик. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 520 с. С. 280–292.*
51. Стражнікова І.В. Питання соціально-правової опіки дітей Західного регіону України у сучасних дослідженнях. *Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (XIX – XXI ст.). / за ред. Д. Герцюка і І. Мицишин. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. Т.4. С. 252-263.*
52. Стражнікова І. Розвиток теорії та практики виховання в Західному регіоні України. *Виховання дітей та молоді у демократичному суспільстві (на прикладі Польщі та України)*. Варшава, 2013. 246 с. С. 33-45.
53. Стражнікова І. Вивчення історико-педагогічних аспектів фізичного виховання учнівської молоді в Західному регіоні України вітчизняними дослідниками в кінці XX – на початку XXI століття. *Наукові записки Тернопільського національного пед. ун-ту імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. Тернопіль, 2015. №1. С. 8–13.

54. Стражнікова І. Розвиток педагогічної науки в дослідженнях Західного регіону України другої половини ХХ – початку ХХІ століття: історіографічний контекст : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2015. 616 с.
55. Тумак Ю.І. Аспекти діяльності загальнокорисних товариств Буковини II половини ХІХ – початку ХХ ст. Зб. наук. праць за матеріалами ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. «*Veda atehnologie: krok do budoucnosti – 2013*». Díl 13. Pedagogika. Praha, 2013. С. 62–64.
56. Тумак Ю.І. Фізичне виховання дітей і молоді в громадських товариствах Буковини (друга половина ХІХ–початок ХХ ст.). Дисер. ... канд. пед. наук 13.00.01 /Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, МОН України. Тернопіль, 2014. 316 с.
57. Цибанюк О.О. Управління системою фізичного виховання школярів на Буковині (друга половина ХІХ – початок ХХ століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Івано-Франківськ, 2008. 20 с.
58. Цибанюк О. Фізичне виховання школярів Буковини (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) гендерний аспект. *Педагогіка, психологія та медико-педагогічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків : ХДАМД (ХХІІІ), 2009. № 8. С. 158–159.
59. Черкасова С.О. Просвітницько-педагогічна діяльність студентських громадських організацій університетів України (друга половина ХІХ – поч. ХХ ст.) : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.01. Харків, 2001. 20 с.
60. Чернівці: Історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто): Кол. Монографія / В.М. Ботушанський, С.В. Біленкова, О.В. Добржанський та ін.; за заг. ред. В.М. Ботушанського. Чернівці: Зелена Буковина, 2009. 586 с.
61. Чернівецький національний університет. Львів: Видавниче об'єднання «Вища школа», 1975. 191 с.
62. Чернівецький університет. 1875-1995: Сторінки історії. Чернівці: Рута, 1995. 208 с.
63. Шолина Т.В. Роль Степана Смаль-Стоцького в пропаганде культури, образования и здорового способа жизни на Буковине конца ХІХ – начала ХХ веков. URL: <http://www.jurnal.org/articles/2009/ped49.htm>

Додаток Ж

**План загальноуніверситетських виховних заходів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
на 2016–2017 н.р.**

"Затверджую"

Ректор ЧНУ
Мельничук С.В.

" 17 " серпня 2016 р

загальноуніверситетських виховних заходів
на 2016/2017 н.р.

№ п/п	Дата проведення	Назва заходу	Відповідальні
I Організаційно-методична робота			
1.	30.08.2016	Урочиста Академія з нагоди Дня знань та посвяти першокурсників у студенти (Центральний корпус університету, 11.00 год.)	Ректорат, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти.
2.	30.08.2016	Урочисте відкриття нового корпусу університету по вул Рівненській, 14.	Ректорат, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти.
3.	31.08.2015	Загальноуніверситетські збори професорсько-викладацького складу університету (Мармурова зала, 12.00 год.)	Ректорат, профком
4.	Останній четвер вересня, листопада, лютого, квітня	Участь у роботі ради з гуманітарної освіти і виховання	Ректорат
5.	Впродовж року	Співпраця з міським відділом у справах сім'ї та молоді та центром соціальних служб для молоді. Участь у засіданнях координаційної ради з питань молодіжної політики	Проректор, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти
6.	Впродовж року	Відвідування мистецьких заходів, музеїв, театрів, тематичних виставок	Заступники з виховної роботи, наставники академічних груп, студентський профком, студентський парламент.
7.	Впродовж року	Співпраця з працівниками правоохоронних органів	Проректор, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти
8.	Впродовж року	Організація перевірки умов проживання студентів у гуртожитку; дотримання студентами правил внутрішнього розпорядку	Заступники з виховної роботи, куратори (згідно з графіком чергування кафедр)
9.	Впродовж року	Огляд-конкурс студентських гуртожитків	Конкурсна комісія
II Заходи національного, інтелектуального, трудового, громадсько-правового, морального, художньо-естетичного, екологічного, превентивного та фізичного виховання			
10.	01.09.2016	Тематична перша лекція «Щоб у серці жила Батьківщина: до 25-річчя Незалежності України».	Куратори академічних груп
11.	02.09.16	Відзначення міжнародного дня пам'яті жертв фашизму (тематичні лекції, бесіди, круглі столи, години наставника)	Заступники з навчально-виховної роботи, куратори академічних груп

12.	09.09.; 12.09-2016	Міжнародний поетичний фестиваль «Meridian Czernowitz»	Відділ міжнародних зв'язків, проректор, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти
13.	10.09.2016	Урочисте дійство та спортивно-масові заходи присвячені Дню працівників фізичної культури та спорту.	Факультет фізичної культури та здоров'я людини
14.	22.09.2016	Презентація проекту «Нація-історія-культура» (Шевченківська, Мармурова, Блакитна зали)	Філософсько-теологічний факультет, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти
15.	29.09.16	Тематичні лекції, круглі столи щодо історичної ролі громадсько-політичної, наукової діяльності Михайла Грушевського в українському державотворенні і науці.	Заступники з навчально-виховної роботи, куратори академічних груп
16.	29.09.16	День пам'яті жертв Бабиного Яру (тематичні лекції, бесіди, круглі столи, години наставника)	Заступники з навчально-виховної роботи, куратори академічних груп
17.	29.09.2016	Всеукраїнський день бібліотек. «Бібліо-кафе» (дегустація літературних новинок і бібліотечних послуг із запашною кавою та чаєм)	Наукова бібліотека, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти, куратори академічних груп
18.	03.10.2016	Відзначення Міжнародного дня громадян похилого віку, (тематичні бесіди, круглі столи, години наставника в студентських групах, відвідування та надання посильної допомоги геріатричному пансіонату)	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп
19.	03.10.2016	Вшанування 26-ї річниці (1990 р.) політичного голодування студентів за незалежність України. (Виставки світлин та матеріалів, свідчень очевидців)	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп
20.	04.10.2016	Урочисте дійство присвячене 141-й річниці ЧНУ ім. Ю. Федьковича (Мармурова зала, 15.00 год.)	профком, заступники з навчально-виховної роботи, студентський профком
21.	04.10.2010	Відкриття багатофункціонального спортивного майданчика з комбінованим покриттям (територія студмістечка)	Ректорат, ФФКЗЛ
22.	04.10.2016	Дружній шарж на улюбленого викладача. Виставка у фойє.	Студентський парламент.
23.	08-09.10.2016	Участь у заходах присвячених відзначенню Дня міста	Ректорат, студентський профком та парламент
24.	Жовтень 2016	Урочисте відкриття 68-ї Спартакіади студентів ЧНУ (стадіон Буковина 17.00)	
25.	10.10.2016	День української писемності та мови (тематичні вечори, круглі столи)	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп
26.	06.10 .2016	Фінал конкурсу «Університет має талант», (Мармурова зала 15.00 год.)	Ректорат, профком, заступники з навчально-виховної роботи, студентський профком
27.	11-14 жовтня 2016	«Козацькі ігри»–урочисте дійство до Дня захисника Вітчизни.	Факультет фізичної культури та здоров'я людини

28.	13.10.2016	Участь у Всеукраїнській акції «Напиши листа захиснику України»	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп, студентський профком, студентський парламент.
29.	14.10.2016	Відзначення Свята Святої Покрови – дня козацької слави. День захисника України.	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп
30.	14.10.2016	Молебень за всіх полеглих за волю і державність України. (Церква Трьох Святителів 12.00 год.)	Філософсько-теологічний факультет, студентський профком і парламент
31.	Жовтень 2016	Круглий стіл присвячений 74-й річниці створення УПА (корп.14, зал Грушевського, 15.00 год.)	Факультет історії, політології та міжнародних відносин, юридичний, філологічний, філософсько-теологічний факультети
32.	20.10.2016	Відбірковий конкурс „Студент/студентка – 2016” (Мармурова зала, поч. о 15.00 год.)	Студентський профком та парламент, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти
33.	жовтень-листопад	Участь у міській благодійній акції „Милосердя”	Декани факультетів, студентський профком
34.	03.11.2016	Відзначення річниці Буковинського Віча (тематичні лекції-бесіди, круглі столи, години наставника в студентських групах)	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп
35.	09.11.2016	Тематичні інформаційно-освітні заходи, присвячені 40-річниці створення Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських Угод.	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп
36.	16.11.2016	Фінал конкурсу "Студент/студентка – 2016" (Палац Академічний 16.00 год.)	Студентський профком та парламент, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти
37.	13.11.2016	Відзначення Міжнародного дня толерантності. Студентські читання «Причини виникнення міжетнічної ненависті та можливості утвердження толерантності»	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп
38.	14-17.11.2016	Відзначення Міжнародного Дня студента (тематичні вечори, круглі столи, години наставника в студентських групах)	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп
39.	17.11.2016	Дискотека присвячена Міжнародному Дню студента (СКТМ «Контакт»)	Студентський профком та парламент, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти
40.	23.11.2016	Творчий концерт американського композитора Г.Скупинського та хору «Резонанс» (Обласна філармонія)	Кафедра музики
41.	23.11.2016.	Науково-просвітницький диспут «Християнство в історії і культурі України»	Філософсько-теологічний факультет, факультет історії, політології та міжнародних відносин, студентський профком

42.	25.11.2016	Акція „Запалимо свічку пам'яті жертвам голодомору та політичних репресій” (Церква Трьох Святителів 11.10 год.)	Філософсько-теологічний, факультет, заступники з навчально-виховної роботи, наставники академгруп
43.	29.11.2016	Авторські лекція-концерт та майстер-класи з американським композитором буковинського походження Гаммою Скупинським. (Мармурова зала 13.00)	Кафедра музики, центр дозвілля
44.	01.- 16.12.2016	Цикл лекцій для студентів першого курсу „Молодь проти СНІДу”	Заступники з навчально-виховної роботи, відділ з навчально-виховної роботи та гуманітарної освіти
45.	01.12.2016	Відзначення всеукраїнського дня боротьби зі СНІДом (тематичні лекції-бесіди, круглі столи, тренінги, години наставника в академгрупах)	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп
46.	01.12.2016	Благодійна дискотека присвячена Всесвітньому дню боротьби зі СНІДом та Міжнародному дню інвалідів (СКТМ «Контакт»)	Студентський профком та парламент, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти
47.	01.12.2016	Відзначення міжнародного дня інвалідів (індивідуальна допомога дітям-інвалідам та інтернатам)	Ректорат, профком, студентський профком, Буковинське студентське братство
48.	05.12.2016	Міжфакультетські змагання з «Брейн-рингу» між командами факультетів ЧНУ	Студентський профком і парламент
49.	08.12.2016	День захисту прав людини	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп, студентський профком
50.	Грудень 2016	Новорічні заходи для студентів (СКТМ «Контакт»)	Студентський профком і парламент
51.	20.01.17	Заупокійна лігія за воїнами, героями, які полягли за волю України. Вшанування пам'яті «Небесної сотні» (Церква Трьох Святителів 11.20 год.)	Філософсько-теологічний факультет, студентський профком і парламент
52.	<i>Березень- квітень</i> 2017	День Європи. Проведення круглих столів, тематичних лекцій та семінарів з питань сутності та ролі Євросоюзу в сучасному світі	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп
53.	07.03.2017	Свято Жінки. Вшанування жінок на факультетах	Декани факультетів, профбюро факультетів
54.	07.03.2017	Дискотека присвячена Міжнародному Дню жінок (СКТМ «Контакт»)	Студентський профком і парламент
55.	09.03.2017	Відзначення Шевченківських днів. Конкурс читців поетичних творів	Філологічний факультет
56.	17.03.2017	Відзначення Міжнародного дня боротьби за ліквідацію расової дискримінації	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп
57.	Квітень 2017	Цикл бесід для студентів „Ми обираємо здоровий спосіб життя!” (гуртожитки студмістечка, за графіком)	Відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти, голови студрад гуртожитків студмістечка

58.	03.04.2017	Півфінал/фінал конкурсу факультетських команд КВК	Економічний факультет, заступники з виховної роботи, студентський профком, Центр дозвілля студентів
59.	07.04.2017	Відзначення Всесвітнього дня здоров'я Акція «Кидай палити! Дай друзям можливість відчутти весну!» Цикл лекцій та показовий майстер-клас з фітнесу.	Факультет фізичної культури та здоров'я людини, інститут біології, хімії та біоресурсів
60.	20.04.2017	Концерт хорової музики «Буковинська весна» Мармурова зала 15.00	Кафедра музики, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти, заступники з навчально-виховної роботи
61.	26-27.04.2017	Півфінал конкурсу „Університет має талант”	Кафедра музики, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти, заступники з навчально-виховної роботи
62.	18.05.2017	День вишитої сорочки	Декани факультетів, студентський профком і парламент, Центр дозвілля студентів
63.	18.05.2017	Святкова дискотека «100% української музики»	Студентський профком і парламент
64.	Травень 2017	Закриття 68-ї Спартакіади студентів ЧНУ (територія спортивних майданчиків студмістечка 17.00)	
65.	Травень 2017	ЧНУ Квест-2017	Студентський парламент та профком
66.	15-19.05.2016	Тиждень Європейської культури	Факультет іноземних мов, міжнародний відділ, відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти
67.	Травень 2017	Євробачення онлайн-перегляд під відкритим небом(територія Біблійного саду.)	Відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти, студентський профком і парламент, Центр дозвілля студентів
68.	Кінець травня	Звітний концерт кафедри музики університету	Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
69.	Травень 2017	Благодійна акція «Серце до серця» Участь творчих колективів університету у заходах та концертах.	Студентський парламент та профком, Центр дозвілля студентів.
70.	Травень 2017	Участь оркестру «Барви Карпат» У Дні вуличної музики (площі міста)	Центр дозвілля студентів.
71.	15.06.2017	День донора	Заступники з навчально-виховної роботи, наставники академічних груп
III Робота зі студентським активом та індивідуальна робота зі студентською молоддю			
72.	Впродовж року	Участь у роботі засідань Президії студентського самоврядування університету згідно з планом роботи	Відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти, студентський профком та парламент

73.	Листопад Лютий	Розширене засідання Президії студентського самоврядування та заступників деканів з навчально-виховної роботи “Студентське життя: проблеми й перспективи”	Відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти, студентський профком та парламент
74.	08.09.2017	Зустріч зі студентами-першокурсниками пільгових категорій (16.00 год., Червона зала)	Відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти, студентський профком
75.	18.05.2017	Зустріч зі студентами-випускниками пільгових категорій	Відділ з виховної роботи та гуманітарної освіти, студентський профком
76.	23 червня	Спортивно-масові заходи присвячені відзначенню Олімпійського дня.	

Додаток 3

Науковий гурток «Молодий науковець»

КЕРІВНИК НАУКОВОГО ГУРТКА:

Кожокар Марина Василівна, викладач кафедри фізичної культури та основ здоров'я

ПРОФІЛЬНА НАУКОВА ТЕМА/ ПИТАННЯ:

- Філософські, політичні та соціально-економічні чинники розвитку фізичної культури і спорту.
- Становлення і розвиток фізичної культури у Стародавньому світі.
- Фізична культура і спорт в епоху Середньовіччя.
- Розвиток фізичної культури і спорту у період Нової історії.
- Новітня історія та сучасні тенденції розвитку фізичної культури і спорту у країнах Європи.
- Тенденції розвитку фізичної культури і спорту в Європі ХІХ–ХХ ст.
- Генезис і розвиток сучасного олімпізму.
- Розвиток активного туризму в Європі.

МЕТА НАУКОВОГО ГУРТКА:

- стимулювання професійних наукових та творчих інтересів до розробки проектів, спрямованих на розширення можливостей використання історичного досвіду організації фізичного виховання і спорту в закладах освіти, громадських організаціях тощо;
- формування у студентів дослідницько-пошукових компетенцій, залучення їх до наукової діяльності;
- розвиток творчого мислення, наукової самостійності, підвищення внутрішньої організованості;
- забезпечення активної участі студентів у роботі міжнародних, всеукраїнських та внутрішньовузівських студентських конференцій, конкурсів на кращу наукову працю, наукових семінарів.

ЗАВДАННЯ НАУКОВОГО ГУРТКА:

- реалізація наукової складової підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту;
- формування інтересу й потреби до наукової творчості;
- ознайомлення з принципами, методами, інструментарієм наукової та дослідницької роботи;
- набуття студентами досвіду організації та участі у науково-дослідній роботі, наукових дискусіях, конференціях, семінарах, круглих столах тощо;
- формування ціннісних орієнтацій до здорового способу життя, виховання патріотичного погляду на історичне минуле нашої країни;
- набуття умінь та навичок з організації та проведення екологічних екскурсій.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ, ЯКІ ФОРМУЮТЬСЯ У СТУДЕНТІВ:*Загальні:*

- вміння самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел для розгляду конкретних питань;
- здатність до постійного саморозвитку та самоосвіти.

Професійні – спеціальні:

- розвиток професійних здібностей як передумови подальшої самостійної професійної творчості;
- здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;
- здатність впроваджувати різноманітні способи розв'язання творчих завдань у власній професійній діяльності;
- почуття відповідальності за досягнуті результати.

ФОРМИ РОБОТИ НАУКОВОГО ГУРТКА:

- розробка конструктивних проектів, спрямованих на розробку шляхів творчого використання історичного досвіду організації фізичного виховання та розвитку спорту на Україні;
- зустрічі з провідними вченими та фахівцями у сфері фізичного виховання і спорту;
- участь у наукових семінарах, круглих столах, конференціях та конкурсах;
- участь у масових фізкультурно-спортивних заходах та акціях.

СПОСІБ ВИСВІТЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ПОШУКУ ГУРТКІВЦІВ:

- доповіді на студентських конференціях, круглих столах;
- презентація наукових робіт на фахових конкурсах та олімпіадах;
- статті у електронних та фахових виданнях.

ПЛАН РОБОТИ НАУКОВОГО ГУРТКА «МОЛОДИЙ НАУКОВЕЦЬ»

Дата	Назва заходу	Місце проведення	Відповідальний
Вересень 2017	Організаційне засідання (Вибір старости гуртка. Обговорення плану роботи студентського наукового гуртка).	кафедра фізичної культури та основ здоров'я	Кожокар М.В. Члени гуртка
Жовтень 2017	Круглий стіл «Шляхи вирішення проблем галузі фізичної культури і спорту сучасної України: використання історичного досвіду».	кафедра фізичної культури та основ здоров'я	Кожокар М.В. Члени гуртка
Листопад 2017	Ознайомлення та обговорення тем наукових робіт студентів кафедри, вибір напрямів дослідження.	кафедра фізичної культури та основ здоров'я	Кожокар М.В.
Лютий 2018	Круглий стіл: «Аналіз європейського досвіду організації фізичного виховання і спорту в закладах освіти».	кафедра фізичної культури та основ здоров'я	Кожокар М.В.
Березень 2018	Участь у щорічній студентській науковій конференції.	кафедра фізичної культури та основ здоров'я	Кожокар М.В. Члени гуртка
Квітень 2018	Заслуховування звітів студентів за підсумками виконаних наукових досліджень.	кафедра фізичної культури та основ здоров'я	Кожокар М.В. Члени гуртка
Травень 2018	Засідання: Про підсумки роботи наукового гуртка у 2017–2018 навчальному році.	кафедра фізичної культури та основ здоров'я	Кожокар М.В. Члени гуртка

Керівник гуртка: Кожокар М.В.

ОПИТУВАЛЬНИК

«Яким чином Ви дізнаєтесь про події на факультеті, заходи, організовані в гуртожитках, спортивних майданчиках, університеті взагалі»

1. Назва факультету або інституту, на якому Ви навчаєтесь _____
1. Курс _____
1. Чи проживаєте Ви у гуртожитку? _____
1. Звідки Ви дізнаєтесь про різноманітні заходи, організовані для

студентів: з об'яви на дошці оголошень _____
 з оголошення куратора або викладача _____
 з смс розсилки _____
 з інформації в мережі інтернет _____
 інше (ваш варіант) _____

Дякуємо за співпрацю!

Статті студентів-членів наукового гуртка «Молодий науковець»

1. Бідолах М., Кожокар М. Засадничі структурні компоненти виховання студентів в громадських товариствах Чернівецького університету (1875 – кінця XIX ст.). *«Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком»* Матеріали XI Регіональної науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Дніпро, 1 грудня 2017 р.). Дніпро, 2017. С. 569-572 URL: http://www.dbuara.dp.ua/konf/konf_dridu/2017%20Material_Social_develop.pdf
2. Медвідь М. Кожокар М. В. Методично-організаційні аспекти підготовки студентів чернівецького національного університету до занять та виконання контрольних нормативів з баскетболу. *«Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком»* Матеріали XI Регіональної науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Дніпро, 1 грудня 2017 р.). Дніпро, 2017. С. 567-569 URL: http://www.dbuara.dp.ua/konf/konf_dridu/2017%20Material_Social_develop.pdf
3. Ткач Р., Кожокар М.В. Основні аспекти трансформації напрямів діяльності молодіжних товариств у студентські організації. *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (25-27 квітня 2017 року). Фізична культура та здоров'я людини.* Чернівці, 2017. С.137-138.
4. Тівелік М., Кожокар М.В. Корекція порушень постави у дітей та молоді за допомогою фітнес-технологій. *Адаптивні технології управління навчанням: матеріали третьої міжнародної конференції.* Одеса, 2017 р. С. 29-33.

Продовж. додатку 3

**Сертифікат учасниці Третьої міжнародної наукової конференції
«Адаптивні технології управління навчанням» М. Тівелік**

Додаток К

Список публікацій здобувача за темою дисертації та
відомості про апробацію результатів дисертації

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кожокар М. Організаційні засади діяльності Українських молодіжних товариств Буковини (II половини XIX – початку XX ст.). *Theory and methods of educational management : scientific journal*. 2014. № 3 (14). URL : www.tme.umo.edu.ua/docs/16/20.pdf.

2. Кожокар М. Основні форми діяльності українського студентського товариства «Союз» (1875 – початок XX ст.). *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. праць. Сер. : Педагогіка та психологія. Чернівці : ЧНУ, 2015. Вип. 764. С. 61–65.

3. Кожокар М. В. Фізичне виховання – як стрижень реалізації провідних напрямів діяльності академічної корпорації «Запороже» Чернівецького університету. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Чернігів, 2015. Вип. 129, т. I. С. 116–118.

4. Кожокар М. В. Форми патріотичного виховання молодого покоління Буковини (II половина XIX ст.) у діяльності українського студентського товариства «Союз». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2015. Вип. 37. С. 74–77.

5. Кожокар М. В. Діяльність академічного товариства «Жунімія»: напрями, форми і методи (30-ті роки XX ст.). *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сер. : Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. Кам'янець-Подільський : КПНУ імені Івана Огієнка, 2016. Вип. 9. С. 210–218.

6. Kozhokar M. The main trends of education of students in the international societies of the university (1875 beginning of the XX century). *News of science and education*. Sheffield, 2016. № 20 (44). P. 23–27.

7. Kozhokar M. Basic structural components of students education in public polyethnic associations at the Chernivtsi university (1875 – the end of the nineteenth century). *Nauka i studia*. Przemyśl: Nauka i studia, 2017. P. 11–18.

8. Кожокар М. Виховання студентської молоді в поліетнічних товариствах Чернівецького університету (1875–1914). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. : Педагогіка. Тернопіль, 2017. № 2. С. 32–37.

9. Кожокар М. Специфіка формування особистості в етнічних студентських товариствах Буковини Австро-Угорського та Румунського періодів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журн. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. № 5 (69). С. 105–121. DOI: 10.24139/2312-5993/2017.05/105-121.

10. Кожокар М. В. Аспекти трансформації напрямів діяльності молодіжних товариств у нові студентські організації (Буковина, міжвоєнний період). *Молодий вчений* : наук. журн. Херсон, 2017. № 3.1 (43.1). С. 163–166.

Опубліковані праці апробаційного характеру

11. Кожокар М. Молодіжний рух як система та його основні складові. *Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (XIX – XXI ст.)* : тези IV українсько-польських читань (Івано-Франківськ, 17–18 жовт. 2013 р.). Івано-Франківськ, 2013. С. 62–64.

12. Кожокар М. В. Створення та діяльність польського студентського товариства на Буковині. *Zprávy vědeckě Ideje – 2013* : Materiály IX mezinárodní vědecko-praktická conference (Praha, 27.10.2013–05.11.2013). Praha : Publishing House «Education and Science», 2013. Díl 12. Pedagogika. P. 78–82.

13. Кожокар М. В. Студентські об'єднання Буковини Австро-угорського періоду: етапи становлення. *Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami* –

2013: материалы IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (Przemyśl, 07–15 listopada 2013 roku). *Przemyśl : Nauka i studia*, 2013. Vol. :19. Pedagogiczne nauki. P. 67–71.

14. Кожокар М. В. Особливості діяльності студентської організації «Жунімія» в напрямі всебічного виховання молоді (Буковина, кінець XIX – перша третина XX ст.). *Fundamental and applied science – 2014 : materials of the X Internationals scientific and practical conference* (Sheffield, 30 October – 7 November, 2104). Sheffield : Science and education LTD, 2014. Vol. 9. Pedagogical sciences. P. 25–28.

15. Кожокар М. В. Українські молодіжні товариства Буковини (II половини XIX – початку XX ст.): чинники виникнення та організаційні засади. *Naukowa przestrzeń Europy – 2014 : materiały X Miedzynarodwej naukowo-praktycznej konferencji* (Przemyśl, 07–15 kwietnia 2014 roku). *Przemyśl : Nauka i studia*, 2014. Vol. 18. Pedagogiczne nauki. P. 41–45.

16. Кожокар М. В. «Молода Україна» – українське студентське товариство Чернівецького університету Австро-угорського періоду. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини у сучасному суспільстві* : матеріали наук.-практ. конф. (Чернівці, 24–25 квіт. 2015 р.) Чернівці : ЧНУ, 2015. С. 129–130.

17. Кожокар М. В. Академічна корпорація «Запороже» Чернівецького університету: зміст, форми та методи роботи. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 05–06 лист. 2015 р.) Чернівці : Технодрук, 2015. С. 184–187.

18. Кожокар М. В. Академічне товариство «Січ» – осередок всебічного виховання молоді Буковини (1902–1923). *Fundamental and applied science – 2015 : materials of the XI International scientific and practical conference* (Sheffield, 30 October – 7 November, 2015). Sheffield : Science and education LTD, 2015. Vol. 8. Pedagogical sciences. P. 76–80.

19. Кожокар М. В. Основні напрями виховної діяльності студентського товариства «Союз» Чернівецького університету (1875–1922 рр). *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у ХХІ ст.* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 30–31 січня 2015 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2015. С. 63–65.

20. Кожокар М. В. Союз – перше українське товариство Чернівецького університету: зміст і напрями діяльності. *Перспективні напрямки розвитку сучасних педагогічних і психологічних наук* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 13–14 лютого 2015 р.). Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2015. Ч. II. С. 61–65.

21. Кожокар М. Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в українському академічному товаристві «Союз» (1875 – початок ХХ ст.). *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* : матеріали ХІ всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 30–31 січня 2015 р.). Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 11. С. 271–274.

22. Кожокар М. В. Виховна діяльність дівочих гуртків українських студентських товариств Чернівецького університету (20-40 роки ХХ ст.). *Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11–12 берез. 2016 р.). Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2016. С. 61–65.

23. Кожокар М. В. Основні структурні компоненти виховання студентів у «Академічній читальні» Чернівецького університету (1875 – початок ХХ ст.). *Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі* : зб. міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 15–16 квіт. 2016 р.). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С. 78–80.

24. Кожокар М. В. Організаційні аспекти виховної діяльності української корпорації Чернівецького університету «Запороже» у міжвоєнний період. *Theory and methods of educational management* : scientific journal. 2016. № 1 (17).

URL : www.umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/11_kogokar.pdf.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

25. Методичні рекомендації до спецкурсу «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини» / укл. М. Кожокар. Чернівці : ЧНУ ім. Юрія Федьковича, 2017. 76 с.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження були предметом обговорення під час виступів на науково-методичних і науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Zprávy vědecké ideje – 2013» (Praha, 2013), «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2013» (Przemyśl, 2013), «Naukowa przestrzeń Europy – 2014» (Przemyśl, 2014), «Naukowa przestrzeń Europy – 2014» (Przemyśl, 2014), «Перспективні напрямки розвитку сучасних педагогічних і психологічних наук» (Харків, 2015), «Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у ХХІ ст.» (Львів, 2015), «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини у сучасному суспільстві» (Чернівці, 2015), «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини» (Чернівці, 2015), «Fundamental and applied science» (Sheffield, 2015), «Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства» (Харків, 2016), «Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі» (Одеса, 2016); *всеукраїнські* – «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Актуальні проблеми університетської та професійної післядипломної освіти в кризових умовах» (Київ, 2015); *регіональні* – «Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки» (Івано-Франківськ, 2013); *щорічні звітні наукові конференції викладачів та аспірантів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»* (Івано-Франківськ, 2013–2017 рр.).

Результати дослідження заслуховувалися на засіданнях кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (2013–2017 рр.).

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, Тел. 3-36-10
E-mail chnpu@chnpu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125674

14.04.2017 № 18 На № _____ від _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів дисертаційного дослідження КОЖОКАР МАРИНИ ВАСИЛІВНИ
на базі Чернігівського національного педагогічного університету
імені Т.Г. Шевченка з теми «**Організаційно-педагогічні засади виховання
молоді в студентських товариствах Буковини (1875-1939 рр.)**»

Представлена довідка засвідчує, що матеріали дисертаційного дослідження здійсненого Мариною Василівною Кожокар на тему «Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875-1939 рр.)» впроваджувалися у навчальний процес Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Результати впровадження Кожокар М. В. здійснювалось під час проведення лекційних та семінарських занять з курсів «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Методика виховної роботи» викладачами кафедра педагогіки, психології і методики фізичного виховання, а також при підготовці курсових, дипломних та магістерських робіт студентами університету.

Науковий пошук здійснювався на принципах об'єктивності, історизму, системності, що сприяло більш ефективній науково-дослідницькій роботі студентів.

Результати впровадження дозволяють зробити висновок про ефективність застосування у виховному процесі напрямів, форм і методів виховної діяльності студентських товариств Чернівецького університету в умовах сучасного вищого навчального закладу.

Матеріали можуть бути використані в роботі вчителів фізичної культури в системі підвищення кваліфікації та бути рекомендованими до використання в вищих навчальних закладах.

Перший проректор,
проректор з науково-педагогічної роботи
ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка,
доктор історичних наук, професор

Л.Л. Лисенко, (04632) - 3-14-96

В.О. Дятлов

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300; тел.: (03849) 3-05-13, факс: (03849) 3-07-83, E-mail: post@kpnpu.edu.ua
Web: http://www.kpnpu.edu.ua код ЄДРПОУ 02125616

Від 27.04.2017 № 22 На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
«Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в студентських
товариствах Буковини (1875-1939 рр.)»
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки
КОЖОКАР МАРИНИ ВАСИЛІВНИ**

Кожокар М.В. здійснено самостійне наукове дослідження з актуальної проблеми. Результати роботи впроваджено у навчальний процес Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка під час проведення лекційних занять викладачами факультету фізичної культури.

Важливим для сучасної наукової думки стало визначення дисертанткою теоретичних ідей та практичного досвіду просвітницько-педагогічної діяльності студентських громадських організацій університетів України другої половини ХІХ – початку ХХ ст., що варто використовувати в сучасній вищій школі, а саме: організація гуртків, у яких студенти окрім розширення власних знань набували б навичок майбутньої професійної діяльності; створення студентських спілок, основним завданням яких стало пробудження національної свідомості молоді та виховання патріотизму на базі навчально-виховної діяльності, студентських кас взаємодопомоги та бюро з питань працевлаштування студентів тощо.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок, що дисертаційне дослідження Кожокар М.В. є важливим і актуальним для удосконалення теоретичної та методичної підготовки вчителів фізичної культури, а його матеріали можуть бути використані в роботі вчителів фізичної культури в умовах педагогічної практики в загальноосвітніх школах, у системі підвищення кваліфікації, при створенні спецкурсів у педагогічних освітніх установах України.

Результати впровадження обговорено та схвалено на засіданні кафедри теорії і методики фізичного виховання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 9 від 31 березня 2017 року).

Проректор з наукової роботи,
доктор фізичко-математичних наук, професор

І.М. Конет

Міністерство освіти і науки України

**КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, 25006, тел. (0522) 22-18-34, факс (0522) 24-85-44
E-mail: mails@kspu.kr.ua, код ЄДРПОУ 02125415

Від 15.05.2017 № 103
На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Кожокар Марини Василівни

«Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в студентських товариствах
Буковини (1875-1939 рр.)»

Протягом 2013-2017 рр. на базі Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка впроваджувалися результати наукового дослідження М. В. Кожокар. Матеріали дисертації, малюнки та таблиці, додатки до дослідження використовувалися у процесі проведення лекційних і практичних занять з «Педагогіки», «Історії педагогіки», а також при підготовці курсових, дипломних та магістерських робіт студентами університету.

Наукове дослідження, здійснене Кожокар Мариною Василівною, визначаємо як самостійну, завершену працю.

Актуальність проблеми, недостатня наукова розробленість – зумовили вибір теми дослідження. За безпосередньої участі дослідниці визначено основні напрями, форми і методи виховання молодого покоління в українських університетських товариствах різного типу означеного періоду; проаналізовані основні структурні компоненти виховання студентів у поліетнічних товариствах університету (1875 – 1939 рр.).

Матеріали дисертаційного дослідження М. В. Кожокар використовувались у науково-дослідницькій роботі студентів, зокрема у наукових гуртках закладу освіти. Аналіз результатів дослідження Кожокар Марини Василівни підтверджує високий науково-педагогічний рівень та практичну значущість роботи у практику навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів та потребують широкого впровадження у систему підготовки вчителів України.

Проректор з наукової роботи

С. П. Михида

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

58012, м. Чернівці, вул. М. Коцюбинського, 2, тел. (0372) 584810, 584811, факс (0372) 552914, e-mail: rector@chnu.edu.ua

13.11.2017 - 10/15-8035

На № _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Кожокар Марини Василівни
з теми «**Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в студентських
товариствах Буковини (1875–1939 рр.)**»

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки
у навчально-виховний процес

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Кожокар Мариною Василівною здійснено самостійне завершене дослідження з актуальної проблеми. Актуальність проблеми, її теоретичне та практичне значення для освітньої галузі, відсутність розробок у порівняльній професійній педагогіці зумовили вибір теми. Науково-педагогічний аналіз практичного досвіду просвітницько-педагогічної діяльності студентських громадських організацій університетів України другої половини ХІХ–ХХ ст, які досі не були ретельно проаналізовані вітчизняними дослідниками, дають змогу простежити її еволюцію.

Результати, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження «Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.)», що розроблені на основі аналізу діяльності студентських громадських організацій університетів України досліджуваного періоду, були використані у навчально-виховному процесі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича під час проведення лекційних занять викладачами кафедри фізичної культури та основ здоров'я у викладанні навчальних курсів педагогічного спрямування факультету фізичної культури та здоров'я людини.

Методичні рекомендації до спецкурсу «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини (1875–1939)», розроблені М. В. Кожокар за матеріалами дисертаційного дослідження, успішно використовувалися у побудові курсу «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини (1875–1939)».

Довідка видана для пред'явлення у спеціалізовану вчену раду Д 70.145.01 Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Проректор з наукової роботи
та міжнародних зв'язків

П. М. Фочук

Чернівці, ЧНУ, зам. Б-023, - 2000

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, тел. (0342) 75-23-51, факс (03422) 3-15-74
e-mail inst@pu.if.ua Код ЄДРПОУ 02125266

16.11.2017 № 01-15/03/1675

На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Кожокар Марини Василівни на тему «Організаційно-педагогічні засади
виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875-1939 рр.)» у
навчально-виховний процес ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

На базі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» протягом 2014-2017 рр. впроваджувалися результати наукового дослідження М. В. Кожокар. Вони використовувались у процесі проведення лекційних і практичних занять з «Педагогіки», «Історії педагогіки», «Педагогіки вищої школи», що сприяло підвищенню ефективності процесу підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності.

М. В. Кожокар консультувала студентів різних спеціальностей у процесі підготовки ними рефератів з проблем виховання у сучасних закладах вищої освіти, написання курсових і дослідницьких робіт з історико-педагогічної проблематики.

У результаті проведеної роботи були зроблені висновки про актуальність дисертаційного дослідження М. В. Кожокар та доцільність упровадження його результатів у практику навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів.

Результати роботи М.В.Кожокар обговорені на засіданні кафедри педагогіки (протокол № 4 від 13.11. 2017 р.).

Проректор з наукової роботи

А.В.Загороднюк

Завідувач кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Т.К.Завгородня